

Δραματική ποιηση

Αἰσχύλου : Προμηθεύς Δεσμώτης.

Σοφοκλῆ : Ἀντιγόνη.

Εὐριπίδη : Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις.

μετάφραση: Ι. Γρυπάρη, Θ. Σταύρου

γ' γυμνασίου

Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, Αθήνα 1978

18005

δραματική ποίηση

Αἰσχύλου : Προμηθεύς Δεσμώτης.

Σοφοκλῆ : Ἀντιγόνη.

Εύριπίδη : Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις.

μετάφραση: Ι. Γρυπάρη, Θ. Σταύρου

γ' γνυμνασίον

Όργανισμός Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, Ἀθήνα 1978

2008

Πάντα το θέλει το πόδιό του

Επιτρέψτε Διαδικτυοφίλι : ασύλητη
μνήμηνα : μέλισσας
ειρηνική βάση γνώσης : ράδιοφόρου

ορθοπεδίο .Θεραπεία : γραμμότεχνη

Η είσαγωγή, τα είσαγωγικά σημειώματα, τα προλογικά σημειώματα και οι σημειώσεις έγιναν άπό τόν κ. Κ. Γεωργουσόπουλο.

Γενειοφόροι ἄνδρες ντυμένοι γυναικεῖα χορεύουν χωρισμένοι σέ ομάδες (μέσα ΣΤ' αἰών). (Από τὴν «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἔκδοτικῆς Ἀθηνῶν A.E.).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στά μέσα τοῦ δου π.Χ. αἱώνα σέ κάποιον ἀπό τούς δήμους τῆς Ἀττικῆς πού περιτριγύριζαν τὴν Ἀθήνα ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του, πρώτη φορά γιά ὅλο τὸν κόσμο, ἔνα ποιητικό εἶδος πού χρειάστηκε πενήντα περίπου χρόνια γιά νά ἔξελιχθεῖ καί νά φτάσει στήν τελική του ὀλοκλήρωση. Τό εἶδος αὐτό γιά ἔνα αἱώνα καλλιεργήθηκε ἀποκλειστικά στήν Ἀττική συντελώντας μαζί μέ τῇ Ρητορική, τῇ Φιλοσοφίᾳ καί τίς Τέχνες στή μεγάλη πολιτιοτική ἀκμή τοῦ 5ου αἰώνα, πού, ὅπως ξέρουμε, δίκαια ὀνομάστηκε Χρυσοῦς αἰώνας. Αὐτό τό νέο ποιητικό εἶδος εἶναι τό δράμα. Γεννήθηκε σέ μιάν ἐποχή, πού ἡ Ἀθηναϊκή δημοκρατία μέσα ἀπό δυσχέρειες πολλές καί ταλαντεύσεις προσπαθεῖ νά καθορίσει μέ ἀκρίβεια τά πλαίσια μέσα στά ὅποια θά λειτουργήσουν σωστά οι θεσμοί της. Ἀπό τή νομοθεσία τοῦ Σόλωνα ὡς τή μεταρρύθμιση τοῦ Κλεισθένη ὁ δῆμος ἀγωνίζεται νά βρεῖ τρόπους μέ τούς ὅποίους θά μετριάσει τήν ἀντίθεση πού ἐκδηλώνεται ἀνάμεσα στήν ὀλιγάριθμη ἀλλά ἰσχυρή ἀριστοκρατία τῆς γῆς

Νέες χορεύουσαν κυκλικό χορό μέ συνοδεία αύλοι (Ε' αιών. π.Χ.). (Άπο τήν «Ιστορία τοῦ Έλληνικοῦ θέθους» τῆς Εκδοτικῆς Αθηνῶν Α.Ε.).

καί τήν πολυάριθμη, δυναμική άλλα άνοργάνωτη τάξη τῶν ἀγροτῶν καί τῶν μικροβιοτεχνῶν.⁴ Η πρώτη τάξη ύπαρασπίζει δικαιώματα κερδισμένα ἀπό τό μακρινό παρελθόν· οἱ δεύτεροι διεκδικοῦν τό δικαίωμα νά μετέχουν στήν πολιτική, ἀφοῦ τά προϊόντα τους φτάνοντας ὡς τίς ἀκτές τῆς Μ. Ἀσίας καί στή μεγάλη Ελλάδα στήριζαν τήν ἐμπορική άναπτυξη καί προωθοῦσαν τή ναυτική πολιτική τῆς Ἀθήνας.

‘Ανάμεσα στίς νομοθετικές ρυθμίσεις τοῦ Σόλωνα καί τοῦ Κλεισθένη μεσολάβησε ἡ τυραννία τοῦ Πεισίστρατου, καθεστώς πού εἶχαν ἐπιβάλει οἱ μικροϊδιοκτῆτες τῆς Ἀττικῆς καί τό δόποιο μέ τόν και-

αποεπιπλό του για νά παραδοθεῖ άδέσμευτος από βαθιές και μυστήριο, καί ιδιαίτερα μέ τούς διαδόχους τοῦ τυράννου έξελίχτηκε σέ κράτος οίκογενειακό· τοῦτο έγινε αίτια νά άνατραπεῖ σέ όχι μακρό διάστημα χρόνου. Πάντως τό δράμα διαμορφώθηκε αιύτη τήν έποχή στούς άγροτικούς δήμους τῆς 'Αττικῆς' εἰσέβαλε θριαμβευτικά στήν 'Αθήνα καί μέ τόν Πεισίστρατο έγινε γιορτή καί θεσμοθετήθηκε ώς έκδήλωση τῆς Δημοκρατίας. Είτε μέ πρωτοβουλία τοῦ τυράννου καί γιά νά κολακεύσει τούς άπαδούς του εἴτε γιατί έκείνη τήν έποχή σημειώνεται μιά συρροή άνθρωπων τῆς ύπαίθρου στήν 'Αθήνα, τό δράμα μεταφέρεται άπό τίς άγροτικές περιοχές στό "Άστυ καί τελειοποιεῖται συνεχῶς μέσα στό κλίμα τῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν, πού έγκαινιάζει ή νέα 'Αθηναϊκή πολιτεία.

Αύτό πάντως πρέπει νά είπωθει μέ βεβαιότητα: τό δράμα είναι παιδί τῆς Δημοκρατίας, γέννημα τοῦ διαλόγου καί τῆς έλευθερίας τῶν 'Ιδεῶν.

$$x^2 + 8x + 16 + y^2 - 8y + 9 = 25$$

Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ

ΘΕΟΣ ΤΗΣ ΒΛΑΣΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

Τό δράμα αναδιέγει τό τέλος της Διονύσου
'Η δραματική ποίηση συνδέεται μέ τή θρησκευτική λατρεία τοῦ Θεοῦ Διονύσου· έπομένως γιά νά καταλάβουμε καλύτερα τή γένεση καί τήν έξέλιξή της είναι άπαραίτητο νά έξετάσουμε σύντομα τίς πηγές της, πού δέν είναι άλλες άπό τούς μύθους γιά τή γέννηση καί τίς περιπέτειες τοῦ Θεοῦ Διονύσου, οπως διασώθηκαν μέσα στίς τοπικές λατρευτικές τελετές πού γίνονταν γιά νά τόν τιμήσουν.

'Οπως διαπιστώνουν οι έθνολογοι καί οι θρησκειολόγοι δλοι οι λαοί τῆς μεσογειακῆς λεκάνης λάτρευαν ἔνα θεό, πού συνδέοταν μέ τόν κύκλο τῶν έποχῶν καί τήν περιπέτεια τῆς βλάστησης. 'Η ιστορία δηλ. τοῦ φυτοῦ, ὁ σπόρος, ή βλάστηση, ή γονιμοποίηση, ὁ καρπός καί πάλι ὁ σπόρος, πού θά πέσει στή γῆ, γιά νά άκολουθησει τήν ίδια πορεία, αιύτη ή άδιάκοπη άνακύκληση τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου, συγκινοῦν βαθιά τούς άνθρωπους πού θέλουν νά είσδύσουν στό θαύμα τοῦ κόσμου καί νά τό κατανοήσουν. "Ετσι γεμάτοι άπό δέος μπροστά στό μυστήριο τῆς ζωῆς, άπό ένθουσιασμό γιά τήν καρπο-

Τραγικός χορός μέ την προσωπεία μπροστά σέ ειδώλο του Διόνυσου (άρχες Ε' αιώνων). (Άπο τήν «Ιστορία του Ελληνικού Θενους» τής Έκδοτικής Αθηνών A.E.).

φορία, πένθος γιά τή φθορά, κατάπληξη γιά τήν άναγέννηση τῆς φύσης ἔφτασαν νά πλάσουν ἔνα μύθο πού τόν σάρκωνε ἔνας θεός. Στό μύθο αύτό φαντάζονταν πώς ὁ θεός, ἄλλοτε σάν νήπιο, πού γεννήθηκε μέ τρόπο θαυμαστό, ἄλλοτε σάν τρανό παλικάρι, γεμάτο δύναμη καί ὅρεξη γιά ζωή, δροῦσε, πέθαινε καί ξαναζοῦσε.

Χαροκόπειος τοῦ Διονύσου

“Οσο στέριωνε μέσα στήν ποιητική φαντασία τῶν ἀνθρώπων ἀπομακρυνόταν ἀπό τήν ἐποχιακή, φυσική προέλευση καί σιγά σιγά ἔγινε αὐτόνομο πρόσωπο τοῦ μύθου, μέ ἀνεξάρτητο βίο, δικό του οἰκογενειακό δέντρο· ἀπόκτησε μιά μεγάλη συντροφιά ἀπό ἀκολούθους πού τόν συνόδευαν στίς παράτολμες πορεῖες του, ἔνα «θίασο» πολυθόρυβο, χαρούμενο καί, πολλές φορές, σκληρό. Γιατί ὁ θεός, ὅταν κατέβαινε μέσα στούς ἀνθρώπους, ἀπαιτοῦσε ἀπ' αὐτούς τή συμμετοχή στό γλέντι του, ἀπαιτοῦσε νά παραδίνονται δίχως ὅρους στίς ξέφρενες τελετές του καί τιμωροῦσε αὐστηρά τούς καχύποπτους καί τούς ἀμφισβητίες. “Εσπρωχνε τόν ἀνθρωπο στή μανία καί τοῦ ζητοῦσε νά ξεχάσει τόν καθημερινό του ἑαυτό καί τόν καθω-

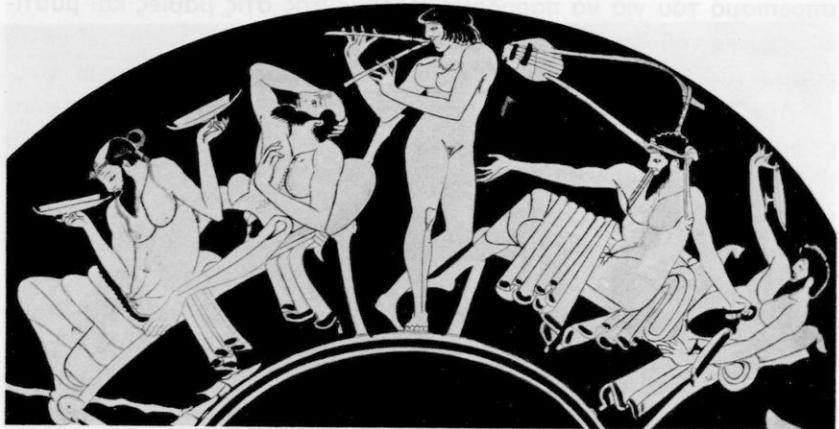
σπρεπισμό του γιά νά παροδοθεῖ ἀδέσμευτος στίς βαθιές καί μυστικές φωνές τοῦ φυσικοῦ ἑαυτοῦ του. Τοῦ ζητοῦσε νά ταυτιστεῖ μέ το ρυθμό τῆς ζωῆς καί νά κατανοήσει τό νόημα καί τόν παλμό της.

Δέν ξέρουμε πότε ὁ Διόνυσος ἥρθε στήν Ἑλλάδα. Κάποιες πληροφορίες ὑπάρχουν κιόλας στόν "Ομηρο. Κατά συνέπεια τόν 80 αἰώνα σημειώνουμε τήν παρουσία του. Ὁ Ἡρόδοτος μιλάει γιά τό νέο θεό πού ἔρχεται ἀπό τήν Αἴγυπτο. Στίς «Βάκχες» τοῦ Εὐριπίδη, μιά τραγωδία πού δραματοποιεῖ τίς ἀντιδράσεις πού γέννησε ἡ νέα θρησκεία, ἀκούγεται πώς ξεκίνησε ἀπό τά βουνά τῆς Φρυγίας. Τό πιθανότερο εἶναι πώς ὁ Διόνυσος κατέβηκε στήν Ἑλλάδα τήν ἐποχή τῆς καθόδου τῶν λαῶν ἀπό τό βορά, ἀλλά δέν θεωρήθηκε τόσο νέος θεός, ὅσο πιστεύόταν ἄλλοτε. Βρήκε ντόπιους θεούς, πού τοῦ μοιάζανε, τούς δάνεισε τό μύθο του καί δανείστηκε ἀπό τίς τελετές τους, ἔτσι πού ὁ Διόνυσος τῆς Μυθολογίας νά εἶναι μιά σύνθεση δυναμική ἀνατολίτικων καί ἐγχώριων στοιχείων. Ἡ σύνθεση αὐτή διέφερε ἀπό τόπο σέ τόπο, πράγμα πού τό μαρτυροῦν καί τά ὄνόματα πού τοῦ δόθηκαν: Ἱακχος, Βάκχος, Ζαγρέας, Βρόμιος κ.ἄ. καί οἱ τρόποι λατρείας, πού διαφέρουν μεταξύ τους.

Πάντως τά λατρευτικά τραγούδια καί οἱ χοροί, πού συνδέθηκαν

Νέοι καί νέες χορεύουν τόν κυκλικό χορό γέρανο, μήμηση τῶν κινήσεων τοῦ Θησέα στό Λαβύρινθο. (Ε' αἰών). (Άπό τήν «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν Α.Ε.).

Σκηνή συμποσίου (Ε' αιών). (Άπό τήν «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν Α.Ε.).

μέ τίς γιορταστικές τελετές πρός τιμή του, ἢταν όμαδικά, τελειοποιήθηκαν στίς δωρικές περιοχές καί οἱ στίχοι γράφονταν στή δωρική διάλεκτο.

Χρόνια ύστερα ἀπό τήν εῖσοδο του στήν Ἑλλάδα ὁ Διόνυσος, μικρός θεός στήν ἀρχή κοντά στούς μεγάλους τοῦ Ὀλύμπου, χωνεύτηκε μέ τά ἐλληνικά ἔθιμα καί τέλος κυριάρχησε καί ἐπιβλήθηκε θριαμβευτικά. Ἀπόκτησε ὀπαδούς, «θιασώτες», εἶχε τίς δικές του γιορτές καί τό δικό του τραγούδι, τό Διθύραμβο. Ὁ Διθύραμβος ἢταν χορικό ἄσμα καί οἱ πιστοί τοῦ Διόνυσου τό τραγουδοῦσαν καί τό χόρευαν όμαδικά μέ συνοδεία αύλοι. Μιλοῦσε γιά τό θεό, τή γέννησή του, τούς ἄθλους του, τούς θριάμβους του στόν πόλεμο γιά τήν ἐπικράτησή του, τό κρασί καί τό ἀμπέλι, τή χαρά τῆς ἀνέμελης ζωῆς. «Ἐνας μεγάλος ποιητής, ὁ Ἀρίονας, συνέθεσε τόν 7ο αιώνα ἔξοχους διθυράμβους, ὅταν ζοῦσε κοντά στόν τύραννο τῆς Κορίνθου, Περίανδρο. Αύτός φαίνεται εἶναι καί ὁ πρώτος πού ἔδωσε ώς συνοδεία τοῦ Θεοῦ τούς Σάτυρους καί τούς Σειληνούς, τά στοιχειά τῶν δασῶν τῆς Ἀρκαδίας, ζωόμορφα ὅντα, κάτι σάν τούς δικούς μας καλλικάντζαρους, κουτοπόνηρα, μοχθηρά, πού τρελαίνονται γιά σκανταλιές, κρασί καί χορό.

Αύλητής καί τραγουδιστής πάνω σέ έξεδρα. (ΣΤ' αιών). (Άπό τήν «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν Α.Ε.).

Μεθυσμένος Διόνυσος ἐπιστρέφει ἀπό συμπόσιο. Στηρίζεται σ' ἔνα Σειληνό. (Ε' αιών). ('Από τὴν «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Θέουντος» τῆς Ἑκδοτικῆς Ἀθηνῶν A.E.)

ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

Γιαργάς Διόνυσον

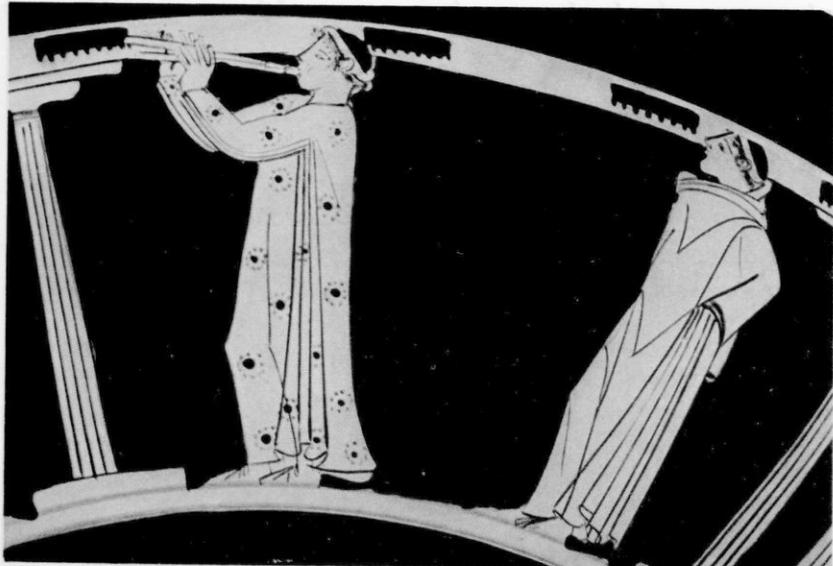
‘Ο Διθύραμβος ἔγινε δημοφιλής καί στήν Ἀττική, ίδιαίτερα στούς δήμους τῶν Μεσογείων, στήν πεδιάδα τήν ἀνατολική, ἐκεῖ πού σήμερα εἶναι οἱ κωμοπόλεις Σπάτα, Κορωπί, Ραφήνα, Ζούμπερι, Νέα Μάκρη, Μαραθώνας. Οἱ ἀμπελουργοί βρῆκαν στό Διόνυσο τὸν προστάτη θεό τους, μιά κι οἱ περιοχές εἶναι εὐφορες καί γεμάτες ἀμπέλια. Τὸν τιμοῦσαν μέ γιορτές καί πανηγύρια τίς ἐποχές πού κλάδευαν τ’ ἀμπέλια κι ὅταν τρυγοῦσαν τά σταφύλια. Οἱ γιορτές εἶχαν πάνδημο χαρακτήρα. Γέροι, γυναῖκες, ἄντρες, παιδιά ξεχύνονταν στούς ἀγρούς, στ’ ἀλώνια καί στά πατητήρια, μασκαρεμένοι σέ ζῶα, μεθοῦσαν καί

χόρευαν στούς δημόσιους χώρους τραγουδώντας τραγούδια τοῦ θεοῦ. Τά τραγούδια ἦταν εὕθυμα, κοροϊδευτικά καί γνωμικά. Τέτοια τραγούδια εἶχαν παλιά παράδοση στήν Ἀττική. Ο Σόλωνας ἦταν ἔνας πολύ σημαντικός ποιητής τῆς ἐλεγείας, πού ἦταν ἕνα δημοφιλές εἶδος σατιρικῆς καί γνωμικῆς διδακτικῆς ποίησης.

Φαίνεται δμως πώς οι γιορτές παίρναν καί ἐπισημότερο χαρακτήρα. Οι ἄρχοντες παράγγελναν σέ γνωστούς ποιητές νά συνθέσουν διθυράμβους καί ἀναλάμβαναν νά καλύψουν τά ἔξοδα γιά τήν ἄρτια ἐκτέλεσή τους ἀπό τούς πιστούς, πού ἦταν βέβαια ἐρασιτέ-

Σκηνή Θρήνου. *Ἡ νεκρή καί οἱ μοιρολογῆστρες.* (Ε' αἰών). (Άπο τήν «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἐκδοτικῆς Α.Ε.).

Αύλητής μέ διπλό αύλό συνοδεύει χορευτές πού ψάλουν τό Διθύραμβο (άρχ. Ε' αιών). (Άπο τήν «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν A.E.).

χνες, ἀλλά εἶχαν και κάποια πείρα και ἀποδεδειγμένες ίκανότητες στό τραγούδι και τό χορό. Αύτοί οι ἐρασιτέχνες ὄνομάζονταν ἐθελοντές· ή όμαδα τους θίασοις. Οι ἐθελοντές βάφανε τά πρόσωπά τους μέ τό κατακάθι τοῦ μούσουτου (τρυγία) μεταμφιέζονταν σέ ζῶα, ιδιαίτερα τράγους, ζῶα πού συμβολίζουν τή γονιμότητα, δηλ. σέ Σατύρους, και χόρευαν τραγουδώντας τό Διθύραμβο. Ἐπικεφαλῆς κάθε χοροῦ ἦταν ὁ ἔξαρχων, ὁ μπροστάρης, ὁ πιό ἐπιδέξιος προφανῶς ἐθελοντής. Ὁ χορός κατά πάσα πιθανότητα ἦταν κυκλικός.

Ἄφοῦ τό τραγούδι, ύμνοῦσε τό Διόνυσο και τίς περιπέτειές του πρέπει νά ύποθέσουμε πώς οι χορευτές μιμοῦνταν μέ τό σῶμα, μέ κραυγές, μέ κινήσεις, τό περιεχόμενο τῶν ποιημάτων. Ἔτσι πλάι στά ἀδόμενα, τά τραγουδιστά, ύπηρχαν και τά δρώμενα, οι μιμητικές ἀναπαραστάσεις.

Κάποια χρονιά, δέν ξέρουμε πότε, στά μέσα τοῦ θου αιώνα, ἔνας ποιητής στό δῆμο Ἰκαρίας, τό σημερινό Διόνυσο, ὁ Θέσπις, πού ἀμφιβάλλουμε ἂν εἴναι ιστορικό πρόσωπο, εἶχε μιάν ἔξαίσια ἐμ-

πνευση. Φορώντας ἔνα προσωπεῖο (μάσκα), ποιός ξέρει ποιοῦ μυθικοῦ προσώπου, μπήκε στή μέση τοῦ χοροῦ καί ἄρχισε ὅχι πιά νά τραγουδᾶ, ἀλλά νά ἀπαγγέλλει, στίχους, πού εἶχε ἐτοιμάσει βέβαια ἀπό πρίν. "Ισως νά μήν ἥταν ὁ ἴδιος ὁ ποιητής παρά ἔνας ἀπό τοὺς ἔξαρχοντες τοῦ χοροῦ, πού διέκοψε γιά λίγο τό τραγούδι καί ἀπευθύνθηκε στό χορό ἢ σέ κάποια ίαχή τοῦ χοροῦ αὐθόρμητα νά ἀποκρίθηκε (στά ἀρχαϊα ἑλληνικά ὑποκρίνομαι σημαίνει ἀποκρίνομαι). 'Υποκριτής ἥταν αὐτός πού ἔδινε τίς ἀπαντήσεις. Ό δρος παρέμεινε ἔως σήμερα γιά νά σημάνει τόν ἡθοποιό. Αύτές οἱ ἐρωταποκρίσεις ἐπαναλήφτηκαν ἔτσι ὥστε δημιουργήθηκε μιά μεικτή μορφή, ἔνας διάλογος ἀνάμεσα σέ δύο στοιχεῖα, τό ἄτομο καί τήν δμάδα ἀπό τή μιά, τό ρυθμικό καί τό μελωδικό λόγο ἀπό τήν ἄλλη.

Γύρω ἀπό τό ὁμοίωμα τοῦ Διόνυσου μαινάδες μέ δάδες καί τύμπανα χορεύουν. (Εἰσιών). ('Από τήν «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Θενους» τῆς Ἔκδοτικῆς Ἀθηνῶν A.E.).

Μαινάδες σέ Διονυσιακό γλέντι (Ε' αιών). (Άπο τήν «Ιστορία τοῦ Ελληνικοῦ Εθνους» τῆς Έκδοτικῆς Αθηνῶν A.E.)

Χαρακτηριστικά τοῦ δράματος
Τή χρονιά ἐκείνη στό δῆμο Ικαρίας γεννήθηκε τό δράμα. 'Ο μύθος γιά τό θεό δέν ἦταν πιά ἀφήγηση πράξεως, γινόταν πράξη, ἦταν δράση, μίμηση, ἀναπαράσταση μιᾶς πράξεως. Κύρια λοιπόν χαρακτηριστικά τοῦ δράματος εἶναι ἡ μίμηση μιᾶς πράξεως, ἡ διαλογική μορφή καί ἡ σύνθεση σέ ἔνα νέο εἶδος τῶν δύο παλιότερων εἰδῶν, τοῦ ἔπους καί τῆς λυρικῆς ποίησης.

'Η ἔμπνευση τοῦ Θέσπιδος φαίνεται πώς γοήτευσε καί ἐνθουσίασε τούς θεατές του. 'Η νέα μορφή κατέκτησε ἀμέσως τά πλήθη καί διαδόθηκε σ' ὅλη τήν Αττική. 'Ο Θέσπις ἐκμεταλλεύτηκε τήν ἐπιτυχία. Δημιούργησε μιά μονιμότερη δύμαδα καί περιόδευε στούς δήμους τῆς Αττικῆς. Χρησιμοποίησε γιά τή μεταφορά της ἔνα ἄρμα. Αύτό εἶναι τό περίφημο ἄρμα τοῦ Θέσπιδος, ὁ πρῶτος περιοδεύων θίασος τοῦ κόσμου, θεσμός πού ξαναζεῖ στίς μέρες μας.

Τήν ἐποχή τοῦ Πεισίστρατου, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω, αὐτοί οι θίασοι, πού θά εἶχαν μέ τόν καιρό πολλαπλασιαστεῖ, μπήκαν στήν Αθήνα, ὅπου θεσπίστηκαν καί οἱ πρῶτοι ἐπίσημοι δραματικοί ἀγώνες, δηλ. θεατρικοί διαγωνισμοί.

Συμπερασματικά μπορούμε έδω νά πούμε πώς τό δράμα ξεκίνησε σάν ένα λαικό δρώμενο, πού είχε τίς ρίζες του στίς λαϊκές τελετές καί τά πανηγύρια γιά τό θεό Διόνυσο. Στήν πορεία του δανείστηκε καί ένσωμάτωσε δρισμένα χαρακτηριστικά άπό άλλες τελετουργίες: Θρήνους καί τελετές γιά τούς νεκρούς, άγροτικά έθιμα, άπόκρυφες θρησκείες, όπως τά Έλευσίνια μυστήρια, άναμνήσεις άπό ξεχασμένες γιορτές γιά τήν ένηλικιάση, τή μύηση στά μυστικά τῆς πολεμικῆς ἢ τῆς κυνηγετικῆς τέχνης, τή μίμηση τῶν ιεροτελεστιῶν ἢ τῆς πρακτικῆς τῶν μάγων, τῶν ιερέων καί τῶν μάντεων.

Η ΑΚΜΗ

ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Σήμερον δράμα, μορφής

“Όλα αύτά, μνήμες καί έμπειριες, χωνεύτηκαν, έγιναν άντικείμενο έπεξεργασίας καί καταστάλαξαν σέ μιά μορφή, ἡ όποια άπό τά πρώτα χρόνια τοῦ 5ου αἰώνα δημιούργησε τά τρία είδη τῆς δραματικῆς ποίησης, τήν τραγωδία, τό σατυρικό δράμα καί τήν κωμωδία. Τά δύο πρώτα κατάγονται άπευθείας άπό τό Διθύραμβο καί τό εύρημα τοῦ Θέσπιδος. Τό τρίτο, λαϊκότερο, ξεκινάει άπό τίς χοντροκαμωμένες αύτοσχέδιες φάρσες, πού όπως φαίνεται ξεκίνησαν άπό τά Μέγαρα. Τραγωδία καί σατυρικό δράμα έξελίχτηκαν μαζί καί αύτά θά μᾶς άπασχολήσουν έδω.

Μέ τήν είσοδο τοῦ 5ου αἰώνα τό δράμα θά πάρει σχεδόν τήν δριστική του μορφή. Έδω όμως πρέπει νά κάνουμε μιά σημαντική διαπίστωση. Οι μελέτες τῶν έθνολόγων μᾶς πληροφοροῦν πώς ὅλοι οι λαοί, λίγο ἢ πολύ, ἔτσι ἢ ἀλλιώς, έχουν νά παρουσιάσουν άναλογα λαϊκά δρώμενα, τελετές καί πανηγύρια γιά τίς έποχές τῆς βλάστησης καί τούς θεούς τῆς γονιμότητας. Οι άγροτικές γιορτές, οι θρησκευτικές τελετουργίες, οι περιπέτειες καί τά θαύματα τῶν θεῶν μέσα στή λαϊκή ποίηση καί τά τραγούδια έχουν κοινές πάνω κάτω ρίζες μιά καί ξεκινοῦν άπό κοινές άνάγκες τῶν άνθρωπων. Πουθενά όμως δέν κατέληξαν στό δράμα. Μόνο στήν Αττική οι ιστορικές καί πολιτικές συνθήκες, όπως άναφέραμε, πού ώριμασαν τό λαό, ἡ ιδιομορφία αύ-

τοῦ τοῦ λαοῦ μέ τή γοητευτική φαντασία, τή λυγερή σκέψη καὶ τή δίψα γιά ἔρευνα καὶ ἡ ἀτομική συμβολή προικισμένων ἀνθρώπων, ὅπως ὁ Θέσπις, ἄλλα ἴδιαίτερα οἱ θεσμοί τῆς Δημοκρατίας καὶ ὁ ἐλεύθερος διάλογος, εύνόησαν τήν δημιουργία μιᾶς νέας τέχνης, τῆς Δραματικῆς ποίησης, πού εἶχε τίς ρίζες της στίς λαικές θρησκευτικές γιορτές ἄλλα ὁ καρπός της εἶχε καθαρά ξεχωριστό χαρακτήρα.

Πράγματι, οἱ πληροφορίες πού ἔχουμε στηρίζουν τήν ἄποψη πώς τό δράμα, ὅταν νομιμοποιήθηκε στήν Ἀθήνα, ἄλλαξε σχεδόν ἀμέσως καὶ περιεχόμενο καὶ μορφή.

ⓐ) Πολύ σύντομα οἱ ποιητές ἀναζήτησαν θέματα ἔξω ἀπό τήν παράδοση τοῦ μύθου γιά τό Διόνυσο. Ὁχι μόνο ἄλλοι μύθοι γιά θεούς καὶ ἥρωες, ἄλλα καὶ ἡ πρόσφατη ιστορία τῆς Ἀθήνας, ἡ ζωντανή πραγματικότητα, ἔδωσαν θέματα στό δράμα. Ἐξ ἄλλου ἡ μορφή τοῦ δράματος ἔχασε τό λαϊκό αὐτοσχεδιασμό της καὶ ἔγινε αύστηρη, στέρεη, μετρημένη, λογική καὶ κλειστή. Ἐνῶ ὁ ρόλος τοῦ χοροῦ ἦταν πάντα ἡ ραχοκοκαλία τοῦ δράματος, ἡ ἐμπνευση τοῦ Θέσπιδος ἔδωσε φτερά στούς ἐπόμενους, μεγάλωσαν τό μέρος τοῦ ύποκριτῆ καὶ μέ τόν καιρό τοῦ ἔδωσαν καὶ δεύτερο καὶ τρίτο ρόλο ἀλλάζοντάς του προσωπεῖο (μάσκα). Αὕτη ἡ ἐναλλαγή ἐπικῶν καὶ λυρικῶν μερῶν, ἐμφανίσεων τοῦ ύποκριτῆ καὶ παρεμβάσεων τοῦ χοροῦ, ἔδωσε στό δράμα τήν τυπική του μορφή.

Αὕτη ἡ τυπική μορφή ἔμεινε ἀναλλοίωτη στίς βασικές γραμμές, ὡς τήν παρακμή τοῦ εῖδους. Οἱ πρακτικές ὅμως ἀνάγκες καὶ ἡ ιδιοφυΐα τῶν ποιητῶν πλούτισαν αὐτή τή μορφή εἰσάγοντας μικρές ἡ μεγάλες καινοτομίες, ἔτσι ὡστε ἔγινε περισσότερο ἀποτελεσματική.

ⓑ) Στήν ἀρχή ὁ χορός εἶχε 12 χορευτές. Μ' αὐτό τόν ἀριθμό ξεκίνησε ὁ Αἰσχύλος. Ὁ Σοφοκλῆς ἀνέβασε τόν ἀριθμό τοῦ χοροῦ σέ 15 καὶ σ' αὐτόν παγιοποιήθηκε.

ⓒ) Ο Αἰσχύλος αὔξησε σέ δύο τούς ύποκριτές πού ἐναλλάσσονταν στούς διάφορους ρόλους. Ὁ Σοφοκλῆς χρησιμοποίησε τρίτο καὶ ὁ Αἰσχύλος τόν ἀκολούθησε. Ὁ Σοφοκλῆς, ὅπως φαίνεται, πρώτος ἀρχιζε κάποιες τραγωδίες του μέ πρόλογο, ἐνῶ πρίν τό δράμα ξεκινοῦσε μέ τήν εἰσοδο τοῦ χοροῦ στήν ὄρχήστρα· κι ἐδῶ ὁ Αἰσχύλος πρόθυμα συμπορεύτηκε ἐνῶ ὁ Εύριπίδης ἔκανε τούς προλόγους σχεδόν τυπικό κανόνα. Ⓝ) Ο Σοφοκλῆς μείωσε τήν ἔκταση τῶν χορι-

Δύο ύποκριτές μετά τήν παράσταση σταυρικού δράματος. 'Ούποκριτής άριστερά ύποδυσόταν τὸν Ἡρακλῆ (Ε' αἰών). (Άπο τήν «Ἰστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Έκδοτικῆς Ἀθηνῶν A.E.).

κῶν, ἴσορροπώντας τά δύο στοιχεῖα. Ὁ Εύριπίδης τήν περιόρισε στό ἐλάχιστο.

Ο Ἀριστοτέλης, πού μελέτησε τή δραματική ποίηση, ὅταν πιά εἶχε παρακμάσει, ἔχοντας ύποψη του πολύ περισσότερα ἔργα ἀπό δύσα διασώθηκαν ἔως τά χρόνια μας, περιέγραψε τήν τυπική διάρθρωση μιᾶς τραγωδίας.

Ἐτοι μέ βασικό ὄδηγό τόν Ἀριστοτέλη διακρίνουμε τά παρακάτω μέρη στό δράμα· (Πρόλογος) - πάροδος τοῦ χοροῦ - Α' ἐπεισόδιο - Α' στάσιμο τοῦ χοροῦ - Β' ἐπεισόδιο - Β' στάσιμο - Γ' ἐπεισόδιο - Γ' στάσιμο - Ἐξοδος. Σ' αὐτά πρέπει νά προστεθοῦν οί κομμοί, οἱ μονωδίες καί οἱ διωδίες πού δέν εἶχαν σταθερή θέση στό δράμα.

Ο πρόλογος, ὅπως εἴπαμε, ἦταν καινοτομία τοῦ Σοφοκλῆ (μόλις πού κάποια ἀποσπάσματα τοῦ Φρυνίχου μᾶς βεβαιώνουν γιά τό ἀντίθετο). Ο πρόλογος μποροῦσε νά εἶναι μονόλογος ἐνός ὑποκριτῆ ἢ διάλογος δύο ὑποκριτῶν (χωρίς νά ἀποκλείεται ἡ παρουσία καί ἄλλων, βουβῶν προσώπων).

Η Πάροδος ἦταν τραγούδι πού ἔψελνε ὁ χορός μπαίνοντας στήν ὀρχήστρα μέ ρυθμισμένο βηματισμό καί εἰδικό σχηματισμό.

Τά Ἔπεισόδια διαδραματίζονταν στή σκηνή ἀνάμεσα στούς ὑποκριτές ἢ στούς ὑποκριτές καί τό χορό, σ' αὐτές τίς περιππώσεις ἀπάγγελνε· συνήθως ἀντιπροσωπευόταν ἀπό τόν Κορυφαῖο. Τά ἐπεισόδια ἦταν τό κατεξοχήν δραματικό μέρος τοῦ ἔργου, ἔξαντλοῦσαν τήν ὑπόθεση, περιεῖχαν τίς συγκρούσεις τῶν προσώπων καί πρωθοῦσαν τή δράση. Ἡταν γραμμένα σέ στίχους μέ ρυθμό πολύ κοντά στήν καθημερινή κουβέντα τῶν Ἀθηναίων.

Τά στάσιμα ἦταν τραγούδια, ὡδές, πού ἔψελνε ὁ χορός στήν ὀρχήστρα. Ο χορός ἦταν χωρισμένος σέ δύο ἡμιχόρια (παλιότερα 6 + 6, ὑστερα 7 + 7 + 1). "Οταν τό ἔνα ἡμιχόριο στέκονταν καί τραγουδοῦσε τό ἄλλο χόρευε. Καί ἐναλλάξ.

Κάποτε τραγουδοῦσαν καί τά δύο μαζί τίς ἐπωδούς (τά ρεφραίν). Ἐτοι κάθε στάσιμο εἶχε στροφές, ἀντιστροφές, καί ἐπωδούς.. Κάθε τέτοια ὁμάδα τραγουδιοῦ εἶχε τό δικό της μέτρο καί ρυθμό καί τή δική της μελωδία. Χορός καί τραγούδι γινόταν μέ συνοδεία αύλοῦ. Ο αὐλητής βρισκόταν στή σκηνή, κοντά στή θυμέλη.

Ἡ ἔξοδος ἦταν ἡ ἀποχώρηση τοῦ χοροῦ ἀπό τήν ὀρχήστρα

πού σήμαινε καί τό τέλος τοῦ δράματος. Ἡταν τραγούδι (έξοδιο ἄσμα) μέρυθιμικό βηματισμό.

Ο κομμός ἡταν θρηνητικό τραγούδι πού ἔψελναν ὁ χορός μέναν ἢ δύο ύποκριτές ἐναλλάξ. Πολλές φορές ἡ πάροδος τοῦ χοροῦ ἡταν ἔνας κομμός, ὥπως π.χ. στήν «Ιφιγένεια ἐν Ταύροις» τοῦ Εύριπιδη.

Μονωδίες ἢ διωδίες ἡταν τραγούδια πού ἔψελναν οἱ ύποκριτές (σόλο ἢ ντουέττο) πάνω στή σκηνή.

Οι κομμοί καί τά σκηνικά τραγούδια γράφονταν σέ λυρικά μέτρα. Η πάροδος, τά στάσιμα, οἱ κομμοί, τά σκηνικά τραγούδια, ἡ ἔξοδος, δηλαδή ὅλο τό λυρικό ύλικό τοῦ δράματος γράφονταν πάντα στή δωρική διάλεκτο σεβασμός στήν παράδοση τοῦ Διθύραμβου.

Στή σύνθεση κάθε δράματος σημαντικό ρόλο ἔπαιξε ἡ πλοκή, ἡ δέ ση καί ἡ λύση.

Πλοκή ἡταν ὁ τρόπος μέ τόν ὅποιο ὁ ποιητής ἔπλεκε, ἔδενε τά γεγονότα μεταξύ τους καί τά ἔφερνε στό τέλος τους.

«Αλλα συστατικά στοιχεῖα ἡταν ἡ περιπέτεια καί οἱ ἀναγνωρίσεις.

Περιπέτεια εἶναι ἡ διαδικασία μέ τήν ὅποια ὁ ἥρωας ἔπεφτε ἀπό τή μιά κατάσταση στήν ἄλλη, ἀπό τή δυστυχία στήν εύτυχία καί ἀντίστροφα.

Ἀναγνώριση ἡταν ὁ τρόπος μέ τόν ὅποιο δύο ἢ περισσότερα πρόσωπα τοῦ δράματος, ἔφταναν μέ τούς χειρισμούς τῆς πλοκῆς ν' ἀναγνωρίσουν τό ἔνα τό ἄλλο, ἐνῶ πρίν ἀγνοοῦσαν τήν ταυτότητά τους. Ἡ ἀναγνώριση στήν «Ιφιγένεια ἐν Ταύροις», θεωρεῖται, καί ἀπό τόν Ἀριστοτέλη, ἡ τεχνικότερη ἀρχαίου θεάτρου.

Πέρα ὅμως ἀπό τά ἔξωτερικά καί τυπικά στοιχεῖα τῆς μορφῆς ὑπάρχουν στό δράμα τά ἔσωτερικά καί οὐσιαστικότερα. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει ἔxi. Τό μύθο, τή λέξη, τό μέλος, τήν ὄψη, τό ἡθος καί τή διάνοια.

Ο μύθος εἶναι τό πρωταρχικό καί τό πιό ἀπαραίτητο. Εἶναι ἡ ιστορία πού δραματοποιεῖ ὁ ποιητής, ἡ ύποθεση, τό σενάριο. Χωρίς αὐτό δράμα δέν μπορεῖ νά γίνει. Ἀνεξάρτητα ἀν ὁ μύθος εἶναι ἀπλός ἢ περίπλοκος πρέπει νά ύπάρχει γιά νά κινηθοῦν τά πρόσωπα καί γιά νά ἔχουν οἱ πράξεις τους μιά συνέπεια.

Τά θέματα τῶν δραματικῶν μύθων τά ἀντλοῦσαν οἱ ποιητές ἀπό τό ἀπέραντο ύλικό τῆς μυθολογίας καί τῆς ιστορίας. Οι

«Πέρσες» τοῦ Αισχύλου δραματοποιοῦν τήν ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας. Ἀνάλογο θέμα εἶχαν καὶ οἱ χαμένες «Φοίνισσες» τοῦ Φρύνιχου. Οἱ μυθικές οἰκογένειες τῶν Ἀτρειδῶν (ἀργολικός Κύκλος) καὶ τῶν Λαβδακιδῶν (θηβαϊκός κύκλος), ἐπεισόδια καὶ ὑποθέσεις ἀπό τὸν "Ομηρο" (τρωϊκός κύκλος) καὶ τὴν ἀργοναυτική ἐκστρατεία (ἀργοναυτικός κύκλος). Εἶναι τὰ συνηθισμένα θέματα τῶν περισσοτέρων τραγωδιῶν, πού μᾶς σώθηκαν. Εἶναι χαρακτηριστικό πώς γρήγορα ἐγκαταλείφθηκε ὁ Διόνυσος καὶ τὰ θαύματα τοῦ βίου του. Μόνο ἡ τελευταία τραγωδία τοῦ Εύριπιδη, καὶ ἀπό τίς τελευταῖες πού γράφτηκαν, οἱ «Βάκχες», ἔχουν θέμα διονυσιακό.

Ἡ λέξη εἶναι τὸ λεκτικό, τὸ γραμμένο κείμενο, ἡ στιχουργία, τά μέτρα καὶ οἱ ρυθμοί. Δυστυχῶς εἶναι τὸ μόνο στοιχεῖο ἀπό τὸ ἀρχαῖο θέατρο πού ἔχουμε σχεδόν αὐτούσιο, μαζί μὲ τὸ ἥθος καὶ τῇ διάνοιᾳ. Γιά τά ἄλλα κάνουμε μόνο ὑποθέσεις.

Τὸ μέλος, εἶναι οἱ μελωδίες, τά μουσικά στοιχεῖα. Τελείως χαμένη ἐμπειρία γιά μᾶς σήμερα.

Ἡ ὅψη εἶναι τά ὄπτικά στοιχεῖα τῆς ἀναπαράστασης. Ἡ σκηνογραφία καὶ ἡ ἐνδυματολογία, δῆπας θά λέγαμε σήμερα. Σ' αὐτό τό στοιχεῖο οἱ δραματουργοί δίνανε μεγάλη σημασία. Λέγεται πώς ὁ Αισχύλος φρόντιζε ἴδιαίτερα τά κοστούμια καὶ τίς μάσκες καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἦταν ἔνας σπουδαῖος ἀνακαινιστής τῶν ζωγραφικῶν σκηνικῶν. Γιά τά σκηνικά ἐργαλεῖα θά μιλήσουμε παρακάτω. Θά ἐπισημάνουμε τό γεγονός, πώς ἡ φροντίδα γιά τή μυθική παρουσία τῶν δραματικῶν προσώπων ὀδήγησε τούς ποιητές νά βελτιώνουν κάθε τόσο τά μέσα πού χρησιμοποιοῦσαν.

Ἡ σκευή ἦταν τό σύνολο τῶν στοιχείων πού φοροῦσε ἡ κρατοῦσε ὁ ὑποκριτής: προσωπεῖο, (ἡ μάσκα), τό κοστούμι, ἀνάλογο μέτο φύλο τήν ἡλικία, τὸν τίτλο καὶ τό χαρακτήρα, τά σύμβολα τῆς ἔξουσίας του ἢ τά σκεύη, πού εἶχαν σχέση μέ κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα τήν ὥρα τῆς ἐμφανίσεώς του στή σκηνή. Τά προσωπεῖα μέ τόν καιρό ἔξελιχτηκαν· στήν ἀρχῇ ἦταν πήλινα, ἀργότερα ἔγιναν δερμάτινα· ζωγραφίζονταν ἔντονα κι ἔδιναν σχηματικά τόν σταθερό χαρακτήρα τοῦ ἥρωα γιατί στήν τραγωδία ἀποφεύγανε τίς ψυχολογικές διακυμάνσεις. Τά κοστούμια ἦταν πολυτελῆ καὶ μεγαλόπρεπα καὶ μέ διάφορα παραγεμίσματα ἔξόγκωναν τό σῶμα δίνοντάς του πελώριες διαστάσεις. Οἱ ὑποκριτές φοροῦσαν στά πόδια

κοθόρνους, μεγάλα ύποδήματα μέ ύπερυψωμένες σόλες. Τό βάδισμα γινόταν μέ δυσχέρεια, ἔδινε δημας μιά τελετουργική κίνηση. Ἐξ ἄλλου ή διόγκωση χρειαζόταν καί γιά ὅπτικούς καί γιά λειτουργικούς λόγους. Στά μεγάλα υπαίθρια θέατρα τό φυσικό ἀνθρώπινο σῶμα ἔξαφανίζεται καί ὁ ύποκριτής δέν μπορεῖ νά πείσει τό θεατή γιά τό μέγεθος τῶν μυθικῶν ἡρώων.

Τό ἡθος ἦταν ό χαρακτήρας τοῦ δραματικοῦ ἡρωα, ό τρόπος μέ τόν ὅποιο ἀντιδροῦσε στίς καταστάσεις.

Ἡ διάνοια Ἠταν ό τρόπος μέ τόν ὅποιο ἔξέφραζε τίς σκέψεις του καί τό περιεχόμενο τῶν σκέψεών του, τίς ίδεες καί τίς ἀπόψεις του γιά τόν κόσμο, τή ζωή καί τά ἐπιχειρήματα πού χρησιμοποιοῦσε γιά νά στηρίξει αύτές τίς ἀπόψεις.

Εἶναι αὐτονόητο πώς ύπηρχαν ἡρωες μέ διαφορετικά ἡθη καί ταυτόσημες διάνοιες ἢ ἡρωες μέ τά ἴδια ἡθη καί διαφορετικές διάνοιες.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

"Οπως εἰδαμε, στίς ἀρχές τοῦ δραματικοῦ εἴδους οἱ παραστάσεις γίνονταν στό ὕπαιθρο, στά ἄλώνια, στίς πλατεῖες, στά δημόσια πατητήρια τήν ἐποχή τοῦ τρύγου. "Οταν τό κοινό Ἠταν μεγάλο καί ὅταν τό θέαμα ἔγινε δημοφιλές, γιά νά ἔξασφαλίζεται ἡ πλήρης ὀρατότητα, οἱ παραστάσεις γίνονταν στούς πρόποδες κάποιου μικροῦ λόφου καί τό κοινό ἔπιανε τίς πλαγιές. Ἐκεῖ καθόταν καί παρακολουθοῦσε ὄρθιο. Μέ τόν καιρό ό τόπος πού διαλέχτηκε, ἐπειδή Ἠταν βολικός, ἔγινε μόνιμος. ቙ πλαγιά σκάφτηκε σέ ἀπανωτά σκαλοπάτια γιά νά κάθονται οἱ θεατές ό χορός χόρευε στό πρώτο ἐπίπεδο, πού μέ τόν καιρό ἔγινε κυκλικός χῶρος, σάν ἄλώνι, καί οἱ ύποκριτές ἔπαιζαν σ' ἔνα πρόχειρο στημένο πατάρι ξύλινο, σέ δεύτερο ἐπίπεδο.

"Οταν τό δράμα μπῆκε στήν Ἀθήνα, κατασκευάστηκαν ξύλινα σκαλοπάτια γιά τό κοινό καί τό πατάρι ἔγινε μονιμότερο. Τά μαρμάρινα ἢ πέτρινα θέατρα πού ξέρουμε σήμερα εἶναι πολύ νεώτερα. Φαίνεται πώς σέ τέτοια θέατρα δέν χάρηκαν ποτέ τά ἔργα τους οἱ μεγάλοι τραγικοί ποιητές. ቙ ἅταν ἀρχιτεκτονήματα τῆς παρακμῆς, ὅταν ἔπαιψε ἢ δημιουργία. Τό κοινό τότε ἔβλεπε ἐπαναλήψεις.

Προσωπεῖα· ἀριστερά, χάλκινο· δεξιά, πήλινο. (Άπο τὴν « Ἰστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους » τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν A.E.).

Πάντως σ' ἔνα θέατρο μποροῦμε νά διακρίνουμε τρία μέρη: Τό κοῦλο, τήν ὄρχήστρα καί τή σκηνή.

Κοῦλο ἦταν ὁ χῶρος τῶν θεατῶν. Δύο ὄριζόντιες ζῶνες τό χώριζαν σέ τρία τμήματα, τά διαζώματα. Κάθετες σκάλες διευκόλυναν τή διακίνηση. Ἐπειδή τά κάτω καθίσματα ἦταν λιγότερα ἀπό τά ἐπάνω, ἀνάμεσα στίς σκάλες δημιουργοῦνταν τμήματα σά σφῆνες πού ὄνομάζονταν κερκίδες. Οἱ θεατές κάθονταν στά ἑδώλια. Στίς πρώτες σειρές εἶχαν διαμορφωθεῖ θρόνοι, ἀργότερα μαρμάρινοι, γιά τά ἐπίσημα πρόσωπα. Τήν πό τιμητική θέση στό θέατρο τῆς Ἀθῆνας εἶχε ὁ Ἱερέας τοῦ Ἐλευθερέα Διόνυσου.

Ἡ ὄρχήστρα ἦταν κυκλικός χῶρος ἀνάμεσα στό κοῦλο καί στή σκηνή. Εἶχε δυό εισόδους, τίς παρόδους, ἐκεῖ πού τέλειωναν οἱ ἀκρινές κερκίδες. Στό κέντρο τῆς ὄρχήστρας ὑπῆρχε βωμός τοῦ Διονύσου, ἡ θυμέλη. Πίσω ἀπό τή θυμέλη ὑπῆρχε κάθισμα γιά τόν αὐλητή. Ἀπό τίς παρόδους εἰσέρχονταν ὁ χορός καί τά πρόσωπα πού δέν ἔβγαιναν ἀπό τό παλάτι ἢ τό ναό. Ἀπό τή δεξιά, καθώς κοιτοῦσαν οἱ θεατές, πάροδο ἔμπαιναν τά πρόσωπα πού ἔρχονταν ἀπό τήν πόλη ἢ τό

λιμάνι, ἀπό τήν ἀριστερή, ὅσα ἔρχονταν ἀπό τά χωράφια ἢ ἄλλες πόλεις.

‘Η σκηνή ἦταν ύπερυψωμένο ξύλινο, ἀργότερα πέτρινο ἢ μαρμάρινο, πατάρι· ἐκεῖ γινόταν ἡ δράση· ἐκεῖ ἔπαιζαν (ύποκρίνονταν) οἱ ήθοποιοί. Ἀνάμεσα στήν ὁρχήστρα καὶ τῇ σκηνῇ δέν ύπῆρχε ἀρχιτεκτονική ἐπικοινωνία, παρά μόνο ὀπτική καὶ ἀκουστική. Στό βάθος τῆς σκηνῆς ύπῆρχε ἔνα ξύλινο, συνήθως μόνιμο οἰκοδόμημα ὁ οἶκος, τό μέγαρο, μέ τρεῖς πόρτες, ἡ μία κεντρική, ἀπό ὅπου ἔβγαιναν τά πρόσωπα πού ἔρχονταν μέσα ἀπό τό παλάτι ἢ τό ναό. Πίσω καὶ κάτω ἀπό τή σκηνή ύπηρχαν πρόχειρες ἐγκαταστάσεις γιά τούς ύποκριτές πού περίμεναν τή σειρά τους νά ἐμφανιστοῦν· ἐκεῖ ἄλλαζαν στή διάρκεια τοῦ ἔργου τή σκευή γιά νά ύποδυθοῦν ἄλλο πρόσωπο. Ἡ-
ταν τά παρασκήνια.

Στά πρώτα χρόνια σκηνή λεγόταν ὁ χῶρος πού ἐτοιμάζονταν οί ύποκριτές καὶ ἡ δράση γινόταν στήν ὁρχήστρα. Ἀργότερα ύψωθηκε τό πατάρι, πού εἴπαμε, όνομαζόταν λογεῖο (ὅπου μιλοῦσαν, ἔλεγαν οἱ ἥθοποιοί) καὶ ἔκοψε ἔνα μέρος τῆς ὁρχήστρας.

Οἱ ἀνάγκες τῶν ἔργων ὀδήγησαν τό Σοφοκλῆ νά κατασκεύασει τελάρα καὶ ἀπό τίς δυό ἄκρες τοῦ οἴκου, ὅπου, ὅταν τό ἀπαιτοῦσε ἡ ύπόθεση, τοποθετοῦσαν μεγάλους ζωγραφικούς πίνακες, πού παρουσίαζαν δάσος, ἀκρογιαλιά, στρατόπεδο. Είναι αὐτονότο πώς σκοπό δέν εἶχε ἡ σκηνογραφία αὐτή νά μιμηθεῖ τήν πραγματικότητα, ἀλλά νά ἐρεθίσει τή φαντασία τῶν θεατῶν, ώστε νά παρακολουθήσουν πιό ἄνετα τή δράση.

Στήν κορυφή τοῦ οἴκου ύπῆρχε εἰδικός χῶρος, δίπλα στή στέγη, ὅπου ἔκαναν τήν ἐμφάνισή τους, ὅταν τό ἀπαιτοῦσε ἡ δράση, οἱ θεοί. Ὄνομαζόταν θεολογεῖο.

‘Η σκηνή ἦταν ἔξοπλισμένη μέ διάφορα μηχανήματα πού ἔχυπηρετοῦσαν τίς ἀνάγκες τῶν ἔργων.

‘Η μηχανή ἡ τό αἰώρημα ἦταν ἔνας ξύλινος γερανός πού παρουσίαζε τούς θεούς αἰώρουμενους. ‘Ο Ωκεανός στόν Προμηθέα ἔτσι ἔμπαινε στή σκηνή. ‘Ο Εύριπίδης χρησιμοποίησε πολύ αὐτό τό μηχάνημα γιά νά ἐμφανίζει ξαφνικά τούς ἀπό μηχανῆς θεούς του. ‘Η Αθηνᾶ στήν «Ιφιγένεια ἐν Ταύροις» είναι ἔνας τέτοιος ἀπό μηχανῆς θεός.

Οἱ περίακτοι ἦταν δύο ξύλινοι κάθετοι πρισματικοί δοκοί πού περι-

στρέφονταν καί ξετύλιγαν τίς ζωγραφισμένες εικόνες πάνω στά ειδικά τελάρα πού άναφέραμε.

Τό έκκυκλημα ήταν ἔνα μικρό κινητό πάνω σέ τροχούς δχημα, σάν πλατφόρμα, πού τό ἔβγαλαν μέ βαροῦλκο στή σκηνή, γιά νά παρουσιάσουν σκηνές πού ἔγιναν μέσα στόν οἴκο (κυρίως νεκρούς - μιά καί σπάνια γίνονταν φόνοι μπροστά στά μάτια τῶν θεατῶν). Οἱ κλίμακες τοῦ Χάρωνα ήταν μιά καταπακτή στή σκηνή μέ σκαλές γιά νά κατεβαίνουν ὅσοι πέθαιναν ἢ νά ἐμφανίζονται οἱ νεκροί σάν φαντάσματα.

ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ

Οἱ παραστάσεις γίνονταν, τά δράματα διδάσκονταν, ὅπως λέγανε, σέ δρισμένες μέρες πού γιορταζόταν ὁ Διόνυσος.

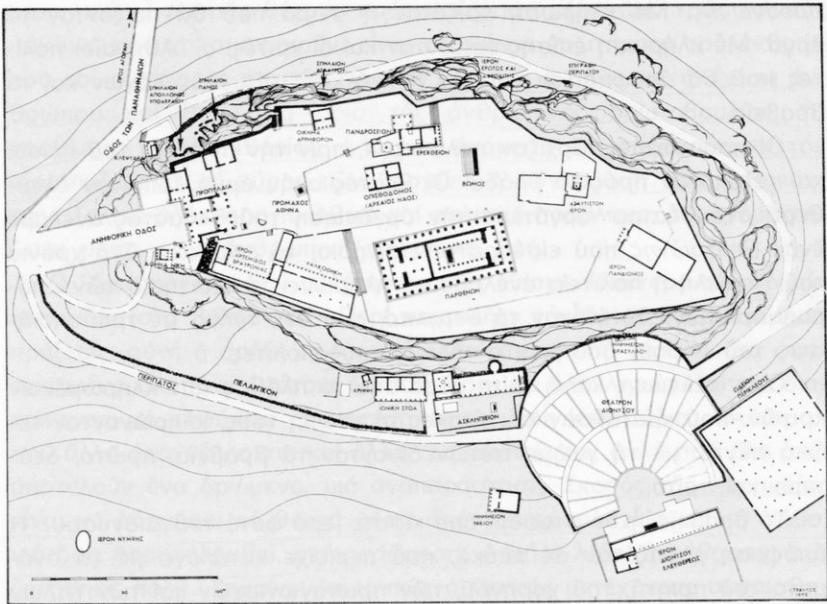
Τρεῖς ήταν οἱ γιορτές τοῦ Διονύσου πού συνδέονταν μέ διδασκαλίες δραμάτων. «Τά ἐν ἄστει Διονύσια», τά «Λήναια» καί «τά μικρά ἡ κατάγροις Διονύσια».

΄Από τό 534 π.Χ. στά ἐν ἄστει Διονύσια, τόν Ἀττικό μήνα Ἐλαφηβολιώνα (τέλος Μαρτίου), καί κάθε χρόνο, γίνονταν οἱ ἐπισημότεροι δραματικοί ἀγῶνες. Άπο τό 433 π.Χ. στά Λήναια, καθιερώθηκε νά παίζονται νέες τραγωδίες (τέλος Ἰανουαρίου).

Στά μικρά ἡ κατάγροις Διονύσια, τόν ἀττικό μήνα Ποσειδεώνα (τέλος Δεκεμβρίου) συνήθως παρουσιάζονταν ἐπαναλήψεις τῶν δύο ἄλλων γιορτῶν. Ήταν σάν νά περιόδευαν στό ὕπαιθρο οἱ ἐπιτυχημένες παραστάσεις τῆς πρωτεύουσας.

Τά «ἐν ἄστει» κρατοῦσαν ἔξι μέρες. Οἱ τρεῖς τελευταῖες ήταν ἀφιερωμένες στό δράμα.

Κάθε ποιητής ἔπρεπε νά παρουσιάσει τέσσερα ἔργα μαζί (τετραλογία): Μιά τριλογία κι ἔνα σατυρικό δράμα. Στήν ἀρχή ἡ τριλογία εἶχε ἐνιαῖο θέμα, ἀργότερα αὐτό δέν ήταν ὑποχρεωτικό. Τό σατυρικό δράμα εἶχε χορό σατύρων (γι' αὐτό σατυρικό) εὕθυμο θέμα καί ήταν τό τελευταῖο δράμα τῆς τετραλογίας. Τό σατυρικό δράμα ήταν τό μόνο θέαμα πού κρατοῦσε ἀκόμη τήν ἐπαφή μέ τά διονυσιακά θέματα.

Κάτωφη τῆς Ἀκροπόλεως τῶν κλασικῶν χρόνων· κάτω δεξιά τό Θέατρο τοῦ Διονύσου. (Άπο τῆς «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν Α.Ε.).

Οι ποιητές ἔτοιμαζαν τά ἔργα τους καὶ ὅταν ἔφτανε ὁ κατάλληλος καιρός παρουσιάζονταν στὸν ἐπώνυμο ἄρχοντα καὶ ζητοῦσαν χορό· ὁ ἄρχοντας μὲν μιὰ ἐπιτροπή ἀρμοδίων διάβαζε τά ἔργα καὶ τελικά ἐνέκρινε τρία, στούς ποιητές τῶν ὅποιων ἔδινε τό δικαίωμα νά συγκροτήσουν χορό. Αὐτό σήμαινε πώς ἡ πολιτεία ἀναλάμβανε τά ἔξοδα τῆς παραστάσεως, τὴν ἀμοιβή γιά τούς χορευτές, τούς τρεῖς ὑποκριτές (ὅλοι οἱ ρόλοι καὶ ὁ χορός παίζονταν ἀπό ἄντρες) καὶ τὴν κατασκευή τῶν κουστουμιῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπαραίτητων μέσων πού θά ἔξασφάλιζαν μιὰ καλή παράσταση. Τά ἔξοδα πλήρωναν γιά κάθε ἔργο τρεῖς πλούσιοι Ἀθηναῖοι, οἱ χορηγοί. Ἡ χορηγία ἦταν ἔνα εἶδος φορολογίας καὶ ἀνήκε στίς Λειτουργίες, στίς ἔκτακτες ὑποχρεώσεις δηλ. πού ἀναλάμβαναν οἱ πλούσιοι πρός ὄφελος τοῦ λαοῦ.

Δυό μέρες πρίν ἀπ' τὴν παράσταση οἱ ποιητές σέ κλειστό θέατρο, τό Ὁδεῖο, παρουσιάζαν στὸ κοινό τούς συντελεστές τῆς παραστάσεώς τους καὶ ἔδιναν ἔχηγήσεις γιά τό ἔργο τους. Αὐτός ἦταν ὁ

προσάγωνας. Μέ κλήρωση δριζόταν ή σειρά πού θά παίζονταν τά
έργα. Μέ κλήρωση έπισης δριζόνταν καί οι κριτές, οι Ἀθηναῖοι πολί-
τες πού θά ἀποφάσιζαν γιά τήν τελική κατάταξη, τῶν ἔργων καί τά
βραβεῖα.

Οι παραστάσεις ἄρχιζαν πολύ πρωί, πρίν τήν ἀνατολή τοῦ ἥλιου,
καί τέλειωναν πρός τό βράδυ. Οι θεατές στήν ἀρχή ἔμπαιναν ἐλεύ-
θερα στό θέατρο· ἀργότερα τήν ὀργάνωση τοῦ θεάματος ἀνέλαβε
ἔνας θεατρώνης πού εἰσέπραττε εἰσιτήριο, τό σύμβολο. Στά χρόνια
τοῦ Περικλῆ ή πολιτεία ἀνέλαβε νά πληρώνει τό εἰσιτήριο τῶν ἀπό-
ρων πολιτῶν. Αύτά ἦταν τά θεωρικά, πού στό τέλος, μέ τροποποιή-
σεις τοῦ νόμου, δόθηκαν σ' ὅλους τούς πολίτες.

"Οταν τέλειωνε καί ή τρίτη μέρα ἀπό τό πλῆθος τῶν κληρωμένων
κριτῶν, πού κρατοῦσαν σέ πίνακες τή γνώμη τους, κληρώνονταν τε-
λικά πέντε· μέ τή γνώμη αὐτῶν δίνονταν τά βραβεῖα, πρῶτο, δεύ-
τερο καί τρίτο.

Τό βραβεῖο ἦταν στεφάνι ἀπό κισσό, ιερό φυτό τοῦ Διόνυσου. Ή
ἀπόφαση χαραζόταν σέ πλάκα, πού περιεῖχε κατάλογο μέ τά ὄνό-
ματα τοῦ ποιητῆ, τοῦ χορηγοῦ, τῶν πρωταγωνιστῶν καί τῶν τίτλων
τῶν ἔργων. Αύτές οι γραπτές μαρτυρίες ὀνομάζονταν Διδασκαλίες
(παραστάσεις δραματικῶν ἔργων) καί εἶναι πολύτιμες, ὅταν βρίσκον-
ται στίς ἀνασκαφές. Ἀπό τό ὄνομα τοῦ ἐπώνυμου ἄρχοντα, πού
ἀναγράφουν, μᾶς βοηθοῦν νά χρονολογήσουμε τό ἔτος τής παρά-
στασης.

ΕΙΔΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

‘Ανεξάρτητα ἀπό τή λαϊκή της καταγωγή ή τραγωδία ἔξελίχτηκε
σέ ἔνα μοναδικό καί ἀνεπανάληπτο εἶδος τέχνης, πού γεννήθηκε καί
πέθανε μέσα σ' ἔνα μόνο αἰώνα στήν Ἀττική.
‘Ως τελειωμένο εἶδος εἶναι αὐστηρό, κλειστό στή μορφή του καί
ύψηλό στούς στόχους του. Εἶναι θέατρο τελετουργικό, δηλαδή ἔχει
μιά καθορισμένη διάταξη, φανερά σημάδια ἀπό τή θρησκευτική του
καταγωγή καί ἀπευθύνεται σ' ἔνα πληροφορημένο κοινό, πού ἐπικοι-
νωνεῖ μαζί του μέσα ἀπό μιά σειρά τυπικῶν συμβόλων. Ἐχασε ἀπό
νωρίς τόν αὐθορμητισμό τοῦ λαϊκοῦ αύτοσχεδιασμοῦ. Τά προβλή-

ματα πού οι ποιητές θέτουν πρός συζήτηση μέσα από τους κοινούς μύθους, πού χρησιμοποιούν, είναι τά αιώνια έρωτήματα του άνθρωπου καί οι μόνιμες άγωνίες του. 'Η ζωή καί δ θάνατος, ή σχέση ἀνθρώπου καί θεοῦ, τά δρια τῆς ἀνθρώπινης πρωτοβουλίας, τό πρόβλημα τῆς ἑλευθερίας, ή σχέση ἀνάμεσα στήν ἔξουσία καί τόν ἔξουσιαζόμενο, τό κύρος τῶν θεσμῶν, ή σύγκρουση τῶν καθηκόντων. Τελικά ὀλόκληρο τό ήθικό καί πολιτικό πρόβλημα, ὅπως ἐμφανίζεται μέσα στήν ἀνθρώπινη κοινωνική ζωή.

'Ο Άριστοτέλης, πού μελέτησε, ὅπως εἴπαμε, ίδιαίτερα τήν ἀρχαία τραγωδία, στό βιβλίο του «Περί ποιητικῆς» τήν όρισε σά μιά μίμηση πράξεως: αὐτή ή πράξη πρέπει νά είναι σημαντική, νά ἔχει ἔνα συγκεκριμένο σκοπό καί τέτοια ἔκταση ὥστε νά ὀλοκληρώνεται· νά διακρίνονται μέσα σαφήνεια τά συστατικά της μέρη (ἐπεισόδια - στάσιμα), πού ἄλλα ἀπαγγέλλονται καί ἄλλα τραγουδιοῦνται, ἄλλα πού ὅλα μαζί ἀποτελοῦν ἔνα δρώμενο, μιά ἀναπαράσταση. Σκοπός τῆς τραγωδίας είναι νά ὀδηγήσει τό θεατή μέσα από τήν εὔσπλαχνία καί τό φόβο, γιά δσα παρακολουθεῖ, στήν κάθαρση. Αύτή ή λέξη, ή κάθαρση, συζητήθηκε πολύ. Σημαίνει ἵσως πώς δ θεατής μετέχοντας συναισθηματικά καί λογικά στά διαδραματιζόμενα καί συμπάσχοντας μέ τούς ἥρωες καθαιρέται, λυτρώνεται, καθαρίζεται, ἔκτονώνεται, ἔσαγνίζεται, καί φεύγει ἀπό τό θέατρο βελτιωμένος. Αύτός ἦταν δ σκοπός καί αὐτό σημαίνει ἔξ ἄλλου καί ή λέξη διδασκαλία, μάθημα. Τό θέατρο ἦταν τό μεγάλο σχολεῖο τῆς Δημοκρατίας.'

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΙ ΤΡΑΓΙΚΟΙ

'Υστερα από τό Θέσπι, δ Φρύνιχος καί δ Πρατίνας είναι τά γνωστότερα σέ μᾶς ὄνόματα ποιητῶν, πού ἔδωσαν στό δράμα τήν ἀλματώδη ἔξελιξή του. Ἔφτασαν ὡς ἐμᾶς λίγα ἀποσπάσματα τῶν ἔργων τους. Τούς διαδέχτηκαν δεκάδες δραματικοί ποιητές. Λίγα ξέρουμε γι' αὐτούς. 'Ο χρόνος καί οι περιστάσεις σεβάστηκαν τό ἔργο τριῶν ποιητῶν, πού ἀπό τά δημιουργήματα πού μᾶς ἔφησαν, δικαιούμαστε νά τούς ὀνομάζουμε μεγαλοφυΐες.'

'Ο Αἰσχύλος: Γεννήθηκε στήν Ἐλευσίνα τό 525 π.Χ. Πολέμησε στό Μαραθώνα καί στήν Σαλαμίνα. Σώθηκαν ἐπτά τραγωδίες του. Οι

«Πέρσες», οι «Ἐπτά ἐπί Θήβας», οι «Ἰκέτιδες», ό «Προμηθέας Δε-

σμώτης» καί δόλοκληρη ἡ τριλογία (ή μόνη πού σώζεται) ή «Ὀρέ-

στεια» («Ἀγαμέμνων» — «Χονφόροι» — «Εύμενίδες»). Ο τύραννος

τῶν Συρακουσῶν Ἱέρωνας κάλεσε τὸν Αἰσχύλο στή Σικελία γιά νά

διδάξει ἐκεῖ τίς τραγωδίες του. Ή φήμη του εἶχε περάσει τά σύνορα

τῆς Ἀττικῆς. Πήγε στή Σικελία τρεῖς φορές. Πέθανε στή Γέλα τό

456 π.Χ.

Ο Αἰσχύλος ύπηρξε ἀπό τίς μεγαλύτερες ποιητικές φυσιογνωμίες

τῆς παγκόσμιας ποίησης. Οι τραγωδίες του εἶναι μεγαλειώδη δη-

μιουργήματα, ὅπου ἡ ποιητική φαντασία, ἡ λαμπερή καί βαριά λέξη,

ἡ τόλμη τῶν εἰκόνων, ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν συλλήψεων συναγωνί-

ζονται τήν οἰκονομία τῶν μέσων καί τή λιτότητα τῶν θεατρικῶν εύ-

ρημάτων. Οι μορφές πού κινοῦνται στά ἔργα του εἶναι τιτανικές,

κρατοῦν ἀκόμη τίς μυθικές τους διαστάσεις καί οι συγκρούσεις τους

προκαλοῦν τό δέος στό θεατή. Βαθιά θρησκευτική φύση δέ διστάζει

νά θέσει τά μεγάλα προβλήματα πού ἀπορρέουν ἀπό τήν ὑπαρξη τῆς

Θείας πρόνοιας στόν κόσμο καί τήν ἀλαζονεία τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρ-

ξης.

Προσπαθεῖ νά συλλάβει μέσα στό ἔργο του, τό νόημα πού ἔχει ἡ

ἔλευθερη βούληση, ἡ ἀνθρώπινη πρωτοβουλία, ἡ αὐτόνομη πράξη

καί νά τά συμβιβάσει μέ τό σχέδιο τοῦ θεοῦ.

Στούς «Πέρσες» ἀσχολεῖται μέ τήν ἀλαζονεία ἐνός τυφλωμένου

ἀπό κατακτητικούς σκοπούς λαοῦ καί τή συντριβή του, ἐνῶ παράλ-

ληλα ἔξηγει, πώς ἡ ἔλευθερία εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς ἡθικῆς δύναμης

πού πηγάζει ἀπό θεσμούς, πού σέβονται τόν ἀνθρωπο.

Στούς «Ἐπτά ἐπί Θήβας» ἀναπτύσσει τήν αίματηρή ιστορία ἀν-

θρώπων πού τυφλώνονται ἀπό τή δίψα τῆς ἔξουσίας.

Στίς «Ἰκέτιδες» μέ τρόπο ἀπλό λύνει προβλήματα περίπλοκα πού

ἀναφέρονται σέ πανάρχαια συγκρουόμενα μεταξύ τους ἔθιμα, στό

φυσικό νόμο καί στήν ἀξία τῶν θεσμῶν πού προστατεύουν τούς ἀδι-

κημένους.

Στήν «Ὀρέστεια», ἔνα ἀπό τά μεγαλύτερα κατορθώματα τῆς ἀν-

θρώπινης ιστορίας τοῦ πνεύματος, ἔξετάζεται ἡ πορεία τῆς ἀνθρώπι-

νης κοινωνίας ἀπό τό πρωτόγονο δίκαιο τῆς αὐτοδικίας στό θετό δί-

καιο, πού στηρίζεται πάνω στή Λογική καί στόν ἀμοιβαίο σεβασμό.

Στήν ἔξελιξη τοῦ δράματος ὁ Αἰσχύλος χρησιμοποίησε καί δεύ-

τερού ύποκριτή καί βελτίωσε τή χορογραφία καί τή σκευή.

Ο Σοφοκλῆς: Γεννήθηκε στόν Κολωνό της Ἀττικῆς τό 496 π.Χ. Δέκα έξι χρονῶν ἦταν κορυφαῖος στό χορό τῶν ἐφήβων πού γιόρταζαν τή νίκη στή Σαλαμίνα (480 π.Χ.). "Εζησε ἥρεμη ζωή καί πέθανε τιμημένος ἀπό τήν πόλη του, πού ποτέ δέν ἔγκατέλειψε, ἐνενήντα χρονῶν (406 π.Χ.).

Σώθηκαν οί τραγωδίες του «Αἴας», «Ἀντιγόνη», «Οἰδίπους τύραννος», «Ἡλέκτρα», «Τραχίνιαι», «Φιλοκτήτης», «Οἰδίπους ἐπί Κολωνῶν». Ἐπίσης σώθηκαν ἀποσπάσματα ἀπό τό σατυρικό του δράμα «Ἴχνευταί».

Μετρημένος, βαθιά θρησκευόμενος (τέλειωσε τή ζωή του iερέας), ἕριξε τό βάρος του στήν οἰκονομία τῶν σκηνικῶν λύσεων καί στήν ἡθογραφία τῶν προσώπων. Πράγματι οί τραγωδίες του ἔχουν τέλειες ἀναλογίες, σαφή ἀλλά περίτεχνη δομή, καί οἱ συγκρούσεις του πηγάζουν λογικά ἀπό τό ἥθος τῶν προσώπων.

Τά χορικά του εἶναι ύψηλά δείγματα λυρισμοῦ καί ἐνός στοχασμοῦ ἥρεμου, γεμάτου ἀπό τή σοφία μιᾶς βιωμένης πείρας. Πρόβλημά του ἦταν τό ἄτομο ἀπέναντι στόν ἴδιο του τόν ἑαυτό, στίς ἀδυναμίες του, στίς δυνατότητές του, στίς δυστυχίες καί στίς παγίδες πού ἡ τύχη ἔστηνε ἐμπρός του· ἵδιαίτερα ὅμως τόν ἀπασχόλησε τό πρόβλημα τοῦ ἀτόμου ἀπέναντι στούς ἄλλους ἀνθρώπους καί ἡ ἀξιοπρέπεια μέ τήν ὁποία τό ἄτομο ὀφείλει νά ἀντιμετωπίσει τίς καταδρομές τῆς μοίρας του.

Στόν «Αἴαντα», ἔχετάζει τά φοβερά ἀποτελέσματα πού προκαλεῖ πάνω σ' ἔναν ἀνθρωπο ἡ ἄδικη μεταχείριση πού τοῦ γίνεται ἀπό τούς ἄλλους ἀνθρώπους καί πῶς τό πληγωμένο φιλότιμο μέ τή σειρά του προκαλεῖ τό θεό.

Στόν «Οἰδίποδα τύραννο» πού ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ τό τέλειο ἔργο, παρουσιάζει τόν ἐλεύθερο ἀνθρωπο, πού φτάνει στήν καταστροφή γεμάτος ἀξιοπρέπεια καί μεγαλεῖο, παγιδευμένος ἀπ' τίς ἴδιες του τίς πράξεις, γιά τίς ὁποῖες ὅμως δέν φέρνει εύθύνη, πού ἀποδείχτηκαν ἀνόσιες.

Στόν «Φιλοκτήτη», ὁ ἥρωας προδομένος ἀπό τούς συντρόφους του, ἀρνεῖται νά συμβάλει, ὅταν τόν ἔχουν ἀνάγκη στό κοινό καλό πού ἀπαιτεῖ ἡ σκοπιμότητα τῆς στιγμῆς καί τή στάση του συμμερίζε-

Παράσταση ύποκριτή μέ κοντό χιτώνα· κρατεῖ ξίφος στό ἔνα χέρι καὶ στό ἄλλο προσωπεῖο τραγικοῦ βασιλιᾶ. (Από τὴν «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν Α.Ε.).

ται ξνας νέος ἄνθρωπος πού δέν δέχεται νά συμπράξει σέ συμβιβασμούς καί ὀφέλιμες ἀπάτες.

Στόν «Οἰδίποδα ἐπί Κολωνῶ» δι τυραγνισμένος ἄνθρωπος πού ἔφτασε στό τέλος τῆς ἀπελπισίας ἀξιώνεται μιά θέση δίπλα στούς θεούς.

Στήν ἔξελιξη τοῦ δράματος δι Σοφοκλῆς πρόσφερε καί τρίτο ύποκριτή, ἀνέβασε τόν ἀριθμό τῶν χορευτῶν σέ 15 καί βελτίωσε τή σκηνογραφία μέ τή χρήση τῶν περιάκτων. Μείωσε τήν ἔκταση τοῦ λυρικοῦ στοιχείου μέ ἀποτέλεσμα νά ίσορροπεῖ μέ τό ἐπικό.

‘Ο Εύριπίδης: Γεννήθηκε στή Σαλαμίνα κοντά στό 485 π.Χ. ‘Ο πατέρας του, πλούσιος κτηματίας ἐκεῖ, τοῦ ἔξασφάλισε μεγάλη μόρφωση. Σύγχρονος τοῦ Σωκράτη, τοῦ Θουκυδίδη, τοῦ Περικλῆ, τοῦ Ἰπποκράτη, τοῦ Πρωταγόρα, συναναστράφηκε μέ τόν ‘Ηρόδοτο, τό Φειδία, τό φιλόσοφο Ἀναξαγόρα, πού τόν ἐπηρέασε στίς ίδεες του. Γνωρίστηκε μέ τούς σοφιστές καί στά ἔργα του ὑπάρχει ἡ ἐπιρροή τους. Εἶχε τή μεγαλύτερη βιβλιοθήκη τῆς ἐποχῆς καί συχνά κατέφευγε στή Σαλαμίνα, δπου ἔγραφε τά ἔργα του στή μοναξιά, ἀπέναντι στήν ἀνοιχτή θάλασσα. Δέν τοῦ ἄρεσε δι θόρυβος τῆς ἀγορᾶς, σπάνια ἔβλεπε θέατρο· ἥταν κλειστός χαρακτήρας καί δύσκολος στήν ἐπαφές του, πράγμα πού δέν τόν ἐμπόδιζε νά παρακολουθεῖ τήν πολιτική ζωή καί νά νοιάζεται γιά τήν τύχη τῆς πατρίδας του. Τό ἔργο του γράφεται καί παίζεται κατά τή διάρκεια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καί ἀπηχεῖ τά γεγονότα του. Λίγα χρόνια πρίν ἀπό τό θάνατό του πήγε στήν Πέλλα τῆς Μακεδονίας, δπου τόν φιλοξένησε δι βασιλιάς Ἀρχέλαος. Ἐκεῖ πέθανε καί θάφτηκε τό 406 π.Χ., ἀφοῦ ἔγραψε τά τελευταῖα ἔργα του. Πολεμήθηκε δσο κανείς ἄλλος ἀπό τούς συγχρόνους του. ‘Ο Ἀριστοφάνης συχνά τόν διακωμώδησε στή σκηνή καί ειρωνεύτηκε τούς στίχους του. Εἶχε συλλάβει ἀπό νωρίς τίς ἀλλαγές στήν κοινωνική, πολιτική καί ήθική ζωή καί τίς ἀντικατόπτριζε στήν τραγωδίες του.

Σώθηκαν 19 ἔργα του: «Ἄλκηστη», «Μήδεια», «Ἡρακλεῖδαι», «Ἴππολυτος», «Ἀνδρομάχη», «Ἐκάβη», «Ἡρακλῆς μαινόμενος», «Ἰκέτιδες», ἢ «Ἰων», ἢ «Ἡλέκτρα», «Τρωάδες», ἢ «Ιφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις», «Ἐλένη», «Φοίνισσαι», «Ὀρέστης», «Ιφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι», «Βάκχαι», «Κύκλωψ», (τό μόνο πλήρες σατυρικό δράμα) καί ἡ «Ρῆσος» (ἀμφισβητεῖται ἀν τοῦ ἀνήκει).

Θεωρήθηκε άσεβής καί ἄθεος ἄδικα. Ἡταν μιά βαθιά φιλοσοφημένη προσωπικότητα πού εἶχε πολύ ύψηλή ἀντίληψη γιά τό Θεό. Ἀμφισβήτησε τίς μυθολογικές ἀντιφάσεις, τίς λαϊκές Θρησκευτικές ἀντιλήψεις, ἀλλά στή θέση τους ὑψώσε μιά σύλληψη γιά ἔνα θεό ἀπρόσιτο καί ἀνεξερεύνητο, ὥστε οι ἡρωές του, ὑπεύθυνοι καί μόνοι ἀπέναντι στίς πράξεις τους νά εἶναι τελείως ἐλεύθεροι καί κατά συνέπεια τραγικότεροι. Ὁ Ἀριστοτέλης τόν ὄνόμασε τραγικότατο καί οι σύγχρονοί του «ἀπό σκηνῆς φιλόσοφο».

Ο ἄνθρωπος τοῦ Εύριπίδη εἶναι τελείως μόνος μέ τόν ἑαυτό του, ἀποφασίζει μόνος καί μόνος ἀναλαμβάνει τίς εὐθύνες τῶν πράξεών του. Ἰδού μερικά ἀπό τά θέματα πού τόν προβλημάτισαν: ἡ σύγκρουση τοῦ ἐνστίκτου μέ τή λογική, τό παράλογο γεγονός τοῦ πολέμου, ἡ βία, ἡ ἀπανθρωπία, τά ἀνθρώπινα πάθη καί τά ἐλατήρια πού τά κινοῦν, ἡ θέση τῆς γυναίκας στήν κοινωνία, τό δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου νά παλεύει γιά τό δίκιο του. Λαϊκότερος ἀπό τούς προκατόχους του μιά καί τά θέματά του ἀναφέρονταν ἔμμεσα στά πολιτικά καί ἡθικά προβλήματα τοῦ καιροῦ, καίριος στίς ἐκφράσεις του, ρεαλιστής στή διαγραφή τῶν χαρακτήρων, δέν φρόντιζε πάντα τή μορφή τῶν ἔργων του, ἀλλά ἡ τεχνική του παρέσυρε μέ τόν καταιγισμό τῆς δράσης, τίς ἀπότομες μεταπτώσεις καί τό νευρώδη διάλογο.

Θεωρεῖται πατέρας τοῦ συγχρόνου δράματος. Αύτόν μιμήθηκαν οι Λατίνοι καί ὑστερα οἱ ἀναγεννησιακοί συγγραφεῖς. Ἡ πλούσια πινακοθήκη τῶν προσώπων τοῦ Εύριπίδη μόνο μέ τοῦ Σαιξπηρ μπορεῖ νά συγκριθεῖ.

Στήν ἔξελιξη τοῦ δράματος συνέβαλε μέ τή μονιμοποίηση τῶν προλόγων, τήν εἰσαγωγή τοῦ ἀπό μηχανῆς θεοῦ, τόν περιορισμό τῶν χορικῶν καί τή συχνή χρήση τῆς μονωδίας. Ἔφερε ἀπό τήν ἀνατολή νέους ρυθμούς καί μελωδίες, γιαυτό κατηγορήθηκε ὅτι χρησιμοποιοῦσε βαρβαρικούς ἤχους.

Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ ΚΑΙ Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ

Ἀπό τήν Ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων στή Δύση ἡ τραγωδία ἔγινε ἀντικείμενο μελέτης. Ὁμως δέν παιζόταν στό Θέατρο. Οι ποιητές μελετοῦσαν θεωρητικά τά ἔργα, πού εἶχαν ἐπεξεργαστεῖ οι φιλόλο-

‘Υποκριτές ἔτοιμάζονται για τραγικό χορό γυναικῶν. Ο δεξιός βάζει τούς κοθόρους· κάτω ἔνα προσωπεῖο. (Άπό τὴν «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν Α.Ε.).

γοι, ίδιαίτερα συζητοῦσαν τίς θεωρίες τοῦ Ἀριστοτέλη γιά τό ἀρχαῖο δράμα ἀλλά προτιμοῦσαν νά διασκευάζουν τό ἀρχαῖο κείμενο ἀφαιρώντας συνήθως τό χορό ἢ χρησιμοποιοῦσαν τά θέματα τῶν ἀρχαίων τραγικῶν γιά νά δημιουργοῦν πρωτότυπα ἔργα. Συχνά προσέγγιζαν ίδιαίτερα τόν Εύριπίδη ἀπό τό ἔργο τοῦ Ρωμαίου ποιητῆ Σενέκα, πού τόν μιμήθηκε.

Ο δραματουργός Ρακίνας, ἐκπρόσωπος τοῦ γαλλικοῦ κλασικισμοῦ, θεωρεῖται δ κορυφαῖος ποιητῆς τοῦ θεάτρου τόν 17ο αἰώνα.

Μόλις τόν 19ο αἰώνα, τήν ἐποχή τοῦ ρομαντισμοῦ, οἱ τραγικοὶ μεταφράστηκαν στίς ἔθνικές Εύρωπαϊκές γλώσσες καί ἀρχισαν νά παιζονται στή σκηνή. Ο μεγάλος ποιητής Γκαΐτε βοήθησε αύτή τήν

κίνηση στή Γερμανία και διότι έγραψε μιά σημαντική «Ιφιγένεια ἐν Ταύροις».

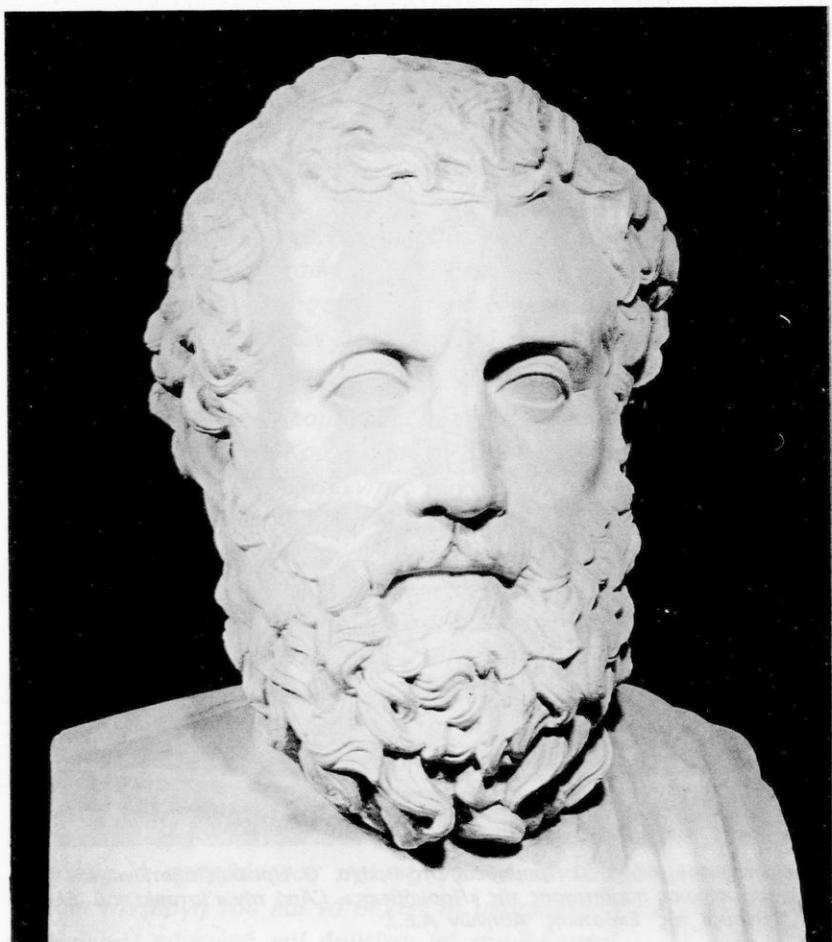
Στόν τόπο μας, λίγα χρόνια μετά τήν άνεξαρτησία, έγινε προσπάθεια νά ανεβοῦν στή σκηνή τά έργα τῶν τριών τραγικῶν. Τά έπαιξαν δύμας στό άρχαιο πρωτότυπο.

‘Η πρώτη σοβαρή προσπάθεια νά παρουσιαστεῖ στή σκηνή τραγωδία συμπίπτει μέ τήν είσοδο στόν 20o αιώνα. Τότε παίχτηκε ή «Αλκηστις» τοῦ Εύριπιδη ἀπό τό θίασο τῆς «Νέας σκηνῆς» καί λίγο ἀργότερα (1903) ή «Ορέστεια» τοῦ Αίσχυλου ἀπό τό νεοϊδρυμένο «Βασιλικόν Θέατρον».

Μέ τήν ίδρυση τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» (1932) ή ἀναβίωση τῆς ἀρχαίας Τραγωδίας στή σκηνή ἀπό μετάφραση ἔγινε σκοπός, καλλιτεχνικός καὶ παιδευτικός. Τό 1938 γιά πρώτη φορά στό σύγχρονο κόσμο παίζεται στήν Ἐπίδαιρο ή «Ἡλέκτρα», τοῦ Σοφοκλῆ, μέ τήν Κατίνα Παξινοῦ σέ σκηνοθεσία Δ. Ροντήρη. Ἀπό τό 1954 τά Ἐπιδαύρια γίνονται ἑτήσιος ἐπίσημος θεσμός. Τραγωδίες παίζονται καὶ στό Ὡδεῖο Ἡρώδη τοῦ Ἀττικοῦ στήν Ἀθήνα.

Σήμερα σέ πολλά ἀρχαῖα Θέατρα κάθε καλοκαίρι κρατικοί καὶ ἄλλοι θίασοι ἀνεβάζουν τραγωδίες καὶ κωμωδίες (Φίλιπποι, Δωδώνη, Θάσος, Δημητριάδα, Ρόδος, Μεγαλόπολη κ.ἄ.)

Σημαντικοί Έλληνες σκηνοθέτες, ήθοποιοί, μουσικοί, μεταφραστές και σκηνογράφοι άφιέρωσαν τό ταλέντο τους σ' αύτο τό σκοπό.

Ο καρδιά στό πλεύτο σταύρωσης την οποία την έγραψε
βασιλεὺς της Αθηνών Πέρικλες.

ΑΙΣΧΥΛΟΥ

ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ

μετάφραση : I. Γρυπάρη

Αγγείο τοῦ 4ου αιώνα. Ο Προμηθέας στό Βράχο. Ο Ἡρακλῆς σκοτώνει τὸν ἀετό. Απήχηση κάποιας παράστασης τῆς «Προμήθειας». (Άπο τὴν «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν Α.Ε.).

ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ

Ο «Προμηθεύς Δεσμώτης» εἶναι τό πρώτο (πιθανῶς) μέρος μιᾶς Τριλογίας, τῆς «Προμήθειας». Τά δύο δόλλα μέρη, δ «Προμηθεύς Λυόμενος», καὶ δ «Προμηθεύς Πυρφόρος» χάθηκαν γιά μᾶς. Πιθανῶς τό ἔργο γράφτηκε μετά τό 458 καὶ ἀνάμεσα σέ δύο ταξίδια τοῦ Αἰσχύλου στή Σικελία.

Θέμα τῆς τραγωδίας εἶναι ἡ τιμωρία τοῦ Τιτάνα Προμηθέα ἀπό τὸ Δία. Ὁ Προμηθέας ἄρπαξε πή φωτιά ἀπό τὸν Ὄλυμπο καὶ πή δώρισε στούς ἀνθρώπους.

Ο Δίας, νέος βασιλιάς τῶν θεῶν μετά τὴν ἐπανάσταση ἐναντίον τοῦ πατέρα του Κρόνου, τιμωρεῖ τὸν ἄρπαγα μέ καθήλωση στὸν Καύκασο.

Ο Προμηθέας μαζί μὲ τούς ἄλλους τιτάνες εἶχε βοηθήσει τὸ Δία νά ἔγκαθιδρύσει τὸ βασίλειό του. Ἐτσι ἡ σύγκρουση σ' αὐτή τὴν τραγωδία εἶναι συγκλονιστική γιατὶ τά διαδραματιζόμενα ἀναφέρονται στὸ ἐπίπεδο τῶν θεῶν καὶ μόνο. Στὸ ἔργο δέν ἐμφανίζεται κανένας θνητός. Χρόνος εἶναι ἡ αἰώνιότητα καὶ χῶρος ἡ φύση.

Στὸν πρόλογο ὁ Προμηθέας δόδιγεῖται δεμένος στὸ τόπο τοῦ μαρτυρίου του ἀπό τὸ Κράτος καὶ τῇ Βίᾳ, οἱ δόποιοι ἐκπροσωποῦν τὸ Δία. Ὁ Ἡφαιστος, ὁ ἀρχιτεχνίτης τῶν θεῶν, πού ἡ πράξη τοῦ Προμηθέα τὸν εἶχε στερήσει ἀπό τὸ μονοπώλιο τῆς φωτιᾶς, μόλιο πού λυπᾶται τὸ συγγενῆ του, ἀναγκάζεται νά τὸν καρφώσει στὸ βράχο. Μετά τὴν ἀποχώρηση τῶν Δημίων ὁ Τιτάνας μόνος ἐπικαλεῖται τίς φυσικές δυνάμεις νά συμπαρασταθοῦν στὰ πάθη του. Σπεύδουν στὴν ἐπίκλησή του οἱ Ὡκεανίδες οἱ δόποιες τὸν συμπονοῦν (εἶναι ὁ χορός τῆς τραγωδίας) ὁ Προμηθέας βρίζει τὸ Δία, τὸν ἀποκαλεῖ τύραννο καὶ ὑπερασπίζεται τὴν πράξη του πού εἶχε γιά κίνητρο τὴν ἀγάπη πρός τούς ἀνθρώπους.

Στὸ πρῶτο ἐπεισδόιο ὁ Προμηθέας ἔξιστορεῖ τίς εὐεργεσίες πού προσέφερε στὸ Δία καὶ τονίζει τὴν ἀχαριστία του. Ὄταν ἔρχεται ὁ Ὡκεανός, ὁ πρεσβύτερος τιτάνας, γιά νά τὸν συμβουλέψει νά μετράσει τὴν δργή του καὶ νά δεχτεῖ τή μεσολάβησή του στὸ Δία, τὸν ἀποδιώχνει εὐγενικά καὶ ἀρνεῖται νά συμβιβαστεῖ.

Ο χορός στὸ πρῶτο στάσιμο θρηνεῖ γιά τὰ πάθη τοῦ Τιτάνα μαζί μ' ὅλη τή γῆ.

Στὸ δεύτερο ἐπεισδόιο ὁ Προμηθέας ἀπαριθμεῖ τίς εὐεργεσίες του πρός τούς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ χορός στὸ στάσιμό του ἐκφράζει τούς φόβους του γιά τή σκοπιμότητα τέτοιων πράξεων.

Στὸ τρίτο ἐπεισδόιο κυριαρχεῖ ἡ μορφή τῆς Ἰοῦς, τῆς κόρης πού ἔρωτεύτηκε ὁ Δίας καὶ γι' αὐτό ἡ Ἡρα τὴν καταδίκασε σὲ αἰώνια τρελή περιπλάνηση. Σ' αὐτήν ὁ Προμηθέας θά προφητεύσει τό μέλ-

λον της καί θά ἀποκαλύψει πώς ἀπό τή γενιά της θά γεννηθεῖ ὁ λυτρωτής του.

‘Ο χορός στό τρίτο στάσιμο εὔχεται νά γλυτώσει ἀπό θεϊκούς ἔρωτες.

‘Η ἔξοδος εἶναι ἡ τρομερή ἀντιπαράθεση τοῦ Προμηθέα καί τοῦ Ἐρμῆ, ὁ ὅποιος ὡς ἐντολοδόχος τοῦ Δία ἔρχεται νά ἐκβιάσει τόν Προμηθέα νά ἀποκαλύψει τό μυστικό του ἀπό τό ὅποιο ἔχαρταται ἡ διατήρηση τῆς βασιλείας τοῦ Δία. ‘Ο Προμηθέας ἀρνεῖται καί ὁ Ἐρμῆς ἀπειλεῖ μέ νέα δεινά.

Πράγματι σέ λίγο μέγας σεισμός θά καταπιεῖ τόν τιτάνα μαζί μέ τίς Ωκεανίδες πού ἀρνήθηκαν πήν τελευταία στιγμή νά τόν ἐγκαταλείψουν.

Τό ἔργο εἶναι ἀπό τά συνταρακτικότερα τῆς παγκόσμιας ποίησης. ‘Ο λόγος ὑψηλός, οἱ συγκρούσεις τιτανικές καί τά νοήματα μεγαλειώδη.

‘Η τεχνική τοῦ Αἰσχύλου εἶναι ἀξεπέραστη. Σ’ ἕνα ἔργο ἀπό τή φύση του στατικό κατορθώνει νά δώσει μιάν ἐσωτερική κίνηση γεμάτη εἰκόνες καί ψυχική ταραχή.

Κλειδί τῆς δομῆς τό μυστικό τοῦ Προμηθέα. ‘Ο τρόπος μέ τόν ὅποιο ὁ ποιητής χειρίζεται αὐτό τό εύρημα, πού ἀποκαλύπτεται λίγο, θά ἀρκοῦσε γιά νά φανερώσει τό μεγαλοφυή τεχνίτη.

Τά πρόσωπα τοῦ ἔργου ἀνίκουν στήν ἴδια οἰκογένεια. Τά προβλήματα δμως πού θέτει καί λύνει αύτή ἡ τραγωδία ξεπερνοῦν τήν οἰκογένεια, ξεπερνοῦν τό μύθο, τό χρόνο καί τίς ἐποχές. Δίνονται ἀπορίες καί προβλήματα τοῦ κάθε ἀνθρώπου δποιας ἐποχῆς.

Η ΔΙΑΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ (1 – 135)

ΠΑΡΟΔΟΣ (Κομμός) (136 – 213)

Α' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (214 – 426)

Α' ΣΤΑΣΙΜΟ (427 – 468)

Β' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (469 – 557)

Β' ΣΤΑΣΙΜΟ (558 – 587)

Γ' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (588 – 930)

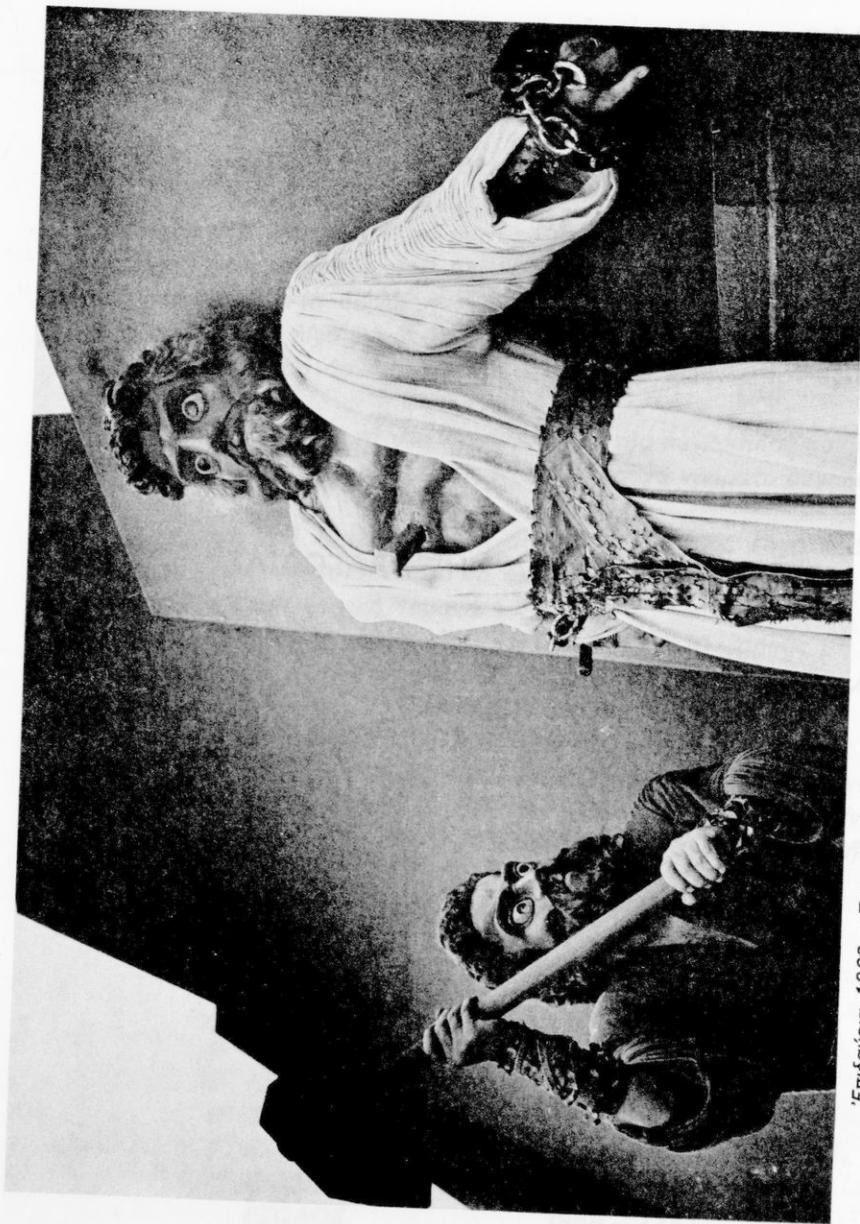
Γ' ΣΤΑΣΙΜΟ (931 – 958)

ΕΞΟΔΟΣ (959 – 1151)

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

ΚΡΑΤΟΣ (ΚΑΙ ΒΙΑ)
ΗΦΑΙΣΤΟΣ
ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ
ΧΟΡΟΣ ΩΚΕΑΝΙΔΩΝ
ΩΚΕΑΝΟΣ
ΙΩ
ΕΡΜΗΣ

*Επιδαύρια 1963. «Προμηθεύς Δεσμώπτης» Προμηθέας και Ήφαιστος. Σκηνοθεσία Άλεξη Μινωτή.

ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ

Πάντα σου έχει οντότητα πολύ γενέρικα κακά γίνωνται από τη ρονδέψη διπλών γηραιών μητέρων, ή από τη γένετην πολύτελης στην πόλη.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Δεν έχει διάφορος μνηστήρας ο Πρόμηθης προσήλεπεντος εξαιρετικά δύο

γατάκια στην πόλη, δύο μαγικά γατάκια δύο γατάκια στην πόλη.

ΚΡΑΤΟΣ

στίχοι
πρωτοτύπου

1 - 18

Νά μας, στά πέριορα* τ' ἀλαργινά* τοῦ κόσμου στακοίδη δύο γίων

στούς ἔρημους κι ἀπάτητους Σκυθικούς δρόμους.

Τώρα δουλειά σου, ὡς Ἡφαιστε, δύτης δύοντας ποτέ

πρόσταξε, νά γνοιαστεῖς, καί τόν ἄνομο τοῦτο ποτέ

στά βράχια, στούς ψηλούς γκρεμούς νά πεδικλώσεις*

μ' ἀλυσίδων ἀσύντριφτα δεσμά ἀτσαλένια,

γιατί ἔκλεψε τῆς πάντεχνης φωτιᾶς τή φλόγα,

— τ' ἄνθος σου ἔσενα — καί τό χάρισε τοῦ ἀνθρώπου.

Τέτοιο κρίμα λοιπόν χρωστάει νά μᾶς πλερώσει,

γιά νά μάθει τοῦ Δία τήν ἔξουσία νά στρέγει*

καί τούς φιλάνθρωπους τούς τρόπους του ν' ἀφήσει.

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Κράτος καὶ Βία, γιά σᾶς ή προσταγή τοῦ Δία

τέλειωσε καί πιά τίποτε δέ στέκει 'μπόδιο·

μά ἐμέ, δέ μοῦ βαστᾶ ή ψυχή θεό συγγενή μου

στ' ἄγριο τοῦτο ποροφάραγγο* νά δέσω.

"Ομως νά σφίξω τήν καρδιά μου ἀνάγκη πάσα,

γιατί βαρύ 'ναι ν' ἀψηφῶ* τοῦ Δία τό λόγο.

"Ω ἔσύ, μέ τά ύψηλά φρονήματά σου, τέκνον

τῆς ὀρθόβουλης* Θέμιδας, Θέλεις δέ θέλω,

πέριορα: ἀκραία σύνορα
ἀλαργινός: μακρινός

πεδικλώνω: βάζω πεδίκλες (σκοινιά) στά πόδια, δένω

στρέγω: καί στέργω, ἀνέχομαι, ἀποδέχομαι

ποροφάραγγο: πέρασμα φαραγγιού, ρεματιά

ἀψηφῶ: περιφρονώ, παραβλέπω, δέ λογαριάζω

ὅρθοβουλος: ἀλάθευτος στή σκέψη

19 - 41 σ' αὐτή τήν ἔρμη τήν κορφή θά σέ καρφώσω,
π' οὔτε φωνή καί κανενός τήν ὅψη ἀνθρώπου
θά βλέπεις, μ' ἀπ' τοῦ ἡλιου τή φωτιά ψημένος
τ' ἀνθος τῆς ὅψης σου θ' ἀλλάξεις καί τή νύχτα
θά λαχταρᾶς τήν πολυξόμπλιαστη^{*} νά φτάσει,
νά σκεπάσει τό φῶς, ὡς νά ἔγει δὲ ἡλιος πάλι
τή αύγινή τήν πάχνη νά σκορπίσει· κι ἔτσι
κάποιο θά χεις κακό νά τυραγνιέσαι πάντα,
χωρίς νά βρίσκεται ψυχή νά σ' ἀλαφρώσει.
Τέτοιο ἔλαβες μιστό γι' ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων·
γιατί, θεός ἐσύ, δέ σκιάχτηκες^{*} τῶν ἄλλων
τήν ὄργη τῶν θεῶν καί πήγες νά προσφέρεις
στούς ἀνθρώπους χαρίσματα πέρ' ἀπό τό δίκιο,
πού ἀντίς γι' αὐτά, στόν ἄχαρο τό βράχο τοῦτο
ὅλορθος κι ἄγρυπνος φρουρός θέ νά φυλάγεις,
δίχως τά γόνατά σου νά λυγᾶς καί θρήνους
πολλούς κι ἀνώφελα θά σκουζεις μοιρολόγια·
γιατί εὔκολα δέν τή γυρνᾶς τοῦ Δία τή γνώμη
κι εἶναι πάντα σκληρός δέ κάθε νέος ἀφέντης.

20

30

Λοιπόν, τί στέκεις κι ἄδικα ψυχοπονιέσαι^{*}
τόν ἀντίθεο τό θεό καί νά μή βράζει ἡ ὄργη σου,
πού πρόδωκε στόν ἀνθρωπο τ' ἀξιωμά σου;

40

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Πολύ βαραίνει, συγγενής καί φίλος νά 'σαι.

ΚΡΑΤΟΣ

Δέ λέω· μά πάει νά παρακοῦς καί τοῦ πατρός σου
τό λόγο; Καί πῶς πιότερο δέν τό φοβᾶσαι;

πολυξόμπλιαστος: γεμάτος στολίδια, ξόμπλια
σκιάζομαι: φοβᾶμαι
ψυχοπονιέμαι: λυπάμαι, σπλαχνίζομαι

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Πάντα σου έσύ σκληρός, πάντα κακία γιομάτος.

42 - 54

ΚΡΑΤΟΣ

Δέν ἔχει διάφορο ὅν τὸν κλαίω· καὶ σύ μή χάνεις
σ' ὅσα δέν ώφελοῦν τὸν κόπο σου τοῦ κάκου.

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Ἄχ, τέχνη, πῶς μέ τά δλα μου σ' ἔχω μισήσει!

ΚΡΑΤΟΣ

Τί νά τῆς βαργομᾶς;* γιατί, νά ποῦμ' ἀλήθεια,
στά κακά τώρ' αὐτά δέ φταιει διόλου ἡ τέχνη.

50

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Μ' ἄμποτε νά τή λάχαινε* κανένας ἄλλος.

ΚΡΑΤΟΣ

“Ολα βαριά, ἔχτος νά σαι τῶν θεῶν ἀφέντης,
κι ἔξω ἀπ' τό Δία κανείς ἐλεύτερος δέν εἶναι.

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Σύμφωνος, καὶ σ' αὐτό λόγο νά πῶ δέν ἔχω.

ΚΡΑΤΟΣ

Κάνε λοιπόν καὶ πέρνα του τίς ἀλυσίδες,
νά μή σέ δεῖ καὶ ἀργοπορεῖς ό Δίας πατέρας.

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

“Ετοιμα, βλέπεις, τά λυτάρια* του εἰν' δύμπρός σου.

Βαργομῶ: γκρινιάζω, βαρυγκομῶ, δυσαρεστοῦμαι
λαχίνω: παίρνω μέ κληρο, μοῦ πέφτει στήν τύχη στόν κληρο
λυτάρι: σκοινί, λουρί

45

ΚΡΑΤΟΣ

55 - 68 Πεδίκλωσ' του μ' ὅλη τῇ ζώρῃ* σου τά χέρια,
χτύπα μέ τῇ βαριά, στό βράχο κάρφωνέ τον.

20

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Τέλειωσε, νά το, κι ἡ δουλειά δέν πάει τοῦ μάκρου.

60

ΚΡΑΤΟΣ

Πιό πολύ βάρα, σφίγγε, μήν τ' ἀφήνεις λάσκα*,
κι εἴν' ἄξιος νά βγεῖ πέρα κι ὅπου δέν τό ἐλπίζεις.

30

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Στεριώθηκε, πού πιά δέ λεϊ, τό 'να του χέρι.

IT

ΚΡΑΤΟΣ

Τ' ἄλλο τώρα ζώστ' του γερά νά μάθει μ' ὅλες μήν επομένη 'Μ
τίς μαστοριές, πώς μέ τό Δία δέν παραβγαίνει.

M

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Παράπονο, ἄλλος ἀπ' αὐτόν, λέω νά μή μοῦ χει.

αύο'

ΚΡΑΤΟΣ

40

"Ἄγρια σαγόνα τώρα σφήνας ἀτσαλένιας
πέρα γιά πέρα πέρνα του γερά στά στήθια.

άστοις 'ο Ιαν έσωναφην

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

'Οιμένα, κλαίω, Προμηθέα, τά βάσανά σου.

κακόν

ΚΡΑΤΟΣ

70

Τά ίδια μας πάλι; καί γιά τούς ἔχθρούς τοῦ Δία
θρηνεῖς; φυλάου μήν κλάψεις γιά λογαριασμό σου.

παντελή πάμιον

ἡ ζώρη: δύναμη, ἀντοχή
λάσκα: χαλαρά

παντελή πάμιον

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Βλέπεις πράμα, πού μάτια δέ βαστοῦν νά βλέπουν.

69 - 81

ΚΡΑΤΟΣ

Βλέπω πού βρίσκει αύτός δ, τι ἄξιζε νά πάθει·
μά βάλ' του γύρω στά πλευρά μασκαλοζῶστρες*.

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Ανάγκη πάσα κι οί πολλές φωνές σου ἄς λείπουν.

ΚΡΑΤΟΣ

Καί θά φωνάξω καί θενά χουγιάξω* ἀκόμα.

Ἐρχου κάτω, κιρκέλωστ* του σφιχτά τά σκέλια.

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Νά, τέλειωσε κι αύτό καί μ' ὅχι πολύ κόπο.

ΚΡΑΤΟΣ

Χτύπα τώρα γερά τά καρφιά πέρα ὡς πέρα,
γιατ' ἔχεις δύσκολο κριτή σ' αύτό σου τό ἔργο.

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Ταιριάζει ἀλήθεια ἡ γλώσσα σου μέ τή μορφή σου.

ΚΡΑΤΟΣ

Κάνε σύ ἄν θές τό μαλακό, καί τό δικό μου
μή μοῦ χτυπᾶς σκληρόψυχο κι αύθαδη τρόπο.

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Πάμε κι ἔχει ἔνα γύρο βρόχια στό κορμί του.

μασκαλοζῶστρα: σίδερο πού ζώνει τίς μασχάλες

χουγιάζω: φωνάζω δυνατά

κιρκελώνω: περνώ κρικέλια, χαλκάδες

ΚΡΑΤΟΣ

82 - 106 Μεγαλοπιάνου τώρα έδω κι ἄρπαζε ἀν θέλεις
τά τίμια τῶν θεῶν νά φέρνεις στούς ἀνθρώπους.
καὶ τί μποροῦνε τάχα αὐτοί νά σέ συντρέξουν*
στά βάσανά σου; ψεύτικα οἱ θεοί σοῦ δίνουν
τοῦ Προμηθέα τ' ὅνομα, γιατί κι ὁ ἕδιος
χρειάζεται ἔναν ἄλλο νά ἔβρεις προμηθέα,
γιά νά ἔθελε ξεμπλέξεις ἀπ' αύτές τίς τέχνες.

90

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

"Ω ἀγιε αἰθέρα, κι ᾧ γοργές φτερωτές αὔρες,
πηγές τῶν ποταμῶν, τῶν θαλασσίων κυμάτων
χαμογέλασμα ἀρίθμητο, κι δλωνῶν μάνα,
ὦ Γῆ! καὶ σύ πού ὅλα τά πάντα βλέπεις, "Ἄλιε,
δεῖτε μ' ἔγω θεός ἀπ' τούς θεούς τί πάσχω!

Κοιτάξετε, τί ἄτιμα βάσανα
μέ ξεσκίζουν, πού αἰώνες ἀμέτρητους
Θά ύποφέρω τραβώντας τα.

Γιατί τέτοιο ό καινούργιος ἄρχοντας
τῶν θεῶν γιά τά μένα σοφίστηκεν
ἄτιμότατο δέσιμο!

Τωρινές συμφορές, τρισαλίμονο,
κι ὅσες ἄλλες, στενάζω, μοῦ μέλλονται,
ποτέ πού τάχα μιά ἄκρη θέ νά ἔβρω;

100

Κι δημως τί λέγω; δλα ἔγω ἀπό πρὸν τά ξέρω
ξάστερ' δσά 'ναι γιά νά ῥθοῦν, ούδε θά μ' ἔβρει
καμιά συμφορά ἀνέλπιστη· κι ἔτσι τῆς μοίρας
τό γραφτό· πρέπει ποιό ἔλαφρά καὶ νά ύποφέρω,
μιά πού γνωρίζω πώς κανείς μέ τῆς ἀνάγκης
δέν ἡμπορεῖ τή δύναμη νά πολεμήσει.
Μά πάλι οὕτε νά κλείσω κι οὕτε νά μήν κλείσω

110

συντρέχω: βοηθώ, παραστέκομαι

τό στόμα μου μπορῶ, γιατί, γιά νά προσφέρω
 στούς άνθρώπους τά δῶρα μου, ἔμπλεξα σέ τοῦτες
 δύνασται τίς συμφορές, καί τό κλεμμένο
 πλερώνω μές στό νάρθηκα* τῆς φωτιᾶς σπέρμα
 πού κάθε τέχνης δάσκαλος γιά τούς άνθρώπους
 ἔχει φανεῖ κι ἡ πιό μεγάλη τους κυβέρνια*.
 Τέτοιο 'ν' τό κρίμα πού πλερώνω καρφωμένος
 κάτω ἀπ' τὸν ξέσκεπο οὐρανό σ' αὐτό τό βράχο.

120

"Α, ᄂ!

Ποιός ἀχός*, ποιά κρυφή μοῦ ἥρθε δῶ μυρουδιά;
 Θεϊκά τάχα ἦ άνθρωπινη, ἦ κι ἀπ' τά δυό μαζί;
 Σάν ποιός στό βράχο ἐδῶ στά πέριορα τῆς γῆς
 ἥρθε νά δεῖ τά βάσανά μου; ἦ τί νά θέλει;

Μέ βλέπετε τόν ἄμοιρο θεό δεσμώτη
 τόν ἔχθρο τοῦ Διός, πού στήν ἔχθρητα
 καί τῶν ἄλλων θεῶν ὅλων ἔπεσα,
 στήν αὐλή τοῦ Διός ὅσοι μπαίνουνε,
 ἀπ' ἀγάπη πολλή τῶν άνθρώπων.

130

'Οιμένανε, διμέ!

Τί 'ναι τοῦτο πού τώρα κοντύτερα
 σάν πουλιών ἀγρικῶ* φτεροθόρυβο
 νά σφυρίζει ἀλαφρά περιτρόγυρα;
 ὅτι νά 'ναι πού φτάνει, τό τρέμω.

ΠΑΡΟΔΟΣ

ΧΟΡΟΣ

Μή φοβηθεῖς δλότελα· φίλοι 'μαστε πού ἔρχόμαστε
 σ' αὐτό τό βράχο, ἡ συντροφιά μας,

νάρθηκας: στενόμακρη ξύλινη κρύπτη, κιβώτιο
 κυβέρνια: δδηγός, καθοδήγηση
 ἀχός: ἥχος, ἥχω, ἀπόμακρη βοή
 ἀγρικῶ: ἀκούω, ἀφουγκράζομαι

130 - 149 μέ τίς διπλογοργόστροφες πετώντας τίς φτερούγες μας.
Μόλις καί καταφέραμε τή γνώμη τοῦ πατέρα μας
καί κατά δῶ τό φύσημα τ' ἀνέμου μᾶς προβόδησε.* 140
γιατί ὡς τά βάθη τῆς σπηλιᾶς
άχος σά βρόντημα βαριᾶς
ἐπέρασε καί μ' ἔκαμε νά ξιπαστῶ*
καί κατά μέρος τή δειλή
ἀφήνοντας τή συστολή
ἔχιμησα ἀνυπόδετη μέ τό ὅρμα φτερωτό.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

'Οιμένανε, διμέ!
Τῆς πολύτεκνης κόρες Τηθύας
καί πού σ' δλη τή γῆ πειριτρόγυρα
μέ τ' ἀκούμητο ρέμα του στρέφεται
τοῦ πατέρα Ὄκεανοῦ θυγατέρες,
μέ τί δέσιμο Ιδεῖτε, κοιτάξετε,
καρφωμένος σέ τούτης τῆς φάραγγας
τά ψηλά τά γκρεμνά,
φρουρά ἀζήλευτη* θενά φυλάξω!

ΧΟΡΟΣ

Τά βλέπω, Προμηθέα, κι ἐμπρός στά μάτια μου ἔτσι ἀπλώθηκε
μιά καταχνιά θολή, γιομάτη
μέ δάκρυα, πού εἴδα πώς σ' αὐτόν ἀπάνω τόν ξερόβραχο
ξεραίνεται τό σῶμα σου σφιχταλυσοπειρίπλεχτο*
μές σέ πεδούκλια* ἀτσάλινα, π' ἀλύπητα τό φτείρουνε. 160
Γιατί καινούργιοι κυβερνοῦν
Θεοί τό δοιάκι* τ' ούρανοῦ.
κι ὁ Δίας πού ἔξουσιάζει τώρα δυνατά,

προβοδῶ: δόργω, βάζω στό δρόμο, καθοδηγῶ
ξιπάζομαι: ξαφνίαζομαι, φοβοῦμαι

ἀνυπόδετος: ξυπόλυτος
σφιχταλυσοπειρίπλεκτος: δεμένος σφιχτά μέ ἀλυσίδες
πεδούκλι: θηλιά γιά τά πόδια (πεδικλώνω)

δοιάκι: τιμόνι πλοίου

μέ νέους νόμους τούς παλιούς
άντικατάστησε θεσμούς,
κι δσες δυνάμεις ἦταν πρίν, τώρα ποδοπατᾶ.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Μά εἴθε κάτω ἀπ' τή γῆ, καί πιό κάτω
κι ἀπ' τόν "Αδην ἀκόμα τόν ἄραχλο*"
στόν ἀπέραντο *Tártaro* μ' ἔστελνε
σκληρά μ' ἄλυτα σίδερα ζώνοντας,
γιά νά μήν ἐγελοῦσαν τουλάχιστο
ἢ θεός ἢ ὅποιος ἄλλος στά πάθη μου.
Ἐνῶ τώρα σάν ξέφαντο* σκιάχτρο*
τραβῶ μ' δσα νά χαίρονται οἱ ἔχθροι μου.

170

ΧΟΡΟΣ

Ποιός ἔχει ἀπ' τούς θεούς τόσο σκληρή καρδιά,
πού μέ τά πάθη αὐτά σου νά γελᾶ;
Τά βάσανά σου ποιός δέ συμπονεῖ;
ἔξω ἀπ' τό Δία, γιατ' αὐτός μ' ὄργη παντοτινή
καί μέ τή γνώμη του πού δέν ἀλλάζει
τή γέννα τ' Οὐρανοῦ δαμάζει.
καί δέ θά σταματήσει πρίν
ἢ τήν καρδιά του χορτάσει,
ἢ μ' ὅποιον τρόπο τήν ἀρχή
κανεὶς τήν ἄπαρτη τοῦ ἀρπάσει.

180

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

"Ομως ἔγνοια του, κι ἀν σέ σκληρότατα
χερόπεδουκλα* ἔγώ βασανίζομαι,
τήν ἀνάγκη μου ἀκόμα θά λάβει

ἄραχλος: δυστυχισμένος, συφοριασμένος

ξέφαντος: διάφανος, ἀνοιχτός

σκιάχτρο: σκιά, εἶδωλο

χεροπέδουκλο: θηλιά γιά πόδια καί χέρια μαζί

τῶν μακάρων δὲ Πρύτανης*,
νά τοῦ πᾶ τήν καινούργια βουλή,
πώς θά χάσει ἔξουσία καὶ θρόνο.

190

Μά δλες τότε οἱ γητείες* οἱ μελίγλωσσες*
τῆς πειθῶς δέ θά μέ ξεπλανέψουνε,
μ' ούδέ μπρός σέ φοβέρες ζαρώνοντας
θά τοῦ τῇ φανερώσω, πρίν τ' ὅδικα
μοῦ ἀφαιρέσει δεσμά, καὶ τίς παίδειες* μού
στρέξει αὐτές νά πλερώσει.

ΧΟΡΟΣ

Μά εἴσαι καὶ σύ θρασύς καὶ στίς πικρές σου αύτές
τή γνώμη δέ λυγᾶς τίς συμφορές:
Τή γλώσσα σου καθόλου δέν κρατεῖς
κι ἐμέ τό νοῦ μου ἐρέθισε φόβος πολύ βαρύς,
γιατί μ' αύτά πού σοῦ τυχαν φοβοῦμαι*,
καί ποῦ θά σώσεις*, διαλογοῦμαι*,
νά βρεῖς λιμάνι μιά φορά
στά τωρινά βάσανά σου,
γιατ' είναι ἀσύντυχη* ή βουλή
τοῦ Δία κι ἀμάλαχτη ή καρδιά του.

200

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Ξέρ' δτι 'ναι σκληρός καί στά χέρια του
πώς τό δίκιο κρατεῖς μά στοχάζομαι
θά γενεῖ ἔναν καιρό μαλακόγνωμος
σάν τοῦ πέσει ή βαριά* στό κεφάλι.
μά μερώνοντας τότε τήν ἄκαμπτη

210

Πρύτανης: πρόεδρος, πρῶτος σέ ἀξίωμα
γητεία: γοητεία, θέληγτρο, θελκτικός τρόπος
μελίγλωσσος: γλυκόλογος
παίδεια: παιδεμός, βάσανα, μαρτύριο
σώνω: ἐδῶ, φτάνω, ἀξώνομαι νά
διαλογοῦμαι: στοχάζομαι
ἀσύντυχος: ἀσυμβίβαστος
ή βαριά: μεγάλο σφυρί

τήν δργή του σέ άγάπης συνταίριασμα
μ' ἐμέ πρόθυμο πρόθυμα θά 'ρθει.

ΠΡΩΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

ΧΟΡΟΣ

"Όλα φανέρωσέ μας τα, καὶ ίστόρησέ μας,
ἐπάνω σέ τί φταιξιμο σέ βρῆκε δί Δίας
κι ἔτσι ἄτιμα κι ἔτσι πικρά σέ βασανίζει·
μάθε κι ἐμᾶς — ἀν δέ σοῦ φέρνει βλάβη δί λόγος.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Καί νά τά λέω πονῶ, μά πάλι νά σωπαίνω
πόνος κι αύτός, κι ἀπό παντοῦ κακά καί μαύρα.

'Αμέσως π' ἀρχινήσανε οι θεοί τήν ἔχθρα
κι ἔπιασε ἡ ἀμάχη* νά φουσκώνει ἀνάμεσά τους
κι ἄλλοι ζητούσανε νά βγάλουν ἀπ' τό θρόνο
τόν Κρόνο καί νά πάρει δί Δίας τήν ἑξουσία,
κι ἄλλοι τό ἐνάντιο προσπαθοῦσαν, νά μή γίνει
ποτέ του δί Δίας βασιλιάς — ἐγώ ζητώντας
τό συμφερότερο νά πείσω τούς Τιτάνες,
τούς γιούς τῆς γῆς καί τ' Ούρανοῦ, δέ μπόρεσα ὅμως:
γιατί καταφρονώντας τούς γλυκούς τούς τρόπους,
στοῦ λογισμοῦ τους τήν ἀποκοτιά*, ἐθαρροῦσαν
ἄκοπα μέ τή δύναμη τους νά νικήσουν.

Μά ἐμένα μοῦ 'χε ἡ μάνα μου Θέμις καί Γαία
(μέ τά πολλά της μιά μορφή τά δύναματά της)
ὄχι μονάχα μιά φορά τό προφητέψει,
πώς τίποτα δέν είναι μέ τή βία νά γίνει,

ἀμάχη: ἀγώνας, ἀντιδίκια, τσακωμός
ἀποκοτιά: ἀστόχαστο θάρρος

213 - 242 μά μέ τό δόλο δποιοι μπορέσουν θά νικήσουν.

Κι ὅταν ἔγώ τούς τά λεγα καί τά ἔξηγοῦσα
οὔτε νά στρέψουν νά μέ δοῦν καταδεχτῆκαν.

Τό πιό καλό λοιπόν πού χα νά κάμω τότε,
ἡταν νά πάω μέ τή μητέρα καί στό Δία
πρόθυμο πρόθυμος κι ἔγώ νά παραστέξω*.

Κι εἶναι δικιά μου συμβουλή πού τοῦ Ταρτάρου
δι βαθυσκότεινος κρυψώνας τόν σκεπάζει

τόν παμπάλαιο Κρόνο μέ τούς σύμμαχούς του.

Κι δμως ἐνῶ τέτοια καλά εἰδε ἀπό μένα
δι ἀρχοντας τῶν θεῶν, μ' ἔξοφλησε μέ τούτη
τήν κακιά πλερωμή, γιατί κατάρα τό χει
δι τύραννος νά μήν πιστεύεται σέ φίλους.

Καί τώρα αύτό πού μέ ρωτάτε, γιά ποιά αιτία
ἔτσι ἄτιμα μοῦ φέρνεται, θά σᾶς ἔχηγήσω.

Εύτυς πού κάθησε στόν πατρικό του θρόνο
κι ἀμέσως στούς θεούς τιμές νά δρίζει ἀρχίζει
ἄλλες καί στόν καθένα καί νά τούς μοιράζει
μέ τάξη τήν ἀρχή, χωρίς δμως καθόλου
γιά τούς ἀνθρώπους νά γνοιαστεῖ, μά είχε στό νοῦ του
νά τούς ξοντώσει δλότελα κι ἄλλους νά σπείρει.

Σ' αύτά δέ βρέθηκε κανείς ν' ἀντιμιλήσει,
μά ἔγώ μονάχα ἐτόλμησα, καί τούς ἀνθρώπους
ἔσωσα νά μήν κατεβοῦν στόν "Άδη στάχτη.

Γι' αύτό μέ τέτοιες συμφορές καταπονιούμαι,
ἀβάσταγες* νά τίς τραβῶ κι ἄθλιες νά βλέπεις.

Κι ἐνῶ ὅλη τή συμπόνια μου γιά τούς ἀνθρώπους
ἔδειξα ἔγώ, δέν τ' ὅξιώθηκα νά λάχω
κι διδιος τήν δμοια, μά ἔτσι μ' ἔχουν διορθώσει
σκληρά —πού ντρόπιασμα ἄτιμο τοῦ Δία νά στέκω.

240

ΧΟΡΟΣ

Ἄτασάλι ἔχει καρδιά κι ἀπό πέτρα πλασμένος

παραστέκω: βοηθῶ

ἀβάσταγος: ἀνυπόφορος, ἀσήκωτος

ὅποιος στά πάθια τά δικά σου, Προμηθέα,
δέ συμπονᾶ· μά ἐγώ δέ χρειαζόμουν οὕτε
νά τά 'βλεπα, καί ράγισε ἡ καρδιά πού τά εῖδα.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Ἄληθεια, ἐλεεινός* οἱ φίλοι νά μέ βλέπουν.

ΧΟΡΟΣ

Μά πέ μου, μήν προχώρησες πιό πέρ' ἀκόμα;

270

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Τούς ἔπαισα στά μάτια ἐμπρός νά χουν τό χάρο.

ΧΟΡΟΣ

Ποιό γιατρικό γιά τήν ἀρρώστια αύτή τούς βρῆκες;

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Τυφλές ἐλπίδες θρόνιασα μές στήν καρδιά τους.

ΧΟΡΟΣ

Μεγάλο αύτό στόν ἀνθρωπο χάρισες κέρδος.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Μά ἔξω ἀπ' αύτά καί τή φωτιά τοῦ 'δωσ' ἀκόμα.

ΧΟΡΟΣ

Κι ἔχουν τή λαμπερή φωτιά οἱ λιγόζωι τώρα;

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

"Οπου πολλές μ' αύτή θά διδαχτοῦνε τέχνες.

ΧΟΡΟΣ

Λοιπόν γιά τέτοιες ἀφορμές καί σένα δίας —

*έλεεινός; ἀξιολύπητος

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

256 - 276 "Άγρια παιδεύει, κι οὔτε λέει γιά νά λουφάξει*

ΧΟΡΟΣ

Κι έμπρός σου τέλος τῶν βασάνων σου δέ βλέπεις;

280

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

"Άλλο κανένα, ἔκτος ὅταν αὐτός τό κρίνει.

ΧΟΡΟΣ

Πῶς θά τό κρίνει; καί τί ἐλπίζεις; δέν τό βλέπεις
πώς ἔφταιξες; κι ὅτι ἔφταιξες, οὔτε σέ μένα
καρδιά μοῦ κάνει νά τό λέγω, καί σοῦ δίνει
πόνο καί σένα· μ' ἄς ἀφήσομε αὐτά τώρα
κι ἔλα, κοίτα νά βρεῖς τρόπο γιά νά γλιτώσεις.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Εὕκολο εἶναι γιά κεῖνον πού 'χει δξω τό πόδι
ἀπ' τά δεινά, νά δίνει συμβουλές κι όρμήνειες
στό δυστυχή· μά ἔγω τά γνώριζα δλα τοῦτα·

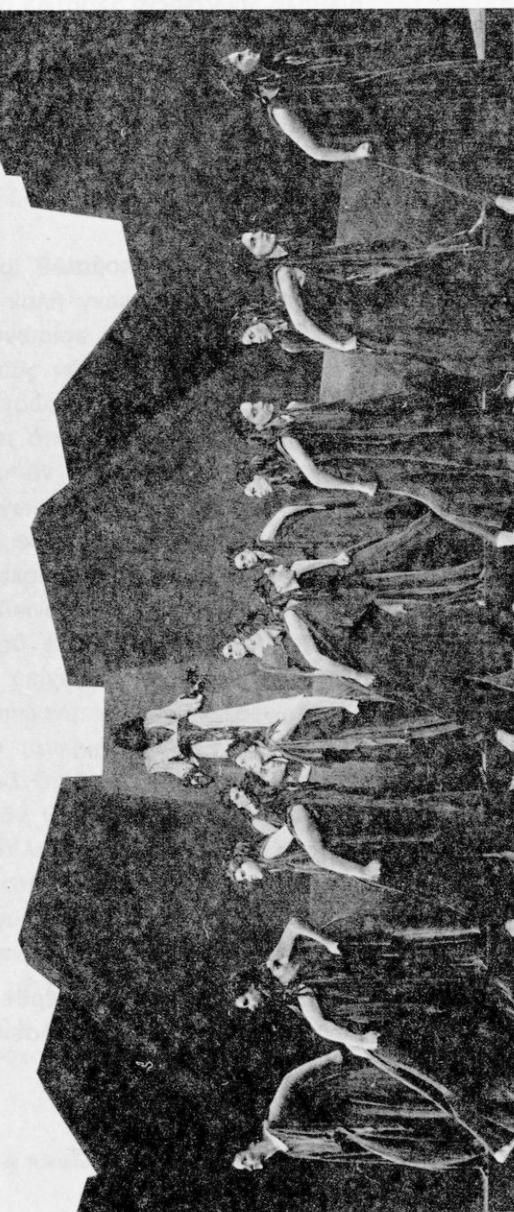
"Ηθελα κι ἔφταιξα — ἥθελα! καί δέν τ' ἀρνιοῦμαι·
γιά νά βοηθήσω τούς θνητούς, βρῆκα ἔγω πόνους
καί πάθια· μά δέν τό 'λπιζα μέ τέτοιες παίδειες
πάνω σέ γκρίφια* ούρανοκρέμαστα νά λιώσω
τοῦ ἔρημου αύτοῦ κι ἀπόκοσμου πού 'λαχα βράχου.

Μά ἔτσι τά τωρινά μή μοῦ θρηνεῖτε πάθη
κι ἔλατε κάτω ἔδω ν' ἀκούσετε τήν τύχη
πού μέ προσμένει κι δλα μάθετε ὡς τό τέλος.
Μή μοῦ ἀρνηθεῖτε δ, τι ζητῶ κι ἐλεηθεῖτε
ἔναν πού πάσχει· ἡ συμφορά δμοια γυρνώντας
πότε στόν ἔνα κάθεται, πότε στόν ἄλλο.

290

λουφάζω: ήσυχάζω, γαληνεύω, καταλαγιάζω
γκρίφι: τσιγκέλι, κρικέλι, χαλκάς

Έπειρος 1963. «Προμηθεύς Δεσμώπη». Προμηθέας και χορός Όκεανδων. Σκηνοθεσία Άλεξη Μινωτῆ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΧΟΡΟΣ

277 - 301

Μέ τή γνώμη μας ἦταν τό κάλεσμα,
 Προμηθέα, πού μᾶς ἔκαμες·
 καί μέ πόδι ἐλαφρό τώρ' ἀφήνοντας
 τό γοργόδρομο θρόνο μας
 καί τόν πάναγνο αιθέρα, τό πέραμα
 τῶν πουλιῶν, στήν ἀπόκρημνη
 θά πεζέψω* αὐτή γῆς, γιά ν' ἀκούσω
 πέρα ως πέρα τούς πόνους σου.

ΩΚΕΑΝΟΣ

Μακρινή πῆρα στράτα καί ξάκρισα*
 καί σέ σένα ἐδῶ ἔφτασα,
 Προμηθέα, κυβερνώντας μέ νόημα
 καί χωρίς χαλινάρια
 τό γοργόφτερο τοῦτο πετούμενο.
 Γνώριζέ το, συμπάσχω στά πάθη σου,
 γιατί βέβαια πρῶτα ἡ συγγένεια
 μ' ἀναγκάζει, μά κι ἔξω ἀπ' αὐτή
 κανέν' ἄλλο σέ μοίρα καλύτερη
 ἀπό σέ δέ θά βάλω.
 Θά τό δεῖς καί μονάχος σου, μάταια
 πώς δέν τό χω νά λέω γλυκόλογα·
 κι ἔλα, πέ μου, τί πρέπει νά κάνομε,
 γιατί φίλο πώς ἔχεις ποτέ δέ θά πεῖς
 ἀπό μένα πιό βέβαιο, τόν Ὡκεανό.

310

320

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

"Α! τί ναι τοῦτο; καί λοιπόν καί σύ ἔχεις ἔρθει
 τά πάθη μου νά δεῖς; πῶς τόλμησες ν' ἀφήσεις
 τ' ὅμώνυμό σου ρέμα καί τά θολωτά σου
 τ' ἀτόφια* σπήλια, στή σιδερομάνα ἐτούτη

πεζεύω: ξεκαβαλικέύω, πατῶ στή γῆ
 ξακρίζω: φτάνω στήν ἄκρη, βγαίνω στό ξάγναντο
 ἀτόφιος: συμπαγής

γιά νά 'ρθεις γῇ; κι ἔφτασες γιά νά δεῖς ἀλήθεια

302 - 329

τά πάθη καί τή μοίρα μου νά συμπονέσεις;

Νά, βλέπε φρίκη! αὐτόν τοῦ Δία τό φίλο, πού εἶχε

330

μαζί ἐνεργήσει ν' ἀνεβεῖ στήν ἔξουσία,

μέ τί τρόπο παιδεύομαι τώρ' ἀπ' τόν ἕδιο.

ΩΚΕΑΝΟΣ

Τά βλέπω, ναί, καί θέλω, ἂν καί γνωρίζω πόσον

εἶσαι σοφός, μιά καλή γνώμη νά σοῦ δώσω·

Τόν ἑαυτό σου γνώρισε κι ἄλλαξε τρόπους

σύμφωνους μέ τούς νέους καιρούς, ἀφοῦ καί νέος

ἄρχοντας μέσα στούς θεούς δρίζει τώρα.

Μ' ἂν θέλεις ἔτσι ἀπόκοτα* καί τραχιά λόγια

νά ρίχτεις, δσο κι ἂν ψηλά θρονιάζει ὁ Δίας,

πάντα θά σ' ἄκουγε, ὥστε αὐτά πού ἀπ' τήν ὀργή του

τώρα τραβᾶς, νά φαίνονται παιχνίδι, ἀλήθεια.

Μ' ἄφησε πιά, ταλαίπωρε, τή γνώμη πού χεις

καί κοίτ' ἀπ' τά δεινά σου αὐτά πῶς νά γλιτώσεις.

"Ισως παλαιικά σοῦ φαίνονται δσα λέγω,

ὅμως, νά, καί τά ἐπίχειρα* ποιά ναι τῆς γλώσσας,

πού τά πολύ περήφανα τά λόγια ξέρει.

Καί σύ ποτέ σου ταπεινός, ούδε λυγίζεις

στίς συμφορές, μά ζητᾶς κι ἄλλες νά προσθέσεις

στίς τωρινές μ' ἂν θ' ἄκουγες τίς συμβουλές μου,

στά κέντρα* δέ θά λάχτιζες*, ἀφοῦ τό βλέπεις

πῶς εἰν' τραχύς καί ἀνεύθυνος ὁ νέος μονάρχης.

Τώρα πηγαίνω ἔγω καί θά κοιτάξω ἂν εἶναι

τρόπος ἀπ' τά δεινά σου αὐτά νά σέ γλιτώσω.

Μά ήσύχαζε καί τά πολλά τά λόγια ἀς λείπουν.

"Η δέν τό ξέρεις, μ' ὅλη τή σοφία τήν τόση,

πῶς γλώσσα ἀστόχαστη ζημιά δική της φέρνει;

*ἀπόκοτα: ἀστόχαστα

*ἐπίχειρα: ἀνταμοιβή, ἡ πληρωμή

*κέντρο: κεντρό

*λαχτίζω: κλωτσάω

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

330 - 354 Σέ ζηλεύω πού βρίσκεσαι ἔξω ἀπό αἰτία,
μόλι πού τόλμησες νά λάβεις σ' ὅλα μέρος.
Μ' ἄφησ' με τώρα κι ἔγνοια σου ἀπό μένα· ἐκείνου
τή γνώμη βέβαια δέ γυρνᾶς, γιατί δέν ἔχει
εὔκολο τόσο αὐτί· μόν' κοίταξε μήν πάθεις
κι ὁ ἴδιος τίποτε κακό ἀπ' αὐτό δρόμο.

ΩΚΕΑΝΟΣ

Εἶσαι, καθώς φῶς φανερό μοῦ τ' ἀποδείχνεις,
ἄλλους πολύ ἀξιότερους σοφούς νά κάνεις
παρά τὸν ἑαυτό σου· μά μοῦ ἀντικόβεις
τὸ δρόμο πού ἔκινησα, γιατί τό λέω
καί τό καυχιοῦμαι, πώς αὐτό τό δῶρο ἔμένα
θά κάμει ὁ Δίας κι ἀπ' τά δεσμά θενά σέ λύσει.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Χάρη σοῦ τό χρωστῶ καί δέ θά τήν ξεχάσω
ὅλη τήν τόση προθυμιά πού δείχνεις· ὅμως
μήν κοπιάζεις, γιατί ἀνώφελα θά πάνε
γιά μένα οἱ κόποι σου, ἀν σκοπό τό ἔχεις κι ἀλήθεια·
Κάθου ἥσυχος λοιπόν κι ἔξω ἀπ' αὐτά τραβήξου,
γιατί, ἀν ἔμένα ὥρα κακιά μέ ἥβρε, ποτέ μου
δέ θά θελα ἔχαιτίας μου νά πάθουν κι ἄλλοι.
"Οχι· μέ φτάνει κι ὅσο τ' ἀδελφοῦ μου ή μοίρα
τοῦ "Ατλαντα μέ πονεῖ, πού στούς Ἐσπέριους τόπους
στέκει στηρίζοντας στούς ὕμους τήν κολόνα
τ' ούρανοῦ καί τῆς γῆς — κακοβάσταγο βάρος.
κι ἀκόμα εἴδα καί πόνεσα τῆς Γαίας τό θρέμμα
πού ἔχει μονιά* του τίς σπηλιές τῆς Κιλικίας,
τό γαῦρο* μ' ἐκατό κεφάλια τόν Τυφώνα,
τέρας φριχτό, νά τόν δαμάζει ή βία· κι εἴχε

μονιά: κατοικία ἄγριου ζώου πού ζεῖ μόνο του
γαῦρος: ἄγριος

κεφάλι σ' ὅλους τούς θεούς σηκώσει ἐνάντια,
σφυρίζοντας μέ τ' ἄγριά του σαγόνια τρόμο
κι ἀπό τά μάτια του ἄστραφτε γοργόνειες φλόγες,
πού 'Θελ' ἀπό τό θρόνο του τό Δία νά ρίξει·
μά ἥρθεν ἐπάνω του ἄγρυπνο τοῦ Δία τό βέλος
ὅ κατεβάτης κεραυνός, φωτιά καί λάβρα,
πού ἀπό τίς μεγαλόστομες τίς κομποφάνειες* 390
τόν τράνταξε κι ἵσα στό ψυχικό* βαρώντας
στάχτη θρύψαλα βρόντησε τή δύναμή του.
καί τώρα ἀνώφελο κορμί παραριγμένο
κοντά σ' ἔνα τῆς θάλασσας στενό θαμμένος
κάτω ἀπ' τό βάρος κείτεται βαθιά τῆς Αἴτνας
καί στίς κορφές της κάθεται σφυροκοπώντας
ὅ "Ηφαιστος μύδρους", πού ἀπό κεῖ φωτιᾶς μιά μέρα
θά ξεχυθοῦνε ποταμοί, μ' ἄγριες σαγόνες
τῆς Σικελίας σπαράζοντας τούς πλούσιους κάμπους.
τέτοιο διαθέτει τούς θεούς τούς ποταμούς 400
μέ καυτά ρέματα ἀσμιχτῆς* πύρινης μπόρας,
ἄν κι ἀπ' τοῦ Δία τόν κεραυνό καρβουνωμένος.
Μά ἔσύ ἔχεις κρίση κι ἀπό μέ δέν περιμένεις
νά σέ διδάξω· ὅπως μπορεῖς νά σωθεῖς κοίτα·
κι ἔγω τή μοίρα αύτή πού μέ ἥβρε θά ύποφέρω
ῶσπου ἡ ὁργή μές στήν καρδιά τοῦ Δία νά πέσει.

ΩΚΕΑΝΟΣ

Μά δέν τό ξέρεις, Προμηθέα, κι αύτό: πώς εἶναι
γιατρός τά λόγια πάνω στής όργης τή βράση;

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

"Όταν στήν ώρα τήν πληγή κανείς μαλάζει*

κομποφάνεια: καυχησιά, ἀλαζονεία
ψυχικό: τό μέρος τοῦ σώματος κάτω ἀπό τήν καρδιά
μύδρος: πυρωμένο μέταλλο, καυτή λάβα
ἀσμιχτος: ἀγνός, καθαρός, χωρίς ξένα στοιχεῖα
μαλάζω: μαλακώνω, περιποιούμαι

ΩΚΕΑΝΟΣ

Κι δταν ένας τολμᾶ τό ζῆλο του νά δείξει,
ποιά ζημιά βλέπεις; μάθε μου καί μέ νά ξέρω.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Περιπτό βλέπω κόπο κι ἄμυαλη ἐλαφρότη.

ΩΚΕΑΝΟΣ

"Αφησ' με στήν ἀρρώστια αύτή, γιατί 'ναι κέρδος
σωστά νά κρίνεις κι ἄλλος γι' ἄμυαλο νά σ' έχει.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Δικό μου θά φανεῖ τό ἀμάρτημα αύτό νά είναι.

ΩΚΕΑΝΟΣ

Βλέπω, μέ στέλνει δ λόγος σου ἀπό κεῖθε πού ῥθα

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Μήν τύχει κι ή συμπόνια μου σ' ἔχθρα σέ ρίξει.

ΩΚΕΑΝΟΣ

Τάχα τοῦ παντοδύναμου τοῦ νέου κυρίου;

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Αύτόν φυλάγου, μήπως σοῦ δργιστεῖ ποτέ του.

ΩΚΕΑΝΟΣ

Δάσκαλο τή δική σου συμφορά θενά χω.

Φόρμισμα: ἀφόρμισμα, πρήξιμο, κύστη μέ πύο, ἐρεθισμός

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Πήγαινε, τράβα· φύλαγε τή γνώση πού χεις.

392 - 413

ΩΚΕΑΝΟΣ

Μέ βρίσκει ό λόγος σου έτοιμο νά ξεκινήσω,
γιατί καί τό τετράποδο πουλί άναδεύει
στόν πλατύ αίθέρα τά φτερά, πού μέ χαρά του
στά δικά του παχνιά* θά λύγιζε τά γόνα.

ΧΟΡΟΣ

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

Προμηθέα, τήν άσύντυχη
μοίρ' αύτή σου θρηνῶ
κι άπ' τά μάτια μου άβάστηγο
βρύση τρέχει 430
καί τήν ὅψη μου βρέχει δάκρυ θερμό.
Γιατ' ό Δίας μέ νόμους δικούς του σκληρά
κι ἄθεα αύτά κυβερνᾶ
καί στούς πρίν τούς θεούς μέ περήφανο χέρι
ἀκουμπάει στό λαιμό τους μαχαίρι.

Πέρα καί πέρ' άντηχάει καί περνᾶ
πάσσα χώρα δύσυρμός*,
κι ὅλα τώρα θρηνοῦν
τή δική σου καί τῶν δυσ σου ἀδερφῶν
μεγαλόσχημη* ἀρχαιόπρεπη τιμῆ. 440
Κι ὅσοι θνητοί κατοικοῦν
τήν ἀγία πλατιά Ἀνατολή
συμπονοῦν
τά δικά σου βαριόμοιρα πάθη.

παχνί: φάτνη
δύσυρμός: μεγάλος θρῆνος
μεγαλόσχημος: ἐπίσημος, πολυτιμημένος

414 - 435 Καί μαζί τῆς Κολχίδας οἱ ἀτρόμαχτες
στούς πολέμους παρθένες,
κι οἱ ὁρδές τῶν Σκυθῶν, πού στήν ἄκρη
τῆς γῆς κάθονται γύρω
στὴ Μαιώτιδα λίμνη,

Καί τῆς Ἀρίας ὁ ἄρειος* ὁ ἀνθός
πού κρατοῦν τό ψηλόγκρεμνο κάστρο
κοντά στοῦ Καυκάσου τά μέρη
καί φρουμάζουν*, τρομάρα στρατός,
μ' ἀθερόκοψες* σπάθες στό χέρι.

[“Ενα μόνον ὡς τώρα ἔχω γνωρίσει
Θεόν ἄλλο, πού τέτοιο μαρτύριο ἄγριο
μέ πεδούκλια ἀτσαλένια δαμάζει,
τὸν Τιτάνα τὸν Ἀτλαντα — ὡς πόνοι!
πού δλο πάντα τό βάρος τῆς γῆς
καί τ' οὐράνιου τοῦ Θόλου σηκώνει
καί βουβά 'ναστενάζει.]

Καί συμπονώντας ὁ πόντος βογκᾶ,
στενάζει ὁ βυθός,
κρυφανταριάζουν* βαθιά
τά μαῦρα τῆς γῆς καταχθόνια*
καί μέ τ' ἀγνά ρέματά τους θρηνοῦν
τῶν ποταμῶν οἱ πηγές
στοῦ φριχτοῦ μαρτυρίου σου τήν ψυχοπόνια.

ἄρειος: πολεμικός, πού ἐμπνέει ὁ "Αρης
φρουμάζω: χλιμιτρίζω σάν ἀλογο
ἀθερόκοψος: μέ κόψη καλά τροχισμένη, πού κόβει τὸν ἀέρα
κρυφανταριάζω: συνταράζομαι ύπόγεια, ἀθέατα
καταχθόνια: τά κατάβαθα τῆς γῆς

Έπιδαύρια 1974. «Προμηθέας Δεσμώπη». Η ίω. Σκηνοθεσία Τ. Μουζενίδη.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

436 - 463	<p>Μήν τό θαρρεῖτε ξιπασιά μου ἢ περηφάνια
πού δέ μιλῶ· μές στή βουβή τή συλλογή μου
σπαράζομαι νά βλέπω αύτή μου τήν κατάντια.
Κι όμως, στό βάθος, σέ ποιόν ἄλλο παρά ἐμένα
χρωστοῦνε οἱ νέοι αύτοί θεοί τίς τιμές πού χουν;
Μ' αύτά τ' ἀφήνω, κι εἶναι περιπτό νά κάνω
λόγο, γιατί τά ξέρετε: τώρα τά πάθη
τῶν ἀνθρώπων ν' ἀκούσετε, πῶς, ἐνῶ πρῶτα
σάν τά μωρά ἦταν, νοῦ τούς ἔβαλα καί φρένες·
κι ὅχι παράπονο μ' αὐτούς πώς ἔχω, μόνο
γιά νά σᾶς δείξω τήν καλή προαίρεσή μου.
<i>Καί λοιπόν πρῶτα βλέπαν καί τοῦ κάκου ἐβλέπαν
ἄκουγαν καί δέν ἄκουγαν, μά ὅμοιοι μέ όνειρων
μορφέες σ' ὅλο τό μάκρος τῆς ζωῆς τους ὄλα
τά πάντα ἔτσι ἀνάκατα σύγχυζαν, κι οὔτε
πλιθόχυτιστα προσήλια* σπίτια ξέραν, οὔτε
τά ξύλα νά δουλεύουν, μά σ' ἀνήλια σπήλια
χωσμένοι ἐτρύπωναν σάν τ' ἀχαμνά μερμήγκια.</i>
Καί οὔτε χειμώνα ἐγνώριζαν βέβαιο σημάδι,
οὔτε ἀνθοφόρας ἀνοιξης, οὔτε τοῦ θέρους
τοῦ καρπεροῦ κανένα, μά ἔτσι ἐπορευόνταν
μέ δίχως κρίση, ὥσπου τούς ἔδειξα τῶν ἄστρων
τίς ἀξεδιάλυτες ἀνατολές καί δύσεις.
Κι ἐγώ τόν ἀριθμό, τήν πιό τρανή σοφία,
καί τῶν γραμμάτων τά συνθέματα τούς βρῆκα,
τῆς μνήμης, τῆς μητέρας τῶν Μουσῶν, ἐργάτες.
Κι ἔζεψα πρῶτος στό ζυγό τά ζῶα σκυμμένα
κάτω ἀπό ζεῦγλες* καί σαμάρια, γιά νά παίρνουν</p>
	470
	480
	490

προσήλιος: στραμμένος πρός τόν ήλιο
ζεύγλα: ξύλινος ζυγός στο σβέρκο του ζώου

τούς πιό μεγάλους πάνω τους κόπους τοῦ ἀνθρώπου.

Κι ἔδεσα χαλινόστεργα* τ' ἄλογα στό ἄρμα,

τῆς ἀρχοντιᾶς τῆς μεγαλόπλουτης καμάρι·

καὶ τά θαλασσοπλάνητα δέ βρῆκεν ἄλλος

500

πάρεξ* ἐγώ λινόφτερα* τοῦ ναύτη ἀμάξια.

Μά ὁ ἄμοιρος! ἐνῶ ἥβρα τέτοιες σοφές τέχνες

γιά τούς ἀνθρώπους, τίποτα γιά μέ τόν ἕδιο

δένεν ἔχω νά σωθῶ ἀπ' αὐτές τίς συμφορές μου.

ΧΟΡΟΣ

Δέ σοῦ 'πρεπε αὐτό πού 'παθες· ἔξω ἀπ' τό νοῦ σου

παραστρατεῖς καί σάν κακός γιατρός, πού πέσει

σ' ἄρρωστια, τά 'χασες καί σύ καί δέ γνωρίζεις

ποιά φάρμακα νά γιατρευτεῖς ἔχεις ἀνάγκη.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Τ' ἄλλα ν' ἀκούσεις πιότερο Θενά θαυμάσεις,

τί μηχανές σοφίστηκα καί πόσες τέχνες·

510

κι ἡ πιό μεγάλη — πού ἂν κανείς ἦθε* ἀρρωστήσει,

δένεν εἶχε ἀντίδοτο κανένα, οὔτε νά πάρει,

οὔτε νά πιεῖ, οὔτε ἀλειφεῖ, καί μαραινόταν

ἔτσι μέ δίχως γιατρικά, ώσπου ἐγώ πάλι

ἔδειξα τ' ἀνεκάτωμα λογῆς φαρμάκων

τήν πάσ' ἄρρωστια τους μ' αὐτά νά πολεμοῦνε.

Καί τούς πολλούς τῆς μαντικῆς χώρισα τρόπους

κι ἔκρινα πρῶτος, ἀπ' τά ὀνείρατα ποιά πρέπει

νά βγοῦν ἀλήθεια, καί τούς ἔμαθα νά κρίνουν

τ' ἀρπαχτά λόγια καί τίς συντυχιές τοῦ δρόμου.

520

Κι ἀκόμα τά πετάματα τῶν ἄγριων ὅρνιων

ὅρισα καθαρά, ποιά εἶναι δεξιά σημάδια

καί ποιά ζερβά, καθώς καί τίς συνήθειες πού 'χουν,

χαλινόστεργος: αὐτός πού δέχεται νά τοῦ περάσουν χαλινάρι

πάρεξ: ἑκτός ἀπό, ἔξω ἀπό

λινόφτερα: φτερά ἀπό λινό υφασμα, τά πανιά τοῦ πλοίου

ῆθε: ἥθελε, θενά

490 - 515 τίς ἔχθρες, τίς φιλίες, τά συνταιριάσματά* τους. ὅποιον γένει διπλώνεται ουατ
Ἐγώ, καὶ τί λογῆς τά σπλάχνα πρέπει νά 'ναι, πεπόνια όν τοσαδεύ. Οι
τί χρῶμα νά 'χουν γιά ν' ἀρέσουν στούς θεούς τους ἀπνοχαρδί εἶται
καὶ τῆς χολῆς καὶ τοῦ λοβοῦ* τίς τόσες ὅψεις* πεπονιάρδη αἰτία
καὶ μές στή σκέπη τυλιχτούς καίοντας τούς γόφους* αὐτὴ "ζεστή⁵³⁰
καὶ τῆς ράχης τό κόκαλο, δύσκολης τέχνης πεπονιάρδη αἰτία
τό δρόμο στούς ἀνθρώπους ἀνοιξα, καὶ μάτια πεπονιάρδη αἰτία
στῆς φλόγας ἔδωσα τά πρίν τυφλά σημάδια.⁵³⁰
Μά ἔξω ἀπ' αύτά καί τά κρυμμένα μές στά σπλάχνα
τῆς γῆς χαλκό καὶ σίδερο, χρυσάφι, ἀσήμι,
τοῦ ἀνθρώπου βοηθήματα, ποιός ἀπό μένα
πώς τά ἥβρε πρῶτος θενά πεῖ; βέβαια κανένας,
ἐκτός νά φλυαρεῖ ἄν θέλει ἔτσι τοῦ βρόντου.
Καὶ μ' ἔνα λόγο σύντομο σοῦ λέω νά ξέρεις
στόν Προμηθέα χρωστοῦν οἱ ἀνθρώποι ὅλες τίς τέχνες.

ΧΟΡΟΣ

Μά ἐνω ὡφελεῖς τόν ἀνθρωπο πέρ' ἀπ' τό μέτρο, ποιό εάνυπτο
στή δυστυχία μήν παρατᾶς μονάχα ἐσένα⁵⁴⁰ ποιό πάραγμα διπλώνεται
μά ἔγω ἔχω ἐλπίδα νά λυθεῖς ἀπ' τά δεσμά σου ποιόντος τούτο
κι ὅχι πιό λίγη δύναμη ἀπ' τό Δία νά πάρεις.⁵⁴⁰

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Δέν εῖν' γραφτό ἀπ' τή μοίρα τέτοιο ἀκόμα τέλος ποιό εάνυπτο
αύτά νά λάβουν, μά ἀφοῦ δαμαστῷ ἀπό μύρια ποιό πάραγμα διπλώνεται
βάσανα, τότε Θά λυθῶ, γιατί ἔχει ἡ τέχνη ποιό πάραγμα διπλώνεται
πολύ πιό λίγη δύναμη ἀπ' τήν ἀνάγκη.⁵⁴⁰

ΧΟΡΟΣ

Καί ποιός νά κυβερνᾶ τό δοιάκι τῆς ἀνάγκης;

συνταιριασμα: συνδιαλλαγή, συμφιλίωση
λοβός: τό κάτω μέρος τοῦ πνεύμονα
γόφος: γοφός, τό όστό τῆς λεκάνης

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Μοῖρες οἱ τρεῖς κι οἱ Ἐρινύες πού δέν ξεχνοῦνε.

516 - 530

ΧΟΡΟΣ

"Ωστε εἶναι πιό ἀπ' αὐτές ἀδύνατος ὁ Δίας;

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Βέβαια νά φύγει ἀπ' τό γραφτό, δέ θά ἥταν τρόπος. 550

ΧΟΡΟΣ

Καί τί ἄλλο του γραφτό παρά ἔξουσία αἰώνια;

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Μ' ὅλα τά παρακάλια αὐτό δέ θά τό μάθεις.

ΧΟΡΟΣ

Μυστήριο θά 'ναι βέβαια πού ἔτσι τό κρύβεις

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

"Άλλη ὅμιλία ἄς ἀλλάζομε, γιατί δέν εἶναι
καιρός γι' αὐτό τό λόγο, πού ὅσο πιό κρυμμένος
πρέπει νά μένει· κι ἔτσι μόνο ἂν τόν φυλάγω,
ἀπ' τ' ἄπρεπα δεσμά καί πάθη θά γλιτώσω.

ΧΟΡΟΣ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

Μή μ' ἀξιώσει ἀντίδικη* τή δύναμή του ὁ Δίας,

ὅπού τά πάντα κυβερνᾶ,

νά στήσει στή δική μου γνώμη ἐνάντια·

κι ἔγω ἄς μή λείψω στούς θεούς ἀγνῆς βοδιῶν θυσίας

ἀντίδικος: ἀντίπαλος, ἔχθρος

vá κάνω προσφορά
 στ' ἄσωστα* τοῦ πατέρα Ὡκεανοῦ ἀκρογιάλια,
 κι οὕτε ποτέ μέ λόγο ἄς ἀμαρτήσω,
 μ' ἄσβηστη πάντα μές στό νοῦ τή γνώμη αὐτή ἄς κρατήσω.

*Εἶναι γλυκό μέ θαρρετές ἐλπίδες τῆς ζωῆς μου
 δλες τίς μέρες νά περνῶ,*

καί ν' ἀνασταίνω μέ χαρές καθάριες τήν ψυχή μου.

Μά ἐσένα –σύγκορμη σπαρνῶ**
vá βλέπω μύρια νά ξεσκοῦν μαρτύρια, Προμηθέα,

*γιατί, χωρίς νά φοβηθεῖς τό Δία,
 πᾶς στούς ἀνθρώπους τούς Θνητούς μέ τή δική σου ίδέα
 καί δίνεις τόση ἀξία.*

57

"Αδωρο δῶρο ἡ χάρη τους· τί τ' ὅφελος, ἀλήθεια
 καί ποιά ἀπό τούς λιγόζωους βοήθεια;

Δέν τό εἰδες; πόσο ἀδύναμο κι ὀλιγοδρανισμένο*,
 τυφλό σά μέσα σ' ὄνειρο ζαλεύει*

τ' ἀνθρώπινο κοπάδι μποδεμένο*;

"Ομως τοῦ Δία τήν πάνσοφη ἀρμονία

βουλή Θνητοῦ δέν τήν παρασαλεύει.

58

Τό 'μαθ' αὐτό, τά πάθη σου εἶδα τά φριχτά

κι ἔνας ἀλλιώτικος σκοπός

στό νοῦ μου, Προμηθέα, πετά

ὅχι σάν κεῖνο πού 'ψαλλα μιά μέρα, ὅταν γαμπρός

στό νυφικό κρεβάτι σου μ' ἀρίθμητα προικιά

τήν κέρδισες κι ὀδήγαες μόνος μόνη

τήν κόρη τοῦ πατέρα μου Ἡσιόνη.

*ἀσωστος: ἀτέλειωτος, ἀπέραντος

σύγκορμος: ὀλόσωμος

σπαρνῶ: σπαράζω, χτυπιέμαι

ὀλιγοδρανισμένος: ἀμήχανος, ἀπαθής

ζαλεύω: σαλεύω, σκιρτῶ

μποδεμένος: δυσκολεμένος, παγιδευμένος

τὸν ἥρο καὶ τὸ ΤΡΙΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ 561 - 579
περιέσται μὲ τὴν Αἴγατην στὴν Αἴγατην στὸν Λαυρίου πόλην στὸν Λαυρίου στὸν Λαυρίου

ΙΩ

Ποιά χώρα; τί ἔθνος; ποιός τάχα εἶναι αὐτός
πού τὸν βλέπω σ' αὐτό τὸν γκρεμνό καρφωτό
νά τὸν δέρνουνε τέτοιες φουρτοῦνες; 590

Σάν τί κρίμα πλερώνεις μ' αὐτή τὴν ποινή,
πού κακοθανατᾶς;

Πέ μου, ὡ πέ μου, σέ ποιά χώρα γῆς
νά πλανήθηκα* ἢ μαύρη;

"Ἄχ! Ἄχ!

Πάλι τὴν ἄθλια μέ κεντᾶ ἔνας οἰστρος...*
νά το, τοῦ Ἀργου τὸ φάντασμα τοῦ γίγαντα·

βόηθα θεέ!

τὸν βλέπω, νά, ὁ βοσκός μέ μύρια μάτια
πού ῥχεται καί σκιαχτά* τριγύρω του τηρᾶ*, 600
πού καί νεκρό δέν τόνε κρύβει ἢ γῆς,

μ' ἀπ' τὸν κάτω κόσμο

βγαίνοντας σαλαγάει* καί μέ γυρνᾶ
στὴν ἄμμο τοῦ γιαλοῦ τὴν ἄθλια νηστικιά.

Καί τό σουραύλι* του βαριά σουρίζει ἔνα σκοπό
πού σά νανούρισμα ὑπνο φέρνει.

Ἄλιμονό μου ἀλί! ποῦ πάλι μέ τραβοῦν
οἱ μακροπεριπλάνητοι* παραδαρμοί*;

Σέ τί μέ βρῆκες νά ᾠταιξα, τοῦ Κρόνου γιέ, σέ τί;
καί μές σέ τέτοιες συμφορές μ' ἔζεψες, δίμε, 610

πλανιέμαι: περιπλανιέμαι, γυρίζω χωρίς σκοπό
οἰστρος: ἢ ἀλογόμυγα, ἢ βοϊδόμυγα

σκιαχτά: φοβισμένα, ὑποψιασμένα

τηρῶ: κοιτάω

σαλαγάω: μέ φωνές ὀδηγῶ τό κοπάδι στή βοσκή

σουραύλι: φλογέρα

μακροπεριπλάνητος: ὁ περιπλανώμενος διαρκῶς σέ μακρινούς τόπους

παραδαρμός: περιπέτεια, συμφορά

κι ἔτσι μέ τυραγνᾶς τή μαύρη
μέ ἄγριας τρέλας σκιάξιμο ἔξω νοῦ;

Φωτιά ρίζε καὶ κάψε με, ἢ χῶσε με στή γῆς,
δῶσε με στά θεριά τοῦ πέλαου νά μέ φᾶν,
μά μή ἀποστρέψεις, θέ μου, τίς εὔχές μου·
μέ σώνει ὅσοι μέ γύμνασαν μακροπαραδαρμοί*,
καὶ νά μήν ξέρω ποῦ
τέλος θά βροῦν οἱ συμφορές μου.

*Ακούεις τῆς βοϊδοκέρατης παρθένας τή φωνή;

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Πῶς δέν ἀκούω τήν οἰστροκέντητη τήν κόρη
τοῦ Ἰνάχου, πού φλογίζει τήν καρδιά τοῦ Δία
μ' ἔρωτα; κι ὅπου τώρα μισητή ἀπ' τήν Ἡρα
στούς ἀσωστους γυμνάζεται ἀθελά της δρόμους;

620

Περίληψη τῶν στίχων

824 — 958

'Η Ἱώ ἀφηγεῖται τά βάσανά της στόν Προμηθέα, πῶς δηλαδή μπλανερά ὅνειρα ὁ Δίας ζητοῦσε νά τήν παρασύρει, πῶς ὁ πατέρας της Ἰναχος ὕστερα ἀπό χρησμό τήν ἔδιωξε ἀπό τό σπίτι, πῶς μεταμορφώθηκε σέ δαμάλα καὶ πῶς ἡ Ἡρα τήν τυραννοῦσε στέλνοντα τόν οἴστρο (τή βοϊδόμυγα) καὶ τόν Ἀργο. 'Ο Προμηθέας προφητεύει δόσα ἡ Ἱώ θά ύποφέρει στό μέλλον ἀπό τήν Ἡρα. Περιγράφει μέ κάθε λεπτομέρεια τήν περιπλάνησή της μέσα σέ χῶρες τής Εὐρώπης καὶ τής Ἀσίας.

'Η Ἱώ ἀκούγοντας τά μελλούμενα εύχεται ἔνα λυτρωτικό θάνατο. 'Ο Προμηθέας συγκρίνει τά πάθη της μέ τά δικά του καὶ διαπιστώνει πῶς μόνο ἡ πτώση τοῦ Δία ἀπό τό θρόνο θά είναι ἡ μόνη λύση για

μακροπαραδαρμός: μακρόχρονη δοκιμασία

τόν ίδιο καί τήν Ἰώ. Ὡστόσο προφητεύει πώς ὁ δικός του λυτρωμός συνδέεται μέ τῇ δικῇ της μοίρα, γιατί ἀπό τήν Ἰώ καί τὸ Δία θά γεννηθεῖ στήν Αἴγυπτο ὁ Ἐπαφος· ὁ δέκατος τρίτος ἀπόγονος τοῦ Ἐπαφού θά λυτρώσει τόν Προμηθέα ἀπό τά πάθη του. Πρόκειται γιά τόν Ἡρακλῆ, ἀλλά τό ὄνομά του δέν ἀναφέρεται ρητά στήν προφητεία.

Ο Προμηθέας ἀποκαλύπτει ὕστερα ἀπό ἵκεσίες τῆς Ἰῶς καί τοῦ χοροῦ καί μιά ἄλλη πτυχή τοῦ μυστικοῦ του: Ο Δίας θά ἐκθρονιστεῖ ἀπό ἔνα παιδί πού θά γεννηθεῖ, ὅταν θά κάνει ἔνα γάμο στό μέλλον. Μόνο ὁ Προμηθέας μπορεῖ νά ἀποτρέψει αὐτό τό ἐνδεχόμενο, ἀν ἀπελευθερωθεῖ.

Η Ἰώ ἐγκαταλείπει τή σκηνή ξετρελαμένη ἀπό τόν οἶστρο καί ὁ χορός στό τρίτο στάσιμο εὔχεται νά μή βρεθεῖ ποτέ στή θέση της ἀλλά νά κάνει γάμο ταιριαστό ἔστω καί μ' ἔναν ξωμάχο, δουλευτή.

ΕΞΟΔΟΣ

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Κι ὅμως μ' ὅλη τήν ἔπαρση τοῦ νοῦ του ὁ Δίας
θά γίνει ἀκόμα ταπεινός γιατί ἔνα τέτοιο
γάμο ἔτοιμάζεται νά κάμει, πού ἀπ' τό θρόνο
κι ἀπ' τήν ἀρχή του ὀλοάφαντο θενά τόν ρίξει.
κι ἔτσι θά πιάσει δλότελα τότε ἡ κατάρα
πού τοῦ δίνε ὁ πατέρας του ὁ Κρόνος, ὅταν
γκρεμνίζοταν ἀπ' τούς πανάρχαιούς του θρόνους.
Μά πώς νά στρέψει τέτοια συμφορά, κανένας
δέ θά εἶχε ἄλλος θεός ἀσφαλτα νά τοῦ δείξει
ἔξω ἀπό μέ· μόν' ἐγώ ξέρω πῶς καί πότε.
Μά τώρα ἂς κάθεται ἄγνοιαστος* καί θαρρεμένος
στούς ψηλόβροντους χτύπους του καί μέσ στά χέρια
τινάζοντας τά πύρινα τ' ἀστροπελέκια·
ὅμως καθόλου αύτά δέ θενά τόν γλιτώσουν

907 - 918

1000

970

*ἄγνοιαστος: ἀμέριμνος

919 - 931 άπ' τό ἄτιμο τό πέσιμο στήν καταφρόνια* γιατί ἐτοιμάζει τώρα ό ἕδιος τοῦ ἔαυτοῦ του ἀντίπαλο ἀπολέμητο, τέρας ἀντρείας, πού πιό καλή ἀπ' τόν κεραυνό θενά 'βρει φλόγα, κι ἀνώτερο ἀπό τή βροντή τρομερό χτύπο, καὶ πού στάχτη θά κάμει καὶ τοῦ Ποσειδώνα τήν κοσμοσείστρα τρίαινα, σύνεργο ὀλέθρου. Μά ὅταν πέσει σ' αὐτή τή συμφορά, θά μάθει πῶς ἄλλο νά 'ν' κανείς ἀφέντης κι ἄλλο δοῦλος.

ΧΟΡΟΣ

Τί σέ συμφέρει κακομελετᾶς τοῦ Δία.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

"Οσα θά γίνουν κι ὅσα ἐπιθυμῶ προλέγω.

ΧΟΡΟΣ

Κι εἶναι νά ἐλπίζεις πῶς ποτέ θά πέσει ὁ Δίας;

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Κι ἄλλα πιό ἀβάσταχτ' ἀπ' αὐτά κακά θά πάθει.

ΧΟΡΟΣ

Καὶ δέ φοβᾶσαι ἐσύ νά πετᾶς τέτοια λόγια;

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Τί νά φοβοῦμαι, ἀφοῦ δέν μπορεῖ νά πεθάνω;

ΧΟΡΟΣ

Μά ἵσως καὶ σ' ἄλλους πιό σκληρούς σέ ρίξει μόχτους.

καταφρόνια: ντροπή, ταπείνωση

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

"Ο,τι ἔχει ἀς κάμει, κι ὅλα ἐγώ τά περιμένω.

1810 952 974
932 - 953

ΧΟΡΟΣ

Εἶναι σοφοί, μπρός στήν Ἀδράστεια ὅσοι σκύβουν.

990

30

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Σέβου, προσκύνα, χάιδευε πάντα σου ἐκεῖνον
πού κρατᾶ τήν ἄρχη· μά ἐγώ τό Δία πιό λίγο
ψηφῶ κι ἀπ' τό μηδέν· ἀς κυβερνᾶ κι ἀς κάνει
τῆς κεφαλῆς του, ὅσος καιρός τοῦ μένει ἀκόμα·
γιατί δέ θά 'ναι τῶν θεῶν κύριος γιά πάντα.

Μά βλέπω τώρα αύτό τοῦ Δία τόν ταχυδρόμο,
τοῦ νέου τοῦ βασιλιᾶ τόν πρόθυμο ύπηρέτη,
πού κάποιο βέβαια μήνυμα θά 'ρθε νά φέρει.

ΕΡΜΗΣ

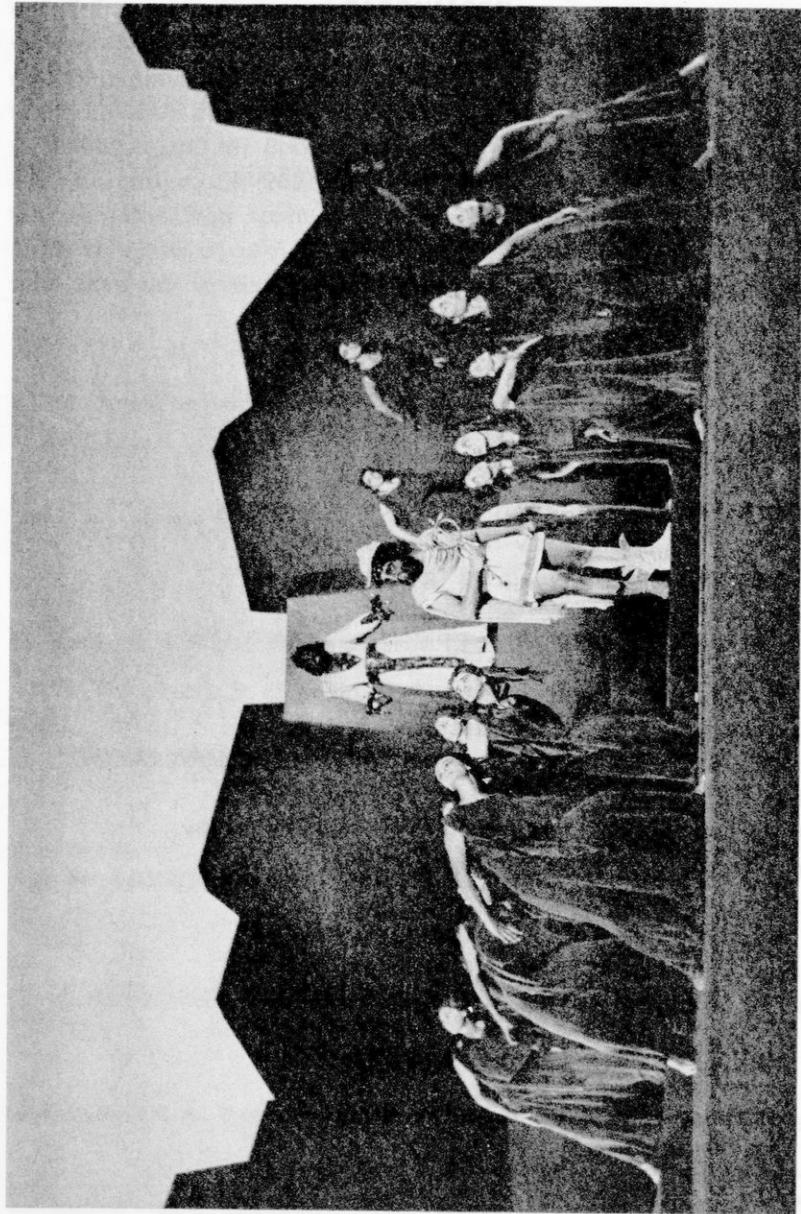
Σέ σένα τό σοφό, πού 'σαι γιομάτος πίκρα,
πού στούς θεούς ἀμάρτησες καί πῆες νά δώσεις 1000
στούς ἀνθρώπους τιμές, τῆς φωτιᾶς λέω τόν κλέφτη,
στέλνεις δικαίωμα προσταγή νά φανερώσεις
αύτούς τούς γάμους, πού κομπάζεις* πώς θά γίνουν
τάχ' ἀφορμή τούς θρόνους του νά χάσει ἐκεῖνος·
κι αύτά, δχι μ' αἰνίγματα καί στριφτά λόγια
μά ἔνα πρός ἔνα ξάστερα, μηδέ μέ βάλεις
νά κάμω διπλούς δρόμους, γιατί βέβαια βλέπεις
πώς δέ μαλάζεται εὔκολα δί Δίας μέ τέτοια.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Μεγαλόστομα λόγια κι ἔπαρση* γιομάτα

κομπάζω: καυχιέμαι

ἔπαρση: ἀλαζονεία, θράσος, περηφάνια

76

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Επιδαύρια 1963. «Προμηθεύς Δεσμώπο». «Ένα στάσιμο. Σκηνοθεσία 'Άλεξη Μηνωτή'.

καθώς ταιριάζουν στῶν θεῶν τὸν ύπηρέτη.

1010 954 - 974

Νέοι, μέχθεσιν ἔχουσία καὶ θαρρεῖτε

πῶς πύργους ἔχετ' ἄπαρτους· μά ἔγώ δέν εἶδα

δυσ βασιλιάδες ἀπ' αὐτούς νά γκρεμνιστοῦνε;

καὶ τρίτο αὐτόν θά δῶ, πού βασιλεύει τώρα,

πολύ γρήγορα καὶ ἄτιμα· μήπως σοῦ μοιάζω

πῶς δείλιασα καί σκιάχτηκα τούς νέους θεούς σου;

μακριά ἀπό μένα αὐτή ἡ ντροπή· μά ἐσύ τό δρόμο

πού πῆρες νά 'ρθεις, βιάσου νά γυρίσεις πάλι

κι ἀπ' ὅσα μέ ρωτᾶς τίποτα δέ θά μάθεις.

ΕΡΜΗΣ

Μά μέ τίς τέτοιες σου καί πρίν τίς κομποφάνειες*

1020

σ' αὐτές τίς συμφορές καλό λιμάνι βρήκες.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Μ' αὐτή σου, ξέρε το καλά, τή λάτρα πού 'χεις

ἔγώ ποτέ δέ θ' ἄλλαζα τή συμφορά μου·

καί βέβαια πιό καλά σ' αὐτό τό βράχο σκλάβος

παρά νά 'μαι ἄγγελος πιστός τοῦ Δία πατέρα.

*Έτσι δίκιο νά βρίζονται κείνοι πού βρίζουν.

ΕΡΜΗΣ

Τά 'χεις καμάρι φαίνεται τά βάσανά σου.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Καμάρι; ἔτσι ἄμποτε* νά δῶ νά καμαρώνουν

οἱ ἔχθροι οἱ δικοί μου· καί μ' αὐτούς καί σένα βάζω.

ΕΡΜΗΣ

Μή ρίχνεις τάχα φταίξιμο γι' αὐτά καί μένα;

1030

κομποφάνεια: καυχησιά, ἀλαζονεία

ἄμποτε: μακάρι, εἴθε

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

975 - 985 Μ' ἔνα λόγο, μισῶ τούς θεούς ὅλους, ὅσοι εἶδαν καλό κι ἔτσι ἄδικα μοῦ τό πληρώνουν.

ΕΡΜΗΣ

Βλάβη ἔχει ὁ νοῦς σου ὅχι μικρή μ' αὐτά π' ἀκούω.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Ίσως, ἂν νά μισεῖς ἐχθρούς τοῦ νοῦ εἴναι βλάβη.

ΕΡΜΗΣ

Θενά 'σουν ὅχι ύποφερτός, ἂν εύτυχοῦσες.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

'Αλίμονο!

ΕΡΜΗΣ

'Αλίμονο, τό λόγο αὐτό δέν ξέρει ὁ Δίας.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Μά ὅλα ὁ χρόνος πού γερνᾶ μᾶς τά μαθαίνει.

ΕΡΜΗΣ

Κι ὅμως ἔσυ δέν ἔμαθες ἀκόμα γνώση.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

'Αλήθεια, ἀλλιῶς μέ δοῦλο ἔσε δέ θά μιλοῦσα.

1040

ΕΡΜΗΣ

Φαίνεται δέ θά πεῖς ὅτι ζητᾶ ὁ πατέρας.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Μά βέβαια, χάρη πού χρωστῶ νά τοῦ πληρώσω!

Σάν νά μουν δηλαδή παιδί μέ περιπαίζεις.

986 - 1005

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Παιδί κι άκόμα πιό άμυαλος δέν εῖσαι τάχα,
ἄν περιμένεις τίποτ' ἀπό μέ νά μάθεις;
μά δέν ύπάρχει βάσανο καί καμιά τέχνη
πού ό Δίας θά μέ κατάφερνε τό μυστικό μου
νά πῶ, πρίν τ' ἄτιμά μου αύτά δεσμά λυθοῦνε.
Κι ἔτσι λοιπόν ἃς πάει νά σκᾶ ή πυρφόρα ή φλόγα,
μέ τουλούπεις* λευκόφτερες χιονιάς κι ύπογειους
ἄς σει τά πάντα βροντισμούς κι ἃς συνταράζει,
μά ἐμένα τίποτ' ἀπ' αύτά δέ θά λυγίσει,
πού νά τοῦ πῶ ἀπό ποιόν τό θρόνο του θά χάσει.

ΕΡΜΗΣ

Βλέπε ἄν σοῦ φαίνονται ὅλα αύτά πώς σ' ὠφελοῦνε.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Τώρ' ἀπό μιᾶς καί τά χω ἰδεῖ κι ἀποφασίσει.

ΕΡΜΗΣ

Τόλμησε μάταιε, τόλμησε, μιά φορά τέλος
νά βάλεις γνώση μές σ' αύτές τίς συμφορές σου.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Χάνεις τά λόγια σου ἄδικα, κι ώς κουφό κύμα
τίς γαλιφίές* σου τίς γρικῶ· βγάλτ' το ἀπ' τό νοῦ σου
πού ἐγώ τό Δία θά φοβηθῶ καί θά ζαρώσω
μπρός του σά θηλυκό καί μέ γυναίκειους τρόπους
δεητικά τά χέρια μου θενά τά ύψωσω

1060

τουλούπα: νιφάδα τοῦ χιονιοῦ, ἑδῶ μπάλα μαλλιοῦ (άρχ. τολύπη)
γαλιφιά: κολακεία, κολακευτικά ώραιόλογα

1006 - 1030 στόν πολυμισημένο μου, γιά νά μέ λύσει
ἀπ' τά δεσμά μου αύτά· κάθε ἄλλο παρά τοῦτο!

ΕΡΜΗΣ

"Οσα κι ἃν πῶ, μοῦ φαίνεται πώς θά 'ν' τοῦ κάκου
κι εἶναι ἡ καρδιά σου ἀμάλαχτη* καί δέ λυγίζει
μέ παρακάλια· μά τό χαλινό δαγκώντας
σά νιόστρωτο ἄτι πᾶς καί δέ γρικᾶς τά γκέμια*.

"Ομως θρασύς, σέ σάπιο πάρεσαι* ἀντιστύλι*.
γιατί τοῦ νοῦ ἡ ἀποκοτιά, σά λείπει ἡ γνώση,
μονάχη κι ἀπ' τό τίποτα πιό λίγο ἀξίζει.

Μάθε λοιπόν, τά λόγια μου ἃν δέ θές ν' ἀκούσεις,
ποιές συμφορές φουρτουνιασμένες καί ποιές μπόρες
ἄφευκτα σέ προσμένουνε· πρῶτα τήν ἄγρια
φάραγγα ἔτούτη μέ βροντές κι ἀστροπελέκια
θά σπαράξει ό πατέρας μου καί τό κορμί σου
βαθιά μέσα στά ρέπια* θά καταχωνιάσει·
κι ἀφοῦ καιρό πολύ τελειώσεις, θά ξανάβγεις
πίσω στό φῶς· μά ό φτερωτός τοῦ Δία ό σκύλος
μέ στόμα λαίμαργο, ό ἀιτός, στό αἷμα βαμμένο
τρανά ξεσκλίδια* τό κορμί θά σοῦ λιανίσει*,
ἀκάλεστος ὀλημερίς στό γιόμα ἐρχόντας
καί θενά τρώει σου τό σαπιόμαυρο συκώτι.

Καί μήν προσμένεις στό μαρτύριο αύτό σου τέλος,
πρί νά βρεθεῖ κανείς θεός, πού νά θελήσει
νά πάρει ἐπάνω του τά πάθια σου καί πάει
στοῦ ἄφεγγου τ' "Ἄδη τ' ἄραχλα βαθιά σκοτάδια.
Παῖρνε λοιπόν ἀπόφαση, γιατί δέν εἶναι

ἀμάλαχτος: ἀνέγγιχτος

γκέμι: χαλινάρι

*παίρομαι: ἐπαίρομαι, (ἐπαρση) περηφανεύομαι, κοκορεύομαι
ἀντιστύλι: στήριγμα

ρέπι: ἐρείπιο, χάλασμα

ξεσκλίδι: κουρέλι, κομμάτι

λιανίζω: κόβω σέ μικρά, λιανά, κομμάτια

πλασμένα παχιά λόγια αύτά, μά ή πάσ' ἀλήθεια, 1031 - 1056
μιά πού δέν ξέρει ἀπό ψευτιές τοῦ Δία τὸ στόμα 1090
καὶ δίνει τέλος σ' ὅ, τι πεῖ· μά ἐσύ ἔνα γύρο τὸ επίνομον
κοιτάξου καὶ μελέτησε, μηδὲ πώς εἶναι τὸ επεζηλίδον
ποτέ σου πεῖς τὸ πεῖσμα πιό καλό ἀπ' τῇ γνώσῃ.

ΧΟΡΟΣ

Σέ μᾶς δέ φαίνεται ἄδικο σ' αὐτά πού λέει
νά 'χει ὁ Ἐρμῆς, πού σοῦ ζητάει νά παρατήσεις τοπίτ ολλας
τὸ πεῖσμα καὶ σέ φρόνιμη νά στρέψεις γνώμη πολεῖτ θέμα
πείσου, κι εἶναι ντροπή ὁ σοφός ἔξω νά πέφτει.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Τά περίμενα τοῦτα πού μοῦ ἔσκουξε αὐτός τοῦ, ἀλλὰ διότι
τά μηνύματα· κι εἶναι πολύ φυσικό τοῦ τοῦ στόματον
ἀπό ἔχθρό του κακό νά παθαίνει ὁ ἔχθρος. 1100

Καί λοιπόν καταπάνω μου ἄς πάει νά σκᾶ
τῆς φωτιᾶς ὁ στριφτός πλοκαμός*,
μέ βροντές καί μ' ἀγρίων ἀνέμων σπασμούς 1105
ἄς μανιάζει ὁ αιθέρας· τῆς μπόρας ἡ ὀργή τοῦ νόποιον
τά θεμέλια ἄς τραντάζει ὥς τίς ρίζες τῆς γῆς τοῦ νόποιον
καὶ τό κύμα τοῦ πόντου μ' ἀψύ βρουχισμό τοῦ νόποιον
τούς ούρανιους τῶν ἀστρων τούς δρόμους ψηλά τοῦ νόποιον
ἔν' ἄς κάμει κι ἄς πνίζει· κι αὐτό τό κορμί τοῦ νόποιον
μές στά μαῦρα τά τάρταρο· ἄς ρίξει βαθιά τοῦ νόποιον
στῆς ἀνάγκης τ' ἀφεύγατο ρέμα συρτό. 1110

Μά ὅ, τι κάμει, ἔμένα ποτέ τοῦ ποτέ
δέ θά μέ θανατώσει!

ΕΡΜΗΣ

Τέτοια ξώφρενα λόγια δέν εἶναι ν' ἀκοῦς
μόνο ἐνός πού τοῦ σάλεψε σίγουρα ὁ νοῦς;
Γιατ' ἀλήθεια τί λείπει νά μήν εῖν' αὐτή

πλοκαμός: πλόκαμος, πλεξούδα

τοῦ νοῦ βλάβη ἡ εὔχή του καὶ τρέλα σωστή;
Μά ἔσεις τώρα πού κάθεστε κι ἔτσι αύτουνοῦ
συμπονάτε τά πάθη, βιαστεῖτε ἀπ' ἐδῶ
νά τραβήξετε γρήγορ' ἄλλοῦ πουθενά,
γιά νά μή τῆς βροντῆς τό φριχτό μουγγητό
σᾶς ζαλώσει* τά φρένα.

ΧΟΡΟΣ

"Άλλο τίποτ' ἀν ἔχεις νά λές πού μπορεῖ
νά μέ πείσεις· γιατί, ὅσο βέβαια γιά αύτά,
πού ξεστόμισες τώρα, δέ στέκουν γιά μέ.
Πῶς μέ βάζεις νά κάνω μιά πράξη κακή;
κάλλιο ὅ,τι 'ναι μαζί του νά πάθω κι ἐγώ,
πού ἔχω μάθει ἀπό πάντα σάν τί νά μισῶ
τόν προδότη, καί πού ἄλλη καμιά σάν αύτή
δέ φοβοῦμαι χειρότερη ἀρρώστια.

ΕΡΜΗΣ

Λοιπόν ὅ,τι προλέγω θυμάστε καλά,
κι ὅταν ἡ ἀδικη ὥρα θ' ἀδράξει καί σᾶς,
μέ τήν τύχη μήν ἔχετε τότε ἀφορμή,
μήδε πεῖτε σ' ἀπρόβλεπτα ὁ Δίας κακά
πώς σᾶς ἔριξε μέσα· μά μόνο σέ σᾶς
Θά 'ν' τό φταισίμο, μιά πού τό ξέρατε πρίν
κι ὅχι ἀνύποπτα κι ἄξαφνα μές στοῦ χαμοῦ
Θά μπλεχτεῖτε τ' ἀπέραντα βρόχια*.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

"Οχι πιά μέ τά λόγια, μά ίδού ἀληθινά
πού τραντάζεται ἡ γῆς
καί μαζί μουκανιέται* βαρύ τῆς βροντῆς

ζαλώνω: φέρνω ζάλη, τρελαίνω

βρόχι: παγίδα, θηλιά

μουκανιέμαι: ἀφήνω μουκανητό βοδιοῦ (μυκηθμός)

τ' ἀντιλάημ' ἀπόγεια καὶ γλῶσσες στριφτές 1083 - 1093
οἱ ἀστραπές σαιτεύουν φωτιᾶς.

"Αγριος σίφουνας στρίβει ψηλά κορνιαχτό*,
ϊλοι οι άνέμοι σκιρτοῦν, καί μ' ἀντίπνοη ὄργη
στήνουν πόλεμο ὁ ἔνας στὸν ἄλλο ἀντικρύ,
καί ταράχτηκε ὁ αἰθέρας μὲ τὸν πόντο μαζὶ.
Βέβαια τέτοια ἀπ' τὸν Δία χιμάει φανερά
κατά πάνω μου ἀντάρα, πού τρόμο γεννᾷ.
Μά ᾧ μητέρα μου ἐσύ σεβαστή, κι ᾧ πού σύ
μές στό φῶς τυλίγεις, αἰθέρα, τό πᾶν,
πόσον ἀδικα, δεῖτε με, πάσχω!

2007 εποικισμού του Βλάστη ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ παρόπεδο "Αγρίδιανή" της Αθηναϊκής Επαρχίας στην περιοχή της Καλαμάτας. Το έργο αποτελείται από δύο μέρη: η πρώτη φάση περιλαμβάνει την αναπλήρωση της παραθαλάσσιας γηπέδου με πλαστικό υλικό, η δεύτερη φάση περιλαμβάνει την αναπλήρωση της παραθαλάσσιας γηπέδου με πλαστικό υλικό.

Μα εσείς τώρα που έχετε διαβάσει την παραπάνω πληροφορία, αναπληρώστε τα πάντρεμα λόγω της διαπολιτικής πολιτικής της Ελλάδας στην περιοχή της Καλαμάτας. Η παραπάνω πληροφορία δεν είναι ορθή, αλλά στην περιοχή της Καλαμάτας η παραπάνω πληροφορία είναι ορθή. Στην περιοχή της Καλαμάτας, η παραπάνω πληροφορία είναι ορθή.

ΣΧΟΛΙΑ

Πρόλογος

Στόν πρόλογο τοῦ Προμηθέα ἐμφανίζονται τέσσερα πρόσωπα. Τό Κράτος, ὁ "Ηφαιστος", ὁ Προμηθέας καὶ ή Βία. Τά δύο πρώτα μιλοῦν, τά ἄλλα δύο εἶναι βουβά. "Ἄν εἶναι σωστές οἱ ἀπόψεις γιά τή χρονολόγηση τοῦ ἔργου (458 περίπου), ὁ Αἰσχύλος μποροῦσε νά χρησιμοποιήσει καὶ τρίτο ύποκριτή, πού ἦδη εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ Σοφοκλῆς.

"Ἄν ἡ σιωπή τοῦ Προμηθέα, ὅπως θά δοῦμε, εἶναι ψυχολογικά ἀνακαία, ἡ σιωπή τῆς Βίας εἶναι μεγαλοφυές εύρημα. Ἡ παρουσία της, ἔστω σιωπηλή, ἀρκεῖ!

στ. 1 "Ἐρχονται ἀπό τὸν Ὀλυμπο. Προσπαθεῖστε νά περιγράψετε τά τερατώδη προσωπεῖα.

στ. 2 "Οσο κι ἂν παρακάτω θά ἀναφερθεῖ συγκεκριμένα ὁ Καύκασος ἡ πρώτη καὶ μόνιμη ἐντύπωση γιά τό θεατή πρέπει νά εἶναι ἔνας ἀπροσδιόριστος τόπος, ἔξω ἀπό τίς γεωγραφικές γνώσεις τῶν θεατῶν.

στ. 10 Τό ἀρχαῖο κείμενο μιλᾶ γιά τυραννία.

στ. 11 Μέσα σέ δόκτω στίχους τό κράτος ἐκθέτει μέ σπάνια λιτότητα καὶ σαφήνεια τήν ύπόθεση: α) ἔγκλημα β) κίνητρο τοῦ ἔγκληματος γ) ποινή δ) ἐκτελεστή τῆς ποινῆς. Συνάμα ἀναφέρονται οἱ δύο πού βλάπτονται ἀπό τήν παρανομία. Ὁ Δίας (ἡθική βλάβη), ὁ "Ηφαιστος" (ύλική βλάβη).

στ. 12 Τό Κράτος καὶ ἡ Βία ἥταν παιδιά τῆς Στύγας καὶ τοῦ Πάλλαντα. Ἡ Στύγα ἥταν κόρη τοῦ Ὄκεανοῦ.

στ. 12 Εἶχε ἀναλάβει τήν ἐκτέλεση τῆς διαταγῆς. Ἡταν, κατά ἔνα τρόπο, ἡ ἐκτελεστική ἔξουσία.

στ. 14 Ἡ μάνα τοῦ Προμηθέα Θέμις καὶ ἡ μάνα τοῦ "Ηφαιστου" Ήρα κατάγονταν ἀπό τόν Οὐρανό.

στ. 15 Θά κάμει χρέη ἐκτελεστικοῦ ὄργανου. Θά ύλοποιήσει τή διαταγή.

στ. 16 Πρώτη άναφορά σέ κάποια άνάγκη στήν όποια ύπακούει ἔνας θεός.

στ. 18 Ὁ σεβασμός καί ὁ κρυφός θαυμασμός εἶναι φανερός. Ὁ Προμηθέας ἔχει ἐπιβληθεῖ ὡς προσωπικότητα στὸν Ἡφαιστο.

στ. 36 Ὁ Ἡφαιστος ἔμμεσα ἐπαναλαμβάνει τά ἐπιχειρήματα τοῦ Προμηθέα. Ἔτσι ἡ σιωπή τοῦ Τιτάνα, ἐνῷ εἶναι δραματικά συνταρακτική, μέσα ἀπό τά λόγια τοῦ Ἡφαιστου γίνεται συνταρακτικότερη.

στ. 37 Ἡ ισχυρογνωμοσύνη εἶναι ἔνα ἐλάπτωμα, ὅταν ἀναφέρεται στό χαρακτήρα. Τοῦ Δία δῆμος τό ἐλάπτωμα εἶναι πιό ἐπικίνδυνο γιατί πηγάζει ἀπό μιά άνάγκη ἐπιβολῆς. Συζήτησε, γιατί εἶναι συνήθως σκληρός κάθε νέος ἀφέντης;

στ. 41 Ὁ Ἡφαιστος ἦταν κάτοχος τῆς φωτιᾶς· ὁ μόνος κάτοχος. Τό Κράτος συνδέει τό ἐργαλεῖο μέ τό ἀξίωμα αὐτοῦ πού τό χειρίζεται. Ἐχει δίκιο;

στ. 44 Ἡ ύπακοή συσχετίζεται μέ τό φόβο. "Εμμεσα τό Κράτος περιγράφει τόν τρόπο μέ τόν διποθο κυβερνᾶ ὁ Δίας.

στ. 46 Ὁ συναισθηματισμός δέν φέρνει κέρδη. Συζήτησε τή θεωρία τοῦ Κράτους.

στ. 48 "Οταν ἔνας τεχνίτης φτάνει νά μισεῖ τήν τέχνη του, σημαίνει πώς δέν τόν ίκανοποιεῖ, δέν τόν γεμίζει ἡ δέν τή χρησιμοποιεῖ, ὅπως θά θελε.

στ. 53 Τό Κράτος δίνει τήν ἀπάντηση, πού δέ θέλησε νά δώσει ὁ Ἡφαιστος. Ὁ Δίας, ὁ Τύραννος, εἶναι ὁ μόνος ἐλεύθερος. Οι ἄλλοι δέν εἶναι; γιατί;

στ. 64 Ἡ ίκανότητα πού ἀποδίδεται στόν Προμηθέα εἶναι ἡ ἐπιδεξιότητα.

στ. 66 Ὁ Δίας.

στ. 80 Τόν ίδιο καί πιθανῶς τή Βία, πού θά άναφέρουν τίς λεπτομέρειες στό Δία.

στ. 81 "Εμμεση ἀναφορά στό προσωπεῖο, στή μάσκα τοῦ Κράτους. Ἡ τερατώδης μορφή συμβαδίζει μέ τή σκληρή γλώσσα. Σχολίασε, γενικά, τή διαπίστωση.

στ. 85 Πρώτη άναφορά στό ἀμάρτημα τοῦ Προμηθέα. Μεγαλοπιάστηκε, ξεπέρασε τά σρια, τίς δικαιοδοσίες του. Τό κράτος τόν είρωνεύεται.

στ. 87 Είναι φανερή ή περιφρόνηση γιά τούς άνθρωπους.

στ. 89 Τό δνομα στά ἀρχ. ἐλληνικά σημαίνει: αύτός πού προνοεῖ, πού φροντίζει, πού γνοιάζεται ἀπό τά πρίν. Τό κράτος κάνει είρωνικό λογοπαίγνιο.

Τό Κράτος ἀποχωρεῖ γιά νά ἐπιστρέψει σέ λίγο ό ύποκριτής πού τό ύποδυόταν μέ τό προσωπεϊο τοῦ Ὡκεανοῦ.

στ. 96 'Ο Προμηθέας, ὅταν μόνος πιά, ἀρχίζει τό μονόλογό του, διακόπτοντας τή σιωπή του, ἀπευθύνεται σ' ὅλες τίς φυσικές δυνάμεις καί στή Γῆ, παμπάλαιη θεότητα, δηλ. σέ θεϊκές ὄντότητες πού κυρίευαν τό σύμπαν πρίν ἀπό τήν Ἐπανάσταση τοῦ Δία. Ἐπικαλεῖται τήν παλιά (καί αἰώνια γι' αὐτόν) τάξην.

στ. 106 'Ως Θεός κι αύτός ἔχει τήν ἰκανότητα τῆς Προφητείας. Αύτή του ή ἰκανότητα τόν ἀποκαλύπτει σ' ὅλο του τό μεγαλεῖο μπροστά μας, γιατί ἐνώ ἤξερε τίς συνέπειες τῆς πράξης του, τόλμησε νά προχωρήσει στήν ἀπόφασή του.

στ. 110 'Η δύναμη τῆς ἀνάγκης τόν ὥθησε στήν πράξη καί στή δύναμή της ύποκύπτει ώς πρός τίς συνέπειες.

στ. 120 'Η ἀναφορά, κάθε τόσο, τοῦ τοπίου, ὅπου σταυρώθηκε δέν εἶναι τυχαία. 'Ο ούρανός, ἀπ' ὅπου κατάγεται, τό γένος του, γίνεται μάρτυρας τῶν συμφορῶν του. 'Η φυλακή του εἶναι ή φύση ὅλη.

στ. 121 'Ἐνδιαφέρουσα ή ἀναφορά τοῦ Αἰσχύλου στήν ὁσφρηση. Θέλει νά προβάλει τήν αὔξημένη ἐρεθιστικότητα τοῦ τιτάνα ή αύτή ή ὀξύτητα στήν αἴσθηση εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀγωνίας του; 'Η ἀγωνία ὀξύνει τίς αἰσθήσεις. *Γιατί;*

στ. 130 Είναι τρίτη φορά, οι ἄλλες δύο ἀπό τό Κράτος καί τόν "Ἡ-φαιστο, πού ἀκούγεται τό κίνητρο τῆς πράξης τοῦ Προμηθέα. Πῶς τό ἀναφέρει ό καθένας;

στ. 135 Πέρα ἀπό τίς βασικές μηχανές τῆς σκηνῆς πού περιγράψαμε στήν Εἰσαγωγή ύπηρχαν κι ἄλλες. Μιά ἀπό αύτές ἦταν τά βροντεῖα ή ἡχεῖα μεταλλικές λάμες πού προκαλοῦσαν ἐκκωφαντικό θόρυβο. Αύτά πρέπει νά χρησιμοποιοῦνται καθώς πλησιάζουν οι Ὡκεανίδες. 'Ο Αἰσχύλος, ἀναφέρεται, φρόντιζε ιδιαίτερα γιά τίς ὄπτικοακουστικές ἐντυπώσεις.

Γενικά σχόλια:

α) Κράτος στά ἀρχαῖα ἐλληνικά σημαίνει Δύναμη, Ἰσχύ. Σέ μᾶς

σήμερα σημαίνει όργανωμένη πολιτεία. Ήταν περισσότερο δύναμη καταστολῆς παρά όργανωμένη δύναμη· γι' αυτό συνοδεύεται από τή Bία, τήν ἀδελφή του. Είναι ἐκτελεστικά καί ἐπιτελικά ὄργανα τῆς καταπιεστικῆς ἔξουσίας.

β) Ὁ "Ηφαιστος" ἐμφανίζεται ως τεχνίτης, ύπήκοος, ἀναγκασμένος νά ύπηρετεī καί νά ἐκτελεī τυφλά.

Συζητεῖστε τά προβλήματα πού ἔχει μέ τήν τέχνη του ἔνας εἰδικευμένος τεχνίτης σ' ἔνα τυραννικό καθεστώς.

γ) Στό στίχο 84 πρέπει νά ἀποχωρήσει ὁ ὑποκριτής πού ύποδυόταν τόν "Ηφαιστο" γιά νά ἀντικαταστήσει τό δόμοίωμα τοῦ Προμηθέα πού καρφώθηκε στό βράχο. Μερικοί ἀμφισβητοῦν αὐτή τήν ἐκδοχή καί πιστεύουν πώς ὁ Αἰσχύλος χρησιμοποιεῖ τρίτο ύποκριτή.

Πάροδος

Χορδός τῶν 12 Ὡκεανίδων. Οἱ Ὡκεανίδες ἥταν 50. Κόρες τοῦ Ὡκεανοῦ. Ὁ ἀριθμός περιορίζεται γιά τίς ἀνάγκες τοῦ δράματος. Εισέρχονται κατά τρόπο θεαματικό. Πετώντας, ἅρα χρησιμοποιήθηκε τό αἰώρημα. Ἡ πάροδος ἔχει μορφή κομμοῦ.

στ. 141 Ζοῦσαν στίς θαλασσινές σπηλιές.

στ. 145 Ἡ ήθοιγράφησή τους σά συνεσταλμένων παρθένων δίνει μιάν ἀνθρώπινη διάσταση στό θεϊκό τους χαρακτήρα.

στ. 146 Σά φτερωτό ἄρμα θά εἴχε διασκευαστεī τό αἰώρημα.

στ. 164 Οἱ Ὡκεανίδες ἀνήκουν στήν παλιά τάξη τῶν θεῶν. "Οπως θά δοῦμε, ὅμως, ἔχουν προσχωρήσει ἡ ἔχουν ἀποδεχτεī τή νέα, συναισθηματικά ὅμως είναι μέ τίς δυνάμεις πού τώρα ποδοπατιοῦνται.

στ. 169 Στή μυθική ἐκείνη ἐποχή δέν ἥταν νοητό νά πεθάνουν οι ύπερφυσικές ὄντότητες, ὅπως οι τιτάνες· μόνο νά καταχωνιαστοῦν. Δέξ παρακάτω.

στ. 171 Ἡ γελοιοποίηση είναι χειρότερη ἀπό ἔνα θάνατο. Ὁ ἔξευτελισμός είναι ἡ μεγαλύτερη ταπείνωση.

στ. 180 Ὁ νέος ἄρχοντας τοῦ κόσμου ἀντιλαμβάνεται ὅτι κινδυνεύει ἀπό τίς δυνάμεις πού ἀνέτρεψε ἔστω κι ἃν μερικοί ἀπόγονοι τοῦ Οὐρανοῦ συμμάχησαν μαζί του, ὅπως ὁ Προμηθέας.

Συσχέπεται αύτούς τούς φόβους μέ τήν καχυποψία τῶν τυράννων πρός τούς συνεργάτες τους.

στ. 182 "Οταν ἔξασφαλιστεī καί ἡρεμήσει.

στ. 183 Ό χορός δέν κάνει εύχη· άπλα άναφέρει τά δύο ένδεχόμενα.

στ. 189 Ή πρώτη νύξη τοῦ Προμηθέα γιά ἔνα μυστικό πού γνωρίζει καί πού ἔχει σχέση μέ τήν άνατροπή τοῦ Δία. Σημειώστε ἀπό δῶ καὶ πέρα πῶς τό ἀποκαλύπτει λόγο-λόγο καὶ τί ρόλο παίζει αὐτό στήν ἔξελιξη τοῦ δράματος.

στ. 194 Αύτός εἶναι ὁ όρος γιά νά ἀποκαλύψει στό Δία τό μυστικό: νά ἀντιστραφοῦν οἱ ρόλοι.

στ. 197 Μετά τήν παρατήρηση τοῦ Κράτους γιά ἀσέβεια καί ύπερμετρο ζῆλο, τώρα καί ὁ χορός τοῦ καταλογίζει θρασύτητα. Δέν εἶναι μόνο ἡ πράξη του, ἀλλά καί ἡ συμπεριφορά του, μετά τήν πράξη, πού προκαλεῖ τήν ἀντίδραση τῶν θεῶν.

στ. 207 Τό δίκιο του βασίζεται, στηρίζεται στή δύναμή του· τό κύρος του τό ἀντλεῖ ὁ Δίας ἀπό τά μέσα πού ἔχει στή διάθεσή του.

στ. 212 Πρώτη νύξη πῶς στό μέλλον θά ἐπέλθει συνδιαλλαγή, ὅταν ὁ Δίας θά χρειαστεῖ τό μυστικό τοῦ Προμηθέα. Προαναγγέλλει τό θέμα τοῦ Τρίτου δράματος τῆς Τριλογίας: 'Ο Προμηθέας Πυρφόρος: ἂν εἶναι βέβαια ὄρθες οἱ ύποθέσεις γιά τή σειρά τῶν δραμάτων.

Γενικό σχόλιο

Οι ποιητές ἔπρεπε νά βροῦν ἔνα λογικό ἐπιχείρημα γιά νά δικαιολογήσουν τήν παρουσία τοῦ χοροῦ στήν ὄρχηστρα. 'Ο Αἰσχύλος στό χώρο πού τοποθετεῖ τή δράση ἥταν δύσκολο νά δώσει λύση σ' αὐτό τό πρόβλημα.

Πῶς τό ἀντιμετώπισε; Συμπλήρωσε τίς διαπιστώσεις σου μετά τό πρῶτο ἐπεισόδιο.

Πρῶτο ἐπεισόδιο

στ. 214 Ό χορός στό διάλογό του μέ τόν Προμηθέα ἐκπροσωπεῖται ἀπό τήν κορυφαία.

στ. 232 Ή λέξη Θέμις στά ἀρχαῖα ἐλληνικά σημαίνει θεσμός, ίσορροπία, τάξη, δικαιοσύνη σημαίνει ἐπίσης καί τιμωρία γιά ὅ,τι σαλεύει τήν ίσορροπία.

Σκέψου, γιατί, μέσα στά πολλά ὄνόματά της, εἶχε κι αὐτό ἡ Γῆ.

στ. 235 Ἡ Βία κυριαρχοῦσε στὸν προηγούμενο κόσμο. Ὁ δόλος, ἡ ἀπάτη προτείνονται ώς μέσα γιά τή διατήρησή του, ὅταν ἐμφανίστηκε ἄλλη βία.

στ. 240 Ὁ Προμηθέας, κατά κάποιο τρόπο, πρόδωσε, προσχώρησε στὸν ἔχθρο. Ξέκοψε ἀπό τούς φυσικούς του συμμάχους καί χρησιμοποίησε τήν πείρα του ἐναντίον τους.

στ. 247 Ὁ Δίας ἐκμεταλλεύτηκε τήν προσχώρηση τοῦ Τιτάνα. *Εἶχε,* κατά τή γνώμη σας, λόγους νά μήν τόν ἐμπιστεύεται;

στ. 252 Ἡ ἔξουσία μοιράστηκε σύμφωνα μέ τή βοήθεια πού ὁ καθένας πρόσφερε στήν Ἐπανάσταση ἐνάντια στὸν Κρόνο.

στ. 255 Οἱ ἄνθρωποι ἦταν δημιουργήματα τοῦ Κρόνου. Ἡ νέα ἔξουσία θέλει νά δημιουργήσει ἀνθρώπους σύμφωνα μέ τίς ἀντιλήψεις της, ύπακουους. *Μέ ποιό σκοπό;*

στ. 262 Ὁ Προμηθέας ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ ἀπό ὅλους. Τούς παλιούς θεούς τούς πρόδωσε, στούς νέους ἀντιστάθηκε, οἱ ἄνθρωποι σιωποῦν. *Γιατί;*

στ. 271 Οἱ ἄνθρωποι ἔτρεμαν μπρός τό γεγονός τοῦ θανάτου, γιατί ἡ ζωή τους τελείωνε ἔκει.

στ. 273 Είναι τό πρῶτο δῶρο τοῦ Προμηθέα στούς ἀνθρώπους, ἀλλά ἂς στοχαστοῦμε, μήπως είναι τό σημαντικότερο. Φώλιασε στούς ἀνθρώπους ἐλπίδες γιά μιά ζωή ύστερα ἀπό τό θάνατο. Τούς χάρισε τήν ἐλπίδα τῆς αἰώνιότητας. Τί νόημα θά εἶχαν ὅλα τά ἄλλα χωρίς αὐτό; *Όταν δέν ἔχεις τήν ἐλπίδα γιατί νά δημιουργεῖς;*

στ. 290 Ἀρα δέν είναι πεῖσμα γιά ἔνα λάθος· ἡ παρακοή του είναι συνειδητή καί ύπευθυνη πράξη.

στ. 297 Πρώτη ἀπόπειρα νά ἀποκαλύψει τό μέλλον. Νιώθει τήν ἀνάγκη νά ἀνακοινώσει διτι βλέπει μέ τήν προφητική του ἰκανότητα. Θέλει νά μοιραστεῖ τήν ἀγωνία του μέ τούς ἄλλους. *Ἡ ἔξομολόγηση σαλαφρώνει. Μήπως δρως κάνει κι αὐτούς πού τήν ἀκοῦνε συνυπεύθυνους;*

στ. 303 *Ἔως αὐτή τή στιγμή οἱ Ὡκεανίδες ἦταν πάνω στό φτερωτό ἄρμα πού τίς ἔφερε.*

στ. 313 Χρήση ἄλλης μηχανῆς ἀπό τόν Αἰσχύλο πού ἔχει διασκευαστεῖ σέ πελώριο πουλί. *Ἐνδιαφέρουσα είναι ἡ παρατήρηση τοῦ Ὡκεανοῦ πώς ἐπικοινωνεῖ μαζί του λογικά.*

στ. 315 Ὁ Ὡκεανός είναι ὁ πιό παλιός τιτάνας, γιός τοῦ Ούρανοῦ

καὶ τῆς Γῆς. Διάβασε ξανά τήν ἀρχή τῆς Γένεσης στήν Παλιά Διαθή-
κη.

στ. 327 Ὁ Αἰσχύλος γνωρίζει πώς ὁ Καύκασος ἔχει μεταλλεύματα
σίδερου.

στ. 336 Ἀπό τήν ἀρχή ὁ Ὡκεανός ἀποκαλύπτει τό σκοπό τοῦ ἐρχο-
μοῦ του. Θέλει νά πείσει τόν Προμηθέα σέ συνδιαλλαγή. Εἶναι ἔνας
ἀπό τούς Τιτάνες πού κέρδισαν τιμές ἀπό τήν οὐράνια μεταπολίτε-
ση. Ἐδῶ πρέπει νά ἀναφερθεῖ κάτι πολύ σημαντικό γιά τήν κατα-
νόηση τῆς τραγωδίας. Ὁ Ὡκεανός εἶναι πατέρας τῶν Ὡκεανίδων καί
ἡ Ὡκεανίδα Στύγα εἶναι μητέρα τοῦ Κράτους καί τῆς Βίας. Αύτές οι
τρεῖς γενείς σέ ἀντίστροφη σειρά, ἐγγόνια, παιδιά, πατριάρχης ἔχουν
ῶς τώρα προσεγγίσει τόν πάσχοντα τιτάνα. Ἐξετάστε τή συμπεριφο-
ρά τοῦ καθενός.

στ. 351 Ὁ Ὡκεανός δέν ἔχει ψευδαισθήσεις. Ξέρει τό ποιόν τοῦ
Δία καί γι' αύτό ἀποφάσισε, φαίνεται, νά ύποταχτεῖ καί νά χαίρεται
τά ἀγαθά τῆς μοιρασιᾶς.

στ. 353 Αναλαμβάνει τό ρόλο τοῦ μεσολαβητῆ.

στ. 354 Γιά νά πετύχει ἡ μεσολάβηση πρέπει ὁ Προμηθέας νά
ἐγγυηθεῖ πώς θά πάψει νά προκαλεῖ τό Δία.

στ. 357 Υπάρχει μιά δόση εἰρωνείας στά λόγια αύτά. Ὁ Ὡκεανός
συμβιβάστηκε μέ τή νέα τάξη τοῦ Ὄλυμπου.

στ. 372 Ὁ Προμηθέας ύποψιάζεται πώς ἡ προσφορά τοῦ Ὡκεανοῦ
μπορεῖ νά εἶναι γιά τά μάτια.

στ. 397 Ὁ Αἰσχύλος κατά μιά πληροφορία ἦταν στή Σικελία, ὅταν
ἐνεργοποιήθηκε τό ήφαίστειο τῆς Αἴτνας. Τό γεγονός αύτό τό βάζει
ώς προφητεία στό στόμα τοῦ Προμηθέα. Ἡ σεισμολογία βοήθησε
τούς φιλόλογους νά χρονολογήσουν τή συγγραφή τῆς τραγωδίας αύ-
τῆς.

στ. 404 Ἡ τύχη τῶν δύο ἄλλων τιτάνων εἶναι καταλυτικό ἐπιχεί-
ρημα γιά τή σκληρότητα τοῦ Δία. Ὁ Ὡκεανός θά ἀρχίσει νά κάμπτε-
ται.

στ. 409 Ἡ μεθοδικότητα πού δείχνουν τά λόγια τοῦ Προμηθέα δέ
φαίνεται νά τοῦ χρησίμευσε στίς δικές του ἐνέργειες.

στ. 413 Ὁ Προμηθέας ἔμμεσα ἀμφιβάλλει γιά τήν ἀποτελεσματικό-
τητα τῆς λογικῆς, πού φαίνεται νά προκρίνει ὁ Ὡκεανός. Δική του
μέθοδος εἶναι ἡ πράξη.

στ. 417 Μιλώντας ό Προμηθέας παραπάνω ἀνοιχτά καί χαρακτηρίζοντας ἀνόητες τίς προθέσεις τοῦ Ὁκεανοῦ δέν ἄφησε σ' αὐτόν κανένα περιθώριο γιά παραπέρα συζήτηση.

στ. 418 Φαρμακερός στίχος.

στ. 421 Ο Ὁκεανός βιάζεται, μᾶλλον μέ εύχαριστηση, νά δεχτεί τά ἐπιχειρήματα τοῦ Προμηθέα.

στ. 422 Ὑπάρχει κάποια είρωνεία στό κατευόδιο τοῦ Ὁκεανοῦ;

Γενικό Σχόλιο:

α) Πρίν ἀπό τήν ἐμφάνιση τοῦ Ὁκεανοῦ ό Προμηθέας εἶχε ἐκφράσει τήν ἐπιθυμία νά ἀποκαλύψει τά μελλούμενα. Γιατί δέ δίνει συνέχεια ό Αἰσχύλος; εἶναι θέμα τακτικῆς, γιά νά παρατείνει τό ἐνδιαφέρον τῶν θεατῶν ή ή ἀναβολή ἔχει σχέση μέ τήν παρουσία τοῦ Ὁκεανοῦ;

β) Σύγκρινε τό ἥθος τό ἀδαμάντινο τοῦ Προμηθέα μέ τόν γεμάτο ύπαναχωρήσεις χαρακτήρα τοῦ Ὁκεανοῦ.

Πρῶτο Στάσιμο

στ. 435 Ή είκονα τοῦ Δία σά σφαγέα εἶναι πολύ τολμηρή, γιατί ντύνει τά θεϊκά πράγματα μέ ἀνθρώπινες ὡμές συνήθειες.

στ. 437 ό θρῆνος γιά τό μαρτύριο εἶναι πανανθρώπινος.

στ. 439 Ο Τυφώνας καί ό Ἀτλαντας, πού στό πρόσωπό τους ταπεινώνεται ή παλιά ἔξουσία.

στ. 446 Οι Ἀμαζόνες.

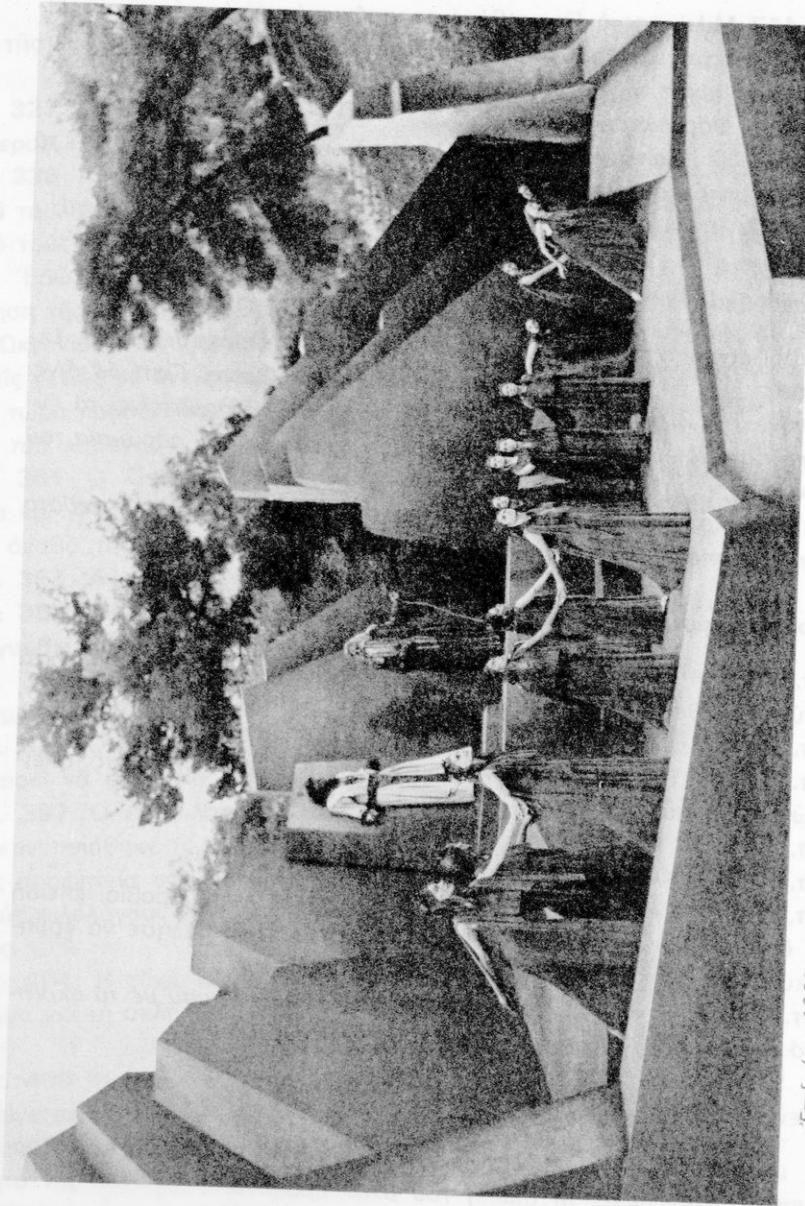
στ. 449 Η Ἀζοφική Θάλασσα.

στ. 450 Στό κείμενο τοῦ Αἰσχύλου ύπάρχει ή λέξη Ἀραβία, ἐπειδή ή ἔννοια σήμερα εἶναι ἄλλη, ό μεταφραστής ἵσως θέλησε νά ἐρμηνεύσει τή λέξη μέ τό φυλετικό της περιεχόμενο.

στ. 468 Σύγκρινε τήν τελευταία στροφή τοῦ στάσιμου μέ τό ἀκριτικό τραγούδι τῆς Κρήτης: ό θάνατος τοῦ Διγενῆ.

Γενικό Σχόλιο:

Παράβαλε τό πρῶτο στάσιμο μέ τούς πρώτους στίχους τοῦ Προμηθέα, ὅταν λύνει τή σιωπή του στόν πρόλογο.

Επιδαύρια 1963. «Προμηθεύς Δεσμώτης». Πρωτηθέας, Ιάκενος και άλλος. Σκηνοθεσία Αλέξη Μηνωτή.

Δεύτερο Έπεισόδιο

στ. 470 Ό Αισχύλος θέλει νά δικαιολογήσει τήν παρέμβαση τοῦ στάσιμου καί τήν ἀποδίδει σέ μιά νέα σιωπή τοῦ Προμηθέα.

στ. 477 Στό ἀρχαῖο κείμενο ύπάρχει ἡ λέξη νήπιος πού σημαίνει: αὐτός πού δέν ἔχει λόγο, λογική.

στ. 480 Ό Προμηθέας ἀναλυτικά πιά ἀπαριθμεῖ τά δῶρα του πρός τούς ἀνθρώπους. Ἀφοῦ προηγούμενα, ὅπως εἴδαμε, ἀναφέρθηκε στήν ἐλπίδα τῆς αἰωνιότητας καί στό μέσο πού θά τούς δόηγοϋσε στή δημιουργία, τή φωτιά, τώρα παραθέτει τήν Παιδαγωγική του. Δίδασε στούς ἀνθρώπους Λογική, οἰκοδομική τέχνη, Ἀστρονομία, Μαθηματικά, Γλώσσα, Ἰστορία (ἐργάτες τῆς μνήμης), τή Ναυτική τέχνη κ.ἄ.

στ. 504 Ό Προμηθέας ως θεός περιέχει τούς ἀνθρώπους, εἶναι μιά ἄλλη τάξη. Ή δική του ύπόθεση ἀνήκει στή θεϊκή τάξη καί σ' αὐτό τό ἐπίπεδο θά λυθεῖ.

στ. 509 Δεύτερο μέρος τῆς προσφορᾶς του ἡ Γιατρική, ἡ Φαρμακολογία, ἡ Μαντική, ἡ Μεταλλοτεχνία.

στ. 531 Ἐπιμένει ίδιαίτερα, μέ λεπτομέρειες στίς τέχνες τῆς μαντικῆς, γιατί αὐτό τό δῶρο ἔδωσε τήν εύχέρεια στόν ἀνθρωπο νά ἀποκρυπτογραφήσει τή θέληση τῶν θεῶν. Ἐκεῖ πού πρίν τά φαινόμενα σιωποῦσαν, τώρα οἱ ἀνθρωποι ἀνακάλυπταν κρυφά νοήματα καί πορεύονταν ἀνάλογα. Μ' αὐτό τόν τρόπο ὁ Προμηθέας ἀνοιξε τό δρόμο τῶν ἀνθρώπων πρός τούς θεούς.

'Εντόπισε τόν κίνδυνο πού κρύβει γιά τούς θεούς αὐτό τό δῶρο.

στ. 544 Πρώτη ἀναφορά στή μελλοντική λύτρωσή του: θέμα τοῦ δεύτερου ἔργου τῆς τριλογίας, πού χάθηκε. Λίγο-λίγο ὁ Προμηθέας ἀποκαλύπτει, δσα εἶχε ύποσχεθεῖ νά πεῖ.

στ. 545 Προσπάθησε νά ἀντιληφτεῖς σ' ὅλο τό βάθος τά τρομακτικά αὐτά λόγια: δση δύναμη κι ἀν ἔχουν οἱ τέχνες, ἡ γνώση, τά μέσα, ὅσο κι ἀν αὐτά μᾶς βοηθοῦν νά ξεπεράσουμε, νά νικήσουμε τίς ἀνάγκες, ἡ Ἀνάγκη εἶναι πιό δυνατή ἀπ' αὐτά, γιατί εἶναι πάντα μπροστά μας;

Σκέψου μήπως αὐτή ἡ πορεία χωρίς τέλος εἶναι ὁ πολιτισμός.

στ. 550 Ή Μοῖρα, ἡ Είμαρμένη, τό Πεπρωμένο, τό γραφτό εἶναι θεότητα πού περιέχει καί τό Δία.

Τώρα μποροῦμε νά συλλάβουμε τόν άγώνα τοῦ Προμηθέα: 'Ο Δίας δέν εἶναι τό ἀπόλυτο. Πάνω ἀπ' αὐτόν υπάρχει κι ἄλλη δύναμη πού τόν ἐλέγχει. 'Ο Δίας δέν εἶναι, ἄρα, ἀλάθευτος οὕτε ἀνίκητος. Μόνο ἔτσι ἔχει νόημα ἡ πράξη τοῦ Τιτάνα.

στ. 556 Δεύτερη σαφέστερη ἀναφορά, μέ μορφή ἀπειλῆς, στό τρομερό μυστικό του. Εἶναι τό μεγάλο ὅπλο του στή σύγκρουσή του μέ τήν ἔξουσία τοῦ Δία. Μόνο ἔνα τέτοιο ὅπλο μπορεῖ νά κρατήσει κάπιον πού παλεύει μόνος.

Γενικό σχόλιο:

Παράβαλε τούς δύο μονόλογους τοῦ Προμηθέα γιά τίς εὐεργεσίες του πρός τούς ἀνθρώπους μέ τό πρῶτο στάσιμο τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλῆ. Βρές, ἂν ύπαρχει διαφορετική ἀντιμετώπιση γιά τόν ἀνθρώπινο πολιτισμό.

Δεύτερο Στάσιμο

στ. 558 Στό πρῶτο στάσιμο ὁ χορός εἶχε τραγουδήσει τό συμπαντικό θρῆνο γιά τά πάθη τοῦ Τιτάνα.

Ἐδῶ ἀλλάζει στάση. "Ἐντρομος γιά ὅσα ἄκουσε καί γιά ὅσα βλέπει καταλαμβάνεται ἀπό φοβία γιά τήν παντοδυναμία τοῦ Δία.

στ. 566 Τό τραγούδι τῶν Ὁκεανίδων παίρνει, θαρρεῖς, ἔναν ἀνθρώπινο τόν συντηρητισμοῦ. Προτιμᾶ μιά ἥσυχη ζωή καί ἀποδιώχνει τήν ίδεα μιᾶς τολμηρῆς πρωτοβουλίας ἐνάντια στήν καθιερωμένη τάξη πραγμάτων.

στ. 574 Θεωρεῖ μάταιη καί ἄσκοπη τήν προσφορά τοῦ Προμηθέα, ἀφοῦ δέν μπορεῖ νά ζητήσει ἀνταπόδοση.

Ἡ σύγχυση τῶν ἀνθρώπων συνεχίζεται. Μόλες τίς τέχνες τοῦ Προμηθέα δέν μποροῦν νά κλονίσουν τό θεϊκό κράτος.

στ. 586 Κόρη τοῦ Ὁκεανοῦ κι αὐτή, ὅπως ἡ Στύγα (ἢ μάνα τοῦ Κράτους καί τῆς Βίας). ቙ σύγχυση καί ἡ σύγκρουση μέσα στά θεϊκά πράγματα δέν εἶναι μικρότερη. Γιός τοῦ Προμηθέα καί τῆς Ἡσιόνης ὁ Δευκαλίων, ὁ γεννάρχης τῶν ἀνθρώπων μετά τόν κατακλυσμό.

Γενικό σχόλιο:

Βρές λόγους νά ἔξηγήσεις τήν μεταστροφή τοῦ χοροῦ ὕστερα ἀπό τήν ἔκθεση τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Προμηθέα.

Τρίτο Έπεισόδιο

Ἡ εἰσβολή στήν ὄρχήστρα, σ' αὐτή τήν κρίσιμη στιγμή τοῦ δράματος, τῆς Ἰοῦς, εἶναι θαυμάσιο εὕρημα. Κουρελιασμένη, ρυπόλητη, μέ τερατώδικη μορφή. Φορεῖ προσωπεῖο Γελάδας.

στ. 595 Ξεσπάει σέ μανιακές κραυγές ἀπό τίς κεντριές τῆς βοϊδόμυγας πού τήν ἀκολουθεῖ μέρα νύχτα, τοῦ Οἴστρου.

στ. 597 Ἀργος (δέες λεξικό).

στ. 604 Ὁ Ἀργος τήν ἀποκοιμίζει γλυκά μέ τόν αύλό του καί τή στιγμή πού παραδίνεται στόν ὑπνό ὁ Οἴστρος τήν κεντᾶ. Αὐτό αἰώνια. Εἶναι τό μαρτύριο της.

στ. 606 Κεντρισμένη τρέχει συνεχῶς περιπλανώμενη σ' ὅλη τή γῆ.

στ. 610 Ἐχει φτάσει στήν ἔσχατη ἀπελπισία καί παρακαλεῖ νά τῆς δοθεῖ σωτήριος θάνατος.

στ. 620 Ἡ Ἰώ ἀπευθύνεται στό Δία γιά νά τή λυτρώσει. Καί ἀπαντᾶ ὁ Προμηθέας. Ὁ ὑπάιτος τοῦ μαρτυρίου της σιωπᾶ. Δέν ἀποκλείεται ὅμως νά ἀπευθύνεται ἡ ἐρώτηση καί στόν Προμηθέα.

στ. 621 Ὁ Ἰναχος ἤταν ποταμός, παιδί τοῦ Ὁκεανοῦ. Βρισκόμαστε πάντα μέσα στόν ἀρχικό κύκλο.

στ. 621 Εἶναι πλήθος οἱ περιπέτειες τοῦ Δία μέ θνητές γυναικες καί θεές.

στ. 622 Γνωστή ἡ ζήλεια τῆς Ἡρας καί ἀπό τόν Ὄμηρο.

Οἱ στίχοι 624 — 958 σέ περίληψη.

Έξοδος

στ. 960 Ἀλλη ἀναφορά στό μυστικό. Τώρα ὁ Προμηθέας γίνεται πιό συγκεκριμένος· ἀναφέρεται σέ μιά πρόθεση τοῦ Δία πού θά εἶναι ἡ ἀφορμή τῆς πτώσης του. Οἱ νύξεις ἔχουν γίνει στό μέρος πού δίνεται σέ περίληψη.

στ. 987 Ὁ Προμηθέας δέν ἔχει τό φόβο τοῦ θανάτου, γιατί εἶναι ἀθάνατος. Όμως δέν εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπό τόν πόνο. Ἡ τραγωδία του εἶναι ἀκριβῶς αὐτή: νά πονᾶ αἰώνια χωρίς νά μπορεῖ νά πεθάνει.

στ. 990 Ἡ τιμωρία (δέες λεξικό Ἀδράστεια).

στ. 992 Θά ἤταν λάθος, ὅπως γίνεται συχνά, νά παίρνουμε τέτοιες τρομερές βρισιές σάν ἔκφραση τῆς ἀδάμαστης στάσης τοῦ Προμη-

θέα. Γιά τόν άρχαιο θεατή ήταν μεγάλη άσέβεια νά άκούγονται τέτοιες προσβολές. 'Ο Προμηθέας δέν είναι ένας Ἐπαναστάτης ρομαντικός' ἔχει πέσει μέ τή σειρά του σέ σοβαρά σφάλματα καί ή τιμωρία του είναι άναπόφευκτη. 'Εξ ἄλλου ή τριλογία τέλειωνε μέ συμφιλίωση. "Ας μήν τό ξεχνάμε.

στ. 1002 'Η έμφανιση τοῦ Ἐρμῆ κάνει φανερά δύο πράγματα: 'Ο Δίας είναι πανταχοῦ παρών, γιατί α) άκούει ὅσα ἐκτοξεύει ἐναντίον του ὁ Προμηθέας καί β) ἔχει άνησυχήσει γιά τό μυστικό τοῦ Τιτάνα.

στ. 1013 Τόν ούρανό καί τόν Κρόνο. 'Ο Προμηθέας παρουσιάζεται νά ἔχει δύο πλεονεκτήματα ἀπέναντι στό Δία: τήν πείρα τοῦ παρελθόντος καί τό μυστικό τοῦ μέλλοντος. Ἐκτίμησε αὐτά τά πλεονεκτήματα.

στ. 1023 Τό παρελθόν τοῦ Προμηθέα, οί ἀγῶνες του, ή πράξη πού τόν ὀδήγησε στό μαρτύριο ἔχουν ἔνα μεγαλεῖο πού δέν μπορεῖ νά συγκριθεῖ μέ τήν ὑπαλληλική, σχεδόν θά λέγαμε γραφειοκρατική, ύπηρεσία ἐκείνων πού ύπηρετοῦν τό νέο καθεστώς καί γεύονται τά ἀγαθά τῆς ἔξουσίας, ὅταν αὐτή ἀσφαλίστηκε.

στ. 1037 Ούσιαστική ἀπάντηση. Τό πλεονέκτημα τοῦ Δία ἀπέναντι στόν Προμηθέα είναι ή ἀπουσία ἀγωνίας, πόνου καί θλίψης.

στ. 1038 'Η πείρα, τό πλεονέκτημα τοῦ Προμηθέα, είναι τό αἴτιο τοῦ πόνου, τοῦ πάθους.

Συζήτησε τό θέμα: 'Απόλυτα ἀπαθής είναι αὐτός πού δέν ἔχει μέριμνες.

στ. 1056 'Ο Ἐρμῆς ἀφήνει νά ἐννοηθεῖ πώς ή ἐπιμονή τοῦ Προμηθέα ἔχει κίνητρο τή ματαιοδοξία. Ποῦ βασίζεται αὐτή ή ἀποψη;

στ. 1067 Τό χαλινάρι, ὁ ζυγός είναι τά σύμβολα τῆς τυραννίας. Αύτά ἐπιστρατεύουν πάντα οί τύραννοι γιά νά ἐπιβάλλουν τίς θελήσεις τους, είναι τά ὅργανα τῆς βίας.

στ. 1070 'Εδῶ ή γνώση, στό λεξιλόγιο τῶν τυράννων, ίσοδυναμεῖ μέ τό συμβιβασμό.

στ. 1085 Δέξ Γενικά Σχόλια.

στ. 1096 'Η παρέμβαση τοῦ χοροῦ ἐπαναλαμβάνει τίς θέσεις τοῦ Ἐρμῆ μεγαλώνει τήν ἐντύπωση πού κάνει ή στάση τοῦ τιτάνα. Είναι τελείως μόνος του.

στ. 1111 'Ο Προμηθέας προκαλεῖ νά ξεσπάσουν πάνω του ὅλες οι φυσικές δυνάμεις: αὐτές πού είχε παρακαλέσει στόν πρόλογο νά

συμμεριστούν τά πάθη του. Τώρα κι αύτές είναι έναντιον του. Είναι άπολυτα μόνος. Ἀλλά άθανατος. Δύο δυνάμεις άδιαλλακτες ή μία άπεναντι στήν ἄλλη.

στ. 1126 Μετά τό ἐπεισόδιο μέ τήν Ἰώ ό χορός ἔχει ἀλλάξει πάλι στάση. Σ' αὐτή τήν τρομερή ὥρα γιά τόν Τιτάνα ἀποφασίζει νά μείνει μαζί του. Θεωρεῖ τήν ἐγκατάλειψη προδοσία. Μόλο πού ό Προμηθέας ὀδηγεῖται σέ φρικτότερη περιπέτεια, ἔχει ἀρχίσει ή ἀνάστροφη μέτρηση. Ἡ μοναξιά του ἔχει συντροφιά.

στ. 1149 Ἡ τελευταία ἐπίκληση στή Γῆ — Θέμιδα (ἰσορροπία) και στόν Αἰθέρα — Ούρανό, τούς προπάτορες, είναι ἔνα βαθύ παράπονο τοῦ γιοῦ πρός τίς ἀρχές τῆς Δημιουργίας.

Παράβαλε «Θεέ μου, θεέ μου, γιατί μέ ἐγκατέλειψες» κάνοντας τίς σχετικές διαφοροποιήσεις. Μήν ξεχνᾶς πώς στή Γραφή ἔχουμε «έκουσιον πάθος».

Γενικό σχόλιο:

α) Συζήτησε τό θέμα: Πῶς χρησιμοποίησε ό "Ανθρωπος τά δῶρα τοῦ Προμηθέα;

β) Τό δράμα δέν ἔχει ἔξιδο χοροῦ. Είναι τό μόνο ἀπ' ὅσα μᾶς σώθηκαν.

Φαντάσου τά μέσα πού διέθετε ό Αἰσχύλος γιά τήν τελική σκηνή, ὅπως ό βράχος ἀνοίγοντας καταπίνει Προμηθέα καί Χορό.

γ) "Εχει διατυπωθεῖ ή θεωρία πώς ό «Προμηθεύς Δεσμώτης» είναι μιά πολιτική παραβολή. Ύποστηρίζεται πώς ό Αἰσχύλος καταφέρεται ἔμμεσα έναντιον τῶν μεταρρυθμίσεων πού είσηγαγαν στό Δημοκρατικό πολίτευμα οι Δημοκρατικοί μέ ήγέτη τόν Ἐφιάλτη. Ό ποιητής ύπερασπίζεται τούς παλιούς θεσμούς καί θεωρεῖ τούς νέους σά μιά τυραννία τοῦ Δήμου.

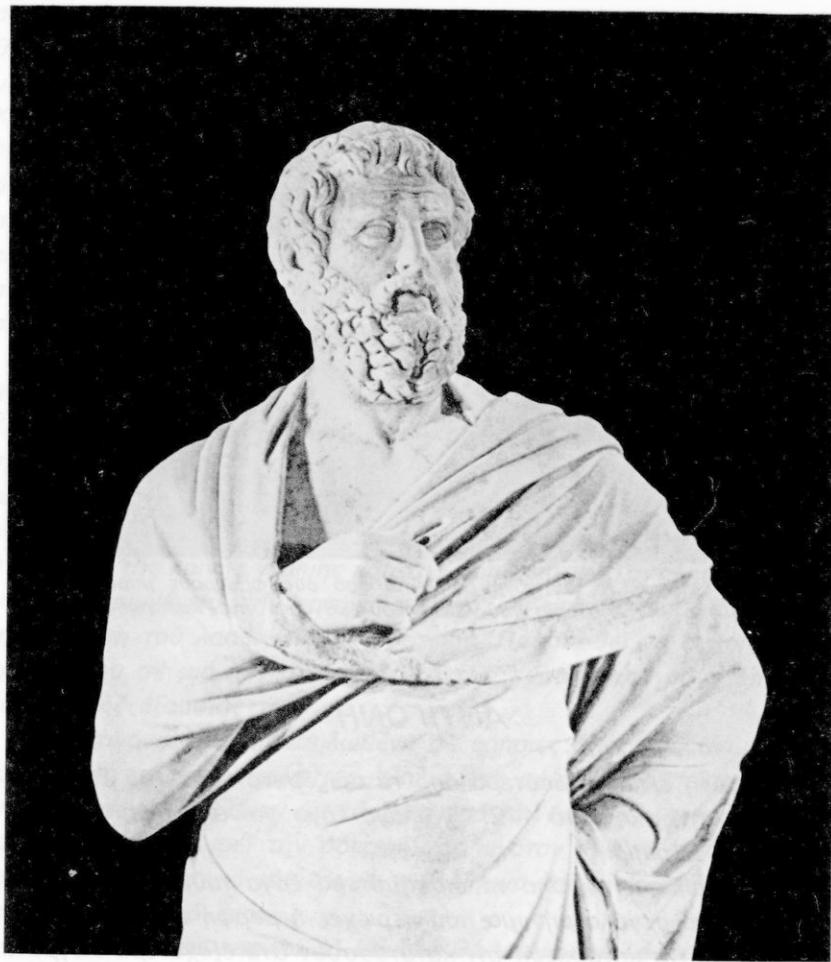
Έξέτασε κι αύτή τήν ἀποψη.

δ) Στό στίχο 1085 ό Ἐρμῆς ἀφήνει τόν ὑπαινιγμό πῶς ό Προμηθέας θά λυτρωθεῖ μόνο, δταν ἔνας ἄλλος θεός θά θελήσει νά πάρει τή θέση του καί νά πεθάνει. Είναι ό Χείρων. Αύτό βέβαια δέν μποροῦσε νά γίνει χωρίς τή συγκατάθεση τοῦ Δία.

Ο Ἡρακλῆς θά σκοτώσει τόν ἀετό, ἄλλα δέ θά ἀπαλλάξει τόν Τιτάνα ἀπό τά βάσανά του. Μόνο, ἃν βρεθεῖ κάποιος πού νά σηκώσει

τίς ἄμαρτίες τοῦ Προμηθέα, ὁ Δίας εἶναι πρόθυμος νά συμφιλιωθεῖ μαζί του. Αύτό σημαίνει πώς ή τιμωρία πρέπει νά ἐκτελεστεῖ· ή παράβαση δέν παραγράφεται. "Ετσι ή σύγκρουση, στό βάθος, φαίνεται πώς δέν εἶχε προσωπικό χαρακτήρα.

Κάντε παραβολή μέ τίς ἔννοιες ἀμνηστία καὶ χάρη.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

μετάφραση: Ι. Γρυπάρη

Άγγειο 4ου αιώνα. Η Άντιγόνη όδηγεται ύπο δύο φρουρούς μπροστά στον Κρέοντα. (Από τήν «Ιστορία τοῦ Ελληνικοῦ Θενους» τῆς Έκδοτικῆς Αθηνῶν Α.Ε.).

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Η Άντιγόνη εἶναι τό δεύτερο ἀπό τά σωζόμενα ἔργα τοῦ Σοφοκλῆ. Ανέβηκε στή σκηνή τό 442. Ανάλογο ἔργο φαίνεται πώς εἶχε γράψει καί ὁ Εύριπίδης.

Η τραγωδία εἶναι ἀπό τά διασημότερα ἔργα τοῦ Σοφοκλῆ, γιατί πέρα ἀπό τό μεγάλο μήνυμα πού περιέχει, ἡ μορφή της, ἡ δομή της καί ἡ σοφή της κατασκευή τήν κατατάσσουν στά ἐξοχότερα δείγματα τοῦ τραγικοῦ εἴδους.

Η ύπόθεση τοῦ ἔργου ἀρχίζει τήν αὐγή μᾶς αἵματηρ̄ς νύχτας. Υστερα ἀπό τόν ἀλληλοσκοτωμό τοῦ Ετεοκλῆ καί τοῦ Πολυνείκη, ὁ θρόνος περιέρχεται στόν Κρέοντα. Διατάσσει τά ταφεῖ ὁ νόμιμος ἅρχοντας τῆς Θήβας μέ τιμές καί ὁ σφετεριστής νά ἀφεθεῖ ἄταφος. Η ἀδερφή τῶν νεκρῶν Άντιγόνη ἀποφασίζει νά θάψει τόν Πολυνείκη· ἡ ἀδερφή της Ισμήνη ἀρνεῖται νά τή βοηθήσει. Οταν ἔκείνη προχωρεῖ στήν πράξη της συλλαμβάνεται ἀπό τούς φρουρούς καί ὁδηγεῖται

στόν Κρέοντα. Ἐκεῖνος τήν καταδικάζει νά πεθάνει ἀπό ἀσιτία σέ θολωτό τάφο. Ὁ μνηστήρας τῆς Ἀντιγόνης καὶ γιός τοῦ Κρέοντα Αἴμονας προσπαθεῖ μάταια νά ἀλλάξει τή γνώμη τοῦ πατέρα του. Ὁ Κρέοντας συμπεριφέρεται μέ ἀνευλάβεια στόν μάντη Τειρεσία πού ἐπεμβαίνει γιά νά ἀποτρέψει μεγάλες συμφορές. Ὄταν δὲ Κρέοντας ἀντιλαμβάνεται τό σφάλμα του εἶναι ἀργά. Ἡ Ἀντιγόνη ἔχει κρεμαστεῖ στόν τάφο της, ὁ Αἴμονας αὐτοκτονεῖ μπροστά στόν πατέρα του καὶ ἡ γυναίκα τοῦ Κρέοντα Εύρυδίκη σφάζεται μόνη της ἀπό ἀπελπισία. Ὁ Κρέοντας ἀνάμεσα σέ τόσα θύματα πού προκάλεσε τό πεῖσμα του θρηνεῖ τήν ἀστόχαστη συμπεριφορά του.

Στήν τραγωδία συγκρούονται δύο ἀσυμβίβαστοι χαρακτῆρες πού ἀντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικές ἀντιλήψεις γιά τόν κόσμο.

Ὁ Κρέοντας εἶναι δυναμικός τύραννος πού ξέρει νά παίξει μέ πεῖσμα τό παιχνίδι τῆς ἔξουσίας. Ἀποφασισμένος νά φέρει ὡς τό τέλος τό πολιτικό του πρόγραμμα κάνει μιά σειρά ἀπό τρομερά λάθη. Παραβλέπει τό ἐθιμικό δίκαιο, ἀσεβεῖ ἀπέναντι στό γάμο, στήν ἀγάπη, στό κύρος τῆς κοινῆς γνώμης καὶ στίς θρησκευτικές ἀντιλήψεις. Ἀρνιέται τή συγγένεια, τήν πατρική στοργή, τίς τυπικές διαδικασίες καὶ τήν ἔγκριση τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Ἱερατείου. Προσπαθεῖ νά στηρίξει τίς πράξεις του σέ μιά λογική πού δέν ἀντλεῖ κύρος παρά μόνο ἀπό τή δύναμη τῆς ἔξουσίας του.

Ἡ Ἀντιγόνη εἶναι προσηλωμένη σέ κάποιες ἀξίες πού θεωροῦνται αἰώνιες καὶ ἀπαρασάλευτες. Ὁπλισμένη μέ ἀνάλογο πεῖσμα εἶναι ἀποφασισμένη νά φτάσει ὡς τά δίκρα ἀπό τήν ἀρχή. Σκληρή καὶ ἀμετάκινη δέ συγχωρεῖ τήν ἀδερφή της κι ὅταν ἔκείνη μετανοιώνει, προσπερνάει βιαστικά τόν ἔρωτα τοῦ Αἴμονα καὶ προχωρεῖ μόνη της πρός τό μαρτύριό της.

Ἡ περιφρόνησή της γιά τό θάνατο θά μποροῦσε νά θεωρηθεῖ ἔνα εἶδος ἀλαζονείας, ὅν δέν λειτουργοῦσε σάν μοχλός γιά νά ἀποκαλυφθεῖ ἡ ἐγκληματική ἀλαζονεία τοῦ Κρέοντα.

Ἡ μοναξιά τῆς Ἀντιγόνης μπροστά στήν ἀδιαφορία τῶν ἀνθρώπων καὶ στή σκληρότητα τῶν νόμων τους δικαιώνεται στή συνείδησή μας ὡς στάση ζωῆς.

Ἡ εύθυνοφοβία, ὁ ἀλόγιστος συναισθηματισμός τῆς Ἰσμήνης, ἡ φιλαυτία τοῦ φύλακα, ἡ εύγένεια καὶ ἡ ὄρθοφροσύνη τοῦ Αἴμονα, ἡ σκληρή καὶ ἀλύπητη τακτική τοῦ Τειρεσία, ἡ ἀπελπισμένη σιωπή τῆς

Εύρυδίκης είναι τό πλούσιο ήθογραφικό φάσμα μέσα στό όποιο ή σύγκρουση τῶν βασικῶν προσώπων συντελεῖται.

Ό χορός τῶν Θηβαίων γερόντων μέ τήν οὐδέτερη στάση του και τά ἔξαίσια λυρικά του ξεσπάσματα συμπληρώνει τό δραματικό τοπίο.

Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

Πρόλογος	(1 – 140)
Πάροδος	(141 – 209)
Α' ἐπεισόδιο	(210 – 442)
Α' στάσιμο	(443 – 499)
Β' ἐπεισόδιο	(500 – 767)
Β' στάσιμο	(768 – 822)
Γ' ἐπεισόδιο	(823 – 1037)
Γ' στάσιμο	(1038 – 1060)
Δ' ἐπεισόδιο (<i>Κομμός</i>)	(1061 – 1216)
Δ' στάσιμο	(1217 – 1258)
Ε' ἐπεισόδιο	1259 – 1425)
Ε' στάσιμο	(1426 – 1465)
"Εξοδος	(1466 – 1717)
α) ἐπική	(1461 – 1613)
β) λυρική (<i>Κομμός</i>)	(1614 – 1717)

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ
ΙΣΜΗΝΗ
ΚΡΕΟΝΤΑΣ
ΦΥΛΑΚΑΣ
ΑΙΜΟΝΑΣ
ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ
ΑΓΓΕΛΟΣ
ΕΥΡΥΔΙΚΗ
ΧΟΡΟΣ

Έλένη Παπαδάκη Άντιγόνη, 1940. Σκηνοθεσία Τ. Μουζενίδη.

Ψηφοφορήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

στίχοι
προτοτύπου

1 - 18

"Ω ἀγαπημένη αύταδερφή μου Ἰσμήνη,
 ξέρεις ποιό τάχ' ἀπ' τά κακά, πού ό Οιδίπους
 μᾶς ἄφησε κληρονομιά, νά μένει
 πού ό Δίας νά μήν τό στειλε στίς δυό μας
 πού εἴμαστε ἀκόμα στή ζωή; Γιατί
 κανένα πόνο καί καμιά κατάρα,
 καμιά ντροπή κι ούτε καμιά ἀτιμία
 δέν εἶδα ἐγώ νά λείψει ἀπ' τίς δικές σου
 κι ἀπ' τίς δικές μου συφορές. Καί τώρα
 τί ναι αὐτή πάλι ἡ προσταγή, πού λένε 10
 πώς ὅτι καί διαλάλησε στή χώρα
 καί σ' ὅλους τούς πολίτες ό ἄρχοντάς μας;
 Ξέρεις κι ἄκουσες τίποτα; Ἡ δέν ἔχεις
 εἴδηση πάρει πώς κακό ἐτοιμάζουν
 γιά τούς ἀγαπημένους μας οι ἔχθροί μας;

ΙΣΜΗΝΗ

Γιά μένα κανείς λόγος, Ἀντιγόνη,
 μήτε καλός μήτε κακός δέν ἥρθε
 γιά φίλους μας, ἀπ' ὅταν σέ μιά μέρα
 χάσαμε οι δυό τούς δυό ἀδερφούς μας,
 πού πέσανε ἀπ' τό χέρι ό ἔνας τοῦ ἄλλου. 20
 κι ἀφοῦ τοῦ "Ἀργους σκορπίστηκε καί πάει
 τή νύχτ' αὐτή ό στρατός, ἐγώ, δέν ξέρω
 τίποτα παραπάνω, εἴτε ἂν πώς εἴμαι
 πιό εύτυχισμένη, ἡ πιό συφοριασμένη.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

"Ημουνα βέβαιη καί γι' αύτό ἵσα ἵσα

105

19 - 38 σ' ἔφερα ἐδῶ ἔξω ἀπ' τῆς αὐλῆς τίς πύλες
γιά νά τ' ἀκούσεις μόνη.

ΙΣΜΗΝΗ

Μά τί τρέχει;

Δείχνεις πώς κάτι βράζει μές στό νοῦ σου.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Καί μή δέν ᔁχει ὁ Κρέοντας τὸν ἔνα
τὸν ἀδερφό μας μέ ταφή τιμήσει,
ἐνῷ ἄταφο καταφρονᾶ τὸν ἄλλο;
Τὸν Ἐτεοκλῆ, ὅπως λέν, καί μέ τό δίκιο,
πρόσταξε νά τὸν θάψουν, γιά νά πάει,
μέ τιμή στούς νεκρούς τοῦ Κάτω κόσμου·
μά τό ἄθλιο τό κορμί τοῦ Πολυνείκη
στούς πολίτες διαλάλησε, κανένας
στή γῆς νά μήν τό κρύψει οὔτε τό κλάψει,
μά ἀθρήνητο καί ἄταφο νά τ' ἀφήσουν,
γλυκό γιά τά ὅρνια Θησαυρό, πού γύρω
καρτεροῦν λιμασμένα γιά θροφή τους.

Τέτοια ὁ καλός μας Κρέοντας γιά σένα
καί γιά μένα —ναί, λέω καί γιά μένα—
διαλάλησε· καί θά ρθει, λέγουν, τώρα
ξάστερα ἐδῶ στή μέση νά κηρύξει
γιά ὕσους δέν τό χουν μάθει· καί τό πράμα
τό παίρνει ὥχι ἔτσι ἀψήφιστα*, μά ἄν κάποιος
τολμήσει κάτι τέτοιο, θάνατος
ἀπ' τοῦ λαοῦ τίς πέτρες μές στήν πόλη
τὸν περιμένει—. "Ἐτσι λοιπόν αὐτά εῖναι.
Μά τώρα ἔσύ θά δείξεις, ἄν εἰσ' ἄξιο
τῆς γενιᾶς σου βλαστάρι, ἢ ἄν ἐνῷ εῖσαι
ἀπό τέτοιους προγόνους, τούς ντροπιάζεις.

*Ἀψήφιστα: ἀστόχαστα

Μ' ἄν ἔτσι εἶναι, ω ταλαίπωρη, τό πράμα,

τί παραπάνω ἐγώ θενά προστέσω

ἄν βάλω ἡ ἄν δέ βάλω χέρι;

ANTIGONI

Σκέψουτε με τις σκέψεις σας ότι νοθαρίζετε

μαζί μου ἄν θά ἐνεργήσεις καί συμπράξεις.

ΙΣΜΗΝΗ

Σέ ποιό κίνδυνο λές; ποῦ πάει ό νοῦς σου;

ANTIGONI

"Ἄν τό χέρι αύτό μου ἐδῶ βοηθήσεις
τό νεκρό νά σηκώσομε.

ΙΣΜΗΝΗ

Má áλήθεια

νά θάψεις σκέφτηκες αύτόν, πού ή πόλη
άπαγορεύει;

ANTIGONI

Ναί, τόν ἀδερφό μου
καί τόν δικό σου, ἄν ἐσύ δέ θέλεις
γιατί κανένας δέ θά πει γιά μένα
πώς τόν πρόδωσα ἐγώ.

ΙΣΜΗΝΗ

Δυστυχισμένη,

μόλιο πού τό χει ό Κρέοντας ἐμποδίσει;

ANTIGONI

Κανέν' αύτός δικαίωμα δέν ᔁει

νά μέ χωρίσει ἀπ' τούς δικούς μου.

ΗΙΟΠΟΙΑ

·Οιμένα,
σκέψου, ἀδερφή μου, πόσο μισημένος
καὶ γιομάτος ντροπές μᾶς χάθηκε ὁ
πατέρας μας, ἀφοῦ ἀπ' τίς ἀνομίες του
πού ἥρθαν στό φῶς, ξερίζωσε μονάχος
μέ τό ἴδιο του τό χέρι τίς δυό του ὄψεις.

Ἐπειτα ἐκείνη, πού χε τό διπλό^{τον τετραγενέα μη νό μον}
τ' ὄνομα τῆς μάνας καὶ γυναίκας του,
μέ θηλιά στό λαιμό πῆε ντροπιασμένη.^{την τετραγενέα μη νό μον}
τέλος οἱ δυό ἀδερφοί μας σέ μιά μέρα^{την τετραγενέα μη νό μον}
σκοτώθηκαν οἱ δόλιοι μεταξύ τους^{την τετραγενέα μη νό μον}
δίνοντας θάνατο κοινό μέ χέρια^{την τετραγενέα μη νό μον}
ἐπάνω ἐπανωτά ὁ ἔνας στόν ἄλλο.^{την τετραγενέα μη νό μον}

Καί τώρα οἱ δυό μας πού χουμε ἀπομείνει
σκέψου τί τέλος πιό κακό θά βροῦμε,
ἄν το νόμο ἀψηφώντας πάμε ἐνάντια
σ' ὅ,τι ἔχει ἀποφασίσει ἡ ἔξουσία.

Κι ἀπ' τ' ἄλλο, νά ξεχνᾶς αὐτό δέν πρέπει,
πρῶτα, πώς γεννηθήκαμε γυναῖκες
νά μήν μπορεῖ νά τά βάζουμε μέ ἄντρες.
ἐπειτα, πώς αύτοί πού ἔξουσιάζουν
πιό δύναμη ἔχουν ἀπό μᾶς, κι ἀνάγκη
νά τούς ἀκοῦμε καί σ' αύτά καί σ' ἄλλα
πιό σκληρότερ' ἀκόμα καί ἀπό τοῦτα.
Ἐγώ λοιπόν ἀφοῦ παρακαλέσω
τούς κάτω ἀπ' τή γη νά συχωρήσουν,
ἄν ύποτάσσομαι ἔτοι στήν ἀνάγκη,
θά ύπακούσω σ' αύτούς πού ἔξουσιάζουν,
γιατί νά θέλεις ὅ,τι ξεπερνᾶ
τή δύναμή σου, καθαρή ναι τρέλα.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Οὕτε θά σέ παρακαλοῦσα, μά οὔτε
κι ἄν τό θέλεις ἀκόμα θά δεχόμουν

μ' εύχαριστηση ἔγώ τή σύμπραξή σου
μεῖνε μέ τίς ίδεες σου ἐσύ, μά ἐκεῖνον

100 70 - 85

θά θάψω ἔγώ· γλυκός γιά μένα θά 'ναι,
σάν θά τό κάμω, ό θάνατος· μαζί του,
σ' ἀγαπημένον πλάι ἀγαπημένη

θά κείτομαι, γιά τ' ἄγιο αύτό μου κρίμα·
γιατ' εἶν' ό χρόνος πιό πολύς πού πρέπει
στούς κάτω παρά στούς ἐδῶ ν' ἀρέσω,
ἀφοῦ μέ κείνους θά 'μαι αἰώνια· ἐσύ
μπορεῖς, ἀν θέλεις, νά περιφρονεῖς
τά τίμια τῶν θεῶν.

ΙΣΜΗΝΗ

Ἐγώ καθόλου

110

δέν τά περιφρονῶ, μά καί δέ βλέπω,
πῶς ἐνάντια μπορῶ νά πάω στήν πόλη.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Φέρν' ἐσύ αὐτές τίς πρόφασες, μά ἔγώ
νά σκάψω τάφο τοῦ ἀκριβοῦ ἀδερφοῦ μου
πηγαίνω.

ΙΣΜΗΝΗ

Ω δυστυχία, τί φόβο πού χω
γιά σένα.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ἡσύχασε καί μή φοβᾶσαι
μένα, τή δικιά σου νά φροντίσεις
ζωή νά ἔξασφαλίσεις.

ΙΣΜΗΝΗ

Κοίτα κάν
μήν πᾶς κι ἄλλοι τό πεῖς, μά κράτα
κρυφό τό σχέδιό σου, καί γώ τό ἵδιο.

120

109

Σκοτιά μου*! πρόδωσέ το· πιό θά μοῦ εῖσαι
έχθρη ἄν σωπάσεις, παρ' ἄν τό κηρύξεις
σ' ὅλον τόν κόσμο.

ΙΣΜΗΝΗ

μέ το Ίδο "Έχεις καρδιά θερμή
γιά πράματα ψυχρά.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Φτάνει πού ξέρω
πώς σέ κείνους πού πρέπει θέ ν' ἀρέσω.

ΙΣΜΗΝΗ

'Ανίσως καί πετύχεις· μά ζητᾶς
τ' ἀδύνατα.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Λοιπόν μόνο ἄν δέ θά χω
δύναμη πιά, τότε κι ἔγω θά πάψω.

ΙΣΜΗΝΗ

Μά κι ἀπαρχῆς νά κυνηγᾶ δέν πρέπει
τ' ἀδύνατα κανείς.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

"Άν μιλᾶς ἔτσι,
καί τό μίσος θέ νά χεις τό δικό μου
καί μισημένη ἀπ' τόν νεκρό θενά εῖσαι
πλάι του, σάν πεθάνεις, μέ τό δίκιο.
Μ' ἄφησ' κι ἐμέ καί τήν ἀνεμυαλιά μου
τό κακό αὐτό νά πάθομε· γιατί, ὅχι,

σκοτιά μου: σκοτίστηκα, σκασίλα μου

δέν ἔχω τέτοιο τίποτα νά πάθω
πού ἔγω νά μήν πεθάνω τιμημένα.

ΙΣΜΗΝΗ

Ἄφοῦ ἔτσι κρίνεις, πήγαινε· μά ξέρε
πώς δίχως νοῦ πηγαίνεις, ὅμως βέβαια
μ' ἀγάπη ἀληθινή στούς φίλους φίλη. 140

ΠΑΡΟΔΟΣ

ΧΟΡΟΣ

Ἄχτινα τοῦ ἥλιου, τ' ὁμορφότερο
τὸ φῶς πού φώτισε ποτέ ὡς τά τώρα
τῇ Θήβᾳ τὴν ἐφτάπυλη,
φάνηκες τέλος, τῆς χρυσῆς
ὢ βλέφαρον ἡμέρας,
πάνω ἀπ' τῆς Δίρκης τά νερά
καὶ τόν πολεμιστή μέ τίς ὄλόλευκες
ἀσπίδες του, πού ῥθε ἀπό τ' Ἀργος πάνοπλος,
τόν ἔκαμες τό φευγατιό νά πάρει
κινώντας τον σέ δρομοκόπισμα* 150
μέ πιό γοργό ἀπό τότε χαλινάρι.

Πού τόν εἶχε ὁ Πολυνείκης ὀδηγήσει
στή δική μου ἐδῶ τή χώρα ἐρεθισμένος
μέ διχόγνωμες ἀμάχες,*
καί μ' ὁξιές στριγγιές* ἐκεῖνος
πάνω χίμησε. ἀπ' τή χώρα, σάν ἀιτός
σκεπασμένος μέ φτερούγα ἀσπροχιονάτη
μ' ἄρματα πολλά καί φοῦντες
ἀλογίσιες στό κεφάλι.

*δρομοκόπισμα: βιαστική τρεχάλα
διχόγνωμες ἀμάχες: ἀσυμβίβαστο μίσος
ὁξιές στριγγιές: δυνατά σκουξίματα, κραυγές

Κι άφοῦ ἀπ' τούς πύργους πάνω ζυάστηκε*
μ' ἀνοικτά γύρω ἀπό τό ἐφτάπυλο τό κάστρο
τά αἰμόδιψα τ' ἀρπάγια* του,
ἔφυγε πρίν χορτάσουν
τό αἷμα μας τά σαγόνια του
καὶ πρίν νά πιάσει ὁ Ἡφαιστος ὁ πεύκινος
τῶν πύργων τά στεφάνια· τέτοιος σάλαγος
τοῦ Ἀρη τόν χτύπησε στίς πλάτες
ἀπ' τόν ἀντίπαλό του Δράκοντα
πού δύσκολα νά νικηθεῖ στίς μάχες.

(A3)

Γιατί ὁ Δίας παραεχτρεύεται τῆς γλώσσας
τῆς μεγάλης κομποφάνειες*, κι ὡς τούς εἶδε
νά χιμοῦν μέ πλήθιο ρέμα
ξεπαρμένοι* ἀπ' τῶν χρυσῶν τους
τῶν ἄρμάτων τήν κλαγγή*,
μέ ριχτή φωτιά γκρεμίζει ἔκεινον
πού ἀπό πάνω πιά ἀπ' τῶν κάστρων τήν κορφή
έτοιμάζοταν τή νίκη ν' ἀλαλάξει.

(B4)

Καί τόν ἀντιδούπησε* ἡ γῆ, ὅταν χάμω βροντήχτηκε
μέ τή δάδα στό χέρι του, αὐτός
πού μ' ὄρμη τότε ξώφρενη*
φαρομανώντας* φυσοῦσε
μ' ἄγριων ἀνέμων ριπές·
μά αὐτά τοῦ ἥρθαν ἀλλιῶς,
κι ἄλλη στούς ἄλλους φύλαγε μοίρα ξεκάνοντάς τους
ὅ μέγας Ἀρης, δεξιός παραστάτης μας.

(B5)

Ζυάζομαι: ζυγιάζομαι, ισορροπῶ στά φτερά μου
αἰμόδιψα ἀρπάγια: γαμψά νύχια διφασμένα γιά αἷμα
κομποφάνεια: κομπορημοσύνη, μεγάλα λόγια γεμάτα ἀσέβεια
ξεπαρμένος: συνεπαρμένος, ξεσηκωμένος, ἐνθουσιασμένος
κλαγγή: ὁ θόρυβος τῆς μάχης
ἀντιδούπω: χτυπάω κάτω μέ μεγάλο κρότο
ξώφρενος: τρελός, ἀλύγιστος
φαρομανῶ: ἀφρίζω σάν τό φαρί, τό ἄλογο

Γιατί έφτά στίς έφτά πύλες λοχαγοί τους
ἴσοι μέ ίσους σέ δικούς μας ἀντικρύ παραταγμένοι
φόρον ἄφησαν στό Δία τὸν τροπαιοῦχο
τίς ὀλόχαλκες ἀρματωσιές τους,
ἔξω ἀπό τούς ἀθλιους δυό, πού ἀπό τὸν ἴδιο
τὸν πατέρα γεννημένοι καί τή μάνα,
διπλό στήσανε κοντάρι κι ὁ ἔνας τοῦ ἄλλου νικητής
κοινό θάνατο ἔχουν πάρει.

141 - 162

190

Μ' ἀφοῦ μᾶς ἥρθεν ἡ Νίκη, —μεγάλο της τ' ὄνομα—
φέρνοντας χάρη ἀντίχαρη
στήν πολυάρματη Θήβα της,
τούς πολέμους πιά τώρα
πού περάσαν ξεχάστε,
καί στῶν θεῶν ὅλων τούς ναούς
χορούς νά στήσομε ἃς πᾶμε δλονύχτιους, κι ὀμπρός ἃς σέρνει 200
τό χορό ό Βάκχος, τῆς Θήβας τραντάχτορας.

(B5)

(B6)

Ἄλλα νά τοῦ Μενοικέα ό γιός ό Κρέοντας,
ό νέος βασιλιᾶς τῆς χώρας, μ' αύτές τώρα
πού μᾶς ἥρθαν συντυχιές* ἀπ' τούς θεούς,
κατά δῶ προβαίνει. Τάχα
ποιά βουλή μέσα στό νοῦ του ν' ἀναδεύει*,
γιά νά στείλει καί τήν ἔκτακτη αύτή σύναξη
τῶν γερόντων συγκαλέσει
μέ μιά γιά ὅλους προσταγή;

(B7)

συντυχιά: σύμπτωση, περίσταση
ἀναδεύω: ἀνακατεύω, κουνώ

113

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐπιδαύρια 1969. «Ἀντιγόνη». Κρέοντας και Φύλακας. Σκηνοθεσία I. Κωστόπουλου

ΠΡΩΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

Ερεύνη αρίστης της φύσης την οποία μάλιστα έγινε διαδεδόμενη στην πόλη της Αθήνας.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

163 - 185

Γέροντες, οι θεοί, άφου μέ πολύ σάλο 210

τῇ χώρᾳ μας ταράξανε, ὅρθῃ πάλι

τήν ἔστησαν στήν πρώτη ἀσφάλειά της.

Μά τώρα ἐσᾶς ἐγώ, χώριστ' ἀπ' ὅλους

ἔστειλα νά καλέσουν, γιατί ξέρω

πρώτα πώς πάντα στοῦ Λαΐου τούς θρόνους

καί τήν ἀρχή μεγάλο είχατε σέβας,

ἔπειτα πάλι κι ὅταν κυβερνοῦσε

ὁ Οιδίποδας τή χώρᾳ κι ἀφοῦ ἐκεῖνος

ἐχάθηκε, τήν ἵδια στά παιδιά τους

κι ἀσάλευτη φυλάξατε τήν πίστη.

Τώρα λοιπόν πού ἐκεῖνοι σέ μιά μέρα

μέ τῆς διπλῆς τους μοίρας τή βουλή

χαθήκαν, χτυπημένοι καί χτυπώντας

μέ τό ἀνόσιό τους χέρι ὁ ἔνας τόν ἄλλο,

ἐγώ ὅλη τήν ἀρχή του καί τούς θρόνους

σάν πό στενός των συγγενής κρατῶ.

Ἄδυνατο ὅμως εἶναι νά γνωρίσεις

τήν ψυχή, τίς ἰδέες καί τή γνώμη

ἐνός ἀνθρώπου, πρί δοκιμαστεῖ

στήν ἔξουσία ἐπάνω καί στούς νόμους.

Γιατί, γιά μένα, ἔνας πού ἐνώ διευθύνει

ὅλοκληρη τή χώρᾳ, δέν εἰν' ἄξιος

τήν πιό σοφήν ἀπόφαση νά παίρνει,

μά κλεισμένη κρατεῖ ἀπ' ὅποιο φόβο

τή γλώσσα του, καί τώρα κι ἀπό πάντα

μοῦ φαίνεται ὁ πιό ἀχρείαστος πώς εἶναι·

κι ὅποιος ἀπ' τήν πατρίδα του πιό πάνω

βάζει ἔνα φίλο, αὐτόν ἐγώ τόν ἔχω

γιά τίποτα, γιατί —καί μάρτυράς μου

ᾶς εἶναι ὁ Δίας πού ὅλα τά βλέπει πάντα—

ποτέ ἐγώ δέ θά σώπαινα, ὅταν βλέπω

(A)

(B)

(B)

220

230

240

186 - 210 νά ρχεται μια καταστροφή στήν πόλη
άντι της σωτηρίας κι ούτε ποτέ μου
θά κανα φίλο έναν ἔχθρο της χώρας.
Γιατί τό ξέρω πώς αύτή ναι ή μόνη
ή σωτηρία, και μόνο δσο τό πλοϊο,
πού μέσα ταξιδεύομε, όρθο στέκει,
τότε είναι πού τούς κάνομε τούς φίλους.
Μέ τέτοιους έγω νόμους τή στηρίζω
τή δύναμη τοῦ κράτους, και νά τώρα
τί, σύμφωνα μ' αύτά, έχω προκηρύξει
γιά τά παιδιά τοῦ Οιδίποδα στήν πόλη:
‘Ο Ἐτεοκλῆς, πού ἔπεσε πολεμώντας
γι' αύτή μας τήν πατρίδα, δσο κανένας
πιό ἡρωϊκότερ' ἀπ' αύτόν στή μάχη,
σέ μνήμα νά ταφεῖ μ' δσες ταιριάζουν
τιμές στόν πιό ἔνδοξο νεκρό ἐκεī κάτω.
Μά δσο γιά τόν όμοαίματό του* —λέγω
τόν Πολυνείκη— πού τήν πατρική του
τή γῆ και τούς έγχώριους τούς θεούς του
είχε θελήσει, έξοριστος, γυρνώντας,
νά κάψει ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, είχε θελήσει
ἀδερφικό αἴμα νά γευτεῖ και σκλάβους
τούς δικούς του νά πάρει, έχει γιά ὅλους
στή χώρ' αύτή ἀπαγορευτεῖ, κανένας
μέ τάφο νά μήν τόν τιμήσει, μήτε
νά τόν θρηνήσει, μ' ἀθαφτον ἀφήσουν,
πού τό κορμί του τά σκυλιά και τά ὅρνια,
ἀποτρόπαιο θέαμα, τό σπαράξουν.
“Ετσι σκέφτομαι έγω κι ούτε ἀπό μένα
τουλάχιστο, ποτέ δέ θενά πάρουν
οι κακοί πιότερη τιμή ἀπ' τούς δίκιους
και μόνον ὅποιος τό καλό της χώρας
αύτῆς θέλει, τό ἴδιο και πεθαμένος
και ζωντανός θά χει τιμή ἀπό μένα.

όμοαίματος: ἀδελφός ἀπό τήν ἴδια μάνα και πατέρα

250

260

270

Ἐσέν' ἀρέσει, γιέ τοῦ Μενοικέα,
ἔτσι νά κάμεις καί γιά τόν ἔχθρο
καί γιά τό φίλο αύτῆς τῆς χώρας. Εἶναι
δικαιώμά σου ὅποι νά βάλεις νόμο
καί γιά νεκρούς καί γιά μᾶς ὅσοι ζοῦμε.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Φρουροί νά 'στε λοιπόν γι' αύτά ὅσα εἶπα.

ΧΟΡΟΣ

Σ' ἔναν πιό νέο ἀνάθεσε τό βάρος
τοῦ χρέους αύτοῦ.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μά ἔτοιμοι κιόλας εἶναι
αύτοί πού τό νεκρό θά ἐπιτηροῦνε.

ΧΟΡΟΣ

Τί ἄλλο λοιπόν ἔξω ἀπ' αύτό μᾶς θέλεις;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Νά μή δειχτεῖτε ἐπιεικεῖς ἂν ἵσως
καί παραβεῖ κανείς τήν προσταγή μου.

ΧΟΡΟΣ

Ποιός τόσο εἶναι τρελός πού νά θελήσει
τό θάνατό του;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Αύτός θά 'ναι ὁ μιστός του
πραγματικῶς μά ἡ ἑλπίδα γιά τό κέρδος
πολλές φορές κατάστρεψεν ἀνθρώπους.

Άφέντη, δέ θά πῶ πώς ἀπ' τῇ βιά μου
δίχως πνοή ῥθα παίρνοντας τά πόδια
στόν ὕμο μου, γιατί κοντοστεκόμουν
πολλές φορές στό δρόμο ἀπό τήν ἔγνοια
πού πίσω μέ κυκλόφερνε νά στρέψω,
γιατ' ἡ ψυχή μου τέτοια πολλά λόγια
μοῦ μιλοῦσε καί μοῦ λέγε: Καημένε,
τί πᾶς ἐκεῖ πού θά σέ βρει ἄμα φτάσεις
ο παιδεμός*; ταλαίπωρε, ἔτσι ἀκόμα
θά στέκεσαι; κι ἂν θά τό μάθει ἀπ' ἄλλον
ο Κρέοντας, τί κακό πού χεις νά πάθεις;
τέτοια κλωθογυρίζοντας* στό νοῦ μου
μόλις καί μετά βίας ἐμπρός τραβοῦσα
κι ἔτσι μακρύς γίνεται ὁ λίγος δρόμος.
νίκησε μ' ὅλα ταῦτα ἡ ἀπόφασή μου
νά σοῦ ἔρθω ἔδω· κι ἂν τίποτα δέν ἔχω
γιά νά σοῦ πῶ, μά ὅμως θενά μιλήσω,
γιατ' ἥρθα ἀγκαλιασμένος τήν ἐλπίδα
πώς ἄλλο δέ θά πάθω ἀπ' τό γραφτό μου.

300

310

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί τί ναι πού ἔτσι ταραγμένο σ' ἔχει;

ΦΥΛΑΚΑΣ

Νά σοῦ πῶ θέλω πρῶτα ὅσο γιά μένα·
γιατί ἐγώ μήτε τό καμα, μήτε εἶδα
ποιός ἥτανε πού τό καμε· οὔτε θά ἥταν
δίκιο νά μ' εύρουν τίποτ' ἀμαρτίες.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Παίρνεις καλά τά μέτρα σου καί γύρω

παιδεμός: βασανιστήριο

κλωθογυρίζω: ξετυλίγω, γυροφέρνω (κλώθω = γνέθω)

μέ τέχνη τά χαράκια* σου τά στήνεις· ὅπο ελατέρκυν νότι μεσώπτιλγ 242 - 256
σίγουρα κάτι νέο θά ἥρθες νά φέρεις.

ΦΥΛΑΚΑΣ

Γιατί σοῦ φέρνει πάντα πολύ ζόρι
νά φανερώσεις τό κακό.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Λοιπόν,
δέ λές ὅτι ἔχεις καί νά παίρνεις πόδι;

ΦΥΛΑΚΑΣ

Σοῦ λέω, νά τό νεκρό ἔθαιψε κάποιος
λίγη πρίν ὥρα κι ἔφυγε, ἀφοῦ πρώτα
τοῦ πασπάλισε ἀπάνω στεγνή σκόνη
κι ἀφοῦ μ' ὅλα τόν ἄγιασε πού πρέπει.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Τί λές; Ποιός ἀντρας εἶχε αύτή τήν τόλμη;

ΦΥΛΑΚΑΣ

Δέν ξέρω, γιατ' ἐκεῖ δέν ἦταν οὔτε
σκάμμα ἀπ' ἀξίνα οὔτε φτυαριά ἀπό τσάπα,
μά τραχιά πέτρα ἡ γῆς χωρίς σκισμάδα
κι μήτε χάραμα τροχοῦ ἀπ' ἀμάξι,
μά ἵχνος ὅποιος νά τό καμε κανένα
δέν ἄφησε· κι ἔτσι, καθώς ὁ πρῶτος
φύλακας τῆς ἡμέρας μᾶς φωνάζει
κι ἐμεῖς νά δοῦμε, θάμα ἀξήγητο
βρέθηκε μπρός μας· ὁ νεκρός καθόλου
δέ φαίνονταν, ὅχι ἐνταφιασμένος
βέβαια μές στή γῆ, μά ψιλό χῶμα
σάν ἀπό κάποιο πού 'θελε ἀπ' τό μίασμα*

χαράκι: χαντάκι, αύλακι, σκεπασμένη παγίδα
μίασμα: βεβήλωση, μόλυσμα

257 - 277 νά γλιτώσει, τόν σκέπαζε άπο πάνω·
μά ούτε άγριμιού σημάδια ούτε καί σκύλου
πού νά ᾧθε ή πού νά σπάραξε φαινόταν.

Κι ἄρχισε τότε μεταξύ μας λόγια
νά ρίχνονται βαριά κι ο ἔνας τόν ἄλλο
κατηγοροῦσε φύλακας καί τέλος
καί στά χέρια θά φτάναμε, χωρίς
νά τ' αν κανείς ἔκει νά μᾶς χωρίσει·
γιατ' ἦτανε ο καθένας μας ο φταίχτης
καί γιά κανένα άπόδειξη δέν ἦταν,
μά ξεσκιζόνταν ὅλοι πώς δέν ξέρουν
κι ὅλοι μας ἔτοιμοι ἤμαστε νά μποῦμε
καί στή φωτιά καί σίδερα ἀναμμένα
στά χέρια νά σηκώσουμε καί σ' ὅλους
τούς θεούς όρκιζόμαστε πώς μήτε
τό καμε αὐτός καί μήτε πού γνωρίζει
ποιός σκέφτηκε ή ποιός τό καμε τό πράμα.

(A)

Στό τέλος, ἀφοῦ τίποτα πιό πέρα
δέν ἔβγαινε μέ τά ψαξίματά μας,
λέει ἔνας κάτι πού μᾶς ἔκαμε ὅλους
νά σκύψομε στή γῆ τήν κεφαλή μας
ἀπ' τό φόβο, γιατί μήτε νά ποῦμε
μπορούσαμε ὅχι, μήτε κι ἦταν τρόπος
νά μή βγει κάνοντάς το σέ κακό μας·
κι ο λόγος του ἦταν, πώς σέ σένα ἀμέσως
ἔπρεπε ν' ἀναφέρομε τό πράμα
καί νά μήν τό σκεπάσομε· ὅλοι ἐμείναν
σύμφωνοι καί καταδικάζει ο κλῆρος
ἐμένα τόν ταλαίπωρο νά πάρω
αὐτή τή χάρη άπάνω μου· καί νά με,
δίχως νά Θέλω, δίχως νά μέ Θέλουν,
τό ξέρω αὐτό, γιατί ποιός ποτέ στρέγει*
τό μηνυτή* μέ τά κακά μαντάτα;

στρέγω: ἀνέχομαι, δέχομαι
μηνυτής: μανταφόρος

340

350

360

370

Ἐμένα, ὡς βασιλίᾳ, μέσα στό νοῦ μου
μιά συλλογή πολυώρα τριγυρίζει,
μήν ἵσως κι εἶναι ἀπό θεοῦ τό πράμα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Πάψε, πρίν μέ τά λόγια αύτά σου ἀνάψεις
μέσα μου τό θυμό, μήπως βρεθεῖς
πώς εἶσαι ὀνόητος μαζί καὶ γέρος·
γιατί δέν εἶναι ὑποφερτό ν' ἀκούω
αύτά πού λές, πώς οἱ θεοί φροντίζουν
γιά τοῦτο τό νεκρό· καὶ γιά ποιό λόγο,
τάχα νά τόν τιμῆσουν; γιά εὔεργέτη
τόν ἔθαφταν; αὐτόν πού ἥρθε νά βάλει
φωτιά στούς γυροστηλωτούς* ναούς τους
καὶ στ' ἀφιερώματά τους καί τή γῆ τους
ν' ἀναποδογυρίσει καὶ τούς νόμους;
ἡ βλέπεις νά τιμοῦν οἱ θεοί κακούργους;

"Οχι, δέν εἶν' αὐτό· μά κι ἀπό πρίν
κάποιοι μέσ' ἀπ' ἔδω, πού μετά βίας
μ' ἀνέχονταν, τά κρυφομουρμουρίζαν
κουνώντας μουλωχτά τήν κεφαλή τους·
κι οὕτ' ἐννοῦσαν στό ζυγό νά σκύψουν
τόν τράχηλο*, ὅπως ἀπαιτεῖ τό δίκιο,
καὶ νά μέ στρέγουν· ἀπ' αὐτούς —τό ξέρω
πολύ καλά— πώς παρακινημένοι
καὶ τοῦτοι ἔδω μέ πλερωμή, ἔχουν κάμει
ὅ, τι ἔκαμαν· γιατί μές στούς ἀνθρώπους
εὔρεμα πιό κακό δέ βλάστησε ἄλλο
ἀπ' τό χρυσάφι· αὐτό τίς πολιτείες
φέρνει ἄνω κάτω· αὐτό καὶ ξεβγατίζει
τούς ἄντρες ἀπ' τά σπίτια των· αὐτό⁴⁰⁰
καὶ τῶν δικαίων τίς γνῶμες ξεπλανεύει

γυροστηλωτός (ναός): περίστυλος
τράχηλος: σβέρκος

300 - 319 καί ἀλλάζοντάς τές στρέφει σ' αἰσχρές πράξεις ο πολιτικός
καί κάθε ἀνόσιο ἔργο τούς μαθαίνει.

Μά αὐτοί πού πουλημένοι ἔβγαλαν πέρα
μιά τέτοια δουλειά, πολύ δέ θ' ἀργήσουν
νά εἰσπράξουν τό μιστό πού τούς ἀξίζει·
μά ἄν μοῦ εἴναι σεβαστός ὁ Δίας ἀκόμα,
καλά νά ξέρεις καί σ' τό λέω μ' ὅρκο,
πώς ἄν δέ βρειτε ἐκεῖνον πού χει κάμει
τήν ταφή αὐτή καί δῶ στά μάτια ἐμπρός μου
δέν τόν παρουσιάσετε, δέ θά 'ναι
μόνο ὁ "Ἄδης ἀρκετός γιά σᾶς, πρίν πρώτα
ζωντανοί στήν κρεμάλα φανερώσετε
ποιός είχε αὐτό τό θράσος· κι ἔτσι τότε
ἄλλη φορά θά ξέρετε ἀπό ποῦ
ἀξίζει νά ζητᾶ κανείς τό κέρδος
καί πώς δέν πρέπει ἀπό παντοῦ νά θέλει
νά ὠφελείται, γιατί τ' ἄτιμα κέρδη
χαλούνε πιό πολλούς παρά πού σώζουν.

ΦΥΛΑΚΑΣ

Θά' δινες ἄδεια νά πῶ κάτι, ἢ πρέπει
νά γυρίσω νά φεύγω;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Πῶς μ' ἐνοχλεῖ καί τώρα νά σ' ἀκούω;
Καί δέ βλέπεις

ΦΥΛΑΚΑΣ

Η ἐνόχληση στ' αὐτιά εἴναι ἡ στήν ψυχή σου;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Τί θές νά ξέρεις ποῦ εἴναι ἡ ἐνόχλησή μου;

ΦΥΛΑΚΑΣ

Ο φταίχτης σέ πληγώνει στήν καρδιά σου,
τ' αὐτιά σου ἐγώ.

Πόσο μά τήν ἀλήθεια
σ' ἔπλασε φλύαρο ὁ Θεός.

ΦΥΛΑΚΑΣ

Αὔτη ὅμως
δέν ἔκαμα τουλάχιστο τήν πράξη.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μάλιστα καί πουλώντας τήν ψυχή σου,
γιά χρήματα.

ΦΥΛΑΚΑΣ

’Οιμέ, τί κακό πού ’ναι
νά πιστεύει κανείς πώς βλέπει πράμα
πού εἰν’ ὅμως ψέμα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Αὔτό ἐλειψε νά κάνεις
καί τόν ἔξυπνο τώρα· μ’ ἄν τούς φταῖχτες
δέ μοῦ παρουσιάσετε, θά δεῖτε
τί συφορές τά αἰσχρά τά κέρδη φέρνουν.

ΦΥΛΑΚΑΣ

Μακάρι νά βρεθοῦν, αύτό πρό πάντων
θέλω κι ἔγώ· μ’ ἄν πιαστοῦνε ἡ ὥχι
—γιατ’ αύτό ἡ τύχη θά τό κρίνει— ἐμένα
βγάλ’ το ἀπ’ τό νοῦ σου πώς ποτέ ἐδῶ πέρα
θά ξαναδεῖς· γιατί μεγάλη χάρη
στούς θεούς χρωστῶ πού γλίτωσα καί τώρα
χωρίς νά ἐλπίζω καί νά τό πιστεύω.

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

332 - 356

ΧΟΡΟΣ

Πολλά 'ναι τά θάματα,
πιό θάμ' ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, τίποτα·
πέρ' ἀπ' τὴν ἀφρομάνιστη*
τραβάει καὶ πάει τῇ θάλασσα
μὲ τοῦ νοτιᾶ τίς φουρτοῦνες,
περνώντας κάτω ἀπ' τὰ κύματα
π' ὄλογυρά του βρυχιοῦνται·
καὶ τὴν τρανύτερη μέσ τοις θεούς 450
τὴν ἄφταρτη ἀκάματη Γῆ,
καταπονάει* μέ τ' ἀλέτρια, πού χρόνο μέ χρόνο
πᾶνε κι ἔρχονται ἀλογόσυρτ' ἀπάνω τῆς
δργώνοντάς την.

Καί τῶν ἀλαφρόμυαλων
τῶν πουλιῶν τῇ γενιά παγιδεύοντας
πιάνει καὶ τά ἔθνη τῶν ἄγριων
τῶν Θηρίων καὶ τά θαλάσσια
τά θρέμματα τοῦ πελάου 460
μέσ στά διχτυόκλωστα βρόχια* του
ὅ ἄνθρωπος ὁ πολυτεχνίτης,
καὶ τ' ἀγρίμι πού ζεῖ στῶν βουνῶν τίς ἐρμιές
μέ τίς μηχανές του νικᾶ
καὶ στό δασύτριχο γύρω τ' ἀλόγου τὸν τράχηλο
περνάει τό ζυγό, καθώς καὶ τοῦ ἀδάμαστου* 470
βουνίσιου ταύρου.

Καί γλώσσα καὶ νόηση ἀνεμόφτερη
καὶ τὴν καλή μέσ σέ πόλεις κυβέρνια του
ἔμαθε νά 'χει· καὶ πῶς

ἀφρομάνιστος: μανιασμένος, ἀφρισμένος
καταπονῶ: καταβάλλω, κατανικῶ, γονατίζω κάποιον
διχτυόκλωστο βρόχι: παγίδες γιά πουλιά φτιαγμένες μέ δίχτυ
ἀδάμαστος (ταῦρος): ἀτίθασος, πού δέν ᔁχει εύνουχιστεῖ

καὶ τοῦ κακοῦ τ' ἀνεμόβροχου

νά φυλάγεται — δὸς παντοσόφιστος·

ἀνεφοδίαστον, τίποτα

δέν τὸν βρίσκει ἀπ' ὅ, τι 'ναι νά 'ρθει· οὐδὲν μολύβιον τὸν βρῶν

μόνον ἀπ' τὸ Θάνατον· οὐδὲν αὔροδον νῆστον τὸν βρῶν

γλιτωμόν δέ θά βρεῖ πουθενά· οὐδὲν τομέαν· οὐδὲν δὲν τὸν βρῶν

ὅμως γι' ἀρρώστιες, πού τρόπο δέν εἶχανε,

βρῆκε δὸς ἔνας μέ τὸν ἄλλο γιατρειά.

Κι ἔνω ἔχει σοφία νά μηχανεύεται

τέχνες π' οὔτε μποροῦσε νά ἐλπίσει κανείς

πότε γυρνάει στό κακό

καὶ στό καλό πότε πάλι· μά ὅποιος τούς νόμους τιμᾶ

τῆς χώρας του καί τήν ὀρκόδετην*

τῶν θεῶν δίκη, δοξάζει τήν πόλη του,

κι εἴναι χαμός της ἑκείνος, πού

ξεδρομίζει ἀπ' τήν ἵσια τή στράτα

χάρη στό θράσος του.

Ο Θεός μήν τό δώσει ποτέ

κάτω ἀπ' τήν ἴδια τή στέγη νά κάθεταιον πώλη νῆστον ποτέ
ἡ νά μοῦ εἴναι ἔνας τέτοιος δόμογνωμος.

480

490

Ο ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Θάμ' ἀκατανόητο, πού ἐμπρός του

στέκεται στό ναί καί στ' ὅχι ὁ νοῦς μου· εὖρη φρέγην τὴν ὥρη

πώς νά πῶ, ἀφοῦ τηνέ γνωρίζω, εὖρη φρέγην τὸν χροῦδην· μά μηδενί

πώς αὐτή δέν εἴναι ἡ Ἀντιγόνη;

Ω δυστυχισμένη τοῦ δυστυχισμένου

κόρη Οἰδίποδα, μά τί 'ναι;

γιατί βέβαια δέ σέ φέρνουνε πώς νά 'χεις

τή βασιλικιά πατήσει προσταγή,

καὶ νά σ' ἔπιασαν σέ τέτοια τρέλ· ἀπάνω;

ὅρκόδετος; δεμένος μέ ὄρκο

Αύτή 'vai ἐκείνη πού 'καμε τήν πράξη,
αύτή 'vai πού τήν πιάσαμε νά Θάφτει·
μά ποῦ 'vai ό βασιλιάς;

500

ΧΟΡΟΣ

Νά τον πού βγαίνει
ξανά 'πό τό παλάτι, και στήν ώρα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Τί γε; καὶ γιά τί πράμα ἤρθη στήν ώρα;

ΦΥΛΑΚΑΣ

Βασιλία μου, ποτέ κανείς δέν πρέπει

γιά τίποτα νά όρκίζεται. γιατί ολλη

κατόπι ίδέα τήν πρώτη μας τή γνώμη

τή βγάζει ψεύτρα· ἔτσι κι ἐγώ ἐκαυχίόνου

πώς δύσκολα θά μ' ἔβλεπες πιά μπρός σου

μέ κεῖνες τίς φοβέρες σου, πού πῆγα

νά ξεψυχήσω πρίν· μά ἀφοῦ καμιά ἄλλη

χαρά δέν εῖναι πιό γλυκιά ἀπό κείνη

πού μήτ' ἐλπίζεις, μηδέ βάζει ὁ νοῦ σου.

ἔρχομαι, μ' ὅλους πού καμα δρκους.

μαζί μ' αὐτή πού πιάσαμε τήν κόρη

νά θάφτει τό νεκρό· δέν εἴχε κλῆρο

καὶ παρακλῆρο ἐδῶ, μά ὅλο δικό μ

εῖναι τοῦτο τό τυχερό κι ὅχι ἄλλου

Καί τώρα, βασιλιά, πάρε την ό γδιο

κι ἀνάκρινε κι ἐξέτασε ὅπως θέλεις·

ὅσο γιά μένα, δίκιο λέω πώς εἶναι

λεύτερος πιά ἀπ' αὐτά νά χω γλίτυ

510

126

Κι αύτή πού φέρνεις, ποῦ καί σέ τί άπάνω
τήν ἔπιασες;

ΦΥΛΑΚΑΣ

Νά θάφτει αύτή τό πτῶμα.
Τά ἔμαθες ὅλα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μά καταλαβαίνεις
τί λές; Κι αύτή 'ναι ἡ ὄρθη ἡ ἀλήθεια;

ΦΥΛΑΚΑΣ

'Αφοῦ τήν εἶδα ὁ ἕδιος νά τόν θάφτει
τό νεκρό πού ἀπαγόρεψες δέν εἶναι
καθαρά καί σταράτα ὅπως τά λέω;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί πῶς τήν εἶδαν, πῶς τήν πιάσανε
πού τό 'κανε;

ΦΥΛΑΚΑΣ

"Ἐτσι γένηκε τό πράμα:
ὅταν γυρίσαμε ἔπειτα ἀπό κεῖνες
τίς τρομερές φοβέρες σου, ἀφοῦ πρῶτα
σαρώσαμε καλά καλά τή σκόνη
πού σκέπαζε ὅλο τό νεκρό καί τέλεια
γυμνώσαμε τό πτῶμα πού 'χε ἀρχίσει
νά σαπίζει, καθίσαμε σέ κάπι

βράχους ψηλά καί πού εἶχαμε ἀπό πίσω
τόν ἄνεμο, ἔτσι πού νά μή μᾶς φέρνει
τή βρώμ' ἀπ' τό νεκρό· κι ὁ ἔνας τόν ἄλλο
κεντούσε μέ κακές φοβέρες νά 'χει
τά μάτια του ἀνοιχτά, μήν τύχει πάρει
στ' ἀψήφιστα κανείς αύτό τόν κόπο.

415 - 436 "Ετσι τό πράμα πήγαινε, ώσπου ο ἥλιος
λαμπερός ἥρθε στ' ούρανοῦ τῇ μέσῃ
κι ἔκαψε λάβρα*: μά ξάφουν τότε
μιά ρουφαλιά* ἀπ' τῇ γῆ σηκώνοντας
Θεϊκό κακό, ἔνα σίφουνα, γιομίζει
τόν κάμπο, ἀλύπητα σουρομαδώντας*
τίς φυλλωσίες τῶν δέντρων μέσι στό λόγγο.
Ο ούρανός ὅλος φούντωσε ἀπ' τῇ σκόνη,
καὶ μεῖς πιὰ μέ τά μάτια μας κλεισμένα
τῇ θεϊκά ύπομέναμε κατάρα·
μά ὅταν μετά καιρό λούφαξε* τέλος,
Φάνηκε ἡ κόρη ἐκεῖ. Βάζει τούς Θρήνους
σάν τό πικρό πουλί τίς στριγγιές κλάψεις
πού τήν ἄδεια φωλιά του ὄρφανεμένη
Θά βρεῖ ἀπό τά μικρά του· ἔτσι καὶ τούτη
σάν εἴδε τό νεκρό ξεγυμνωμένο,
νά σκούζει ἀρχίζει καὶ νά καταριέται
μ' ἄγριες κατάρες κείνους πού τό κάμαν·
καὶ φέρνει μέσι στά χέρια της ἀμέσως
χῶμα στεγνό καὶ μ' ἔνα ροδοκάνι*
ἀπό κρουστό χαλκό χύνει ἀπό πάνω
στό νεκρό τρίσπονδες χοές*. μά εὔτύς
κι ἐμεῖς μόλις τήν εἴδαμε ὅλοι ὀρμοῦμε
μαζί καὶ τήν ἀρπάζουμε, χωρίς
καθόλου αὐτή νά δεῖξει ταραγμένη,
καὶ γιά ὅ,τι ἔκαμε πρίν καὶ γιά αὐτά τώρα
τήν ξετάζαμε· αὐτή τίποτ' ἀπ' ὅλα
δέν ἀρνιότανε, πράμα πού γιά μένα
μού 'φερνε χαρά μαζί καὶ θλίψη·

λάβρα: λιοπύρι, κάψα, ζέστη
ρουφαλιά: άνεμοστρόβιλος

σουρομαδῶ: μαδῶ ἀπό τή ρίζα

λουφάζω: φοβᾶμαι, ζαρώω ἀπό φόβο, καταλαγιάζω

ροδοκάνι: ραντιστήρι μέ ἀγιασμένο νερό

χοή (χοές): τελετή, μνημόσυνο γιά τούς νεκρούς

γιατ' ἄλλο πιό γλυκό δέν εἶναι, ἢ νά χεις
γλιτώσει ὁ ἔδιος, μά εῖναι πάλι πόνος
τούς φίλους νά ὀδηγᾶς στή συφορά τους·
μά ὅπως καί νά χει, τίποτα δέ βάζω
μπρός στή δικιά μου ἐγώ τή σωτηρία.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ἐεύ, σέ σένα λέγω, πού μᾶς σκύβεις
τό κεφάλι στή γῆς, ὀμολογεῖς
ἢ ἀρνεῖσαι πώς δέν τό χεις ἐσύ κάμει;

580

(A5)

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Καί ὀμολογῶ καί διόλου δέν ἀρνοῦμαι
πώς δέν τό καμα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ἐεύ μπορεῖς νά παίρνεις
τώρα τά πόδια σου ἀπ' ἔδῶ, ὅπου θέλεις,
λεύτερος ἀπ' τήν κάθε πιά ύποψία.
Λέγ' ἐσύ τώρα, κι ὅχι πολλά λόγια
μά σύντομα· ἥξερες τό κήρυγμα
πού πρόσταζε μήν κάμει αύτό κανένας;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Τό ἥξερα, πώς νά μή; Γνωστό ἦταν σ' ὅλους.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί τόλμησες λοιπόν νά παραβεῖς
αύτό τό νόμο;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ναί, γιατί δέν ἦταν
ὁ Δίας, πού μοῦ τά χεις αύτά κηρύξει,
οὔτε ἡ συγκάτοικη μέ τούς θεούς
τοῦ Κάτω κόσμου, ἡ Δίκη, αύτούς τούς νόμους

590

(A6)

Έπιδαύρια 1956. «Άντιγόνη». Άντιγόνη (Α. Συνοδίνος) και Ισμήνη (Α. Βαλάκου). Σκηνοθεσία Άλεξη Μινωτῆ.

μές στούς ἀνθρώπους ὅρισαν· καί μήτε
πίστευα τόση δύναμη πώς νά χουν
τά δικά σου κηρύγματα, ὥστ' ἐνῶ εῖσαι
θνητός νά μπορεῖς τῶν θεῶν τούς νόμους
τούς ἄγραφους κι ἀσάλευτους νά βιάζεις*.
γιατί όχι σήμερα καί χτές, μά αιώνια
ζοῦν αύτοί, καί κανείς δέν τό γνωρίζει
ἀπό πότε φανήκανε· κι ἐγώ

ποτέ δέ θά μποροῦσα νά τρομάξω
θέλημ' ἀνθρώπου κανενός καί δώσω
στούς θεούς δίκη, παραβαίνοντάς τους·
πώς θά πεθάνω τό ἔερα· πῶς όχι;
καί δίχως τά κηρύγματά σου ἐσένα·
κι ἂν θά πεθάνω πρίν τῆς ὥρας μου,
κέρδος ἐγώ τό λέω αύτό, γιατ' ὅποιος
ζεῖ μές σέ τόση δση ἐγώ δυστυχία,
πῶς νά μήν τοῦ είναι ό θάνατός του κέρδος;
ἔτσι κι ἐγώ τίποτα δέν τόν ἔχω

τόν πόνο τοῦ θανάτου αύτοῦ· μά ἂν ἦταν
καί τό ἀνεχόμουν ἄταφος νά μείνει
τῆς μητέρας μου ό γιός στό θάνατό του,
αύτό θά μοῦ ἤταν πόνος· γι' αύτά τ' ἀλλα
καθόλου δέν πονῶ· κι ἂν τώρα ἐσύ
γιά ἄμυαλη μέ περνᾶς γι' αύτά πού κάνω,
ό ἄμυαλος ἵσως γι' αύτά πού παίρνει.

ΧΟΡΟΣ

Δείχνει τ' ὡμό τό φυσικό τῆς κόρης
πῶς είναι ἀπό πατέρα ὡμό· δέν ξέρει
νά γέρνει μές στίς δυστυχίες κεφάλι.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μά ξέρε πώς οἱ πιό σκληρές οἱ γνῶμες

βιάζω: παραβιάζω, καταπατῶ

(B3)

(B4)

600

610

620

474 - 496 αύτές εἶναι πού πιότερο καί πέφτουν,
κι ὅσο γερό τό σίδερο καί νά 'ναι
ὅταν στήν πύρα τῆς φωτιᾶς σκληρύνει,
τότε θά δεῖς πῶς σπάνει καί ραγίζει·
καί τ' ἄλογα τά πιό βαρβάτα, ξέρω,
ἔνα μικρό χαλινάρι τά σιάζει*.
γιατί δέν πάει νά μεγαλοφέρνει
ὅταν εἶναι κανείς δοῦλος τῶν ἄλλων.
Κι αὐτή ἡξερε τό θράσος της νά δείξει
καί τότε πού τούς νόμους μας πατοῦσε,
καί δεύτερο αὐτό θράσος της, ἀφοῦ ἔχει
κάμει τήν πράξη καί νά τήν καυχιέται
καί νά γελά μέ τό κατόρθωμά της.
Δέν εἶμαι ἐγώ, αὐτή 'ναι τώρα ὁ ὀντρας,
ἄν ἀτιμώρητα ἔτσι τήν κρατήσει
τήν ἔξουσία αὐτή· μ' ἄς πάει νά 'ναι
παιδί τῆς ἀδερφῆς μου; ἄς πάει νά 'ναι
ἡ πιό στενή ἀπό αἷμα συγγενής μου
μές σ' ὅλους πού τόν ἵδιο Ἐφέστιο Δία
λατρεύομε, μά αὐτή καί ἡ ἀδερφή της
δέ θά γιλυτώσουν ἀπ' τόν πιό κακό
τό θάνατο· γιατί τό ἵδιο καί κείνην
κατηγορῶ, πῶς εἴχε μελετήσει
τήν ταφή τοῦ νεκροῦ. Φωνάξετέ την
εύτύς ἔδω· τήν εἴδα τώρα μέσα
πού 'κανε σάν τρελή κι ἀλλοπαρμένη*.
γιατ' ἡ ψυχή ἐκεινῶν πού σκεδιάζουν
στά σκοτεινά μιάν ὅχι καλή πράξη,
προδίνεται συχνά καί πρίν τήν κάμουν·
μά ὅχι πιό λίγο ἔχτρεύομαι ὅταν ἔνας
ζητᾶ, σάν θά πιαστεῖ στό κακό ἐπάνω,
μέ ὠραῖα νά τό στολίζει ἔπειτα λόγια.

σιάζω: ίσιάζω, βάζω στόν ἵσιο δρόμο
ἀλλοπαρμένος: τρελός, λογικά φευγάτος, ἀφηρημένος

Σκότωσέ με λοιπόν, Θές τίποτ' ἄλλο;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ἐγώ; μά τίποτα· ἔχω αύτό, ὅλα τά ἔχω.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Τί ἀργεῖς λοιπόν; γιατί καμιά δέ βρίσκω
στά λόγια σου εύχαριστηση, μήτε εἴθε
νά βρῶ ποτέ μου ἔγώ· τό ἵδιο καί σένα
εύχαριστες οἱ πράξεις μου δέ σοῦ εἶναι.

"Αν καὶ ἀπό ποῦ θέ νά ἔχα πιό μεγάλη
δόξα ἀποχτήσει, παρά θάβοντας
τὸν ἵδιο μου ἀδερφό; Θά όμολογοῦσαν
κι δῆλοι αὐτοί ἔδω πώς μ' ἐπιδοκιμάζουν,
ἄν φόβος δέν τούς ἔκλεινε τῇ γλώσσα·
μά οἱ βασιλεῖς, ἔχτος ἀπό ἄλλα τόσα
πού ἔχουν νά χαίρονται ἀγαθά, μποροῦνε
νά λένε καί νά κάνουν δ, τι θέλουν.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Αὗτό ἔσυ μόνη ἀπ' ὅλους αὐτούς βλέπεις.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Βλέπουν κι αύτοί· μά ἐμπρός σου κλειοῦν τή γλώσσα.

Καί δέν ντρέπεσαι ἔσυ χωριστή νά ἔχεις
γνώμη ἀπ' αὐτούς;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

"Οχι, ντροπή δέν τό ἔχω
νά τιμῶ αὐτούς πού εἴμαστε ἀπ' τό ἵδιο σπλάχνο.

Καί ἀπ' τό ὕδιο σπλάχνο δέν ἦταν καὶ κεῖνος
πού πεσε πολεμώντας μπρός στόν ἄλλο;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ἄπ' τό ὕδιο, ἀπό μιά μάνα καὶ πατέρα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Πῶς λοιπόν πρόσφερες τιμές ὁπού εἶναι
ἀσέβεια γιά κεῖνον;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Τέτοιο πράμα
δέ θά τό μαρτυρήσει ὁ πεθαμένος.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ἄφοῦ ὅμοια τόν τιμᾶς μέ τόν ἀνόσιο;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Σκοτώθηκε ὅχι σκλάβος, μά ἀδερφός του.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Κουρσεύοντας τή χώρα του, ἐνῶ ἐκεῖνος
ύπερασπίζοντάς την.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

“Ομως ὁ “Αδης
ἴσους γιά δλους ποθεῖ τούς νόμους πού ἔχει.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μά ὅμοιος μέ τόν καλό ὁ κακός δέν εἶναι
γιά νά χουν ίσο κλῆρο*.

κλῆρος: μερίδιο

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ποιός ξέρει

ἄν ἔχουν αὐτά πέραση ἐκεῖ κάτω.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ποτέ μου ἔχθρος δέ θενά γίνει φίλος

οὔτε κι ἀφοῦ πεθάνει.

ΝΙΗΜΞΙ

ΗΙΟΛΙΤΙΑ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ἐγώ δέν εἶμαι

γιά νά μοιράζομαι ἔχθρες, ἀλλ' ἀγάπη.

ΝΙΗΜΞΙ

690

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Σάν πᾶς λοιπόν κάτω ἀπ' τή γῆ, ἀφοῦ πρέπει

καὶ καλά ν' ἀγαπᾶς, ἀγάπα ἐκείνους

πού ναι ἐκεῖ κάτω μά σσο ἐγώ θέ νά μαι

στή ζωή, γυναίκα δέ θά ἔξουσιάσει.

ΗΙΟΛΙΤΙΑ

ΧΟΡΟΣ

Ἄλλα νά, στίς πύλες μπρός ή Ισμήνη

χύνοντας φιλάδερφο ἀπ' τά μάτια δάκρυ,

ἔνα σύννεφο στά φρύδια της ἀπάνω,

τό ἀναμμένο πρόσωπό της παραλλάζει*

βρέχοντας τά ώραϊα τά μάγουλά της.

ΝΙΗΜΞΙ

730

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί σύ, πού στό παλάτι, σμουλωγμένη*

700

σάν όχια μού πίνες κρυφά τό αἴμα,

ούδ' ἥξερα πώς θρέφω δυό κατάρες

καὶ τῶν θρόνων μου ἀναποδογυρίστρες,

ἔλα ἐδώ πέ μας, θενά ὁμολογήσεις

πώς ἔλαβες καί σύ στήν ταφή μέρος,

ΗΙΟΛΙΤΙΑ

παραλλάζω: ἀσχημίζω, ἀλλάζω μορφή

σμουλωγμένος: μουλωχτός, ζαρωμένος, κρυφός

ΙΣΜΗΝΗ

Nai, τό καμα, ἃν τ' ὁμολογεῖ κι αὐτή, κι ἀπάνω μου τήν ίδια εύθυνη παίρων

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Μά αύτό δέ θά σοῦ τό ἐπιτρέψει ἡ Δίκη,
γιατί οὔτε σύ τό θέλησες, μά κι οὔτε
βοηθό μου ἔγώ σέ πῆρα.

ΣΕΜΗΝΗ

Μά σ' αύτές σου
τίς φουρτοῦνες δέν ντρέπομαι νά κάμω
της συφορᾶς μαζί σου τό ταξίδι.

ANTIGONH

Ποιοί κάμανε τήν πράξη, αύτό τό ξέρουν
ό "Αδης κι οι κάτω ἐκεῖ· καί γώ δέ στρέγω
μιά φίλη π' ἀγαπᾶ μέ λόγια μόνο.

|ΣΜΗΝΗ

Μή μ' ἀρνηστεῖς κάν την τιμήν, ἀδερφή μου,
μαζί σου ν' ἀποθάνω καὶ ξοφλήσω
τό χρέος μου στό νεκρό.

ANTIGONH

Δέν ἔχω ἀνάγκη
νά πεθάνεις μέ μένα καί μή θέλεις
δικά σου ὅσα δέν ἄγγιξες νά κάνεις
φτάνει ό δικός μου ό Θάνατος.

|ΣΜΗΝΗ

Θά χει ή ζωή μου χάρη, ἐν θά σέ χάσω;

Τόν Κρέοντα ρώτα, γιατί αύτοῦ μονάχα
τήν ἔγνοια ἔχεις.

ΙΣΜΗΝΗ

Μά γιατί Θέλεις ἔτσι
νά μέ πικραίνεις, δίχως ὄφελός σου;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Μέ πόνο μου γελῶ, ἂν γελῶ μέ σένα.

ΙΣΜΗΝΗ

Μά τουλάχιστο τώρα τί μποροῦσα
νά σ' ὠφελήσω;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Σῶσ' τόν ἑαυτό σου
δέ σε ζηλεύω νά γλιτώσεις.

ΙΣΜΗΝΗ

τῆς ἅμοιρης, καί νά μή μεραστοῦμε
τήν ἴδια τύχη;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Γιατί διάλεξες
έσύ νά ζήσεις, κι ἔγώ νά πεθάνω.

ΙΣΜΗΝΗ

Μά ὅχι καί δίχως νά σοῦ πῶ τούς λόγους
πού εἶχα.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ἐσύ νόμιζες πώς εἶχες

558 - 569 δίκιο μ' αύτούς, κι ἐγώ μέ τούς δικούς μου.

ΙΣΜΗΝΗ

Κι ὅμως εἶναι τό φταίξιμό μας ἵσο.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ἐννοια σου, ἐσύ 'σαι ζωντανή, μά ἐμένα
ἀπό καιρό ἡ ψυχή μου ἔχει πεθάνει,
γιά νά κάμει τό χρέος της στούς νεκρούς μας.

740

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Οἱ κόρες λέω αὐτές, ἡ μιά των τώρα
μᾶς φανερώνεται τρελή, καί ἡ ἄλλη
ἄφοῦ πρωτογεννήθηκε.

ΙΣΜΗΝΗ

τίς φουρτούσσει τούς τούς νά κάρια

Γιατί

μήτ' ὁ νοῦς, βασιλιά, πού 'χει κανένας,
τοῦ μένει, ἀν τοῦ ἔρθουν συμφορές, μά φεύγει.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

'Εσένα σοῦ ἔφυγε ὅταν διάλεξες
νά σμίξεις μέ κακούς γιά κακές πράξεις.

ΙΣΜΗΝΗ

Μόνη χωρίς αύτήν καί πῶς νά ζήσω;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Αὔτη — οὕτε νά τή λέσ, πιά δέν ύπάρχει.

ΙΣΜΗΝΗ

Μά τοῦ γιοῦ σου τή νύφη θά σκοτώσεις;

750

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Βρίσκονται κι ἄλλα γιά σπορά χωράφια.

ΙΣΜΗΝΗ

Μά ἔτσι δέν τά χαν ταιριασμένα οί δυό τους.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Αποστρέφομαι ἐγώ κακές γυναῖκες
γιά τά παιδιά μου.

ΙΣΜΗΝΗ

Αἴμον' ἀγαπημένε, ποικιλότερος τί προσβολή ό πατέρας σου σοῦ κάνει.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μέ παρασκᾶς καί σύ κι αύτός σου ό γάμος.

ΧΟΡΟΣ

Αλήθεια θέλεις νά τοῦ τήν στερήσεις
αύτήν τοῦ γιοῦ σου;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ο "Αδης εἰν' ἐκεῖνος,
πού θά βάλει σ' αύτούς τούς γάμους τέλος.

ΧΟΡΟΣ

Ωστ' ἔχεις φαίνεται ἀποφασισμένο
τό θάνατό της.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Kai μέ τή δική σας
μαζί τήν ψῆφο. Μά ας τελειώνομε, ἔλα,
πάρτε τες, δοῦλοι, μέσα κι ἀπό τώρα
πρέπει δεμένες κι ὥχι ἀπολυμένες*

*ἀπολυμένος: ἀδέσποτος, λυτός, ἐλεύθερος

579 - 601 νά 'ναι αύτές οι γυναικες· γιατί μ' ὅλο
τό θράσος του κανείς, σά δεῖ τό Χάρο
νά στέκεται κοντά, ζητᾶ νά φύγει.

Κα δρις εἶναι το πρώτο μα

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

ΧΟΡΟΣ

Καλότυχοι πού δέ γευτοῦν
στή ζωή τους κανένα κακό·
γιατί γιά κείνους πού όργη θεϊκά
τά σπίτια των σείσει*, δέ λείπει καμιά συφορά
πού νά μήν πέφτει σέ πλήθος γενεές τους.
"Ομοια, καθώς ὅταν κύμα
κυλάει φουσκωμένο
ἀπ' τίς ἄγριες τῆς Θράκης πνοές
πάνω στή σκοτεινή τήν ἄβυσσο,
ἀπ' τό βυθό ἀναταράζει
τή μαύρη ἀνεμοτράνταχτη ἀμμουδιά
κι ἀντιβογγάντας στενάζουν
κυματόδαρτοι οι κάβοι*.

740

770

780

'Από παλιούς βλέπω καιρούς
τά πάθη τῶν Λαβδακιδῶν
νά πέφτουν ἀπάνω στά πάθη ἐκεινῶν
πού σβήσανε κι οὔτε καμιά
δέ γλυτώνει γενιά τήν ἄλλη γενιά τους:
μά ἔνας θεός τίς γκρεμίζει
καί λυτρωμό δέν ἔχουν·
γιατί τώρα τό φῶς, στή στερνή^{τά}
πάνω ρίζα πού ἀπλώνονταν
μές στά σπίτια τοῦ Οἰδίποδα,
τό θερίζει τῶν ύποχθονίων* θεῶν

790

σείω: κουνῶ μέ σεισμό, ταρακουνῶ
κάβος: ἀκρωτήρι (καί παλαμάρι)
ύποχθόνιος (θεός): θεός τοῦ "Ἄδη, τοῦ κάτω κόσμου, ύπόγειον

τό δρεπάνι τό αίματόβρεχτο,
άκριτη γλώσσα καί νοῦ θεοβλάβη*.

Τή δική σου τή δύναμη, ὡ Δία,
ποιά ἀνθρώπινη ἔπαρση*

νά σταματήσει θά μπόρει; πού αὐτήν
μήτε ὁ ὑπνος ποτέ ὁ πανδαμάτορας* πιάνει,
μήτε οἱ μῆνες τῶν Θεῶν οἱ ἀκούραστοι,
μ' ἀπ' τά χρόνια ἀκατάλυτος*

βασιλεύεις δυνάστης

μές στοῦ Ὀλύμπου τό ξέλαμπρο φέγγος*.

ἐνῷ καὶ τώρα καὶ πρίν καὶ στό μέλλον

θά κρατᾷ αὐτός ὁ νόμος: πώς τίποτα

στή ζωή τῶν ἀνθρώπων δέν ἔρχεται

μέ χωρίς καὶ καμιά δυστυχία.

800

Γιατί ἡ ἀστατη βέβαια ἡ ἐλπίδα

γιά πολλούς βγαίνει σέ ὅφελος,

μά ἄλλων τούς κούφιους τούς πόθους γελᾶ

κι ἡ ἀπάτη γλιστρᾶ μές στόν ἀνθρωπο, δίχως

νά γνωρίζει αὐτός τίποτα, ὥσπου

στήν πυρωμένη τή φωτιά

τό ποδάρι του κάψει.

γιατί ἀλήθεια σοφός ὁ περίφημος λόγος

πού βγήκε ἀπό κάποιον: πώς φαίνεται

καλό τό κακό σέ κεῖνον πού ὁ Θεός

όδηγάει τό νοῦ του στό χαμό,

κι ὁ χαμός δέ θ' ἀργήσει νά φτάσει.

810

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Μά νά κι ὁ Αἴμονας, ἀπ' τά παιδιά σου

θεοβλάβη: θεόσταλτη συμφορά

ἔπαρση: ἀλαζονεία, περφάνια

πανδαμάτορας: αὐτός πού ὅλα τά δαμάζει, τά ήσυχάζει, τά γαληνεύει

ἀκατάλυτος: ἀκατάβλητος, ἀφθαρτος

ξέλαμπρο φέγγος: ἀστραφτερό φῶς

627 - 644 δό στερνός βλαστός· νά ρχεται τάχα
γιά τήν τύχη τῆς μελλόνυφής του
'Αντιγόνης πικραμένος καί βαριά
γιά τό ταίρι του πού χάνει πονεμένος;

820

ΤΡΙΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Θά τό ξέρομε εύτύς κάλλιο άπό μάντεις.
Παιδί μου, μή τυχόν μαθαίνοντας
τήν άμετάκλητή μου άπόφαση
γιά τή μελλόνυφή σου, ήρθες ίσως
μέ μένα τόν πατέρα σου όργισμένος;
ή μ' ὅ,τι καί νά κάνομε, γιά σένα
φίλοι πάντα θά σοῦ είμαστε;

ΑΙΜΟΝΑΣ

Πατέρα, πο ράψει οι πατέρες την
εῖμαι δικός σου κι όδηγός μου έσύ 'σαι
μέ τίς όρθες σου συμβουλές, πού πάντα⁸³⁰
έγώ θ' άκολουθῶ· γιατί γιά μένα
ποτέ δέ θά 'ναι κανείς γάμος αξιος
νά τόν βάλω πιό πάνω άπό σένα, ὅταν
τό σωστό συμβουλεύεις.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Κι αύτή νά χεις
τή γνώμη πάντα γιέ μου, στήν καρδιά σου,
πώς στοῦ πατέρα ἐμπρός τή Θέληση ὅλα
πρέπει νά ύποχωροῦν· γιατί γι' αὐτό εἶναι
πού εὔχεται ν' ἀποχτά παιδιά κανένας
κι ύπάκουα μές στά σπίτια του νά τά χει,
καί γιά ν' ἀντιπλερώνουν τούς ἔχθρούς του
μ' ὅ,τι κακό, καί νά τιμοῦν τούς φίλους

840

ὅσο κι αὐτός· ἐνῶ ὅταν κανείς φέρνει
στόν κόσμο ἀνώφελα παιδιά, σάν τι ἄλλο
πώς γέννησε Θά πεῖς, παρά φαρμάκια
γιά τόν ἑαυτό του κι ἀφορμές μεγάλες
γιά τούς ἔχθρούς του νά γελοῦν μαζί του^{*}
Αύτά λοιπόν κοίτα ποτέ μή χάσεις
τά αἰσθήματα, παιδί μου, ἀπό λαχτάρα
γιά μιά γυναίκα, ξέροντας πώς εἶναι
ἀγκάλιασμα ψυχρό ἔνας σύντροφος
στό πλευρό μας κακός, μέσα στό σπίτι·
γιατί ποιά μεγαλύτερη μπορεῖ
πληγή νά γίνει ἀπ' τόν κακό τό φίλο;
Ξορκίσου την λοιπόν αὐτή τήν κόρη
σάν ἔχθρο σου καί στείλε τήν νά πάει
στόν "Ἄδη, ἐκεῖ νά παντρευτεῖ ὅποιον Θέλει·"
γιατί ἀφοῦ μόνη αὐτή σ' ὥλη τήν πόλη
πιάστηκε φανερά νά παρακούει
τήν προσταγή μου, δέ θά βγῶ μπρός σ' ὅλους
ψεύτης ἔγώ, μά θά τή θανατώσω,
κι ἄς πάει στόν ὁμοαίματό μας Δία
νά μοῦ ψάλλει ὅσο Θέλει· γιατί ἄν θρέψω
ἀπ' τήν ἴδια τή γενιά μου ἀντάρτες,
πολύ πιότερο ἀπ' ἔξω· μά ὅποιος εἶναι
καλός γιά τά δικά του νοικοκύρης,
θά φανεῖ καί τῆς χώρας κυβερνήτης
ἄξιος· καί κείνος πού μ' αὐθαιρεσία*
παραβιάζει τούς νόμους, ἡ ἐννοεῖ
νά ἐπιβληθεῖ σ' αύτούς πού ἔξουσιάζουν,
μόνο ἔπαινο ἀπό μένα δέ θά πάρει·
μά ὅποιον θά ἐκλέξει ἡ χώρα, σ' αύτόν πρέπει
νά ύπακούομε τυφλά, καί στά μεγάλα
καί στά μικρά, στά δίκια καί στά ἐνάντια.

αὐθαιρεσία: πράξη παράνομη πού δέ στηρίζεται στό νόμο, ἀπόφαση πού παίρνεται μέ τό ἔτσι θέλω

672 - 689 Σέ τέτοιον ἄντρα ἐγώ θά ἐμπιστευόμουν πώς ἔξιος θά ταν ἀρχηγός κι ὁ ἕδιος καί πρόθυμος θά υπάκουε κάτω ἀπ' ἄλλους κι ὅπου ταχεῖ στήν τρικυμία τῆς μάχης πιστός κι ἀντρεῖος θά μένει παραστάτης*. Δέν εἶναι ἄλλο κακό ἀπ' τήν ἀναρχία· αὐτή χαλάει τά κράτη, αὐτή τά σπίτια φέρνει ἄνω κάτω, αὐτή σέ φευγιό βάζει τά σύμμαχα κοντάρια, ἐνῶ τά πλήθη τά υπάκουα τά σώζει ἡ πειθαρχία· κι ἔτσι πρέπει καθείς νά ύπερασπίζει μέ τά ὅλα του τό νόμο και τήν τάξην και μέ κανένα τρόπο νά μή στρέξει νά νικηθεῖ ποτέ του ἀπό γυναίκα· γιατ' ἂν τό φέρνῃ ἡ ἀνάγκη, κάλλιο ἀπ' ἄντρα νά πέσω ἀπ' τήν ἀρχή, κι ὅχι νά ποῦνε πώς γυναικες μᾶς πήρανε ἀπό κάτω.

ΧΟΡΟΣ

Ἐμεῖς, ἂν δέ μᾶς μώραναν τά χρόνια,
βρίσκομε νά χεις δίκιο σ' αὐτά πού 'πεις.

AIMONAS

Πατέρα μου, οἱ θεοί χαρίζουνε
στόν ἄνθρωπο τό νοῦ, τό πιό μεγάλο
τ' ἀπόχτημά του ἀπ' ὅλα ὅσα ύπάρχουν.
Καί γώ, πώς δέν τά λές σωστά ὅσα εἴπεις,
δέ θά μποροῦσα κι εἴθε οὔτε νά μάθω
ποτέ νά πώ· μά ὅμως μπορεῖ νά γίνει
νά χει σωστή ἰδέα κι ἔνας ἄλλος.

Γιά σένα λοιπόν εἴμαι ἐγώ πού πρέπει
φυσικά νά προσέχω ὅλα ὅσα οἱ ἄλλοι
ἢ λένε ἢ κάνουν ἢ ἔχουν νά σοῦ ψέξουν*.

παραστάτης: σύντροφος, βοηθός
ψέγω: κατηγορώ, βρίσκω ἀτέλειεις

Γιατί μπροστά σέ σένα θά χε φόβο 690 - 714
 νά λέει ένας πολίτης τέτοια λόγια
 πού δέ θά εύχαριστιόσουν νά τ' άκούσεις·
 μά έγώ έτσι άπό κρυφά μπορώ ν' άκούω
 πόσο θρηνοῦν τήν κόρη αύτή στήν πόλη,
 πού ένω πιό λίγο άπ' δλες τίς γυναίκες
 τ' ξέχιζε αύτό, έτσι αἴτιμα πεθαίνει 910
 γιά μιά τόσο λαμπρή και τίμια πράξη·
 γιατί τόν άδερφό της πού κειτόνταν
 σκοτωμένος στή μάχη άθαφτος έτσι,
 δέν άφησε νά τόν σπαράξουν μήτε
 σκυλιά αίμοβόρα, μήτε τ' άγρια τά δρνια·
 δέν είν' αύτή λοιπόν ξέσια νά τύχει
 χρυσή τιμή; Τέτοιες σιγά γυρνούνε
 σκεπαστές ομιλίες μές στήν πόλη.
 Μά έγώ, πατέρα, άλλο κανένα χτῆμα
 δέν ξχω πιό άκριβό άπό τή δική σου 920
 τήν εύτυχιά γιατί και ποιό στολίδι
 στά παιδιά μπορεῖ νά 'ναι πιό μεγάλο
 άπ' τήν τιμή και δόξα τοῦ πατέρα,
 ἡ στόν πατέρα πάλι άπ' τῶν παιδιῶν του;
 Μήν κρατεῖς λοιπόν μέσα σου ένα μόνο
 τρόπο νά σκέπτεσαι, και νά πιστεύεις
 πώς δι, τι λές έσύ και τίποτ' άλλο
 δέν είναι όρθο, γιατ' οποιοι τό νομίζουν,
 πώς μόνοι αύτοί είναι φρόνιμοι, ἡ πώς έχουν
 ἡ γλώσσα ἡ πνεῦμα πού δέν ξχουν άλλοι, 930
 αύτοί ἀν τούς ξεψαχνίσεις θά βρεθοῦνε
 δλότελ' ἀδειοι· μά ένας ἀνθρωπος
 και σοφός νά 'ναι, δέν είναι ντροπή του
 νά μαθαίνει πολλά και νά μή σφίγγει
 τό δοξάρι* πολύ· βλέπεις τά δέντρα
 πού πλάι στό φουσκωμένο ρέμα σκύβουν
 κεφάλι, πώς γλυτώνουν τά κλωνιά τους,

δοξάρι: τόξο

μά ὅσ' ἀντιστέκουν σύγκορμα* χαλιοῦνται*. 940
ἔτσι κι ὅταν κανείς καραβοκύρης
παρασφίζει τή σκότα* καί δέ λέει
νά λασκάρει* στόν ἄνεμο καθόλου,
θ' ἀναποδογυρίσει καί πιά τότε
μέ προύμυτα* κουβέρτα* θ' ἀρμενίζει.
Μά δῶσε τόπο στήν ὄργη καί στρέξε
ἀπόφασην ν' ἀλλάξεις, γιατί ἂν εἴμαι
ἄξιος κι ἔγώ, ἂν καί νεώτερος, νά κρίνω
κάτι σωστό, λέω πώς πολύ πιό πάνω
ἀπ' ὅλ' ἀξίζει νά 'χει γεννηθεῖ
κανείς μ' ὅλη τοῦ κόσμου τή σοφία·
μά ἀφοῦ δέν συνηθᾶ ἔνα τέτοιο πράμα
νά γίνεται, καλό εἶναι καί νά θέλει
ν' ἀκούει ἐκείνους πού σωστά μιλοῦνε.

ΧΟΡΟΣ

Δέ βλάφτει, ὡ βασιλιά, νά τόν ἀκούσεις,
ἄν κάτι λέει σωστό· καί σύ τό ἴδιο·
γιατί καλά τά 'χετε πεῖ κι οί δυό σας.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ἐμεῖς, σ' αὐτή τήν ἡλικία, νά θέλει
ένα παιδί νά μᾶς διδάξει γνώση;

ΑΙΜΟΝΑΣ

Τό δίκιο μόνο· κι ἂν ἔγώ εἴμαι νέος,
οχι τά χρόνια μά τά ἔργα πρέπει
νά κοιτάζει κανείς.

σύγκορμος: δόλοκληρος
χαλιέμαι: καταστρέφομαι
ή σκότα: τό παλαμάρι
λασκάρω: χαλαρώνω
προύμυτα: μέ τή μύτη κάτω, πρηνηδόν
κουβέρτα: τό κατάστρωμα τοῦ πλοίου

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί τό λές ἔργο,
τούς παραβάτες νά τιμᾶς τοῦ νόμου;

ΑΙΜΟΝΑΣ

Ούτε καί θά συμβούλευα κανένα
σέ τιμή νά χει τούς κακούς.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί μήπως δέν ἔχει αὐτή πιαστεῖ σέ τέτοιο κρίμα;

ΑΙΜΟΝΑΣ

Όχι, φωνάζει μ' ἔνα στόμα ὁ λαός
ὅλος τῆς Θήβας.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί λοιπόν μιά πόλη θά δρίσει ἐμένα τί ἔχω νά διατάξω;

ΑΙΜΟΝΑΣ

Βλέπεις πώς τώρα μίλησες σάν πάρα πολύ νέος;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Γι' ἄλλον, κι ὅχι γιά μένα πρέπει λοιπόν νά κυβερνῶ τή χώρα;

ΑΙΜΟΝΑΣ

Δέν ύπάρχει χώρα καμιά πού νά ναι ἐνός ἀνθρώπου.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

“Ωστε δέ θεωρεῖται

730 - 738

960

739 - 746 ή πόλη ἐκείνου πού εῖναι ὁ ἄρχοντας της; 940
AIMONAS

Ωραία θά κυβερνοῦσες τότε μόνος
μιά ἔρημη χώρα.

KREONTAS

Καθώς βλέπω, αύτός
μέ τή γυναίκα συμμαχία πηγαίνει.

AIMONAS

Άν εῖσαι ἐσύ γυναίκα· γιατί μόνο
γιά τό δικό σου τό καλό φροντίζω.

KREONTAS

Ω παγκάκιστε, ἐνῶ τολμᾶς νά βγαίνεις
τού πατέρα σου ἀντίδικος*;

AIMONAS

Γιατί
βλέπω νά πέφτεις σ' ὅχι δίκαιες πράξεις.

KREONTAS

Δέν ἔχω δίκιο, ὅταν ύπερασπίζω
τό ἀξιώμα μου;

AIMONAS

Δέν τό ύπερασπίζεις,
ὅταν καταπατᾶς τῶν θεῶν τούς νόμους.

KREONTAS

Αχρεῖο πλάσμα, μιᾶς γυναίκας δοῦλε!

*ἀντίδικος: ἀντίπαλος, ἔχθρος

Δέ θά μέ δεῖς τουλάχιστο ποτέ μου
νά γίνομαι σέ κακές πράξεις δοῦλος.

KPEONTAS

Μά όλα σου αύτά τά λόγια εἶναι γιά κείνη.

AIMONAS

Μά καί γιά σένα ἐπίσης καί γιά μένα
καί γιά τούς θεούς τοῦ Κάτω κόσμου.

KPEONTAS

Βγάλτ' το

990

ἀπό τό νοῦ σου πώς θά παντρευτεῖς
ζωντανή αὐτή ποτέ σου.

AIMONAS

Θά πεθάνει

λοιπόν, μά ό θάνατός της κι ἄλλον κάποιο
θά θανατώσει.

KPEONTAS

΄Ακόμα καί φοβέρες
ἔχεις τό θράσος νά μᾶς ρίχτεις;

AIMONAS

Κι εἶναι φοβέρα, σέ μιά ἀνόητη γνώμη
ν' ἀντιμιλᾶ κανείς;

KPEONTAS

Θά τό πλερώσεις
βαριά, πού ζητᾶς γνώση νά μοῦ μάθεις,
ἐνώ εἶσαι ό ίδιος δίχως νοῦ.

Θές μόνος
νά χεις ἐσύ τό λόγο καί τόν ἄλλο
νά μήν ἀκοῦς;

1000

KREONTAS

Μιανῆς γυναίκας σκλάβε,
πάψε μέ φλυαρίες νά μέ σκοτίζεις.

AIMONAS

Θά σοῦ ἔλεγα, ἀν πατέρας μου δέν ἥσουν,
πώς βγῆκες ἀπ' τά λογικά σου.

KREONTAS

Αλήθεια;
δῆμως, μά αὐτόν τόν "Ολυμπο, νά ζέρεις
πώς δέ θά τό χαρεῖς νά ψέγεις ἔτσι
καί νά βρίζεις ἐμένα. 'Οδήγησέ την
ἐδῶ τή μισημένη τή γυναίκα
γιά νά πεθάνει ἀμέσως μπρός στά μάτια
καί παρουσία τοῦ γαμπροῦ, κοντά του.

1010

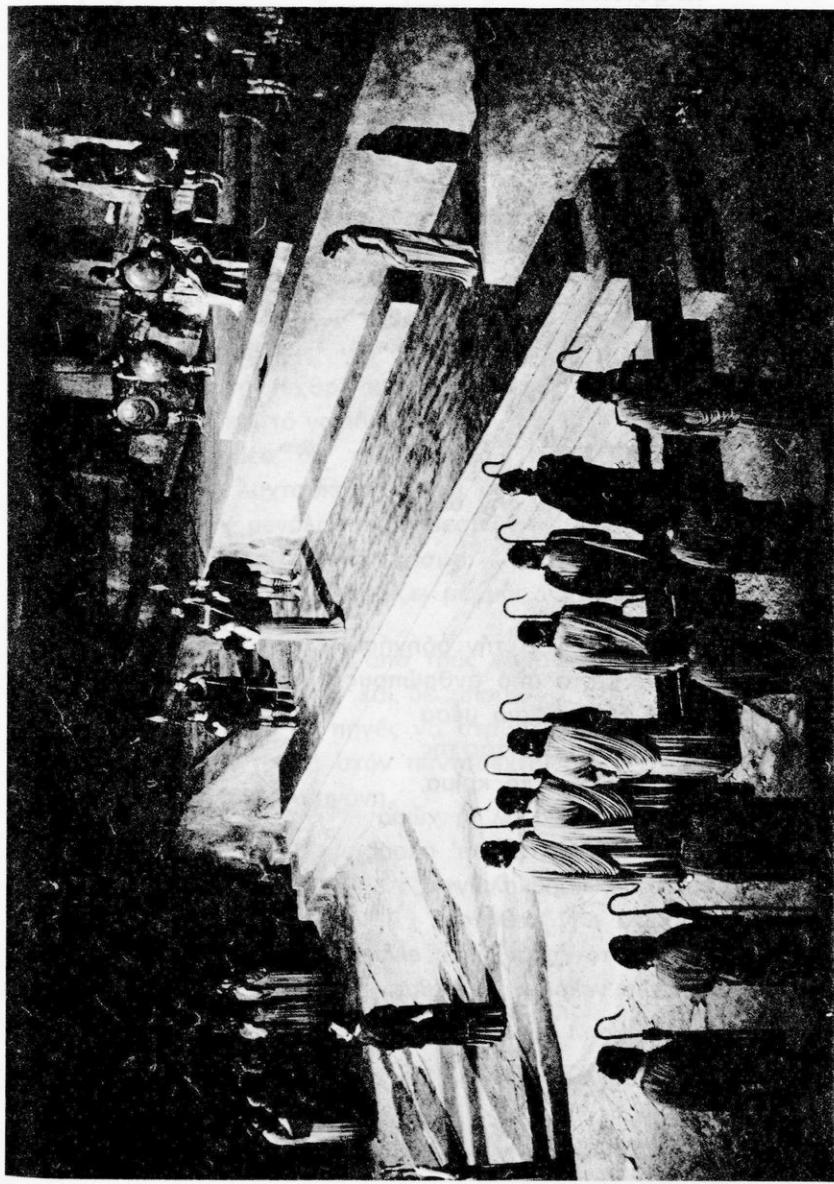
AIMONAS

Παρουσία μου ὅχι βέβαια, καθόλου
νά μήν τό φανταστεῖς αὐτό· γιατί οὔτε
μπροστά μου αὐτή θενά πεθάνει, μά οὔτε
καί σύ ποτέ πιά μπρός στά μάτια σου
θενά μέ ξαναδεῖς, κι ἂμε νά κάνεις
τόν τρελό, μέσι σέ φίλους πού τό στρέγουν.

XOROS

'Ακράτητος ἀπ' τήν ὄργη του ὁ νέος
ἔφυγε, βασιλιά, κι ἡ ἀπελπισία
ἐπίφοβη στήν ἡλικία του εἶναι.

Ωδεῖο Ηραύδου. «Αντιγόνη». Σκηνοθεσία Τ. Μαυρένδη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

"Ἄς κάμει, ἄς πάει νά κατεβάσει ό νοῦς του
ὅτι δέ δύνεται ἄνθρωπος, μά τοῦτες
τίς κόρες δέ θά σώσει ἀπό τό Χάρο.

1020

ΧΟΡΟΣ

'Αλήθεια καί τίς δυό τό 'χεις στό νοῦ σου
νά θανατώσεις;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Βέβαια, ὅχι καί κείνη
πού δέν ἄγγιξε χέρι· κι ἔχεις δίκιο.

ΧΟΡΟΣ

Καί μέ τί τρόπο σκέπτεσαι τήν ἄλλη
νά θανατώσεις;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Θά τήν ὁδηγήσω
σ' ἔρημο δρόμο ἀπάτητο ἀπό ἀνθρώπους
καί ζωντανή θενά τήν κλείσω μέσα
σ' ἔνα πέτρινο ύπόγειο, βάζοντάς της
τόση τροφή μόν' ὅσο γιά τό κρίμα,
γιά ν' ἀποφύγει τό μίασμα ὅλ' ἡ χώρα·
καί κεῖ τόν "Ἄδη, πού μονάχ' ἀπ' ὅλους
λατρεύει τούς θεούς, παρακαλώντας,
ἴσως πετύχει καί νά μήν πεθάνει·
ἢ ἀλλιῶς νά μάθει, τότε κάν, πώς εἶναι
περιπτός κόπος τῶν νεκρῶν τό σέβας.

1030

ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

ΧΟΡΟΣ

"Ἐρωτ" ἀνίκητε στόν πόλεμο

πού κάνεις χτῆμα σου ὅπου πέσεις,

πού στ' ἀπαλά τά μάγουλα

τῆς κορασίδας νυχτερεύεις

καὶ γυρνᾶς πάνω ἀπό τά πέλαγα

καὶ στούς πιό ἀπόμερους τούς τόπους,

δέ σοῦ ξεφεύγει ἐσένα οὕτε θεός

οὕτε κανείς ἀπ' τούς λιγόζωους ἀνθρώπους

κι ὅποιον θά πιάσεις γίνεται τρελός.

όνος ἔτοι αὐτὸν

1040 ἡρδΑ ὁ γητχέδνος

ήνοτνια ἵενέτο ἐν

λέβιγοφά ὑ σούβακον

τούς τούς ζητεῖς ἵειν ζητεῖς

Ἐσύ καί τῶν δικαίων τούς λογισμούς

στήν ἀδικία ξεσέρνεις* γιά ὅλεθρό τους,

ἐσύ ἔχεις καὶ τὴν ἔχθρ ἀνάψει αὐτή

ἀνάμεσα παιδί καὶ τό γονιό του·

μά ὀλόφαντος μέσ' ἀπ' τά βλέφαρα

τῆς νύφης τῆς λαχταριστῆς νικάει ὁ Πόθος,

πάρεδρος* τῶν μεγάλων τῶν θεσμῶν

πού αἰώνια κυβερνοῦν τόν κόσμο·

γιατ' ἀνίκητη ἡ Κύπριδα παίζει μέ μᾶς.

τίτουσαραζ շավ ծով ծով

էպթեր նոր զոր լ 1050

շուզ ծուս լուս լուս

շուզ ծուս լուս լուս

շուչ ծուս լուս լուս

շուչ ծուս լուս լուս

շուչ ծուս լուս լուս

շուչ ծուս լուս լուս

Τώρα πιά κι ἔγώ ἔξω ἀπό τούς νόμους

βγαίνω βλέποντας αὐτά, καὶ δέ μπορῶ

τῶν δακρύων μου τίς πηγές νά σταματήσω,

ὅταν βλέπω νά τραβᾶ στόν παντοδέχτη

Θάλαμον αὐτή τήν Ἀντιγόνη. 1060

ΚΟΜΜΟΣ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Μέ βλέπετε, πολίτες τῆς πατρικῆς μας γῆς,

πού τό στερνό μου δρόμο

βαδίζω καὶ στερνά

τοῦ ἥλιου τό φέγγος βλέπω

τοῦ πατέρα μου καὶ της μητρός μου

*ξεσέρνω: σέρνω, ὀδηγῶ μέ τή βία
πάρεδρος: παρακαθήμενος, σύντροφος

μά ό πανδέχτης ό "Αδης
μέ στέλνει ζωντανή
στοῦ Χάρου τ' ἀκρογιάλι
κι ἀπόξενη* ἀπ' τοῦ γάμο
ἔξω ἀπ' τή νυφικιά μου τή
νυφιάτικα τραγούδια δέ μ
τό Χάρο θενά παντρευτῶ

ΧΟΡΟΣ

Μά έσυ όμως ξακουστή καί παινεμένη
σ' αύτή πᾶς τῶν πεθαμένων τήν κρυψώνα
οὕτ' ἀπό κακό μαράζι* χτυπημένη,
οὔτε πού νά πῆρες ἀπό μαχαίρι,
μ' ἀπό μόνη σου τό θέλησες καί μόνη
ἀπό τούς θνητούς στόν "Αδη
ζωντανή Θά κατεβεῖς.

ANTIGONH

Ἄκουσα πώς μέθαντο χάθηκε θλιβερό
τοῦ Τάνταλου ἀπό τήν Φρυγία ή κόρη
πάνω στοῦ Σίπυλου τήν κορυφή,
πού σάν σφιχτοπερίπλεχτος τήν δάμασε κισσός
ὁ βράχος πού τῆς βλάστησε
τριγύρω ἀπ' τό κορμί·
κι ἔτσι παραλλαμένη*, καθώς λέν,
βροχές καὶ χιόνια δέν τῆς λείπουνε ποτέ
κι αἰώνια κάτω ἀπ' τά φρύδια της κυλᾶ
τό δάκρυ καὶ τῆς βρέχει τά λαιμά·
παρόμοια ή μοῖρα μου μ' αὐτῆς
τέτοιο μοῦ γράφει τέλος.

ἀπόξενος: ἀπόξενωμένος, ἀποδιγμένος
μαράζι: καημός, πόνος, ἀρρώστια
παραλλαμένος: μεταμορφωμένος

Μά θεός ἥταν ἐκείνη καὶ θεῶν γενιά
κι ἐμεῖς εἴμαστε θνητοί καὶ θνητῶν γέννες·
ὄμως ὄνομα μεγάλο Θενά βγάλεις
μέ το θάνατό σου αὐτό, πώς σου ἔχει λάχει
ὄμοιος μέ τούς ισοθέους κλῆρος
κι ὅσο ζοῦσες καὶ κατόπι πεθαμένη.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Οιμένα, μέ γελοῦνε· γιά τ' ὄνομα τῶν θεῶν,
γιατί πρί νά πεθάνω καὶ βλέπω ἀκόμα φῶς
μέ βρίζεις ἔτσι; ὡ πόλη κι ἀρχοντολόι ἐσεῖς
τῆς χώρας, ὡ τῆς Δίρκης τρεχάμενα νερά,
δίμένα ἄλσος τῆς Θήβας τῆς πολυξακουστῆς,
μά ἔσᾶς μαρτύρους παίρνω,
πώς ἄκλαυτη ἀπό φίλους, μέ νόμους ποιούς ἔγώ
στήν πετροστοιβαγμένη πηγαίνω φυλακή
τοῦ ἀνήκουστού μου τάφου·
καὶ ἡ ἄμοιρη, δίμέ,
οὔτε στή γῆς ἐπάνω οὔτε κάτω ἀπ' τή γῆ
συγκάτοικη θέ νά' μαι
οὔτε μέ πεθαμένους κι οὔτε μέ ζωντανούς.

1100

1160

1110

ΧΟΡΟΣ

Μά ώς τ' ἀκρόκορφα τοῦ θράσους προχωρώντας
στό ψηλό θρονί τῆς Δίκης
σκόνταψες πολύ
καὶ πλερώνεις κάποιο κρίμα, κόρη, πατρικό.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Μ' ἄγγιξες τήν ἔγνοια τήν πικρότατή μου,
τόν τρισόργυτο* καημό μου γιά τή μοίρα
τοῦ πατέρα μου, καὶ γιά ὅλης τῆς γενιᾶς μας,

τρισύργυτος: τρεῖς φορές ὄργωμένος, πολυπονεμένος

861 - 884 τῶν κλεινῶν* Λαβδακιδῶν, τή μοίρα.

΄Οιμένα, ό μητρικός ό ἀνίερος γάμος,

ὥ κοιμήματα* τῆς ἄθλιάς μου τῆς μητέρας

μέ τήν ἴδια της τή γέννα.

τό δικό μου τόν πατέρα.

ώ ἀπό ποιούς γονιούς ή πατέρα ποιόν χωνευθεῖ

πού ἡ καταρρεόντια πάσι γά τούς βοῦν

ἔται ἀγνύπαγτον κάθισμα μαζί τους:

κι ἐσύ ἀδειοφέ ιων ὦν κάμιο πού λαχες πικέο

άντας ασερφές μου, ω γάρο που λαχείς πλάκα,
άχ. Θαγάτωμας ες κρί μενα ζωντανό νεκρός.

...ak, savasac, kai peta şavtuvit verpoş.

ΧΟΡΟΣ

Καλός κι ἄγιος εἰν' αὐτός σου ὁ σεβασμός
μά τη δύναμη καί κείνου πού τήν ἔξουσία κρατᾶ
ν' ἀψηφᾶς δέν εῖναι τρόπος·
κι ἔτσι ἡ αὐτόγυνωμή σου ἐσένα
σὲ κατάστρεψε βουλή*.

ANTIGONH

Αθρήνητη, ἄφιλη, χωρίς
τραγούδια τῆς χαρᾶς μου,
σέρνομαι ή ἄμοιρη σ' αὐτόν
τόν ἀναπόφευγο τό δρόμο.

Κι αύτό τοῦ ἥλιου τό μάτι τό ἱερόν
νά βλέπω δέ μου συχωριέται πιά
κι ούδέ κανείς ἀπό δίκοιούς
τή μοίρα μου δέν κλαίει, δέ στενάζει.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ξέρετε τάχα, πώς τά μοιρολόνια

καὶ τούς θρήνους δέ θά παιμε κανένας

πρίν τοῦ Θανάτου, ἃν ὅταν γά τι μίφελοῦσται:

κλειγός: ἔνδοξος φυιωσιένος

κοίμημα: ἐδῶ, ἐρωτικό πλάνιασμα

βουλή: βούληση, θέληση άλλα και σκέψη

Δέ θά τήν πάρετε ἀπ' ἔδω κι ἀμέσως;
 ἀμέτε* την καὶ κλείνοντάς την μέσα
 σέ θολωτό, καθώς πρόσταξα, τάφο,
 ἀφῆστε την ἐκεῖ μονάχη κι ἔρμη
 κι εἴτε θέλει ἄς πεθάνει, εἴτε κι ἄς ζήσει
 μέσα σέ τέτοια στέγη ταφιασμένη·
 γιατί τό κρύμα ἐμεῖς γι' αὐτή τήν κόρη
 δέ θά χομε, μ' ἄς βγάλει ἀπό τό νοῦ της
 πώς στόν ἀπάνω κόσμο πιά θά ζήσει.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

"Ω τάφε μου, ὡ νυφιάτικό μου, ὡ αἰώνια,
 βαθιά στή γῇ σκαμμένη κατοικιά μου,
 γιά σένα τώρα ξεκινῶ νά πάω
 πρός τούς δικούς μου, πού ἔνα τόσο πλήθος
 ἔχει δεχτεῖ ἀπ' αύτούς ἡ Περσεφόνη·
 στερνή τους τώρα ἐγώ καὶ πολύ πιό ἄθλια
 πρίν νά ῥθει ἀκόμα ἡ ὥρα μου πηγαίνω·
 μά ὅταν θά φτάσω βέβαιη θρέφω ἐλπίδα
 νά μέ δεχτεῖ ὁ πατέρας μου μέ ἀγάπη,
 μέ ἀγάπη καὶ σύ, μάνα μου, μέ ἀγάπη,
 καὶ σύ, ἀδερφέ μου πολυλατρεμένε·
 γιατί νεκρούς μ' αύτά μου ἐγώ τά χέρια
 σᾶς ἔλουσα, σᾶς στόλισα καὶ μ' ὄλα
 τά νεκρικά σᾶς τίμησα τά δῶρα·
 καὶ τώρα, γιά νά θάψω, Πολυνείκη,
 τό δικό σου κορμί, τέτοια παθάινω·
 κι ὅμως δίκαια σέ τίμησα, ὅπως κρίνουν
 ὅσοι ἔχουν γνώση, γιατί ἐγώ ποτέ μου
 μήτε παιδιῶν ἄν ἥμουνα μητέρα,
 μήτ' ἄν νεκρός ὁ ἄντρας μου ἐσεπόταν*,
 δέ θά παιρνα πάνω μου τέτοιο ἀγώνα
 ἐνάντια στήν ἀπόφαση τῆς χώρας.

μέ τη δικαιοία τῆς Μοίρας φέρεται

ἀμέτε: πηγαίνετε
 σέπομαι: σαπίζω

908 - 930 Καί χάρη σέ ποιό νόμο αύτό πού λέω;
‘Ο ἄντρας ἂν μοῦ πεθάνει, θά μποροῦσα
κι ἄλλον νά πάρω, καί παιδί νά κάμω
ἀπ’ ἄλλον ἄντρα, ἂν θά χανα τό πρώτο·
μά μιά πού μοῦ χουν μάνα καί πατέρας
στόν “Αδη κατεβεῖ, δέν εἶναι τρόπος
ποτέ νά γεννηθεῖ ἀδερφός γιά μένα·
κι ἐνῶ μ’ αύτό τό νόμο πάνω ἀπ’ ὅλους
σ’ ἔβαλα ἑγώ, μυριάκριβε ἀδερφέ μου,
ἔγκλημα ό Κρέοντας ἔκρινε καί τόλμη
ἀνήκουστη τήν πράξη αύτή, καί τώρα
μέ παίρνει ἔτσι ἀπ’ τά χέρια καί μέ σέρνει
πρίν τίς χαρές τοῦ ύμεναιου* νά γνωρίσω,
πρί ’δω ἄντρα πλάι μου, πρίν παιδιά ἀναστήσω,
μά ἔτσι παρατημένη ἀπό τούς φίλους,
ζωντανή κατεβαίνω ἡ μαυρομόιρα
στῶν πεθαμένων τά λημέρια*, ἐνῶ
ποιό νόμο τῶν θεῶν ἔχω πατήσει;
καί γιατί πρέπει πιά ἡ δυστυχισμένη
νά ἐλπίζω στούς θεούς; ποιό σύμμαχό μου
νά κράξω, ὅταν μέ τήν εύσέβειά μου
τῆς ἀσεβείας τήν καταδίκη βρῆκα;
μ’ ἂν περνοῦν στούς θεούς αύτά γιά δίκια,
πεθαίνοντας θά δύολογοῦσα τότε
πώς ἔνοχη πεθαίνω, ἂν ὅμως οἱ ἄλλοι
ἔχουν τήν ἀμαρτία, εἴθ’ ἀς μήν πάθουν
πιό πολλ’ ἀπ’ ὅσα ἔτσι ἄδικα μοῦ κάνουν.

ΧΟΡΟΣ

Πάντ’ ἀκόμα τό ἴδιο φύσημα τοῦ ἀνέμου
τήν κρατᾷ καί δέν τό λέει νά τήν ἀφήσει.

λημέρι: τόπος, καταφύγιο
ύμεναιος: ἡ γαμήλια τελετή, ὁ γάμος (καί τό τραγούδι τοῦ γάμου)

Μά γι' αὐτό θά κλάψουν πού ἔτσι ἀργοῦνε
τοῦτοι ἔδω, πού ἔχω προστάξει νά την πάνε.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

"Αχ ἀλίμονό μου, αὐτός δὲ λόγος τίς τις τὸν ἔργον πάντας τάσσεται;
τίνι δέ οὐδέποτε τίνι ὡρᾳ μου σημαίνει.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Δέ σοῦ συνιστῶ πολύ νά ἐλπίζεις πώς αὗτό πού λές δέ θ' ἀλιθέωει.

ANTIFONH

”Ω τῆς Θήβας πατρική μου πόλη,
ω πανάρχαιοι θεοί τῆς γενεᾶς μας,
πάει τέλειωσε, μέ παίρνουν·
Βλέπετε, ἄρχοντες τῆς Θήβας,
τή στερνή βασιλοπούλα σας,
τί παθαίνω κι ἀπό ποιούς,
γιατὶ φύλαξα τὸ σέβας στούς θεούς.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

ХОРОС

ΧΟΡΟΣ

*Τό πάθε κι ή Δανάη νά στερθεΐ
τό ούρανιο φῶς μές σέ χαλκόδετες είρκτές**
*καί στό ζυγό ύποτάχτηκε, νά ζει
κρυμμένη μές σέ θάλαμο σάν τάφο.*

είρκτή: φυλακή, μπουντρούμι

953 - 981 κι οὕτε ἀρχοντιά οὕτε Ἀρης οὕτε κάστρα
οὕτε γοργά καράβια κυματόδαρτα
δέν εἶναι μπορετό νά τῆς ξεφύγουν.

Γνώρισε τό ζυγό της καί τοῦ Δρύαντα ὁ γιός,
ὁ ἀψίχολος* τῶν Ἡδωνῶν ὁ βασιλιάς,
πού γιά τίς βλαστημέτς του τίς παράφορες
κλείστηκε ἀπ' τό Διόνυσο δεσμώτης
μέσα σέ πέτρινη σπηλιά· κι ἔτσι σταλιά σταλιά
ρεύει τό φοβερό τό θρασομάνισμά* του
καί τ' ἄγριο φούντωμα τῆς λύσσας του,
κι ἔνοιωσε πού ἦταν τρέλα, τό Θεό
μέ βλάστημη νά γγίζει γλώσσα, γιατί μπόδιζε
τίς ἔνθεες* τίς γυναίκες καί τίς βακχικές φωτιές
κι ἐρέθιζε τίς φίλαυλες* τίς Μοῦσες.

Δῶθε ἀπ' τούς Μαύρους βράχους τῆς διπλῆς
τῆς θάλασσας εἶναι τοῦ Βόσπορου οἱ ἀκτές
κι ὁ ἔχθροξενος Σαλμυδησσός τῆς Θράκης,
ἐκεῖ ὅπου ὁ Ἀρης ὁ γειτονικός
εἶδε τό ἄθεο τό πάθημα τῶν δυό τῶν Φινειδῶν,
πού ἡ ἄγρια ἡ μητριαί τους
τούς τύφλωσε χτυπώντας τούς ἀνεύφραντους*
τούς κύκλους τῶν ματιῶν τους
μέ τά ματοβαμένα χέρια της
καί μέ τίς μυτερές σαΐτες τ' ἀργαλειοῦ της.

Κι ἔλιωναν κλαίοντας οἱ βαριόμοιροι
τή μαύρη τους τή μοίρα, πού χαν γεννηθεῖ
ἀπό μητέρα κακοπαντρεμένη·
κι αὐτή ἦταν σπέρμα τῶν ἀρχαίων Ἐρεχθειδῶν

ἀψίχολος: αὐτός πού ἀνάβει εὔκολα ἀπό θυμό
θρασομάνισμα: παράτολμη, ἀλόγιστη ἀσέβεια
ἔνθεος: γεμάτος θεό, ἐνθουσιασμένος, ἐμπνευσμένος
φίλαυλος: φιλόμουσος, αὐτός πού ἀγαπᾷ τὸν αὐλό
ἀνεύφραντος: αὐτός πού δέν ἐύφραίνεται, δέ χαίρεται

καί μές σ' άπόμακρες μεγάλωσε σπηλιές
μέ τοῦ πατέρα της Βοριᾶ τίς μπόρες
καὶ πιό γοργή ἀπό ἄλογα ἔτρεχε
πάνω ἀπ' τά δρθόψηλα τά βράχια,
θεῶν παιδί· μά καὶ σέ κείνη ἀπάνω πέσανε
οἱ προαιώνιες Μοῖρες, κόρη ᾦ κόρη.

ΠΕΜΠΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

"Αρχοντες τῶν Θηβῶν, τὸν ἔδιο δρόμο
ἥρθαμε, δυσὶ μαζί, πού μέ τά μάτια
βλέπουν τοῦ ἐνός· γιατ' αὐτός εἶναι ὁ δρόμος
τοῦ τυφλοῦ, νά 'χει ἀπ' δόηγόν ἀνάγκη.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Τί τρέχει, γέροντά μου Τειρεσία;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Θά σοῦ τό μάθω κι ἄκουε ἐσύ τό μάντη.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μά οὔτε καὶ πρίν ἀπ' τή δική σου γνώμη
ξεμάκραινα.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Γι' αὐτό κι αὐτή τήν πόλη
τιμόνευες* ἀπ' τό σωστό τό δρόμο.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

"Έχω νά μαρτυρῶ τό καλό πού είδα.

τιμονεύω: δόηγω, κυβερνῶ τό πλοϊο (έδω, τήν πόλη)

Μά τώρα μάθε πώς ή τύχη σου
ἀπό μιά τρίχα κρέμεται.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Τί τρέχει;
Τρομάρ' ἀπ' τά λόγια σου μέ πιάνει.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Θά τό μάθεις ἀκούοντας τά σημάδια
πού θά σοῦ πῶς τῆς τέχνης μου: Καθόμουν
στοῦ ὄρνιθοσκόπου τὸν ἀρχαῖο τὸ θρόνο,
πού ἦταν γιά μένα κάθε οἰωνοῦ λιμάνι,
ὅταν ἄξαφν' ἀκούω παράξενες
κραξίες πουλιῶν, πού σκλήριζαν μέ μιά ἄγρια
παραφορά κι ἀκατανόητο τρόπο·
κατάλαβα πώς μέ τά φονικά τους
τ' ἀρπάγια σπαραζόντανε, γιατ' ἦταν
ὄχι κουφός ὁ φτεροσάλαγός* τους·
καί τρομαγμένος δοκιμάζω ἀμέσως
πάνω σέ δλόφλογους βωμούς νά πάρω
μαντεία ἀπ' τή φωτιά, μά ὁ Ἡφαιστος
δέν ἔλαμπε ἀπ' τά θύματα κι ἀπάνω
στή στάχτη ἀπ' τά μεριά ἀχνιστό τό πάχος
ἀνάλιωνε καί κάπνιζε καί σκοῦσε
καί σκόρπιες οἱ χολές ψηλά πετιόνταν·
μά τά μεριά*, μιά πού ἔρεψε* δλη γύρω
ἡ σκέπη πού τά τύλιγε, ἔξω ἐμείναν.

Τέτοιο χαμένο τέλος τά σημάδια
τῆς σκοτεινῆς αὐτῆς θυσίας πώς πήραν
ἀπ' τό παιδί αύτό μάθαινα, πού μοῦ εἶναι

*φτεροσάλαγος: ὁ θόρυβος πού κάνουν τά φτερά, φτεροκόπημα
μερί: μπούτι σφαγμένου ζώου
ρεύω: λιώνω

δόδηγός μου, καθώς έγώ τῶν ἄλλων
 γιατ' οἱ βωμοί καὶ τῶν θεῶν οἱ ἐστίες*
 ἔχουν γιομίσει ἀπ' τά σκυλιά καὶ τά ὅρνια
 μέ τ' ἀποφάγια ἀπό τοῦ σκοτωμένου
 ἄμοιρου γιοῦ τοῦ Οἰδίποδα τίς σάρκες·
 καὶ γι' αὐτό πιά οἱ θεοί δέ δέχονται
 ἀπό μᾶς οὕτε προσευχές θυσίας,
 οὕτε τῇ φλόγᾳ ἀπό μεριά καμένα,
 κι ούδέ πουλί κανένα πιά δέν κράζει
 μέ καλοσήμαδες φωνές, γιατ' ἔχουν
 γευτεῖ πηγμένο γαῖμα πεθαμένου.

Αὐτά λοιπόν βάλε γιέ μου, στό νοῦ σου·
 κοινό εἶναι βέβαια σ' δλους τούς ἀνθρώπους
 νά σφάλουνε, μά ὅταν κανένας σφάλει,
 δέν εἶναι ἀνόητος πιά καί δυστυχής
 δποιος τό κακό πού 'καμε γιατρεύει
 καί δέ μένει μ' ἀγύριστο κεφάλι·
 μέ ἀναποδίες πλερώνεται τό πεῖσμα
 μά στό νεκρό ύποχώρησε καί πάψε
 νά κεντᾶς ἔνα ππῶμα· εἶναι ἀντρεία
 τόν πεθαμένο νά ξανασκοτώνεις;
 'Εγώ καθώς σοῦ θέλω τό καλό σου,
 ἔτσι καί σοῦ μιλῶ· κι ἄλλο δέν εἶναι
 καλύτερο, παρά ν' ἀκούει κανείς
 σάν τοῦ μιλοῦν καλά γιά ώφέλειά του.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Γέροντα, βλέπω κι δλοι σάν τοξότες
 μέ βάλατε σημάδι ἐμένα κι οὕτε
 κι ἡ μαντική σας ἄγγιχτο μ' ἀφήνει·
 ὅσο γι' αὐτούς ἀπ' τή γενιά μας, εἶναι
 τώρα καιρός πού μ' ἔχουνε πουλήσει
 καί μέ φορτώσει γιά ἔξω. Καλά κέρδη

1300

1310

1320

κεντῶ: τρυπῶ, ἐρεθίζω
 ἐστία: ἐδῶ, βωμός πού καίει

1037 - 1052 λοιπόν, ἐμπορευτεῖτε κι ἀγοράστε
ἄν θέλετε τό ἥλεκτρο* ἀπ' τίς Σάρδεις
καὶ τό χρυσάφι τό ἴνδικό, μά ἐκεῖνον
σέ τάφο δέ θάψετε, ούδε ἂν θέλουν
τοῦ Δία οἱ ἀετοί ν' ἀρπάξουν καὶ νά πᾶνε
τίς σάρκες του στούς θρόνους του, καὶ πάλι
μή βάλει ὁ νοῦς σας, πώς ἔγώ ἀπό φόβο
γιά ἔνα μόλυσμα τέτοιο, θά ἐπιτρέψω
ἐκεῖνος νά ταφεῖ, γιατί τό ξέρω
πολύ καλά, πώς ἄνθρωπος κανένας
τούς θεούς δέ μπορεῖ νά τούς μολύνει·
μά πέφτουνε, γέροντα Τειρεσία,
πολύ ἀσκῆμα κι οἱ πιό πονηρεμένοι,
ὅταν μέ λόγους δημορφους στολίζουν
τά κακά σχέδιά τους γιά τό κέρδος.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Ἄλιμονο,
νά ξέρει τάχα, νιώθει τάχα κάποιος —

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Τί πράμα; Τί νά λέσι ἀόριστα ἔτσι;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Πόσο είναι ἡ γνώση τό πιό πρῶτο ἀπ' δλα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

“Οσο, φαντάζομαι, ἡ ἀνεμυαλιά
τό πιό χειρότερο είναι.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Κι δημως είσαι
ἀπ' αὐτή τήν ἀρρώστια ἔσυ γεμάτος.

ἥλεκτρο: κεχριμπάρι

1330

‘Ο Νίκη Ροζάν Τειρεσίας. 1940. Σκηνοθεσία Τ. Μουζενίδη.

Εποχή της Δεύτερης Παγκόσμιας Έπος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δέ θέλω σ' ένα μάντη ν' ἀπαντήσω
κι ἔγώ μ' ἀσκημη γλώσσα.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

"Ομως τό κάνεις
ὅταν μοῦ λές πώς ψέματα μαντεύω.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

*Γιατ' είναι φιλοχρήματη δλη ἡ φάρα
τῶν μάντηδων.*

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

*Μά καί τῶν βασιλιάδων
τ' ἀδιάντροπ' ἀγαπᾶ τά κέρδη.*

1350

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ξέρεις
πώς δσα λές τά λές σέ βασιλιάδες;

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Τό ξέρω, ἀφοῦ τήν πόλη ἔχεις σώσει
χάρη σέ μένα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Σοφός μάντης εῖσαι
μά τ' ἀδικ' ἀγαπᾶς.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Θά μ' ἀναγκάσεις
νά βγάλω δσα στό νοῦ φυλάω κλεισμένα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Βγάλε τα, φτάνει μήν τά λές γιά κέρδος.

"Ωστε ἐγώ τέτοιος φαίνομαι γιά σένα;

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μάθε πώς τήν Ιδέα μου δέ θ' ἀλλάξεις.

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Μάθε λοιπόν κι ἐσύ πώς δέ θά δεῖς 1360

πολλούς τοῦ ἥλιου γοργόδρομους ἀκόμα,
δίχως μ' ἔναν ἀπ' τά δικά σου σπλάχνα
κι ἐσύ νεκρό νεκρούς ν' ἀντιπλερώσεις*.

γιατ' ἔχεις ἔναν ἀπ' τούς ἐπάνω ρίξει
στὸν Κάτω κόσμο κι ἄνομα ἔχεις κλείσει
μιά ζωντανή ψυχή μέσα σέ τάφο·

κι ἔναν πάλι νεκρό μακριά ἀπ' τούς Κάτω
θεούς κρατᾶς, χωρίς ταφή καί δίχως
τίς νόμιμες τιμές, ἐνῶ δέν ἔχεις
δικαίωμα, μήτε ἐσύ μήτε καί οἱ ἐπάνω

θεοί, μά μέ τή βία τούς ἀναγκάζεις.

Γιά δλ' αὐτά κι οἱ ἑκδικῆτρες στερνοφθόρες*

τοῦ "Ἄδη καὶ τῶν θεῶν οἱ Ἐρινύες
σοῦ χουν στήσει καρτέρι, γιά νά πέσεις
κι δ ὕδιος μές στίς συμφορές τίς ὕδιες"
καί κοίτα ἂν πλεωμένος μέ χρυσάφι
σοῦ τά λέω αὐτά· γιατί δέ θά περάσει
πολύς καιρός πού ἀντρίκεια καί γυναίκεια
στά σπίτια σου θ' ἀνάψουν μοιρολόγια.

Ἐχτρές σου δλες ταράζονται κι οι χῶρες 1380

πού στῶν νεκρῶν τους τά ξεσκλίδια* ἐδώσαν

τίς ἐπιτάφιες τίς τιμές οι σκύλοι,

ἢ ἀγρίμια, ἢ κάποιο γοργοφτέρουγο δρνιο,

ἀντιπλερώνων: ἔξοφλω τό χρέος

στερνοφθόρος: αὐτός πού ἔχει τόν τελευταῖο λόγο στήν ἑκδίκηση, πού χτυπά μετά τήν πράξη

ξεσκλίδι: κομματάκι, κουρέλι, ξέφτι

1082 - 1099 φέρνοντας μιάν ἀνόσια δσμή στήν πόλη,
πού είχε τήν πατρική τους τήν ἐστία.

Τέτοια, ἀφοῦ μ' ἐρεθίζεις σάν τοξότης
σοῦ ρίξα στό θυμό μου κι ἔγώ βέλη
ἀλάθευτα, ὅσα στήν καρδιά, πού ἔσυ
δέ θά γλυτώσεις τό ζεμάτισμά τους.

Μά ἔλα, παιδί, κι δδήγα με στό σπίτι
γιά ν' ἀφήσομε αὐτόν νά ξεθυμάνει*
πάνω σ' ἄλλους νεώτερους καί μάθει
νά χει γλώσσα ήσυχότερη καί γνώση
τοῦ μυαλοῦ του καλύτερη ἀπό τώρα.

1390

ΧΟΡΟΣ

Ἐφυγε δέ μάντης, βασιλιά, ἀφοῦ εἶπε
φοβερές προφητεῖες καί ξέρομε δόλοι,
ἀπό τότε πού αύτές φορῶ τίς ἀσπρες
ἀντί τίς μαῦρες τρίχες πώς ὡς τώρα
ψέμα ποτέ δέν εἶπε αὐτός στήν πόλη.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Κι ἔγώ τό ξέρω καί ταράζεται
δέ νοῦς μου· γιατί καί νά ύποχωρήσω
τρομερό θά ταν, μά κι ἀν ἐπιμείνω,
εἴναι φόβος σέ συφορά μήν πέσω.

1400

ΧΟΡΟΣ

Χρειάζεται γνώση, γιέ τοῦ Μενοικέα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί τί πρέπει λοιπόν νά κάμω; Πέ μου
καί θά σ' ἀκούσω ἔγώ.

Ξεθυμαίνω: ξεσπάω τήν δργή μου, ἐκτονώνομαι

Νά πᾶς νά βγάλεις
τήν κόρη ἀπ' τήν ύπόγεια φυλακή της,
καὶ τὸν ἄταφο θάψε εὔτύς σέ μνῆμα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ἐτσι τό ἔγκρινεις κι εἶσαι τῆς Ιδέας
νά ύποχωρήσω;

ΧΟΡΟΣ

Κι δσο, βασιλιά μου, 1410
πιό γρήγορα μπορεῖς, γιατί προφταίνουν
τούς ἄμυαλους γοργές τῶν θεών οἱ Βλάβες.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ἄλιμονο, μέ κόπο, μά δμως τό κάνω
κι ἀπ' τήν ἀπόφασή μου παραιτοῦμαι,
γιατί κανείς δέν πρέπει νά τά βάζει
μέ τήν ἀνάγκη.

ΧΟΡΟΣ

Λοιπόν τρέξε διδιός
καὶ μήν τ' ἀφήσεις αὐτά πάνω σ' ἄλλους.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Ἐτσι δπως είμαι φεύγω· τρέχτε, δοῦλοι,
δσ' είστε καὶ δέν είστε, πάρτε ἀξίνες
στά χέρια καὶ τραβάτε εύτύς στό μέρος 1420
πού βλέπετ' ἐκεῖ πέρα· κι ἔγώ τώρα
μιά πού ἔτσι ἄλλαξα γνώμη, πάω διδιός
νά τή βγάλω ἀπό κεῖ· γιατί φοβοῦμαι
μή δέν είν' τό καλύτερο νά ζοῦμε
φυλάγοντας τούς νόμους πού ναι γιά δλους.

ΧΟΡΟΣ

Ω πολυονόματε
 τῆς νύφης τῆς Καδμείας καμάρι
 καὶ τοῦ βαρύβροντου
 τοῦ Δία βλαστάρι,
 τήν Ἰταλία τήν ξακουστή^{θημάντες}
 πού προστατεύεις
 καὶ στῆς Ἐλευσινίας Δηοῦς^{θημάντες}
 τούς κοσμοσύναχτους* τούς κόρφους* βασιλεύεις,
 ὡς Βάκχη ἐσύ, πού τῶν Βακχῶν
 κατοικεῖς τῇ μητρόπολῃ τῇ Θήβᾳ
 στοῦ Ἰσμηνοῦ πλάι τά νερά
 καὶ στή Δρακοσπορά.

*Εσένα πάνω ἀπό τό δίκορφο
 τό βράχο, πού οι Κωρύκιες οι μαινάδες
 περνοῦν βακχεύοντας,
 σέ εἶδαν οι δάδες*
 μές σέ φεγγόβιολους καπνούς,
 σέ εἶδε κι ἡ βρύση
 τῆς Κασταλίας· σέ σένα προβοδοῦν
 οι κισσοφούντωτες βουνοπλαγιές τῆς Νύσσας
 κι δι πολυστάφυλος χλωρός γιαλός,
 δταν μ' εύάν εύσι θεϊκά τραγούδια
 τῆς Θήβας σου τούς δρόμους τούς πλατεῖς
 θά ρθεῖς νά ἐπισκεφτεῖς.

Τήν πόλη πού χεις σέ τιμή
 δπ' ὅλες πιό ζεχωριστή
 μαζί μέ τήν κεραυνωμένη σου μητέρα·

κοσμοσύναχτος: γεμάτος κόσμο, πολυσύχναστος
 κόρφος: κόλπος, ἄκρογιάλι
 δάδα: πυρσός, δαδί

καί τώρα πού τή χώρα μας κρατεῖ
μεγάλη ἀρρώστια πέρα ὡς πέρα,
ἔλα σέ μᾶς νά φέρεις λυτρωμό
πάνω ἀπ' τοῦ Παρνασοῦ τίς ράχες
ἢ πέρ' ἀπό τὸν πολυτάραχο πορθμό.

"Ω ἐσύ πού σέρνεις σέ χορό^{*}
τά φλογερ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ,
ὦ τῶν νυχτερινῶν δργίων* παραστάτη,
ὦ θεϊκό διογέννητο παιδί
μπρόβαλ' ἐσύ τῆς χώρας μας προστάτη
μέ τῇ δική σου συνοδειά μαζί,
τίς Θυιάδες, πού δλονύχτιες σέ χορεύουν,
τόν Ἱακχό τους, ξώφρενες, εύάν εύοί.

1460

ΕΞΟΔΟΣ

ΑΓΓΕΛΟΣ

"Ω ἐσεῖς πού πλάι καθόστε στά παλάτια
τοῦ Κάδμου καί τ' Ἀμφίονα, δέν ύπάρχει
ἄνθρωπος, πού δσο θά βαστᾶ ἡ ζωή του,
ἢ νά τόν μακαρίσω ἢ νά τόν κλάψω·
γιατ' εἶναι ἡ τύχη πάντα πού ἀνυψώνει
τόν ἔνα εύτυχισμένο κι ἔναν ἄλλο
δυστυχισμένο τόν σωριάζει χάμω·
καί κανείς δέ μπορεῖ νά προφητέψει
τό τί φυλάει ἡ Μοίρα στούς ἀνθρώπους.
Κι δ Κρέοντας μιά φορά, δσο γιά μένα,
ζηλευτός ἦταν, γιατ' ἀφοῦ εἶχε σώσει
τήν πόλη αὐτή τοῦ Κάδμου ἀπ' τούς ἔχτρούς της
καί πῆρε τήν ἀπόλυτη ἔξουσία
τῆς χώρας, κυβερνοῦσε εύτυχισμένος
ἀνάμεσα στά εύγενικά παιδιά του.

1470

1480

ὅργιο: γιορταστικό γλέντι γιά τό Διόνυσο.

1165 - 1178 Καί τώρα δλα χαθήκανε, γιατί ὅταν
κάθε χαρά τόν ἄνθρωπο προδώσει,
δέ θά πῶ ἐγώ πώς αὐτός ζεῖ, τόν παίρνω
γιά ζωντανό νεκρό· σώριαζε νά 'χεις
στά σπίτια σου, ἀν σ' ἀρέσει, ἄμετρα πλούτη,
πήγαινε νά 'σαι βασιλιάς μέ τά δλα,
ἀν ἀπ' αὐτά λείπει ἡ χαρά, ἐγώ τ' ἄλλα
δέ θά 'θελα νά τοῦ τ' ἀγόραζα οὕτε
μέ σκιά καπνοῦ, μπρός στῆς χαρᾶς τή γλύκα.

ΧΟΡΟΣ

Ποιά 'ναι αὐτή πάλι ἡ συφορά πού φέρνεις
στούς βασιλιάδες;

1490

ΑΓΓΕΛΟΣ

"Ἐχουν σκοτωθεῖ,
κι οἱ ζωντανοί ἀφορμοί τοῦ σκοτωμοῦ τους.

ΧΟΡΟΣ

Ποιός σκότωσε; Ποιός εἶναι ὁ σκοτωμένος;

ΑΓΓΕΛΟΣ

'Ο Αἴμονας πάει, σφαγμένος μέ τό χέρι —

ΧΟΡΟΣ

Τοῦ πατέρα του τάχα, ἢ τό δικό του;

ΑΓΓΕΛΟΣ

'Ο ίδιος μέ τό δικό του μανιασμένος
μέ τό γονιό του ἔξ ἀφορμῆς τοῦ φόνου.

ΧΟΡΟΣ

"Ω μάντη, τί σωστά ὅσα εἶπες βγαίνουν.

Ο Αιμίλιος Βεάκης Κρέοντας. 1940. Σκηνοθεσία Τ. Μουζενίδη

"Ετσι 'ναι αύτά· καιρός γιά τ' ἄλλα τώρα
νά γίνει σκέψη.

ΧΟΡΟΣ

Μά νά, βλέπω φτάνει
κατά δῶ κι ή ταλαίπωρη ή γυναίκα
τοῦ Κρέοντα, ή Εύρυδίκη, εἴτε ἀκουσε
γιά τό παιδί της τίποτα, ή κι ἔτσι
ἔτυχε ἀπ' τό παλάτι ἔξω νά βγαίνει.

1500

ΕΥΡΙΔΙΚΗ

"Ω ἐσεῖς πολίτες, πήρανε τ' αύτιά μου
τά λόγια σας, ἐνῶ ἤμουνα γιά νά 'βγω
νά πάω νά προσκυνήσω καί νά τάξω
τή θεά Παλλάδα· κι ἔτυχε τήν ὥρα
πού σήκωνα τό σύρτη γιά ν' ἀνοίξω,
καί μοῦ χτυπᾶ σά μιά βουή στ' αύτιά μου
σπιτικῆς συφορᾶς· ἀπ' τήν τρομάρα
μοῦ κόβονται τά γόνατα καί γέρνω
παράλυτη στά χέρια τῶν δουλῶν μου.
μά δ,τι καί νά 'ναι ξαναπέτε μού τα
τί λέγατε, κι ἀμάθητη δέν εἶμαι
ἔγώ ἀπό συφορές γιά νά τ' ἀκούσω.

1510

ΑΓΓΕΛΟΣ

'Εγώ, πού ἤμουν καί μπρός, βασίλισσά μου,
θά σοῦ πῶ δίχως τίποτα νά κρύψω
τήν πάσ' ἀλήθεια· καί γιατί νά θέλω,
νά σοῦ μαλάξω τό κακό, ἀφοῦ θά 'βγω
ψεύτης κατόπι; δ μόνος Ἰσιος δρόμος
εἶναι ή ἀλήθεια πάντα — Καί λοιπόν
τόν ἄντρα σου ἀκολουθοῦσα ἔγώ, δδηγός του,
πρός τά ψηλά τοῦ κάμπου, δπου κειτόταν
τό ἀνελέητο* ἀκόμα τό κουφάρι

1520

ἀνελέητος: αύτός πού κανένας δέν τόν λυπάται καί πού κανένα δέ λυπάται

τοῦ Πολυνείκη σκυλοσπαραγμένο·

καὶ ἐκεῖ ἀφοῦ στήν Ἐνόδια τήν Ἐκάτη

καὶ στὸν Πλούτωνα κάμαμε δεήσεις

νά σπλαχνιστοῦν καὶ πάψουν τὴν ὄργη τους,

λούσαμε ἐκεῖνον μὲν νερό ἀγιασμένο

1530

καὶ σέ νιόκοφτα κάψαμε ἐλιοκλάδια

ὅλα τ' ἀπομεινάρια τοῦ κορμιοῦ του·

κι ἔπειτα ἀφοῦ σωριάσαμε ἀπό πάνω

μέ χῶμα τῆς πατρίδας ψηλό τάφο,

κινήσαμε γιά τήν πετροχτισμένη

βραχοσπηλιά, πού ἦταν κλεισμένη ἡ κόρη,

ἡ νύφη τοῦ "Ἄδη, δταν ἀπό μακριά

μιά φωνή κάποιος ἀκουσε νά σκούζει

σπαραχτικά ἀπ' τό μέρος τοῦ ἄκλαφτου

τοῦ τάφου κι εὔτύς τρέχει καὶ τό λέει

1540

στὸν Κρέοντα, καὶ καθώς ἐκεῖνος φτάνει

ὅλο καὶ πιό κοντά, χτυπάει τ' αὐτί του

ἀξεδιάλυτος βόγκος πικροῦ θρήνου·

κι εὔτύς ξεσπάει στενάζοντας σέ λόγια

κακοθρήνητα: «'Οιμένα συφορά μου,

μήν είμαι ἄραγε μάντης; μήπως εἴναι

αὐτός δ πιό δυστυχισμένος δρόμος

πού 'καμα ὡς τώρα; τοῦ παιδιοῦ μου ἄκούω

τή φωνούλα· μά τρέξετ' ἐσεῖς, δοῦλοι,

γρήγορα πιό κοντά, γύρω στὸν τάφο,

1550

τραβῆχτε ἀπό τό πρόχωμα τήν πέτρα

πού τοῦ φράζει τήν εῖσοδο καὶ μπεῖτε

ὦς μέσα μέσα στό ἄνοιγμα, νά δεῖτε

ἄν εἰν' τοῦ Αἴμονα ἡ φωνή πού ἄκούω,

ἡ μέ γελοῦνε οἱ θεοί». Καί μεῖς ἔτσι δπως

μᾶς πρόσταξε βαρύθυμος δ ἀφέντης,

μπαίνομε καὶ τί βλέπομε; στό βάθος

τοῦ τάφου μέσα κρεμασμένη ἐκείνη

μέ γύρω στό λαιμό θηλιά στριμμένη

ἀπ' τή δίμιτη* ζώστρα της καὶ κεῖνον

1560

δίμιτος: ύφασμένος μέ διπλό νῆμα

1224 - 1245 νά τήν κρατάει άπ' τή μέση της πεσμένος πάνω της σά χαμένος καί νά σκούζει
καί νά θρηνεῖ τό νεκρό του τό ταΐρι, τοῦ πατέρα του τά ἔργα καί τό γάμο τόν ἄτυχό του· μά καθώς τόν βλέπει
δ Κρέοντας, μ' ἔνα βαθύ βόγκο τρέχει θρηνώντας μέσα, προχωρεῖ κοντά του καί τού κράζει: «Ταλαίπωρε, τί πράμα
εἴν' αὐτό πού 'χεις κάμει; τί ἔχεις βάλει στό νοῦ σου; άπό τί πᾶς καί χάνεσαι ἔτσι;
1570 Εβγα ἔξω, γιέ μου, Εβγα σέ ξορκίζω». Μά ρίχνοντάς του ἄγριες ματιές ἐκείνος
τόν ἔφτυσε στό πρόσωπο καί δίχως οὔτε λέξη νά πεῖ, τραβάει άπ' τή θήκη τό δίκοπο σπαθί του, μά δ πατέρας
φεύγοντας ρίχτηκ' ἔξω νά γλιτώσει· καί καθώς δέν τόν πέτυχε, δρυγισμένος
μέ τόν ἑαυτό του, δ ἄμοιρος, ἔτσι ώς ἦταν τέντωσε πίσω τό κορμί καί μπήγει
τό σπαθί του ώς τή μέση στά πλευρά του· 1580 καί ἐνώ ἀνάσαινε ἀκόμα, παίρνει μέσα στ' ἀδρανισμένα* χέρια του τήν κόρη
κι ἀγκομαχώντας ἔτεινάζει βρύση τό αἷμα του στάλες κόκκινες ἀπάνω στ' ἀσπρό τό μάγουλό της, ώσπου μένει
νεκρός ἀπάνω στή νεκρή· καί τοῦ ἔλαχ' ἔτσι στόν "Αδη κάν, δ δόλιος, νά γιορτάσει
τούς γάμους του, παράδειγμα στόν κόσμο, πώς ἄλλο πιό μεγάλο δέν ύπάρχει στόν ἄνθρωπο κακό άπ' τήν ἀκρισία.

1570

1580

1590

ΧΟΡΟΣ

Πῶς σοῦ φαίνεται αύτό; ή βασίλισσά μας
ἔφυγε πάλι, δίχως οὔτε λέξη

ἀδρανισμένος: ἀδρανής, ἀδύναμος καί ἀμήχανος

ΑΓΓΕΛΟΣ

Κι ἔγω παραξενεύτηκα, μά ἐλπίζω
πώς ἀκούοντας τή συφορά τοῦ γιοῦ της,
θά κρινε πώς δέν ταίριαζε ν' ἀρχίσει
ξεφωνητά στόν κόσμο ἐμπρός καὶ πῆγε
μέσα, μέ τίς γυναικες της νά στήσει
τό μοιρολόι τοῦ σπιτικοῦ της πένθους·
γιατί δέ λείπει ἡ στόχαση ἀπ' τό νοῦ της,
γιά νά μήν κριματίσει.

1600

ΧΟΡΟΣ

'Εγώ δέν ξέρω,
μοῦ φαίνεται ὅμως κι ἡ πολύ μεγάλη
σιωπή κακό, κι ὁ πολύς μάταιος θρῆνος.

ΑΓΓΕΛΟΣ

Μά θά μάθομε εύτύς, μπαίνοντας μέσα
μήν ἵσως καί κρατεῖ κλεισμένο κάποιο
κρυφό σκοπό στ' ἀνταριασμένα* στήθη·
γιατ' ἔχεις δίκιο, κι ἡ πολύ μεγάλη
σιωπή βαραίνει τήν καρδιά μέ φόβο.

ΧΟΡΟΣ

Μά νά κι ὁ ἴδιος τώρα φτάνει ὁ βασιλιάς
καί τρανή στά χέρια μαρτυρία κρατά 1610
— ἀν δέν είναι κρίμα πού τό λέω —
πώς ἡ συφορά του δέν είν' ἀπό ξένη,
μά ἀπό τή δίκια του τήν κακογνωμιά.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

'Οιμέ,

ἀνταριασμένος: ἀναστατωμένος, συννεφιασμένος (ἀντάρα = καταχνιά)

1261 - 1281 φταιξίματα ᄀμυαλου μυαλοῦ,

πεισματικά θανατερά·

ποιός ᔀχει μάτια ፈδῶ νά δεῖ

τό σκοτωμένο τό παιδί

καί τόν πατέρα τό φονιά του·

δίμένα, γιέ μου, τόσο νιός

μέ πρώιμο θάνατο νεκρός

χάθηκες ᔀχι ፈπ' τίς δικές σου

μ' ፈπ' τίς δικές μου κακοκεφαλιές.

ΧΟΡΟΣ

΄Οιμένα, πόσο ፈργά μοῦ φαίνεται

νά είδες τό δίκιο!

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

΄Αλίμονό μου, τώρα

τό νιώθω, δό δόλιος, μάς ᔀνας θεός τότε

κρατώντας με, μοῦ βρόντησε μεγάλη

βαριά στήν κεφαλή καί σ' ፈγριους δρόμους

μέ τίναξε, φέρνοντας ᄀνω κάτω, ፈλίμονο,

τήν ποδοπατημένη μου χαρά.

΄Αχ, μόχτοι κακοβάσταγοι* τοῦ ፈνθρώπου!

ΑΓΓΕΛΟΣ

΄Αφέντη, ᔀχεις αύτά κι ᄀλλα σέ βρῆκαν·

ἔξω ፈπό τοῦτα πού κρατᾶς στά χέρια,

φαίνεται κι ᄀλλα μέσα στό παλάτι

ἔχεις νά δεῖς, καί γρήγορα, ምταν ፈμπεις.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Τί ναι αύτό πάλι; τάχα ፈπάρχει κι ᄀλλο

χειρότερο ፈπ' τή συφορά τήν ՚δια;

κακοβάσταγος: δυσβάσταχτος

ΑΓΓΕΛΟΣ

1282 - 1303

Πέθανε, πάει ἡ γυναίκα σου, μητέρα
μέ τά ὅλα της αύτοῦ τοῦ νεκροῦ γιοῦ της,
σκοτωμένη ἡ τρισάμοιρη προλίγου.

1640

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

΄Οιμέ,
΄Οιμέ λιμάνι τοῦ “Αδη ἀνίλεο*”,
γιατί, γιατί νά μέ χαλᾶς;
ώ ἐσύ, πού κακομήνυτα
μοῦ φέρνεις πένθη, τί μοῦ λές .
κι ἔνα νεκρό ἀποτελειώνεις;
πέ μου, παιδί, ποιά νέα μοῦ λές
πώς μ’ ἀγκαλιάζει συφορά,
δίμέ, ποιό γυναικεῖο σφαχτάρι
γιά τό ξετέλειωμά* μου ἔχει κοπεῖ;

1650

ΑΓΓΕΛΟΣ

Μπορεῖς νά δεῖς, πού ἔξω τή βγάζουν τώρα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Συφορά μου δ βαριόμοιρος,
τό ἄλλο μου δεύτερο κακό, νά, βλέπω·
ποιά μοίρα, ποιά μέ περιμένει ἀκόμα;
ἐνώ κρατῶ στά χέρια τό παιδί μου
νεκρό, κι ἄλλο νεκρό αύτή ἀντικρύζω·
ἄλι μου, ω ἄθλια μάνα, ω ἄθλιε γιέ μου!

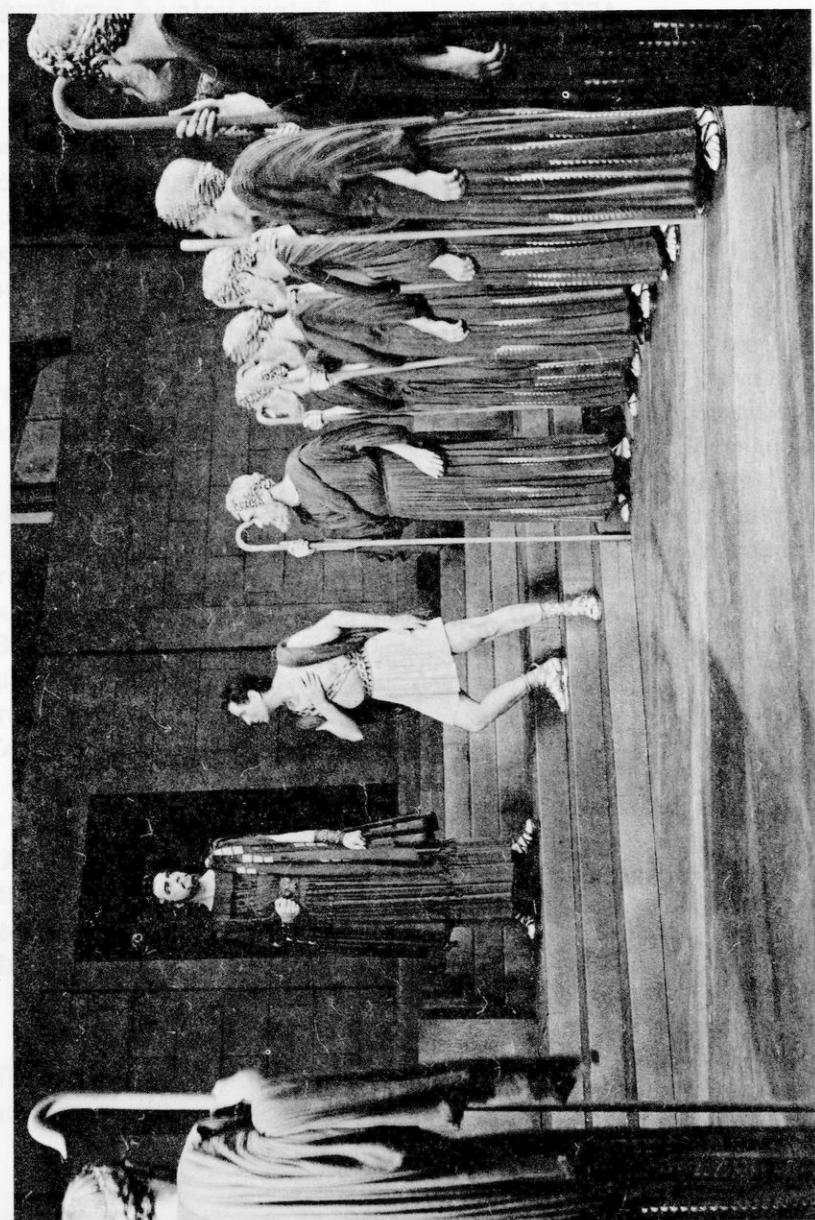
ΑΓΓΕΛΟΣ

Μέ κοφτερό μπρός στό βωμό μαχαίρι
τά σκοτεινά της ἔσβησε τά μάτια,
ἀφοῦ τοῦ Μεγαρέα Θρήνησε τό τέλος

1660

ἀνίλεος: ἄλυπητος, ἀνελέητος
ξετέλειωμα: ἀποτέλειωμα

179

Έπειδανεία 1956. «Αντιγόνη». Κρέοντας, Αίμονας και ο Χορός. Σκηνοθεσία Άλεξη Μινωτῆ.

πού σκοτώθηκε πρίν μέ τόση δόξα,
κι ἔπειτα αὐτοῦ· καὶ τελευταῖα καὶ σένα
σοῦ εύχήθηκε ὅλα τά κακά τοῦ κόσμου
πού πῆρες νά τῆς σκοτώσεις τό παιδί της.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Συφορά, συφορά μου,
τρομάρα μοῦ παίρνει τό νοῦ·
γιατί δέ σηκώνει κανείς νά μοῦ μπήξει
στό στήθος σπαθί κοφτερό;
άλι μου δέ βαριόμοιρος, μαύρη μέ ζώνει
συφορά ἀπό παντοῦ.

1670

ΑΓΓΕΛΟΣ

Σέ σένα ἡ σκοτωμένη ἔριχτε ἀπάνω
τήν αἰτία τοῦ χαμοῦ κι αύτοῦ καί κείνου.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί ποιός στάθηκε τοῦ φόνου της δέ τρόπος;

ΑΓΓΕΛΟΣ

Μέ τό ᾄδιο της χτυπήθηκε τό χέρι
κάτ' ἀπό τό συκώτι, δταν τό τέλος
τό βαρυθρήνητο ἔμαθε τοῦ γιοῦ της.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

‘Οιμένα, γιά δλ’ αὐτά ποτέ
ἄλλον κανένα ἔξω ἀπό μέ
δέ θά βαρύν’ ἡ αἰτία·
ἔγώ, ναί ἔγώ σέ σκότωσα,
ἀλήθεια λέω, ἔγώ δέ τρισάμοιρος·
μά πάρτε με, ἀνθρωποί μου ἔσεις·
βγάλετε γρήγορα ἀπ’ ἔδω
ἔναν πού πιότερο ἀπ’ τό τίποτα δέν εῖναι.

1680

Κέρδος γιά σένα δ, τι ζητᾶς, δν κέρδος
ύπάρχει μές στίς συφορές· γιατ' εἶναι
πάντα πολύ καλύτερο νά βλέπεις
δσο πιό λίγο τό κακό μπροστά σου.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

"Ας ἐρθεῖ, ὦ ἄς ἐρθεῖ,
ἄς φανεῖ ἡ πιό καλύτερη μοίρα μου ἔμένα
στό στερνό νά μέ φέρει
τῆς ζωῆς μου τό τέρμα·
ὦ ἄς ἐρθεῖ, ὦ ἄς ἐρθεῖ,
νά μή ξαναδῶ πιά ἄλλη μέρα.

1690

Αύτά μελλούμενα εἶναι τώρ' ἀνάγκη
κάτι νά γίνει γιά δσα ἔχομε μπρός μας·
γιά τ' ἄλλα ἔχουν τήν ἔγνοια τους ἐκεῖνοι
πού πρέπει νά τήν ἔχουν.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μά ἔγώ ἐκεῖνα
εύχηθηκα πού λαχταρᾶ ἡ καρδιά μου.

Καμιάν εύχή μήν κάνεις καί δέν εἶναι
στό χέρι τῶν ἀνθρώπων ν' ἀποφύγουν
τή συφορά πού ἡ μοίρα τους τούς γράφει.

1700

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Πάρετε τόν ἀχρείαστον
ἔμένα, πάρετ' ἀπ' ἔδῶ,
ἔμένα, πού καί σέ, παιδί μου,
χωρίς νά θέλω σκότωσα
καί σένα τή δυστυχισμένη·

σέ ποιό νά στρέψω ἀπό τούς δυό^{νά} βρῶ ἀποκούμπι*; πᾶνε μου ὅλα,
πού τέτοια πάνω στό κεφάλι μου
ἀσήκωτη πήδησε μοίρα.

1342 - 1353

1710

ΧΟΡΟΣ

Kai polú pió pánw áp' óla ἡ φρόνηση
εἶναι τῆς εύδαιμονίας τό πρώτο,
καί στά θεῖα δέν πρέπει ν' ἀσεβεῖ κανείς.
Τά μεγάλα τους τά λόγια οἱ ξιπασμένοι*
μέ μεγάλα τά πλερώνουνε χτυπήματα
γιά νά βάλουν στά γεράματά τους γνώση.

*ἀποκούμπι: στήριγμα
ξιπασμένος: ἀλαζόνας, καυχησιάρης.

'Επιδαύρια 1956. «'Αντιγόνη». (Α. Συνοδίνος)

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Σχόλια

Πρόλογος

στ. 3 Από τούς πρώτους στίχους της τραγωδίας μπαίνει τό πρόβλημα πώς τά δεινά μιᾶς οικογένειας μεταβιβάζονται από τή μιά στήν άλλη γενιά. Αύτό είναι τό βασικό θέμα στίς περισσότερες τραγωδίες. Συσχετίστε τό πρόβλημα μέ τό προπατορικό άμαρτημα τής Άγ. Γραφῆς.

στ. 11 οι άνακοινώσεις, οι προκηρύξεις τῶν ἀρχόντων γίνονταν μέ κήρυκες σέ δημόσιους χώρους· καί σήμερα στά χωριά μέ τελάληδες.

στ. 13 Συνήθως στούς προλόγους τό πρόσωπο έκθέτει δσα ξέρει. Ό Σοφοκλῆς μπάζοντας τό διάλογο στόν Πρόλογο πληροφορεῖ τό κοινό γιά τά συμβάντα μέσα από τή φυσική ἀνταλλαγή πληροφοριῶν τῶν προσώπων πού δροῦν στή σκηνή.

στ. 15 Ή Ἀντιγόνη ἔχει ξεκαθαρίσει μέσα της, ἀπ' τήν ἀρχή τοῦ δράματος, τούς ἔχθρους καί τούς φίλους, ἔτσι τό ἐνδιαφέρον μετατοπίζεται στό πῶς θά γίνει ή σύγκρουση τῶν δύο ἀντιπάλων.

στ. 18 Τήν προηγούμενη νύχτα δέ Ετεοκλῆς καί δέ Πολυνείκης μονομαχώντας σκοτώθηκαν δέ ένας ἀπό τόν άλλο. Δές τή συνήθεια νά μονομαχοῦν οί ἀρχηγοί στήν Ἰλιάδα (Μενέλαος - Πάρις).

στ. 27 Ἐμμεση ἔνδειξη γιά τό σκηνικό τοῦ δράματος. "Ἄς σημειώσουμε ἀπό δῶ καί πέρα πόσα στοιχεῖα δίνει δέ ποιητής μέσα ἀπό τό λόγο γιά τό χρόνο καί τήν πληρέστερη περιγραφή τοῦ χώρου.

στ. 30 Πρώτη φορά ἀναφέρεται μέ τ' ὅνομά του. Πῶς τόν χαρακτήρισε πρίν;

στ. 32 Οι ἀρχαῖοι πίστευαν πώς δέ ἄταφος νεκρός περιπλανιέται στόν κόσμο σάν φάντασμα. Δές τήν παράκληση τοῦ νεκροῦ Πάτροκλου στόν Ἀχιλλέα (Ἰλιάδα), τοῦ ἄταφου Ἐλπήνορα στήν Οδύσσεια (λ) καί τή δίκη τῶν στρατηγῶν πού ἄφησαν ἄταφους τούς νεκρούς στίς Ἀργινοῦσες. Δές ἐπίσης τίς νεοελληνικές παραδόσεις γιά τούς βρυκόλακες.

στ. 44 Ἔμμεση προειδοποίηση πώς στό πρῶτο ἐπεισόδιο θά ἔμφανιστεῖ ὁ Κρέοντας νά μιλήσει στό λαό· ἄρα ἀναγγέλλεται καὶ ἡ πάροδος τοῦ χοροῦ. Οἱ δραματουργοί ἔπρεπε νά βροῦν ἔνα εὔλογο τρόπο γιά νά δικαιολογήσουν τήν παρουσία τοῦ χοροῦ στήν ὄρχή-στρα.

στ. 45 Ἀρχαῖος τρόπος δημόσιας ἐκτέλεσης. Δέες τό λιθοβολισμό τοῦ Παλαμήδη στήν Ἰλιάδα, τοῦ Λυκίδη στή Σαλαμίνα, πού πρότεινε νά δεχτοῦν τίς προτάσεις τοῦ Μαρδόνιου (Ἡρόδοτος) καὶ τό λιθοβολισμό τοῦ πρωτομάρτυρα Στέφανου (Πράξεις Ἀποστόλων).

στ. 70 χάθηκε, ἀντί πέθανε. Πῶς λέγεται τό σχῆμα τοῦ λόγου; Ἄναφερε ἄλλο δρμοῖο.

στ. 71 Ὁ Σοφοκλῆς στόν «Οἰδίποδα Τύραννο» μέ μιά ύπέροχη πλοκή φτάνει στήν ἀπόδειξη τῆς ἐνοχῆς τοῦ Οἰδίποδα, ὑστερα ἀπό μιά σειρά ἀποκαλύψεων πού προκαλεῖ καὶ φέρει σέ πέρας δ ἕδιος δ ἥρωας.

στ. 76 Ὁ ἀπαγχονισμός ἦταν ἀτιμωτικός θάνατος στήν ἀρχαιότητα, δπως δ σταυρικός θάνατος στή ρωμαϊκή ἐποχή.

στ. 86 Ἡ πατριαρχική κοινωνία πού διαδέχτηκε τή μητριαρχική περιόρισε τίς γυναίκες στίς δραστηριότητες τοῦ σπιτιοῦ. Αύτό δημιούργησε μιάν ἡθική ἀντίληψη γιά τή θέση τῆς γυναίκας στόν κόσμο πού φτάνει ὡς τίς μέρες μας. Μελετήστε πῶς αὐτή ἡ ἀντίληψη ἔγινε ἀποδεκτή ἀπό τίς ἕδιες τίς γυναίκες.

στ. 94 Σέ κάποια ἄλλη ἀνάγκη ύποτάσσεται καὶ ἡ Ἀντιγόνη, σέ ἄλλη δ Κρέοντας, δπως θά δοῦμε. Ἡ Ἀνάγκη ἦταν ύπερτατη θεϊκή δύναμη. Ποιά ἡ διαφορά ἀνάμεσα στήν Ἀνάγκη καὶ στίς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων;

στ. 108 Ἔνδειξη πώς στήν ἐποχή τουλάχιστον τοῦ Σοφοκλῆ ύπάρχει μιά κάποια ἀντίληψη γιά μιάν αἰώνια μετά θάνατο ζωή. Συγκρίνετε τίς ἀντίληψεις αὐτές γιά τόν Ἀδη μέ τίς ἀνάλογες στήν Ὁδύσσεια (λ καὶ ω).

Γενικό σχόλιο:

Ο ποιητής μέ τό τέλος τοῦ Προλόγου ἔχει χαρακτηρίσει τό ἥθος τῶν δύο ἀδελφῶν. Βρεῖτε τά στοιχεῖα πού στηρίζουν αὐτή τήν ἀποψη καὶ σχηματίστε μέ ἀδρές γραμμές τό ψυχολογικό τους πορτραΐτο.

Πάροδος

Ο χορός της Ἀντιγόνης ἀποτελεῖται ἀπό 15 γέροντες εύγενεῖς Θηβαίους. Εισέρχονται στήν δρχήστρα στεφανωμένοι, σέ δύο ἡμιχώρια μέ επικεφαλῆς τόν κορυφαῖο.

στ. 141 "Υστερα ἀπό μιάν αἰματηρή νύχτα ἀγωνίας εἶναι φυσική ἡ ἔκρηξη χαρᾶς τοῦ χοροῦ μέ υμνο στὸν ἥλιο, τό φῶς τῆς ἡμέρας, πού μέσα στούς αἰώνες συμβολίζει γιά τόν ἀνθρωπο τῇ λύτρωσῃ, ἐνῶ τό σκοτάδι τῆς νύχτας συμβολίζει τόν τρόμο. Δραματουργικά εἶναι ἐνδιαφέρον νά σκεφτοῦμε πώς τήν ὥρα πού δ χορός ύμνει τήν ἀνατολή, δ ἥλιος ἔχει μόλις ἀνατείλει ἀπό τόν Ὑμηττό. "Εχουμε, δηλ. ἐδῶ ἔναν ἔξοχο συγχρονισμό· δ χρόνος τοῦ δράματος καί δ χρόνος τῆς πραγματικότητας, τῶν θεατῶν, περίπου ταυτίζονται.

στ. 143 Στίς ἑπτά πύλες τῆς Θήβας εἶχαν πέσει οἱ ἑπτά στρατηγοί τῶν Θηβαίων καί οἱ ἑπτά τῶν Ἀργείων τήν περασμένη νύχτα.

στ. 148 Ο Πολυνείκης εἶχε παντρευτεῖ στό Ἀργος τήν κόρη τοῦ βασιλιὰ Ἀδραστου καί μέ στρατό τῶν Ἀργείων πολιόρκησε τή Θήβα γιά νά διεκδικήσει τό Θρόνο. Ἡγήθηκε δηλ. «ἔχθρικῆς ἐπίθεσης» καί ώς ἔχθρος τιμωρήθηκε ἀπό τόν Κρέοντα.

στ. 165 Φλεγόμενο δαδί, ξύλο πεύκου μέ ρετσίνι.

στ. 168 Ο Ιδρυτής τῆς Θήβας Κάδμος ἔσπειρε τά δόντια ἐνός δράκοντα πού σκότωσε καί φύτρωσαν οἱ Θηβαῖοι, οἱ Σπαρτοί, ἡ σπορά τοῦ Δράκοντα.

στ. 170 Ο Δίας μισεῖ τούς ἀλαζόνες. Αὐτή ἡ γνώμη εἶναι πίστη βαθιά τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Τραγωδία εἶναι κατά κανόνα ἡ συντριβή ἐνός ἀλαζόνα, πού ξεπέρασε τό φυσικό δ τό ἡθικό μέτρο. Ο στίχος ἀναφέρεται στούς Ἀργείους ἄλλα προαναγγέλλει καί τή συντριβή τοῦ Κρέοντα.

στ. 175 Ἀναφέρεται στόν Ἀργεῖο Καπανέα πού μέ μεγάλες κουβέντες εἶχε περηφανευτεῖ γιά τίς πολεμικές του ἰκανότητες.

στ. 188 Ο Δίας κι οἱ ἄλλοι θεοί λατρεύονται ώς προστάτες εἰδικῶν δραστηριοτήτων τῶν ἀνθρώπων. Ο Τροπαιὸς Ζεύς, προστάτης τῶν νικητῶν, ἡ Ἀθηνᾶ Ἐργάνη, προστάτισσα τῶν τεχνιτῶν κ.ἄ. Παράβαλε κάποιες ἀναλογίες μέ τό Χριστιανικό ἀγιολόγιο.

στ. 194 Ἡ Νίκη ἦταν θεά.

στ. 201 Ο Διόνυσος πού σείει τή γῆ μέ τά χορευτικά του πηδήματα. Ἔταν πολιούχος θεός τῆς Θήβας (δέες λεξικό).

στ. 202 "Οταν ένα νέο πρόσωπο είσερχεται στή σκηνή κάποιος έπρεπε νά τό προσφωνήσει. Οι θεατές δέν κρατοῦσαν πρόγραμμα ούτε μποροῦσαν νά άναγνωρίσουν τόν 旱wa από τό προσωπεῖο.

Γενικά σχόλια

α) 'Η άτμοσφαιρα πού πρέπει νά δημιουργήσει ή Πάροδος είναι μιά έκρηξη χαρᾶς καί ένα αίσθημα άνακούφισης. 'Η άναφορά σέ δλονύχτιους χορούς καί στό Διόνυσο μᾶς κατευθύνει πρός τήν 旱wa διποψη δτι στό τέλος δ ρυθμός είναι πολύ κοντά στό παραλήρημα· ἀς μη λησμονοῦμε πώς χορεύουν γέροντες.

'Η άναγγελία τῆς εισόδου τοῦ Κρέοντα ἀλλάζει άμεσως τό κλίμα.
β) Τό Θέμα τοῦ χορικοῦ βρίσκεται ἀτόφιο σχεδόν σ' ένα χορικό τῆς μεσαιωνικῆς κρητικῆς τραγωδίας τοῦ Γ. Χορτάτζη «Ἐρωφίλη». Κάνε μιά συγκριτική μελέτη.

Πρώτο ἐπεισόδιο

'Ο Κρέοντας ἔξερχεται ἀπό τήν κεντρική πύλη μέ τούς προσωπικούς του φρουρούς κρατώντας τά σύμβολα τῆς ἔξουσίας του (στέμμα, σκῆπτρο).

στ. 213 Στούς χρόνους πού άναφέρεται τό δράμα ή γνώμη τοῦ λαοῦ εἶχε συμβουλευτικό χαρακτήρα. Παράβαλε τήν ἀγορά λαοῦ στόν "Ομηρο.

στ. 226 'Η βασιλεία ἦταν κληρονομική. "Οταν δέν ύπηρχε ἀρσενικός διάδοχος δ θρόνος περνοῦσε στόν τιλησιέστερο συγγενή· δ Κρέοντας ἦταν ἀδελφός τῆς Ἰοκάστης, τῆς γυναίκας τοῦ Οἰδίποδα.

στ. 220 'Ο ἀρχαῖος σοφός Βίας ἔλεγε: «ἡ ἔξουσία δείχνει τό χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου».

στ. 234 "Ἄς σημειώσουμε αύτή τήν 旱wa διποψη δτι στό Κρέοντα γιά τούς ἀνθρώπους, δταν θά ἀκούσουμε τήν Ἀντιγόνη χωρίς φόβο νά τόν ἀντιμετωπίζει.

στ. 256 Κατά τήν ἐπίσημη ταφή γίνονται τελετές ὥστε δ νεκρός νά πάει καθαρός, ἔξαγνισμένος στόν "Αδη.

στ. 268 Οι ἀρχαῖοι σέβονται τό νεκρό ἀνθρώπινο σῶμα. Μετά τίς μάχες δινόταν ἡ εύκαιρία στούς ἀντιπάλους νά θάψουν τούς νε-

κρούς. Ἡ προσβολή νεκροῦ ἦταν μεγάλη ἀσέβεια. Ὁ Κρέοντας περιφρονεῖ τήν πανελλήνια αὐτή ἀντίληψη.

στ. 274 Οι πεθαμένοι δέν ἀνήκουν στή δικαιοδοσία τῆς πολιτείας· δέν εἶναι πολίτες καί δέν ἀντιμετωπίζονται μέ τούς νόμους γιά τούς ζωντανούς.

στ. 278 Ὁ χορός ἀντιμετωπίζει ἔνα νέο ἄρχοντα καί στήν ἀρχή, ἀπό φόβο, τόν κολακεύει.

στ. 286 Ὁ Κρέοντας δέν εἶναι βέβαιος γιά τήν ὀρθότητα τῆς ἀπόφασής του καί ζητάει συμμάχους γιά τήν ἔφαρμογή της;

στ. 290 Ποιό κέρδος ύλικο θά εἶχε δποιος ἔθαβε νεκρό;

στ. 292 Τά πρώτα λόγια τοῦ φύλακα δίνουν τό μέτρο τῆς ἡθογραφικῆς ἰκανότητας τοῦ Σοφοκλῆ. Σέ λίγους στίχους κατορθώνει νά σκιαγραφήσει ὅλο τόν τρόμο τοῦ ἀπλοϊκοῦ ἀνθρώπου μπροστά στήν ἔξουσία· βρίσκει ἔνα σωρό περίπλοκες ἔξηγήσεις γιά νά καθυστερήσει, δσο μπορεῖ, τήν ἔκρηξη θυμοῦ τοῦ Κρέοντα. Λόγος γεμάτος χιοῦμορ καί ἀφοπλιστική ἀφέλεια.

στ. 312 Ὁ ἀπλοϊκός φύλακας εἶναι εἰλικρινής· πρίν ἀπ' ὅλα τόν ἐνδιαφέρει ὁ ἑαυτός του.

στ. 324 Ἔγινε δηλ. ἄτυπη ταφή· φαίνεται πώς μιά ἐπικάλυψη μέ λίγη σκόνη ἦταν μιά πρόχειρη ταφή, ἀρκετή δμως νά ἀπομακρύνει τήν ἀσέβεια.

στ. 325 Ἔγιναν οι τρίσπονδες χοές μέ γάλα, κρασί καί μέλι προσφορές στούς νεκρούς. Σήμερα στήν ταφή χύνεται ἀπό τόν ιερέα κρασί καί λάδι.

στ. 326 Ὁ Κρέοντας δέν μπορεῖ νά διανοηθεῖ πώς γυναίκα ἔκανε τήν πράξη.

στ. 332 Ἄρα ἡ ταφή ἔγινε στή διάρκεια τῆς σκοπιᾶς τοῦ φύλακα τῆς νύχτας. Ἡ Ἀντιγόνη δμως εἶχε ξεκινήσει πρίν τό χάραμα. Ὑπάρχει μιά ἀνακολουθία λογική ἀλλά πρέπει νά σημειώσουμε πώς διαφορετικά λειτουργεῖ ὁ δραματικός χρόνος. Βρές παραδείγματα ώστε νά γίνει νοητή ἡ διαφορά ἀνάμεσα στήν πραγματικότητα καί τήν ἀφήγησή της ἡ στή μίμησή της. Πῶς λειτουργεῖ ὁ χρόνος;

στ. 351 Πανάρχαιος τρόπος βεβαίωσης τῆς ἀλήθειας. Στήν ἐποχή τοῦ Σοφοκλῆ εἶχε μείνει μόνο ώς φραστικό κατάλοιπο.

στ. 366 Γνωστός τρόπος ἀνεπηρέαστης ἐπιλογῆς.

στ. 374 Ό κορυφαῖος, ἐπειδή ὑποπτεύεται περιπλοκή, προσπαθεῖ νά μεταθέσει ἄλλοϋ τίς εὐθύνες.

στ. 377 Στή συνείδηση τοῦ Κρέοντα ἀνοησία καί γερατειά εἶναι πράγματα ἀσυμβίβαστα.

στ. 384 Οι πολιοῦχοι θεοί είχαν ὑπό τήν προστασία τους τή χώρα.

στ. 388 Πρώτη φορά δὲ Κρέοντας μιλάει γιά δμάδες ἀντιφρονούντων, γιά ἀνθρώπους πού είχαν ἀντιρρήσεις στό θέμα τῆς διαδοχῆς.

στ. 395 Γνωστή ἡ καχυποψία τῶν τυράννων, οἱ δόποιοι βλέπουν παντοῦ προδότες καί πληρωμένους.

στ. 413 Τό ἀπτικό δίκαιο ἐπέτρεπε τή χρήση βασανιστηρίων μόνο δμως γιά τούς δούλους.

στ. 431 Εὕστοχα δὲ φύλακας περιγράφει τή σύγχυση τοῦ Κρέοντα, πού φτάνει νά ἐντοπίζει τό δράστη στό πρόσωπο τοῦ ἄτυχου μαντατοφόρου.

στ. 439 Ό Κρέοντας ἔχει ἀποχωρήσει ἀπό τή σκηνή· δὲ φύλακας λέγει τά τελευταῖα του λόγια πρός τήν πύλη.

Γενικά σχόλια:

α) Τό ἐπεισόδιο ἔχει δύο σαφῆ μέρη: τή διακήρυξη τοῦ Κρέοντα καί τήν ἀναγγελία τῆς ταφῆς ἀπό τόν φύλακα. Τό πρώτο ἀνατρέπεται ἀπό τό δεύτερο. ‘Ολόκληρη ἡ μεθόδευση τοῦ Κρέοντα θά λέγε κανένας γελοιοποιεῖται. Σ’ αύτό συντελεῖ ἡ γραφική ἀφήγηση τοῦ φύλακα. ‘Ο ἀμεσος χυμώδης λόγος του γιά τήν παράτολμη πράξη ἀποδείχνει τόν περίτεχνο ρητορικό λόγο τοῦ Κρέοντα λόγια παχιά. ‘Η πρώτη πολιτική καί διοικητική πράξη τοῦ νέου βασιλιά ἔχει καταρακωθεῖ. Είναι ἡ πρώτη ἥπτα τοῦ Κρέοντα.

β) Χαρακτήρισε τό ἥθος καί τή διάνοια τοῦ Φύλακα.

Πρῶτο Στάσιμο

στ. 443 Ό Σοφοκλῆς μιλάει γιά «πολλά δεινά» μέσα στά ὅποια δεινότερος εἶναι δὲ ἀνθρωπος. Δεινός εἶναι αύτός πού προκαλεῖ τό δέος, ἐπειδή εἶναι ἀπρόσιτος, ἀπιαστος ἀπό τό νοῦ, πού δέν μπορεῖς νά βρεῖς τά κίνητρά του καί νά κατανοήσεις τίς προθέσεις του καί τούς σκοπούς του. Θάματα, δεινά εἶναι τά ζῶα, τά φυτά, τά φυσικά φαι-

νόμενα. Ό ανθρωπος είναι δεινότερος ἀπ' αύτά γιατί είναι ἔνας ἀπ' αύτά καί ὅμως τά δαμάζει, τά κατατάσσει καί τά ἐρευνᾶ.

στ. 461 Ό Σοφοκλῆς κάνει μιά ποιητική ἀναδρομή στίς κατακτήσεις τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

στ. 467 Ἀναφορά στόν πνευματικό πολιτισμό· ἡ γλώσσα, ἡ λογική καί ἡ πολιτική τέχνη είναι τά συστήματα μέ τά ὅποια ἀντιμετωπίζει τίς ἀνάγκες του ὁ ἄνθρωπος. Συσχέτισε αὐτή τήν ἄποψη μέ ἐκεῖνες πού χρησιμοποιοῦν τίς κατακτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ γιά ἄλλους σκοπούς.

στ. 476 Ἡ ἀναφορά στό θάνατο ἀνατρέπει ὅλο τό δοξαστικό χαρακτήρα τοῦ χορικοῦ. Μπροστά σ' αὐτό τό φαινόμενο ὁ ἀρχαῖος κόσμος σήκωσε τά χέρια, γιατί ἦταν πέρα ἀπό τίς λογικές του δυνατότητες. Σκέψου, γιατί οἱ Ἑλληνες πρῶτοι δέχτηκαν τή χριστιανική θρησκεία, πού ἔδινε μιάν ἄλλη ἐρμηνεία, ἔξωλογική, στό γεγονός τοῦ θανάτου.

στ. 479 Ό ἄνθρωπος δρίζεται πρίν ώς λογικό ὄν (*homo sapiens*), τώρα ώς τεχνίτης (*homo faber*).

στ. 481 Οι πράξεις τῶν ἀνθρώπων είναι γεμάτες ἀπό ἀντιφάσεις. Γιατί;

στ. 487 Ό χορός ἀναφέρεται ἔμμεσα στό θράσος ἐκείνου πού ἔκανε τήν ταφή. Δέ θά ἀργήσει νά ἄλλάξει γνώμη. Ἡ ἑκτίμησή του είναι δρθή γενικά κι ἔτσι προαναγγέλλει καί τήν καταδίκη τοῦ Κρέοντα.

Γενικό σχόλιο

Σύγκρινε τό πρῶτο στάσιμο μέ τούς λόγους τοῦ Προμηθέα στό δεύτερο ἐπεισόδιο τοῦ «Προμηθέα Δεσμώτη».

Δεύτερο ἐπεισόδιο

στ. 506 Ό φύλακας είχε δρκιστεῖ πώς, ἀφοῦ γλίτωσε, δέ θά ξαναφανεῖ στό παλάτι. Ἡ ἐπιστροφή του είναι καί ἔνα δραματουργικό ξάφνιασμα.

στ. 516 Οι ἄνθρωποι γίνονται σκληροί μέ τούς συνανθρώπους τους, ὅταν πρόκειται νά σώσουν τό τομάρι τους· καί γίνονται σκληρότεροι,

ὅταν πρόκειται νά βγάλουν καί κέρδος. Θυμήσου τούς λόγους τοῦ Κρέοντα γιά τό κέρδος, πῶς ἀπηχοῦνται ἐδῶ.

στ. 575 Ἡ συμπάθεια γιά τήν Ἀντιγόνη δέν τόν ἐμποδίζει νά ἐκφράσει ξανά τήν ἀνακούφισή του γιά τή σωτηρία του. Βρές λόγους νά ἔξηγήσεις τή στάση τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ ἀπέναντι στούς τυραννικούς ἄρχοντες.

στ. 579 Πρόσεχε ἀπό δῶ καί πέρα τήν ἀνακριτική τεχνική τοῦ Κρέοντα.

στ. 608 Ποιό εἶναι τό κέρδος τῆς Ἀντιγόνης; Τί νόημα ἔδινε στό κέρδος ὁ Κρέοντας;

στ. 620 Ὁ χορός προσπαθεῖ νά ἀποδώσει τίς πράξεις τῆς Ἀντιγόνης στή βαρυμένη κληρονομικότητα καί ἔτσι νά τίς ἀποδυναμώσει· δέν μπορεῖ ὅμως νά κρύψει τό θαυμασμό του γιά τή στάση της.

στ. 622 Οι ἀπόψεις τοῦ Κρέοντα γιά τήν ισχυρογνωμοσύνη σέ λίγο θά ἐπαληθευτοῦν στό πρόσωπό του.

στ. 630 Προσπαθεῖ νά ταπεινώσει τήν Ἀντιγόνη καί νά ἔξευτελίσει τήν πράξη της.

στ. 636 Ἡταν προσβλητικό νά χαρακτηριστεῖ ἔνας ἄντρας γυναίκα. Συμπλήρωσε τή γνώμη σου γιά τή θέση της στήν κοινωνία τῆς ἐποχῆς.

στ. 642 Ό Κρέοντας παραφέρεται. Δέν ἔχει καμιά ἀπόδειξη γιά τήν ἐνοχή τῆς Ἰσμήνης. Δέν κρατά οὔτε τούς τύπους τῆς ἀνακριτικῆς διαδικασίας.

στ. 645 Θεωρεῖ τήν Ἰσμήνη ἡθικό αύτουργό. Ἡ ἡθική αύτουργία ἔταν ἀξιοτιμώρητο, καί τότε, ἀδίκημα.

στ. 654 Προσπάθεια νά χωρίσει τήν πράξη τῆς Ἀντιγόνης ἀπό τά ἐπιχειρήματα πού πρόβαλε γιά νά τή δικαιολογήσει. Ἀντικειμενικά ἡ γνώμη ἔχει κύρος· πολλές φορές δικαιολογοῦμε τίς κακές μας πράξεις μέ ὡραίες θεωρίες.

στ. 665 Εὕστοχη παρατήρηση γιά τό χορό. Οι δημοκρατικοί Ἀθηναῖοι, πού μισοῦσαν τά τυραννικά καθεστώτα, μέ εύχαριστηση ἄκουγαν τέτοιες διαπιστώσεις.

στ. 667 Κριτική τοῦ Σοφοκλῆ γιά τήν αύθαιρεσία τῶν τυραννικῶν καθεστώτων.

στ. 684 Ἀντίληψη πῶς στόν "Ἄδη δέν ύπάρχει τό ἀνταγωνιστικό πνεῦμα τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας.

στ. 689 Αύτός ὁ στίχος θεωρήθηκε πάντα πώς ἀπηχεῖ μιάν χριστιανική, πρό Χριστοῦ, ἀντίληψη γιά τίς σχέσεις ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους.

στ. 703 Ὁ Κρέοντας ἀπολύπτει ἐδῶ πώς ὑποψιαζόταν τίς δύο ἀδελφές γιά συνωμοσία ἐνάντια στή βασιλική του ἔξουσία. Στήν πραγματικότητα προσπαθεῖ νά μετατοπίσει τά κίνητρα τῆς πράξεως τῆς Ἀντιγόνης.

στ. 707 Ἡ μεταστροφή τῆς Ἰσμήνης ἔχει ψυχολογικά κίνητρα. Ποιά;

στ. 716 Ἡ Ἀντιγόνη εἶναι σκληρή μέ τήν Ἰσμήνη. Χρησιμοποιεῖ ἀνάλογο ἐπιχείρημα μ' αὐτό πού χρησιμοποίησε πρίν γιά κείνη ὁ Κρέοντας.

στ. 739 Ὁ λόγος ἀποκαλύπτει μιάν ἀπελπισμένη Ἀντιγόνη. Γιατί; Τό πεῖσμα τῆς μπορεῖ νά φωτιστεῖ μέ κριτήριο αὐτή τήν ἀπελπισία;

στ. 750 Ἡ Ἀντιγόνη ἥταν μνηστή τοῦ Αἴμονα, γιοῦ τοῦ Κρέοντα.

στ. 751 Ὁ Κρέοντας γίνεται χυδαῖος. Ἀντιμετωπίζει τήν κόρη σάν πράγμα, πού μπορεῖς νά τό ἀντικαταστήσεις μ' ἔνα ἄλλο. Θεωρεῖ τή γυναίκα σά μιά μηχανή πού παράγει παιδιά.

στ. 767 Πρέπει νά ἀναγνωρίσουμε πώς ὁ Κρέοντας ξέρει καλά τήν ἀνθρώπινη ψυχολογία.

Γενικό σχόλιο:

- ‘Ο Κρέοντας στό δεύτερο ἐπεισόδιο κάνει μιά σειρά ἀπό σφάλματα πού προκαλοῦν τήν εύσέβεια. Ἀπαρίθμησέ τα καί ἀξιολόγησέ τα.
- Σύγκρινε τό ἥθος τῆς Ἀντιγόνης καί τοῦ Φύλακα. Βρές ἂν ἔχει σχέση μέ τήν κοινωνική καταγωγή τους. Παιίζει ρόλο σήμερα ἡ καταγωγή στό ἥθος τῶν ἀνθρώπων;
- Κρίνε τή συμπειριφορά τοῦ Κρέοντα ώς φορέα καί τῆς δικαστικῆς ἔξουσίας. Ποιά τά μειονεκτήματα νά συγκεντρώνονται σ' ἔνα πρόσωπο ὅλες οι ἔξουσίες;

Δεύτερο Στάσιμο

στ. 788 Ὁ γάμος τῆς Ἀντιγόνης καί τοῦ Αἴμονα.

στ. 788 Τελευταία ἐλπίδα νά συνεχιστεῖ ἡ γενιά τοῦ Οἰδίποδα.

στ. 799 Συχνά στήν τραγωδία ό Δίας παίρνει τήν σημασία ένός θεοῦ πού πλησιάζει τίς φιλοσοφικές ἀπόψεις τῆς ἐποχῆς γιά τό ἀνώτατο ὄν· λογικές ἀντιλήψεις γιά τό μονοθεϊσμό.

στ. 805 Βασική ἀντίληψη στήν τραγωδία· ό ἀνθρωπος εἶναι ἔνα ὄν πού πάσχει καί πάσχοντας μαθαίνει.

στ. 806 Ἀναφορά στό κουτί τῆς Πανδώρας. Ἡ Ἐλπίδα, τό μόνο δῶρο τῶν θεῶν πού ἀπόμεινε στούς ἀνθρώπους.

στ. 814 Οι ἀνθρωποι δέν μποροῦν νά διαβάσουν τίς σκέψεις τοῦ θεοῦ. Τίς μεταφράζουν σύμφωνα μέ τίς ἐπιδιώξεις τους. Ὁ θεός ὅμως βαδίζει μ' ἔνα σχέδιο· μέσα σ' αὐτό τό δίχτυ πιασμένοι οἱ ἀνθρωποι ὁδηγοῦνται ἐκεῖ πού τό σχέδιο προκαθορίζει.

Γενικό σχόλιο:

Συζητεῖστε τό Θέμα: Πόσο ἐλεύθερος εἶναι ό ἀνθρωπος σύμφωνα μέ τίς ἀντιλήψεις πού ἐκφράζει ό χορός στό δεύτερο στάσιμο;

Τρίτο ἐπεισόδιο

στ. 828 Ἔμμεσα ζητάει συγκατάθεση ἐν λευκῷ.

στ. 840 Ἐνδιαφέρουσα ἡ ἀποψη τοῦ Κρέοντα γιά τήν ἀγωγή τῶν παιδιῶν. Μήπως ὅμως ἡ γνώμη του ἔχει γενικό κύρος γιά μιά ὁρισμένη κοινωνία;

στ. 847 Τό κύρος τοῦ πατέρα κρίνεται ἀπό τή συμπεριφορά τῶν παιδιῶν του. Μέ ποιά λογική στέκει αὐτή ἡ γνώμη;

στ. 860 Φοβᾶται μήπως χάσει τό κύρος του ἀλλάζοντας γνώμη.

στ. 863 Δέ φοβᾶται τό θεό; σημείωσε τήν ἀσεβή ἐκφραση.

στ. 872 Τόν ἔξελεξε ἡ χώρα; ό Σοφοκλῆς κάνει ἀναχρονισμό ἡ ὁ Κρέοντας προεξοφλεῖ καί τή συγκατάθεση τῆς πόλης γιά τό ἀξιώματού;

στ. 880 Σωστές ἀπόψεις, ὅταν ἀναφέρονται γενικά.

στ. 891 Εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ ἔμμονη ἀντιπάθεια τοῦ Κρέοντα γιά τίς γυναικες. Εἶναι ἔνας κατεξοχήν πατριαρχικός ἡγεμόνας.

στ. 895 Ἡ ἀναφορά τοῦ Αἴμονα στή λογική εἶναι ἐνδιαφέρουσα. Μιλάει νέος σέ ἡλικιωμένο.

στ. 900 Ἡ λογική δέν εἶναι μονοπώλιο κανενός. Ὁ Αἴμονας ἀναφέ-

ρεται στό άγαθό της Δημοκρατίας, τό διάλογο. Μόνο μέ τήν ἀνταλ-
λαγή ἀπόψεων βρίσκεται ἡ ἀλήθεια.

στ. 904 Θυμηθεῖτε τό Φύλακα.

στ. 907 Ο Αἴμονας ἀφήνει νά ἐννοηθεῖ πώς ἀνακατεύεται μέ τόν
κόσμο καί ἀκούει τίς ἀπόψεις του. Πῶς θά συμπεριφερόταν, ἢν γινό-
ταν βασιλιάς; Πῶς πρέπει ὁ ἡγεμόνας νά ἐνημερώνεται γιά τή γνώμη
τῶν ὑπηκόων του;

στ. 917 Ο λαός βρίσκεται σέ ἀναβρασμό.

στ. 932 Ὄποιος δέν ἀκούει ἄλλη γνώμη, δέν ἔχει καμιά.

στ. 935 Στή φύση ὑπάρχει ὁ νόμος τῆς προσαρμογῆς.

στ. 965 Ο Αἴμονας ἐπικαλεῖται τό δίκαιο τῆς κοινῆς γνώμης. Συσχε-
τίστε τήν ἀποψη μέ τή γνώμη τοῦ Σωκράτη.

στ. 972 Ο Αἴμονας ἐκφράζει δημοκρατικές ἀντιλήψεις γιά τό πολί-
τευμα.

στ. 984 Κανένας θεσμός δέν ἔχει κύρος χωρίς τή συγκατάθεση τοῦ
θεοῦ. Οι ἀνθρώπινοι νόμοι ἐπαλθεύονται μόνο σέ σχέση μέ τούς
θείους. Συζητεῖστε ιστορικά τήν ἀποψη.

στ. 993 Ἐμμεση ἀπειλή γιά αὐτοκτονία. Ο Κρέοντας ὅμως τή θεω-
ρεῖ ἀπειλή ἐναντίον του.

στ. 1020 Ἐνῶ ὁ χορός ἐπισημαίνει τόν κίνδυνο αὐτοκτονίας, ὁ
Κρέοντας, στήν παραφορά του, εἰρωνεύεται.

στ. 1025 Η πρώτη ὑπαναχώρηση τοῦ Κρέοντα. Στό βάθος τῆς ψυ-
χῆς του ἔχει κλονιστεῖ μετά τό διάλογο μέ τόν Αἴμονα.

στ. 1032 Θεωροῦσαν ἀνόσια πράξη νά πεθάνει ἀνθρωπος ἀπό ἀσι-
τία.

στ. 1036 Ο Κρέοντας ἔδω πλησιάζει στήν κορυφή τῆς ὑπέρτατης
ἀσέβειας.

Γενικό σχόλιο:

Ο διάλογος Κρέοντα - Αἴμονα θέτει γιά πρώτη φορά στό θέατρο
τό πρόβλημα τοῦ χάσματος τῶν γενεῶν. Συζητεῖστε τό θέμα αὐτό.

Τρίτο Στάσιμο

στ. 1038 Περίφημο χορικό. Ο ἔρωτας ἥταν πανάρχαιος θεός. Περι-
φερόταν στό σύμπαν πρίν γίνει τό χάος Κόσμος. Εἶναι ἡ αἰτία τῶν

πάντων· ἐνέργοποιεῖ τή φύση, πολλαπλασιάζει τή ζωή, φέρνει τίς συγκρούσεις καὶ τούς πολέμους. Εἶναι ἀνίκητη δύναμη. Ὁ γιός του ὁ Πόθος κυβερνᾶ μαζί μὲ τούς μεγάλους θεσμούς, τήν Ἀνάγκη, τή Δικαιοσύνη, τήν Ἀρμονία, τά πράγματα τοῦ κόσμου.

Γενικό σχόλιο:

Γιατί ό χορός βρῆκε αὐτή τή στιγμή νά ψάλει τόν ύμνο στόν Ἔρωτα;

Κομμός

στ. 1069 Ἡ ἀναφορά τῆς Ἀντιγόνης στό γάμο πού λαχταροῦσε φωτίζει περισσότερο τό μέγεθος τῆς πράξης της. Θυσίασε μιά όλοκληρη ζωή πού προοιωνιζόταν εύτυχισμένη.

στ. 1079 ἡ Νιόβη· συχνό μυθολογικό πρόσωπο στούς θρήνους.

στ. 1098 Οι ἄστοχες προσπάθειες τοῦ χοροῦ γιά παρηγοριά φαίνονται στήν Ἀντιγόνη εἰρωνεϊες.

στ. 1114 Ο χορός ἐπιμένει νά ἐπισημαίνει τήν κληρονομική κατάρα.

στ. 1126 Ο γάμος τοῦ Πολυνείκη μέ τήν κόρη τοῦ Βασιλιά τοῦ Ἀργους "Ἄδραστου ἦταν ἡ αἰτία τῶν νέων δεινῶν τῆς οἰκογένειας.

στ. 1131 Ο χορός εἶναι ἀκόμη πεισμένος γιά τήν ἐνοχή τῆς Ἀντιγόνης. Θεωρεῖ αὐθαίρετη τήν πράξη της. Τόν κατέχει ὁ φόβος τῆς ἔξουσίας.

στ. 1139 Δέ θυμᾶται τήν Ἰσμήνη. Παρόλη τή μετάνοιά της δέν τή συγχώρησε.

στ. 1150 Δέ θά ἐκτελεστεῖ· θά πεθάνει ἀπό ἀσιτία. "Ἐτσι νομίζει πώς ἀποφεύγει τίς εὐθύνες γιά τό θάνατό της. Ἡ ἀρχική ποινή ἦταν δὲ λιθοβολισμός.

στ. 1157 Ἡ γυναίκα τοῦ "Ἀδη.

στ. 1171 Οι στίχοι αύτοί θεωροῦνται νόθοι, γιατί εἶναι πράγματι παράλογη ἡ ἀποψη πώς μόνο γιά τόν ἀδελφό της θά ἔκανε τέτοια θυσία. Μπορεῖ ὅμως ν' ἀπηχεῖ παλιές πατριαρχικές ἀντιλήψεις κατά τίς δοποῖες ἡ γενιά στηρίζεται στά ἀρσενικά παιδιά ἀπό τή μεριά τοῦ πατέρα.

στ. 1194 Εἶναι ἡ μόνη στιγμή πού ἡ Ἀντιγόνη χάνει τήν ἐμπιστοσύνη της στούς θεούς.

στ. 1200 Εἶναι ἔνας τρόπος νά εἰπωθεῖ μιά κατάρα.

Γενικό σχόλιο:

Σύγκρινε τό θρῆνο τῆς Ἀντιγόνης μέ μοιρολόγια τοῦ λαοῦ μας καὶ τραγούδια τοῦ Κάτω Κόσμου.

Τέταρτο Στάσιμο

στ. 1218 Ὁ χορός καταφεύγει σέ μυθολογικές ἀνάλογες ιστορίες. Βλέπε στό Λεξικό τίς λέξεις Μοίρα, Δανάη, Φινεΐδες, Λυκοῦργος, Βορέας.

Γενικό σχόλιο:

Ἐρεύνησε τό θέμα τῆς μοίρας στή μυθολογία, τήν ιστορία καί τή λαογραφία.

Πέμπτο ἐπεισόδιο

στ. 1260 Ὁ Τειρεσίας ἦταν τυφλός καί τόν ὀδηγοῦσε ἔνα παιδί. Συζήτησε τή λαϊκή ἀντίληψη πού θέλει τούς μάντεις τυφλούς.

στ. 1265 Κατά συμβουλή τοῦ Τειρεσία ὁ Κρέοντας εἶχε θυσιάσει τόν πρωτότοκο γιό του γιά νά ἔξιλεωθεῖ ὁ Ἀρης.

στ. 1274 Ἡ ὄρνιθοσκοπία (μάντεμα ἀπό πουλιά) εἶναι εἶδος μαντικῆς ἀκόμη καί σήμερα. Τό λάλημα καί τό πέταγμα τῶν πουλιῶν περιείχαν μηνύματα τῶν Θεῶν, τά ὅποια ἀποκρυπτογραφοῦσαν οἱ μάντεις. Τά μηνύματα ὀνομάζονταν οἴωνοί.

στ. 1284 ἡ φωτιά· πῶς λέγεται τό σχῆμα λόγου; Ὁ Τειρεσίας κατέφυγε στήν Πυρομαντεία.

στ. 1288 Ἄλλος τρόπος μαντικῆς: ἡ σπλαχνομαντεία. Ἐξέτασε, ἀν ὑπάρχει καί σήμερα.

στ. 1324 Τήν προσβολή τῆς θρησκείας ὁ Σοφοκλῆς τήν ἄφησε τελευταία στίς ἀσεβεῖς πράξεις τοῦ Κρέοντα. Ἡ κατηγορία γιά κερδοσκοπία τῶν ιερέων εἶναι συχνή στήν τραγωδία, ἰδιαίτερα στόν Εύριπιδη.

στ. 1328 Ἐδῶ ὁ Κρέοντας στήν ὄργή του ξεπερνάει τό τελευταῖο μέτρο. Προσβάλλει τόν ἴδιο τό Δία.

στ. 1345 Μόνο ἔνας ιερέας μέ κύρος πού κατέχει ίσότιμο ἀξίωμα τολμᾶ νά χαρακτηρίσει τόν Κρέοντα.

στ. 1399 Κάτι τέτοιο εἶχε πεῖ καί ὁ Ἀγαμέμνονας στὸν Κάλχα στό Α τῆς Ἰλιάδας.

στ. 1350 Εἶναι πολύ ἐνδιαφέρον αὐτό τό ἀμοιβαῖο ξεσκέπασμα.

στ. 1353 Ἡ κοσμική ἔξουσία στηριζόταν πάντα στίς εὐλογίες τῆς θρησκευτικῆς.

στ. 1357 Ξανασημειώνουμε τὴν ἔμμονη ἰδέα τοῦ Κρέοντα γιά τό κέρδος.

στ. 1378 Προμαντεύει τό θάνατο τοῦ Αἴμονα καί τῆς Εύρυδίκης.

στ. 1380 Τά σκυλιά καί τά ὄρνια ἔχουν μεταφέρει παντοῦ τά κομμάτια τοῦ νεκροῦ. Πολυνέίκη. Ἐχει μολυνθεῖ κάθε σπιθαμή γῆς.

στ. 1404 Τώρα ἀποφασίζει νά συμβουλευτεῖ τούς γέροντες τοῦ χοροῦ.

στ. 1425 Ὁ πανικός τόν ὁδηγεῖ στίς ἀπόψεις τῆς Ἀντιγόνης.

Γενικό σχόλιο:

Στό ἐπεισόδιο αὐτό συγκρούονται δύο ἔξουσίες. Ἐξέτασε τήν ιστορική πορεία τῆς καθεμιᾶς καί διατύπωσε μιά γνώμη γιά τίς σχέσεις τους.

Πέμπτο Στάσιμο

στ. 1434 ὁ Χορός ἐπιστρέφει σ' ἔναν ὅμνο στό Διόνυσο, πού τόν ἀφησε μισοτελειωμένο στήν Πάροδο. Γιά τά μυθολογικά ὀνόματα δέες τό λεξικό.

στ. 1447 Κραυγή τοῦ Διονυσιακοῦ γλεντιοῦ.

Γενικό σχόλιο:

Τό χορικό εἶναι τυπικά διονυσιακό. Γεμάτο εἰκόνες, ρυθμούς καί ζωηρή κίνηση. Τί προκάλεσε αὐτή τήν ψυχική εύφορία στό χορό σ' αὐτή τή φάση τοῦ δράματος;

Δέες τό χορικό δραματουργικά, ὅταν τελειώνει τό δράμα μετά τήν ἔξοδο.

Έξοδος

στ. 1466 Ὁ ἄγγελος, ὁ μαντατοφόρος, εἶναι τυπικό καί οὐδέτερο πρόσωπο στήν τραγωδία. Δέν ἔχει χαρακτήρα δηλαδή ὥθος καί ὥ-

διάνοια του άπηχεῖ γνῶμες γενικοῦ κύρους. Ὁ Εύριπίδης δημιούργησε ἀγγελιοφόρους μέ κάποιο σχηματικό χαρακτήρα.

στ. 1502 Ἡ ἐμφάνιση τῆς γυναίκας τοῦ Κρέοντα, γιά τὴν ὅποια τίποτε δέν ἀκούσαμε ἔως τώρα στό δράμα, εἶναι ἔνα ἰσχυρό δραματουργικό ξάφνιασμα. Ἡ ἀγγελία γιά τὸ διπλό θάνατο ἔπρεπε ἀπό κάποιον νά ἀκουστεῖ· καὶ δέν ὑπάρχουν πιό κατάλληλα αὐτιά ἀπό τῆς ἀθώας Εύρυδίκης.

στ. 1535 Θολωτός τάφος σκαμένος μέσα σέ βράχο· τὸ ἄνοιγμα ἔκλεινε μέ πέτρα. Δέξ τάφο τοῦ Χριστοῦ.

στ. 1559 Ἔτσι αὐτοκτόνησε καὶ ἡ Ἰοκάστη, ἡ μητέρα τῆς.

στ. 1560 Ὄλη ἡ σκηνή θυμίζει τὴν ἀγγελία τοῦ Οἰδίποδα Τυράννου, γιά τὸ θάνατο τῆς Ἰοκάστης καὶ τὴν τύφλωση τοῦ Οἰδίποδα. Σχολιάστε αὐτή τῇ θεαματικῇ ἀναδίπλωση.

στ. 1573 Τρομερή προσβολή.

στ. 1590 ὁ χαρακτηρισμός ἀναφέρεται στούς χειρισμούς ὅλων τῶν προσώπων τοῦ δράματος.

στ. 1591 Ἡ σιωπηλή ἀναχώρηση τῆς Εύρυδίκης εἶναι ἔνα δεύτερο δραματουργικό εὕρημα τοῦ Σοφοκλῆ.

Συζητεῖστε τό Θέμα: ὅχι ὁ λόγος μόνο, ἀλλά καὶ ἡ σιωπή εἶναι δραματικό στοιχεῖο.

στ. 1602 Οἱ ἀκραῖες συναισθηματικές καταστάσεις εἶναι δείγματα ψυχολογικῆς ἀνισορροπίας.

στ. 1610 Κουβαλᾶ τό σῶμα τοῦ νεκροῦ Αἵμονα (δηλ. ἔνα ἀνδρείκελο - δομοίωμα).

στ. 1626 Ἀποδίδει τή στάση του σέ θεϊκές ἐνέργειες. Δέξ σχόλια στό δεύτερο στάσιμο.

στ. 1651 Τό πτῶμα τῆς Εύρυδίκης βγαίνει πάνω στό ἐκκύκλημα.

στ. 1658 Αὐτοκτονεῖ μέ τὸν τρόπο πού σκοτώθηκε ὁ Αἵμονας. Λέγεται πώς ὑπάρχει κάποιος μιμητισμός στὸν τρόπο αὐτοκτονίας. Δέξ Ἰοκάστη - Ἀντιγόνη.

στ. 1685 Εὔστοχη παρατήρηση, ἃν θυμηθοῦμε τή συχνή ἀναφορά τοῦ Κρέοντα στό κέρδος.

στ. 1710 Ὁ κομμός τῆς ἔξόδου θυμίζει τὸν ἀνάλογο τοῦ Οἰδίποδα Τυράννου μόνο πού ἔκει ὁ Κρέοντας εἶναι ὁ ἡθικά δικαιωμένος.

στ. 1712 Ἐξόδιο ἄσμα. Ὁ χορός ἀποχωρεῖ ἀπό τὴν ὄρχήστρα. Οἱ

στίχοι πού τραγουδᾶ εἶναι πυκνή διατύπωση τοῦ βασικοῦ νοήματος κάθε τραγωδίας.

Γενικά σχόλια:

α) Ή Αντιγόνη ἔχει ἐγκαταλείψει τή σκηνή ἀπό τό τέταρτο ἐπεισόδιο.

Πολλοί ισχυρίστηκαν, ὅχι ἄδικα, πώς τό τραγικό πρόσωπο τοῦ ἔργου εἶναι ὁ Κρέοντας. Τώρα πού δλοκληρώθηκε ἡ εἰκόνα μας γι' αὐτόν, συμπληρώστε τήν πορεία τοῦ χαρακτήρα του στό δράμα καί συζητεῖστε τήν παραπάνω ἀποψη.

β) Τά πρόσωπα τοῦ δράματος ὑποκρίθηκαν, ὡς γνωστό, μόνο οι τρεῖς ὑποκριτές. Ποιούς ρόλους ἔπαιξε ὁ καθένας;

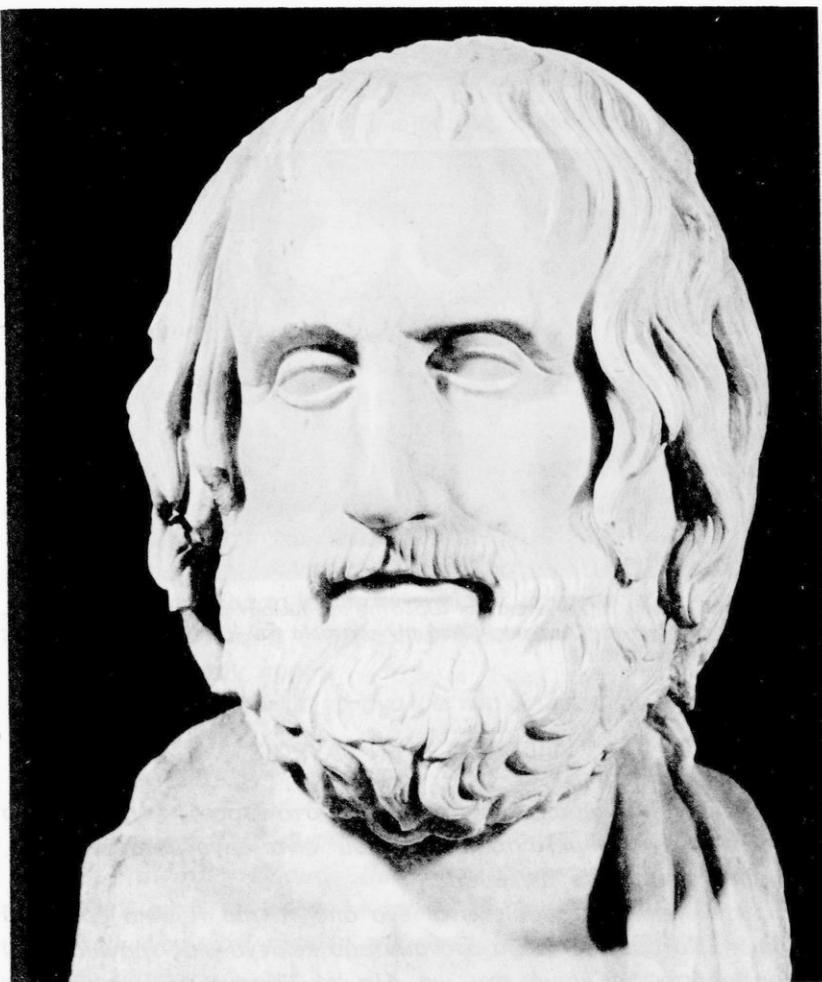
Περιεκτικά διαφέρουσιοι εἰνατό πετεδάφονο ράπταιρτκαρού δ 5581 το

τέτο Αντιγόνη, αυτή συγχρονίτη διο τετραγόνο διατύπωσης
κρατεῖσαν την τραγική ψηλότερο χάρακτο της πορείας της μητρός Η. Γέρεβ
από την προτερανία της πορείας της μητρός Η. Γέρεβ
τούτο το έπος ήταν τον ίδιον όντας γαϊδά στο τετράτημο
πέμπτη έπος της θητείας της μητρός Η. Γέρεβ

Πέμπτη έπος της μητρός Η. Γέρεβ
προτερανία της μητρός Η. Γέρεβ
από την προτερανία της μητρός Η. Γέρεβ
τούτο το έπος ήταν τον ίδιον όντας γαϊδά στο τετράτημο
πέμπτη έπος της θητείας της μητρός Η. Γέρεβ

Πέμπτη έπος της μητρός Η. Γέρεβ
προτερανία της μητρός Η. Γέρεβ
από την προτερανία της μητρός Η. Γέρεβ
τούτο το έπος ήταν τον ίδιον όντας γαϊδά στο τετράτημο
πέμπτη έπος της θητείας της μητρός Η. Γέρεβ

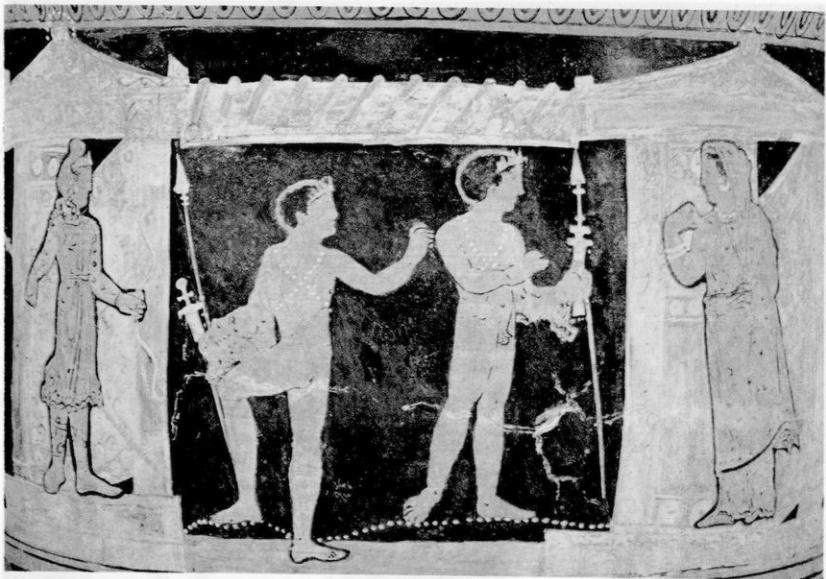
Πέμπτη έπος της μητρός Η. Γέρεβ
προτερανία της μητρός Η. Γέρεβ
από την προτερανία της μητρός Η. Γέρεβ
τούτο το έπος ήταν τον ίδιον όντας γαϊδά στο τετράτημο
πέμπτη έπος της θητείας της μητρός Η. Γέρεβ

ΕΥΡΙΠΙΔΗ
ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Η ΕΝ ΤΑΥΡΟΙΣ

Μετάφραση: ΘΡ. ΣΤΑΥΡΟΥ

201

Αγγεῖο 4ου αιώνα. Η Ἰφιγένεια καί Ὁρέστης συνομιλοῦν μπροστά στόν Πυλάδην Αριστερά τό δῶσαν τῆς Ἀρτεμης. (Από τήν «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν Α.Ε.).

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Η ΕΝ ΤΑΥΡΟΙΣ

Η Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις διδάχτηκε κοντά στό ἔτος 414· ή Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι παίχτηκε μετά τό θάνατό του· εἶναι ἔργο μεταγενέστερο, μόλιο πού προηγεῖται ώς μύθος.

Η Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις εἶναι ἔνα ἀπό τά πιό τεχνικά ἔργα τοῦ Εύριπίδη. Κατορθώνει μέσα στό σύντομο κείμενο μιᾶς τραγωδίας νά πληροφορήσει τό κοινό του γιά ὅλα τά βάσανα τῆς γενιᾶς τῶν Ἀτρειδῶν τόσο πού νά ἔχει κανένας τήν ἐντύπωση πῶς ἀποτελεῖ ἔνα πυκνό κύδικα τοῦ σχετικοῦ μύθου. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά οἱ πληροφορίες δίνονται ἔμμεσα μέσα ἀπό τή δράση καί τήν πλοκή.

Η Ἰφιγένεια δέν σφάχτηκε στήν Αὐλίδα· ή Ἀρτεμη τήν ἀντικατάστησε πάνω στό βωμό μέ ἔνα ἐλάφι καί μέσα ἀπό τόν αιθέρα τήν ἔφερε στή Βαρβαρική χώρα τῶν Ταύρων, ὅπου εἶχε ναό. Οἱ Ἑλληνες τή θεωροῦν θυσιασμένη. Στήν Ταυρική χώρα ή Ἰφιγένεια γίνεται ιέ-

ρεια τῆς Ἀρτεμῆς καί συνεργεῖ στό προκαταρτικό στάδιο αίματηρῶν θυσιῶν πρός τιμή τῆς θεᾶς.

Ο Ὁρέστης μετά τό φόνο τῆς μάνας του κι ἀφοῦ ἀθωώνεται στήν Ἀθήνα κυνηγείται ἀπό μιά ὄμάδα Ἐρινύων πού διαφώνησαν μέ τήν ἀπόφαση. Ο Ἀπόλλωνας στόν ὅποιο καταφεύγει τοῦ δίνει ἐντολή νά πάει στήν Ταυρίδα νά ἀρπάξει τό ἄγαλμα τῆς Ἀρτεμῆς καί νά τό φέρει στήν Ἀττική καί στήν περιοχή Βραυρώνα, κοντά στή Ραφήνα.

Ο Ὁρέστης μέ τόν ξάδερφό του Πυλάδη φτάνουν στή βάρβαρη χώρα καί σχεδιάζοντας τήν ἀρπαγή τοῦ ἄγαλματος, συλλαμβάνονται στήν ἀκτή ἀπό γελαδάρηδες, οι ὅποιοι τούς ὀδηγοῦν στό βασιλιά τῆς χώρας Θόα. Ἐκεῖνος δίνει ἐντολή νά θυσιαστοῦν.

Οι δύο νέοι ὀδηγοῦνται μπροστά στήν Ἰφιγένεια γιά σφαγή. Σ' ἔνα πολύ μακρύ ἐπεισόδιο (τό μεγαλύτερο στό ἀρχαῖο δράμα) ὁ Εὐριπίδης μεθοδεύει τήν ἀναγνώριση τῶν δύο ἀδελφῶν, πού ὁ καθένας ἀγνοεῖ πώς ὁ ἄλλος ζεῖ.

Ἡ συνέχεια ἔχει καλπάζοντα ρυθμό. Οι δύο νέοι σχεδιάζουν καί πετυχαίνουν ἀπόδραση ἔξαπατώντας τόν ἄρχοντα τῆς χώρας.
Ὄταν ἀποκαλύπτεται ἡ ἀπάτη ἐμφανίζεται ἀπό μηχανῆς θεά ἡ Ἀθηνᾶ καί εύλογεῖ τήν πράξη.

Οι νέοι ἀναχωροῦν μέ τό ἄγαλμα τῆς θεᾶς μέ πλώρη γιά τήν Ἀθήνα.

Ο χορός εἶναι γυναικες ἑλληνίδες αἰχμάλωτες στή χώρα τῶν Ταύρων.

Ὑπάρχουν πολλές ἀμφισβήτησεις ἃν αὐτή ἡ Τραγωδία ἔχει τά γνωρίσματα τοῦ εἴδους. Πράγματι ἔξωτερικά πολλά στοιχεῖα ἔνισχύουν αὐτή τή γνώμη. Κάποιος ξένος μελετητής τήν ὀνόμασε τραγικωμαδία, γιατί παρόλη τή γεμάτη ἀγωνία πλοκή τελειώνει μέ εύτυχη λύση.

Ἄν ομως προσέξει κανένας καλύτερα, θά διακρίνει τήν ιδιότητη, βέβαια, ἀλλά σαφή ἀπόπειρα τοῦ Εύριπίδη νά διαβάσει τόν κοινόχρηστο μύθο ἀπό τή δική του ἀποψη γιά τήν ούσια τῆς τραγικότητας.

Πίσω ἀπό τήν «ἀστυνομική» ύπόθεση τοῦ ἔργου τά πρόσωπα δέν μποροῦν νά κρύψουν τήν τραγική καταγωγή τους. Δέσμια, παγιδευμένα σέ θεϊκές ἀποφάσεις καταφεύγουν σέ χίλια δυό τεχνάσματα καί πανουργίες γιά νά ἀνταποκριθοῦν, γιά νά ἔξυπηρετήσουν τό

Θεϊκό σχέδιο πέφτουν σέ απειρες ἀσέβειες: παραβιάζουν ἐντολές, προσβάλλουν ἔθιμα, ἔξαπατοῦν, ἀσεβοῦν στά θεῖα, διακωμαδοῦν τίς ιερές τελετές.

Βέβαια στό ἔργο θριαμβεύει ἡ Λογική τῶν Ἑλλήνων πάνω στή δεισιδαιμονία τῶν βαρβάρων. Ὁ Εύριπίδης ὅμως δέν παίρνει θέση. Συμπαθεῖ τούς ἥρωές του ἀλλά παραμένει πρόβλημα ἂν ἐγκρίνει τίς μεθόδους τους.

Ἐνα εἶναι σίγουρο: ὁ ποιητής, ὅπως καὶ σέ ἄλλα ἔργα του, στέκεται κριτικά ἀπέναντι στούς μύθους καὶ προσπαθεῖ νά συλλάβει τό νόημα πού ἔχουν οἱ ἀνθρώπινες πράξεις καὶ ποιό σκοπό ἔξυπηρετοῦν. Ὁπωσδήποτε δέν ύπάρχουν στήν Ἰφιγένεια οἱ διαστάσεις τοῦ τραγικοῦ πού βρίσκουμε στόν Αἰσχύλο καὶ στό Σοφοκλῆ. Οἱ ἥρωες ἔχουν χάσει τό μέγεθός τους καὶ συμπεριφέρονται σάν κοινοί ἀνθρωποι.

Εἶναι φυσικό· βρισκόμαστε στήν δραματικότερη περίοδο τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, στή Σικελική ἐκστρατεία, ὅταν παίζεται ἡ «Ἰφιγένεια». Μέσα στήν Ἀθήνα ἀμφισβητοῦνται ὅλες οἱ ἀξίες καὶ δῆλοι οἱ θεσμοί.

Εἶναι δυνατόν ἔνας δξυδερκής ποιητής νά μήν ἐντάξει στό ἔργο του τό πνεῦμα τοῦ καιροῦ;

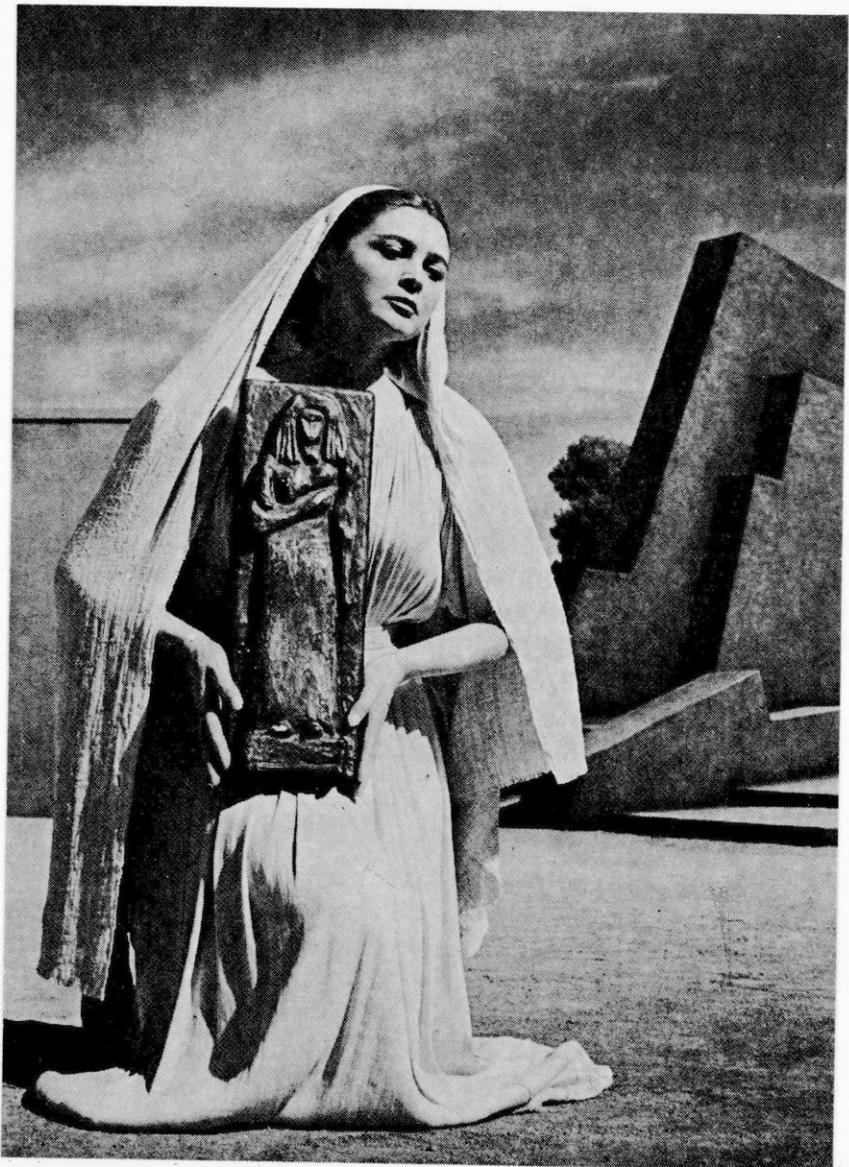
Η ΔΙΑΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	(1 – 144)
ΠΑΡΟΔΟΣ – ΚΟΜΜΟΣ	(145 – 248)
Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ	(248 – 420)
Α΄ ΣΤΑΣΙΜΟ	(421 – 483)
Β΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ	(484 – 1169)
Β΄ ΣΤΑΣΙΜΟ	1170 – 1231)
Γ΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ	(1232 – 1315)
Γ΄ ΣΤΑΣΙΜΟ	(1316 – 1359)
ΕΞΟΔΟΣ	(1360 – 1611)
α) Ἐπική	(1360 – 1601)
β) Λυρική	(1602 – 1611)

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ
ΟΡΕΣΤΗΣ
ΠΥΛΑΔΗΣ
ΧΟΡΟΣ, Έλληνίδες αιχμάλωτες
ΓΕΛΑΔΑΡΗΣ
ΘΟΑΣ
ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ
ΑΘΗΝΑ

Εγγυητής της Εποχής ο Καρόλος Βασιλείου. Η λειτουργία της ιδιότητας της συνέβη μετά την παρέδωση της χρονικής περιόδου.

Έπιδαύρια 1958. «Ίφιγένεια ή ἐν Ταύροις». (Α. Συνοδινοῦ). Σκηνοθεσία Τ. Μουζείδη.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ο Πέλοπας, δι γιός τοῦ Τάνταλου, ὅταν
πῆγε στήν Πίσα ἄρμα γοργό ὀδηγώντας,
μέ τοῦ Οἰνόμαου, παντρεύτηκε τήν κόρη·
παιδί αὐτωνῶν ὁ Ἀτρέας, καὶ γιοί τοῦ Ἀτρέα,
Μενέλαος κι Ἀγαμέμνονας· πατέρας
δικός μου αὐτός, καὶ τοῦ Τυνδάρεω κόρη
ἡ μάνα μου· κι ἐγώ εἶμαι ἡ Ἰφιγένεια
πού, ὅπως νομίζουν, μ' ἔσφαξε ὁ πατέρας μου
στήν Ἀρτεμῇ γιά χάρη τῆς Ἐλένης
στίς ξακουστές κοιλάδες τῆς Αὐλίδας,
κεῖ πού σβουρίζει* ὁ Εὔριπος ὀλοένα
κι ἀπό συχνούς στριφογυρίζει ἀνέμους
καὶ τή γαλάζια θάλασσα ταράζει.

1 - 22

10

Χίλια καράβια ἐλληνικά ἔκει πέρα
ὁ Ἀγαμέμνονας εἶχε μαζεμένα,
τ' ὥραιο στεφάνι θέλοντας τῆς νίκης
γιά τούς Ἀχαιούς νά πάρει ἀπό τήν Τροία,
μά καὶ γιά τό Μενέλαο, πού τόν εἶχαν
προσβάλει ἀρπάζοντάς του τήν Ἐλένη.

Ἀπ' ἀγριοκαίρια στή στεριά δεμένος
μαντεία φωτιᾶς ζητοῦσε, κι εἶπε ὁ Κάλχας:
«τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἀρχηγέ Ἀγαμέμνονα,
ἀπό τ' ἀραξοβόλια πλοϊο δέ βγαίνει,
ἄν ἡ Ἀρτεμῇ τήν κόρη σου. Ἰφιγένεια
γιά σφαχτό δέν τή λάβει στό βωμό της·
θύμα στή φωτοκράτα* θεά εἶχες τάξει
τῆς χρονιᾶς τ' ὁμορφότερο βλαστάρι·»
καὶ πρώτη ἐμένα κρίνοντας στά κάλλη
προσθέτει «ἡ Κλυταιμήστρα σου ἔχει κάμει

σβουρίζει: γυρίζει σά σβούρα
φωτοκράτα: πού κρατεῖ δάδα, πυρσό

20

Καί δολερά ἀπ' τή μάνα μου μέ πῆραν
μέ τοῦ Ὀδυσσέα τίς πονηριές, πώς τάχα
γυναίκα θά γινόμουν τοῦ Ἀχιλλέα.

Σάν πῆγα στήν Αύλιδα, άνάερα πάνω
ἀπ' τό βωμό μέ πιάσανε τή δόλια
καί μέ σπαθί μέ σφάζαν· ἡ "Αρτεμη δμως
κρυφά μέ πῆρε, ἀντίς γιά μέ ἔνα λάφι
ἔδωσε στούς Ἀχαιούς, κι ἀπό τή λάμψη
περνώντας με τοῦ αἰθέρα, ἔδω στή χώρα
νά κατοικήσω μ' ἔφερε τῶν Ταύρων,
πού τήν δρίζει, βάρβαρος βαρβάρων
ρήγας, ὁ Θόας· τ' ὄνομ' αὐτό τοῦ δῶσαν,
γιατί φτερά στά πόδια του λές κι ἔχει.

Σ' αὐτόν τό ναό μ' ἔκαμε ιέρεια, κι ἔτσι
μέ τά ἔθιμα —χαρές τής Θεᾶς— βαδίζω
μιᾶς γιορτῆς, πού εἶναι μόνο τ' ὄνομά της
ώραιο, δσο γιά τ' ἄλλα πιά... σωπαίνω:
τή Θεά φοβοῦμαι. Τό ἔθιμο ὅπως ἦταν
καί πρίν νά ῥθῶ, ὅποιος "Ελληνας ξεπέσει
έδω, τόν ἐτοιμάζω γιά θυσία,
μά τής σφαγῆς τής ἄρρητης* τήν ἔγνοια
μές στό iερό τής Θεᾶς τήν ἔχουν ἄλλοι.

Τ' ὄνειρο τώρα πού εῖδα ψές τή νύχτα
Θά πῶ στό φῶς· γιατρειά ἵσως τοῦτο φέρει·
ἔμενα, λέει, μακριά ἀπ' αὐτή τή χώρα,
στό "Αργος, κι ἐνῶ κοιμόμουν στό δωμάτιο
τῶν κοριτσιῶν, σεισμός τή γῆ τραντάζει·
ἔφυγα, στάθηκα ἔξω, καί εῖδα τότε
νά πέφτει τοῦ σπιτιοῦ ἡ γρηπίδα*, ἡ στέγη
νά σωριάζεται δλοῦθε ἀπ' τ' ἀκροστύλια.
Μοῦ φάνηκε πώς ἔνας μόνο στύλος
ἀπό τό πατρικό μου ἔμεινε σπίτι,

*ἄρρητος: ἀνείπωτος, ἀνομολόγητος
γρηπίδα: τό γείσο

ξανθά μαλλιά φύτρωσαν στήν κορφή του
 καί πήρε άνθρωπην λαλιά· καί τό ἔργο
 κάνοντας πού ἔχω ἐδῶ —θυσία τῶν ξένων—
 τοῦ ριχνα ἐγώ τόν ἀγιασμό μέ θρήνους,
 γιά νά σφαγεῖ. Καί νά πῶς τό ξηγάω
 τ' ὄνειρο αὐτό: ὁ Ὁρέστης, πού γιά θύμα
 τόν ἑτοίμαζα, πέθανε· γιατ' εἶναι
στύλοι σπιτιῶν τ' ἀρσενικά παιδιά·

κι ὅποιον τό ράντισμά μου βρεῖ, πεθαίνει.

Σ' ἄλλους δικούς τ' ὄνειρο δέν ταιριάζει·
 σά μέ σκοτῶναν, γιό δέν εἶχε ὁ Στρόφιος.

Τώρα λοιπόν στό μακρινό μου ἀδέρφι
 ἀπό δῶ χάμω —αύτό μπορῶ μονάχα—
 νά ρίξω θέλω χοές*, μέ τίς γυναϊκες
 τίς Ἑλληνίδες πού ἔχει βάλει ὁ ρήγας
 στή δούλεψή μου. Ἄλλα ποιός νά 'ναι ὁ λόγος
 κι ἀκόμα δέ φανήκανε; Πηγαίνω
 στό ναό τῆς Θεᾶς· αὐτός καί σπίτι μου εἶναι.

70

80

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τό νοῦ σου! Εἶναι κανείς στό δρόμο; Κοίτα!

ΠΥΛΑΔΗΣ

Κοιτάω· παντοῦ τά βλέμματά μου ρίχνω.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Πυλάδη, ἐδῶ ὁ ναός τῆς Θεᾶς λέει νά 'ναι,
 πού δά γι' αὐτόν βάλαμε πλώρη ἀπ' τ' Ἀργος;

ΠΥΛΑΔΗΣ

Ναί, Ὁρέστη, λέω· κι ἐσύ θά συμφωνήσεις.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κι ὁ βωμός πού τόν βρέχει Ἑλλήνων αἷμα;

χοές: τελετές, μνημόσυνο γιά νεκρούς

209

Ξανθή ἀπ' τό αἷμα πάνω ἡ πλάκα του εῖναι.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Καί τρόπαια κρεμασμένα στή γρηπίδα;

ΠΥΛΑΔΗΣ

Ναί, ἀπομεινάρια τῶν σφαγμένων ξένων.

Τά μάτια μας καλά ἔνα γύρο ἃς ψάξουν.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τῇ δίχτυ πάλι μοῦ ἀστησε ὁ χρησμός σου,
ὦ Φοῖβε, ἀφοῦ, σκοτώνοντας τή μάνα,
τοῦ πατέρα μου πῆρα πίσω τό αἷμα,
κι ἀπό τίς Ἐρινύες κυνηγημένος,
μιά αὐτές μιά κείνες, μύριους πῆρα δρόμους
κι ἔξοριστος πλανήθηκα στά ξένα;

Κι ἥρθα σ' ἐσέ, ρωτώντας μέ ποιόν τρόπο
Θά βαζα κάποιο τέρμα στή μανία

πού νά τρέχω μέ κένταε, καί στούς κόπους
πού τραβοῦσα γυρνώντας τήν Ἑλλάδα.

Στή χώρα εἶπες ἐσύ νά ῥθῶ τῶν Ταύρων,
ἐδῶ πού ἡ ἀδερφή σου ἡ Ἀρτεμη ἔχει
βωμό, καί τό ἄγαλμά της, πού ἀπ' τά οὐράνια,
λέν, ἔπεσε σ' αὐτό τό ναό, νά πάρω
μέ πονηριά ἡ ἀλλιῶς ὅπως μοῦ τύχει·
κι ἀφοῦ τελειώσω τό ἐπικίνδυνο ἔργο,
στῶν Ἀθηναίων τή χώρα νά τό δώσω·
δέν εἶπες τίποτ' ἄλλο· αὐτά δταν κάμω,
ξανάσαση* θά βρῶ στά βάσανά μου.

Σ' ἄκουσα κι ἥρθα ἐδῶ, σ' ἀγνωστη χώρα
κι ἀφιλόξενη. Τώρα ἐσέ, Πυλάδη,
ρωτῶ —εῖσος* ἐσύ βοηθός μου στό ἔργο τοῦτο—

ξανάσαση: ἀνακούφιση

τί θά κάμουμε; Οι τοῖχοι όλόγυρα εἶναι,
βλέπεις, ψηλοί· νά σκαρφαλώσουμε ἵσως
στή στέγη; αύτό μπορεῖ κρυφά νά γίνει;
"Η μέ λοστούς τίς μπρούτζινες ἀμπάρες
σπώντας... μά ἀνίδεοι εἴμαστε γιά τέτοια.
Κι ἄν μᾶς πιάσουν ν' ἀνοίγουμε τήν πόρτα
καί μέ δόλο νά θέλουμε νά μποῦμε,
θά μᾶς σκοτώσουν. Πρίν τό πάθουμε, ἔλα
πᾶμε στό πλοϊό πού ἐδῶ μᾶς ἔχει φέρει.

96 - 120

120

ΠΥΛΑΔΗΣ

Νά φύγουμε; ἀπαράδεχτο· δέν εἶναι
συνήθεια μας· δέν πρέπει ἀπό δειλία
ν' ἀφήσουμε θεϊκό χρησμό νά πέσει·
μά πᾶμε, ἀπ' τό ναό μακριά, σέ σπήλιο
δαρμένο ἀπ' τοῦ γιαλοῦ τό μαῦρο κύμα
νά κρυφτοῦμε, πιό πέρ' ἀπ' τό καράβι,
μήν τύχει καί τό δεῖ κανείς, καί τότε
τό πεῖ στό βασιλιά τους καί μᾶς πιάσουν·
καί τῆς θαμπῆς σά φτάσει νύχτας ἡ ὅψη,
πρέπει ν' ἀποκοτήσουμε, μέ κάθε
τρόπο, τό ξύλινο ἄγαλμα ἀπό μέσα
ἀπ' τό ναό νά πάρουμε. Γιά κοίτα
ποῦ, ἀνάμεσ' ἀπ' τά τρίγλυφα*, ἔχει μέρος
νά κατεβοῦμε· τολμηροί στούς κόπους
οἱ ἀντρεῖοι, ἐνῶ οἱ δειλοί εἶναι σ' ὅλα ἀνάξιοι.

130

ΟΡΕΣΤΗΣ

Δέν περάσαμε ἀλήθεια τόσο πέλαο,
γιά νά κάμουμε πίσω μπρός στό τέρμα.
Σωστά μιλεῖς, σ' ἀκούω· σέ μέρος ὅπου
δέ θά μᾶς δοῦνε πᾶμε νά κρυφτοῦμε
Δέ θά μαι ἑγώ ἡ αἰτία, ὁ θεῖος λόγος

140

τρίγλυφα: τετράγωνες πλάκες μέ τρία αύλακια πάνω ἀπό τίς κολόνες ναοῦ

211

121 - 147 άνώφελος νά πέσει. Τόλμη! Οι νέοι απαθανάτιοι μοχίστι. Οι ζευγούδικες δύο ή τρεις δέ βρίσκουν άφορμές μπρός σέ όποιο άγώνα.

ΠΑΡΟΔΟΣ

ΧΟΡΟΣ

A₁ Ιερή σιωπή κρατᾶτε
A₂ δόσοι κοντά στούς ἀλληλόκρουστους*
βράχους τοῦ ἄξενου* πόντου κατοικεῖτε.

Ω κόρη τῆς Λητῶς,

Δίχτυννα ἐσύ βουνίσια,

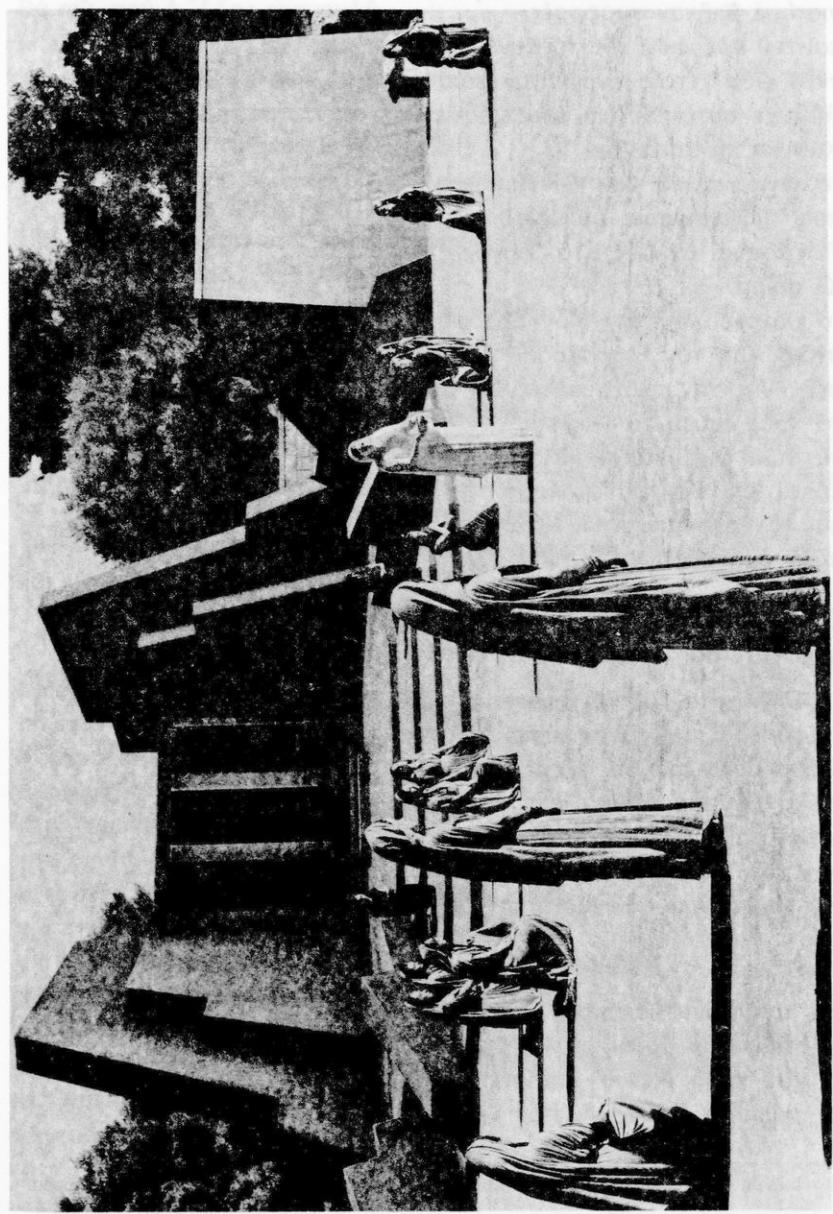
πρός τήν αὔλή σου, πρός τοῦ ὡριόστυλου
ναοῦ τή χρυσοστόλιστη γρηπίδα,
ἔρχομαι, ἀγνή παρθένα,
τῆς ιέρειας τῆς ἀγνῆς ἐγώ δουλεύτρα·
ἐγώ εἶμαι πού τούς πύργους καὶ τά τείχη
ἀφησα τῆς Ἐλλάδας τῆς ἀλογοθρόφας*,
πού ἄφησα τήν Εύρώπη καὶ τά ώραία τῆς δέντρα,
ἔδρα τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ μου.

Ήρθα, νά με! Τί τρέχει; Σάν ποιά ἔγνοια σέ τρώγει;
Στό ναό τί μέ κάλεσες, κόρη ἐκεινοῦ πού μέ χίλιων
καραβιῶν κοσμοξάκουστο στόλο, μέ μύριους
τοῦ πολέμου λεβέντες στούς πύργους τῆς Τροίας
πῆγε; Ἐσύ ξακουσμένης γενιάς,
τῆς Ἀτρέικης, βλαστάρι!

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Βάγιες μου ἐσεῖς, σέ θρήνους
βουτήχτηκα πικρούς, σέ τραγουδιῶν
ἄμουσων βογκητά ἀσυντρόφευτα ἀπό λύρα,
σέ μοιρολόγια, ἀλί μου, νεκρικά·

ἀλληλόκρουστοι (βράχοι): πού χτυπιοῦνται μεταξύ τους, οι συμπληγάδες πέτρες
ἄξενος: ἀφιλόξενος
ἀλογοθρόφος: πού τρέφει, πού συντηρεῖ, πού ἔχει ἄλογα

Έπειρος 1958. «Ιψιγένεια ή ἐν Ταύροις». Ο κομιός τῆς παρόδου. Σκηνοθεσία Τ. Μουζενίδη.

148 - 183 γιατί μέ βρῆκαν συμφορές,
καί τοῦ ἀδερφοῦ μου τή θανή θρηνῶ,
γιατί εἴδα τέτοια ὄνειροφαντασία
τή νύχτ' αὐτή πού πιά ἔσυρε τόν πέπλο της τό σκοτεινό.

170

Χάθηκα, χάθηκα, ἄχ!

τό πατρογονικό μου δέν ύπάρχει·

πάει ἡ γενιά μου, συφορά!

Tí βάσανα, ἄχ μέσ στό Ἀργος!

"Ω μοίρα,

τό μοναχό μου ἀρπάζεις ἀδερφό,

στόν "Αδη τόν ξεπροβοδᾶς· γιά κείνον τώρα ἐγώ
στῆς γῆς τήν πλάτη αὐτές θά ρίξω τίς χοές,

τό κράμ' αὐτό τό νεκρικό,

νά, γάλα ἀνάβρα ἀπό γελάδες τοῦ βουνοῦ,

κρασί τοῦ Βάκχου σταλαξιά,

καί τό ἔργο μελισσῶν ξανθῶν·

αὐτά ἀναπαύουν τούς νεκρούς.

Δῶσ' μου τήν κούπα τή χρυσή,
μαζί καί τοῦ "Αδη τίς σπονδές.

"Ω βλαστέ τοῦ Ἀγαμέμνονα μέσα στόν κόρφο τῆς γῆς,
τοῦτα ἔδω σοῦ προσφέρνω, μιά καί εἰσαι νεκρός·

δέξου αὐτά· δέ θά φέρω στόν τάφο σου

τά ξανθά μου μαλλιά καί τά δάκρυα μου·

ξενιτεύτηκα, βλέπεις, μακριά ἀπό τή χώρα

πού μᾶς γέννησε, ἔσενα κι ἐμέ, κι ὅπου μ' ἔχουνε

γιά νεκρή, γιά σφαγμένη, τή δόλια.

180

ΧΟΡΟΣ

Μέ ἀντίφωνο* σκοπό,
b3 A6 μ' ἀσιατικῶν ὕμνων λαλιά βαρβαρική,
σ' ἔσε κυρά μου θ' ἀπαντήσω·
τό μοιρολόι, τραγούδι τῶν νεκρῶν,

ἀντίφωνος (σκοπός): μελωδία μέ ρυθμό πού ἀπαντάει σέ μιά ἄλλη ὅμοιά της ρυθμικά

Θά πῶ, πού ό "Αδης τραγουδᾶ
κι εῖν' ἄμοιαστο μέ παιάνες:

'Η λάμψη τοῦ βασιλικοῦ σπιτιοῦ
τῶν Ἀτρειδῶν ἔσβησε, ἀλί,
τοῦ πατρογονικοῦ σπιτιοῦ ἡ ἀχτίδα·
τῶν πλούσιων βασιλιάδων τοῦ Ἀργους ἡ ἔξουσία πάει.

Καί ξεπηδοῦν ἀπανωτές οἱ συμφορές

ἀπ' τὸν καιρό πού ό "Ηλιος,
τοῦ φτερωτοῦ γοργοῦ ἄρματός του ἀλλάζοντας τὸ δρόμο,
ἔριξε ἀλλοῦ τὸ λαμπερό ἱερό του βλέμμα.

Κι ἔξαιτίας τοῦ χρυσόμαλλου ἀρνιοῦ, στὸ παλάτι
ἡ μιά λύπη Θρονιάστηκε πάνω στὴν ἄλλη,
φόνοι πάνω στούς φόνους, καημοί στούς καημούς·
ἀπό τότε καί τὸ αἷμα παλιῶν ἀπογόνων τοῦ Τάνταλου
οἱ καινούργιες γενιές —συμφορά τοῦ σπιτιοῦ— τό

πλερώνουν·
καί μέ λύσσα φριχτή χιμᾶ πάνω σου ἡ μοίρα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μαύρη ἔξαρχῆς ἡ μοίρα μου,
ἀπ' τὸν καιρό πού λύθηκε

ἡ ζώνη τῆς μητέρας μου·

ἀποξαρχῆς οἱ Μοῖρες θεές
τῆς λεχωνιᾶς*, σφίγγουν σκληρά

τή ζωή μου ἐμένα, πού πρωτόβγαλτον ἀνθό

μέσ στὸ παλάτι ἡ δύστυχη τῆς Λήδας κόρη
γιά σφάγιο στοῦ πατέρα τήν κακογνωμιά,

γιά θύμα θλιβερό

μέ γέννησε, μ' ἀνάθρεψε ταμένη στὸ χαμό·

μέ ἀμάξι πού ἄτια τό σερναν

μέ πῆγαν στήν Αύλίδα τήν ἀμμουδερή

γιά νύφη, μαύρη νύφη ὄιμέ, τοῦ γιοῦ

τῆς κόρης τοῦ Νηρέα.

λεχωνιά: οἱ σαράντα μέρες μιᾶς γυναίκας μετά τὸν τοκετό

218 - 240 Τώρα στοῦ πόντου τοῦ ἀφιλόξενου
τ' ἄγονα μέρη, ξένη, κατοικῶ, χωρίς
ἄντρα, παιδιά, πατρίδα, φίλους,
ἀπ' τήν Ἑλλάδα ἔξοριστη, λησμονημένη·

δέν τραγουδῶ τήν Ἡρα, τοῦ Ἀργούς τῇ θεά,
κι οὔτε χτυπώντας
μέ τή σαΐτα τό γλυκόχον ἀργαλειό
πλουμίζω* τά ύφαντά μέ ζωγραφίές
τῆς Ἀθηναίας Παλλάδας, τῶν Τιτάνων,
παρά χαράζω τήν ἀπαίσια αίματοράντιστη
θυσία τῶν ξένων,
πού βγάζουν θλιβερές κραυγές
καί δάκρυα χύνουν θλιβερά.

"Ομως τώρα ὅλ' αὐτά τά ξεχνῶ
καί τό ἀδέρφι πού πέθανε στό Ἀργος θρηνῶ·
τό χα ἀφήσει μωρό βυζανιάρικο,
νιό βλαστό τρυφερό
μές στά χέρια, στόν κόρφο τῆς μάνας του, αὐτόν
πού μιά μέρα οἱ Ἀργεῖοι θά τόν ἔκαναν
βασιλιά, τόν Ὁρέστη.

ΕΤΕΙΣ 0110 στον ολυμπία πομπή

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

Η ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

(A) Μά κοίτα! Ἀπ' τό γιαλό ἔνας γελαδάρης
ἔρχεται, κάποιο νέο γιά νά σοῦ φέρει.

ΓΕΛΑΔΑΡΗΣ

"Άκου ἀπό μένα ἔνα μαντάτο, κόρη
τῆς Κλυταιμήστρας καί τοῦ γιοῦ τοῦ Ἀτρέα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τί τρέχει; αὐτό μᾶς κόβει ἀπό τό θρῆνο.

πλουμίζω: στολίζω

Ξεφύγανε τίς μαῦρες Συμπληγάδες
μέ πλοϊο, κι ἐδῶ μᾶς ἥρθανε δυό νέοι,
σφάγια γλυκά καί προσφορά στή θεά μας
τήν "Αρτεμη." Ελα βιάσου νά ἑτοιμάσεις
τόν ἀγιασμό καί τ' ἄλλα γιά θυσία.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ποῦθε εῖναι; ή ὅψη πού ἔχουν πῶς τούς δείχνει;

ΓΕΛΑΔΑΡΗΣ

"Ελληνες· ἄλλο τίποτα δέν ξέρω.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καί πῶς τούς λέν; δέν ἄκουσες; δέν ξέρεις;

ΓΕΛΑΔΑΡΗΣ

Πυλάδη ό ἔνας ἔκραζε τόν ἄλλον.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κι αὐτός, δ σύντροφός του, τί ὄνομα ἔχει;

ΓΕΛΑΔΑΡΗΣ

Δέν τ' ἄκουσε κανείς μας· ἄγνωστο εῖναι.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ποῦ τούς εῖδατε; πές μου· πῶς πιαστῆκαν;

ΓΕΛΑΔΑΡΗΣ

"Ακρη ἄκρη στ' ἀφιλόξενο ἄκρογιάλι.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Στή θάλασσα οι βοσκοί σάν τί δουλειά ἔχουν;

Πήγαμ' ἐκεῖ νά πλύνουμε τά βόδια.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ἄπαντησέ μου· ποῦ τούς πιάσατε, εἴπα,
καὶ μέ ποιόν τρόπο; αὐτό ζητῶ νά μάθω.
Πρίν ἀπό τούτους, τό βωμό τῆς Θεᾶς μας
καιρό εἶχε νά τόν βάψει Ἑλλήνων αἷμα.

270

Στή θάλασσα πού ἔδω χτυπάει, περνώντας
τίς Συμπληγάδες, βάζαμε τά βόδια,
θρεφτά τοῦ λόγκου· ἐκεῖ 'ναι μιά κουφάλα,
στό βράχο ἀπ' τίς φουρτοῦνες ἀνοιγμένη,
σκεπή γιά τούς ψαράδες τῆς πορφύρας.

«Ἐνας μας, γελαδάρης, εἶδε μέσα
δυό νέους, κι ἀκροπατώντας ἥρθε πίσω
καὶ λέει σ' ἐμᾶς: «δέ βλέπετε; νά, θεοί 'ναι,
δέν ξέρω ποιοί, πού κάθονται». «Ἐνας ἄλλος
δικός μας, θεοφιβούμενος, τούς βλέπει,

280

τά χέρια ύψωνει καί μιά δέηση κάνει:
«ἄ γιέ τῆς Λευκοθέας τῆς πελαγίσιας,
σώστη τῶν πλοίων, Παλαίμονά μου ἀφέντη,
γίνε Ἰλεος*, μά κι ἐσεῖς, ἡ Διόσκουροί μου,
ἄν εἰστ' ἐσεῖς πού κάθεστε στούς βράχους,
ἡ τοῦ Νηρέα χαρές, πού εῖν' ὁ πατέρας
χοροῦ πενήντα εὐγενικῶν Νηρήιδων».

Μά ἔνας ἄλλος μας, ἅπιστος κι αύθάδης
ἀπ' τήν ἀσέβεια, γέλασε γιά τούτη
τή δέηση κι εἶπε, ναυτικοί πώς θά ἤταν
καραβοτσακισμένοι, πού θ' ἀκοῦσαν
γιά τό ἔθιμο νά σφάζουμε τούς ξένους
καὶ κάθονταν στόν σπήλιο ἀπό τό φόβο.

290

*Ιλεος: σπλαχνικός

οἱ πιὸ πολλοὶ δίκιο εἴπαμε πῶς ἔχει
καὶ νά τούς κυνηγήσουμε γιά σφάγια
τῆς θεᾶς μας, ὅπως εἴναι ὁ ντόπιος νόμος:
Φεύγει ἀπ' τό βράχο ὡστόσο ὁ ἔνας ξένος,
τινάζει πάνω κάτω τό κεφάλι,
βογκάει, τρέμουν τά χέρια του, τόν πιάνει
τρέλα, καὶ κράζει κυνηγός σά νά 'ναι:
«Βλέπεις, Πυλάδη, αύτή; καὶ τούτη

[τοῦ "Ἄδη

δέ βλέπεις τή δρακόντισσα, πού θέλει
νά μέ σκοτώσει, ἀρματωμένη ὡς εἶναι
μέ όχιές φριχτές πού ἐνάντια μου τίς στρέφει;
Καὶ ἡ ἄλλη, ἀπ' τό χιτώνα της φυσώντας
φωτιά καὶ φόνο, κοίτα, φτερολάμνει*
στήν ἀγκαλιά τή μάνα μου κρατώντας,
γιά νά τή ρίξει ἀπάνω μου κοτρόνα
θά μέ σκοτώσει· ἄχ, ποῦ νά φύγω;» Ὁ Οστόσο
καμιά μορφή ἀπό τούτες δέ φαινόταν· 310
τῶν δαμαλιῶν μουγκρίσματα, τῶν σκύλων
γαβγίσματα, γι' αὐτόν τά ούρλιάσματα ἥταν
πού, καθώς λένε, βγάζουν οι Ἐρινύες.

'Εμεῖς, βουβοί, ζαρώσαμε στήν ἄκρη,
σά γιά θάνατο· ἐκεῖνος ξεσπαθώνει
κι ὡς λιοντάρι χιμώντας* στά δαμάλια*
χτυπᾶ μέ τό σπαθί πλευρά, λαγόνια*,
μέ τήν ἰδέα πώς ἀντιστέκεται ἔτσι
στίς Ἐρινύες· καὶ βάφτηκε αἷμα ἡ ἄπλα
τῆς θάλασσας. Ὡς βλέπει πιά ὁ καθένας
τά βόδια του νά πέφτουν, νά χαλιοῦνται,
ἄρματ' ἀδράχνει καὶ μαζεύει ντόπιους
φυσώντας σέ κοχύλες· δέν εἴν' ἄξιοι,
κρίναμε, γελαδάρηδες ἀνθρῶποι

Φτερολάμνω: χτυπῶ τά φτερά σάν κουπιά
χιμῶ: ὄρμάω
δαμάλι: νεαρός ταῦρος
λαγόνι: μηρός

306 - 337 μέ ξένους νέους κι άντρείους νά παραβγοῦνε. από ακούσικον δηλ. Ισ.
Καί γίναμε πολλοί σέ λίγην ὥρα.

Πέρασε ή κρίση τῆς μανίας, καί πέφτει μ' ἀφρούς στό στόμα ό ξένος: βλέποντάς τον
νά πέφτει άπα στήν ὥρα, ὅλοι βαλθῆκαν
άπο μακριά ἡ κοντά νά τόν βαροῦνε. 330

Σφόγγιζε τούς ἀφρούς του ό ἄλλος ξένος
καί τόν γνοιαζόταν, κι ἔβαζε μπροστά του
ώραϊο κρουστό ύφαντό, νά τόν σκεπάσει.
εἶχε ἀπ' τή μιά τό νοῦ του στίς ριξίες μας
καί φρόντιζε ἀπ' τήν ἄλλη γιά τό φίλο.

Ορθός πηδάει, στά σύγκαλά του, ό ξένος,
κι ώς βλέπει νά πλακώνει όχτρῶν φουρτούνα
καί νά σιμώνει τό κακό βογκάει:
κι ἐμεῖς, ἄλλοι ἀπό δῶ ἄλλοι κεῖθε δρμώντας,
γραμμή πετροβολοῦμε: τότε ἀκούστη
τό φοβερό του πρόσταγμα: «Πυλάδη,
ό θάνατός μας βέβαιος, ἄλλα νά 'ναι
τιμημένος· ξεσπάθωσε κι ἀκλούθα». 340

(3) Σάν εἴδαμε τά δυό σπαθιά νά παίζουν, τόντον τό σπασιγμα
πιάσαμε τά βραχόσπαρτα φαράγγια.

Μά ἂν φεῦγαν μερικοί, ζυγώνανε ἄλλοι
καί ρίχνανε· ἄν αύτούς μπροστά τούς βάζαν, τόντον διγόνοι
ὅσοι εἶχαν φύγει πρίν ξαναρχινοῦσαν
τό πετροβολητό· μά ἀπίστευτο εἶναι· 350
χιλιάδες χέρια, καί δέν βρέθηκε ἔνας
τῆς θεᾶς μας νά πετύχει τά σφαχτά.
Καί τέλος δέν τούς βάλαμε στό χέρι
μέ τήν άντρεία· τούς ζώσαμε ἔνα γύρο,
καί τά σπαθιά τούς πέσανε ἀπ' τά χέρια,
καί οι πέτρες τά παράλυσαν· στό χῶμανέδ
γονάτισαν κατάκοποι· στό ρήγα
τούς πήγαμε, κι αύτός, μόλις τούς εἶδε,
πρόσταξε εύθύς σ' ἐσέ νά δόηγηθοῦνε,
νά γίνει ό ραντισμός τους καί ἡ σφαγή τους.

Τέτοια ἀπ' τά ξένα σφάγια, κοπελιά μου,

νά δέεσαι νά 'ρχονται· ἄν θυσιάζεις τέτοιους, πηγαδίον το ίκανον τονόν· τό φόνο σου ἡ Ἑλλάδα θά πλερώσει, πού τονόν την τάσην την οποίαν πού 'θελε νά σέ σφάξει στήν Αύλιδα.

ΧΟΡΟΣ

Παράξενη εἶναι ἡ τρέλα τοῦ "Ἑλληνα, ὅποιος
καὶ νά 'ναι, πού στόν ἄξενο ἥρθε πόντο.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καλά· τούς ξένους τρέχα ἐσύ νά φέρεις·
γιά τό ιερό μου χρέος ἔχω τό νοῦ μου.

Δόλια καρδιά μου, ὡς τώρα γιά τούς ξένους
ῆσουν γλυκιά, πονετικιά ἑσουν πάντα,
κι "Ἑλληνες ὅταν σοῦ πεφταν στά χέρια,
δάκρυζες, σάν όμόφυλοί σου πού ἥταν.

Μά τώρα τ' ὅνειρό μου μ' ἔχει ἀγριέψει·
ό 'Ορέστης λέω, δέ ζει· γιά σᾶς συμπόνια,
ὅποιοι καὶ νά 'στε πού ἔρχεστε, δέ νιώθω.
Σωστό εἶν· αὐτό πού λένε, φίλες· τώρα
τό βλέπω· συμφορά σά σέ χτυπήσει,
δέ συμπαθᾶς τόν πιό δυστυχισμένο.

Μά άνέμου πνοή καμιά ἀπ' τό Δία ὡς τώρα
οὔτε κανένα πέραμα δέν ἥρθε,
πού μέσ' ἀπ' τό στενό τῶν Συμπληγάδων
τήν Ἐλένη, πηγή τῆς συμφορᾶς μου,
μαζί μέ τό Μενέλαο νά μᾶς φέρει,
γιά νά ἐκδικίομουν καὶ μιάν ἄλλη Αύλιδα
νά 'στηνα ἔδω γι' αύτούς, ἀντίς γιά κείνη,
ὅπου οἱ Ἀργεῖοι κρατώντας μέ ώς δαμάλα
μ' ἔσφαζαν κι ἥταν θύτης μου ὁ γονιός μου.

"Ἄχ —δέν ξεχνῶ τίς τότε πίκρες— πόσες
φορές στά γένια του ἄπλωσα τά χέρια μου,
στά γόνατά του! Πάνω του κρεμιόμουν
καὶ τοῦ ἔλεγα: «φριχτή παντρειά μοῦ κάνεις,
πατέρα· τή στιγμή πού ἐσύ μέ σφάζεις

(A)

(B)

(A)

(B)

366 - 392 ή μάνα μου κι οί Ἀργίτισσες τοῦ γάμου
τραγούδι λέν γιά μένα, όλο τό σπίτι
γεμίζει αὐλῶν ἀχούς· κι ἀπ' τό δικό σου
χάνομαι χέρι ἐγώ· ὥστε ἦταν ὁ "Ἀδης
—κι ὅχι ὁ Πηλείδης— ὁ Ἀχιλλέας πού γι' ἄντρα
προβάλλοντας μέ δόλο, μέσ στ' ἀμάξι
γιά ματωμένο ἐδῶ μ' ἔσυρες γάμο». 400
Μέ πέπλο ἐγώ ἀγανό* στό πρόσωπό μου,
δέ σήκωσα στά χέρια μου τ' ἀδέρφι
—αὐτό πού τώρα πάει— , τήν ἀδέρφη μου
δέ φίλησα στό στόμα ἀπό ντροπή,
πού πήγαινα στό σπίτι τοῦ Πηλέα·
γιά ἀργότερα, εἴπα, ἂς μείνουν οἱ ἀσπασμοί μου,
σά νά ἦταν νά γυρίσω πίσω στό Ἀργος.
"Αμοιρε, Ὁρέστη, ἀν πέθανες, τί πλούτια,
τί πατρικά ἔχεις χάσει μεγαλεῖα!
Τῆς Θεᾶς μας οἱ ξυπνάδες δέ μοῦ ἀρέσουν· 410
ἄν μέ τά χέρια ἔνας θνητός ἀγγίξει
φόνου αἷμα ἢ καί λεχώνα ἢ πεθαμένον,
τόν διώχνει, ὡς μολυσμένο, ἀπ' τό βωμό της,
κι αὐτή θυσίες ἀνθρώπων τήν εύφραίνουν.
Ἄδυνατο ἡ Λητώ, τοῦ Δία γυναίκα,
νά γέννησε ἔνα τόσο ἀνόητο πλάσμα.
Οὕτε δσα λέν γιά τά ταντάλεια δεῖπνα,
πώς τάχα Θεοί γευτήκανε τίς σάρκες
τοῦ παιδιοῦ του, πιστεύω· οἱ ντόπιοι πάλι,
νομίζω, εἰν' αίμοβόροι καί ζητοῦνε
στούς θεούς νά ρίξουν τ' ἄγριο φυσικό τους· 420
κανένας, λέω, θεός κακός δέν είναι.

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

ΧΟΡΟΣ

"Ω γαλάζιο, βαθυγάλαζο [στρ.

ἀγανός: ἀραιά ύφασμένος

σμίξιμο τῶν θαλασσῶν,
 ὅπου ἀπ' τ' Ἀργος ἡ βοϊδόμυγα πετώντας
 πέρα πέρασε ἀπ' τὸ κύμα τ' ἀφιλόξενο
 τῇ γελάδᾳ
 γιά τίς χῶρες τῆς Ἀσίας ἀπ' τὴν Εύρωπη!
 Σάν ποιοί νά 'ναι πού τοῦ Εύρωτα
 ἄφησαν τά ώραῖα νερά
 καὶ τά πράσινα καλάμια
 ἡ τό ρέμα τό τρισέβαστο τῆς Δίρκης,
 γιά νά φτάσουν σ' ἄγρια χώρα, ὅπου γιά χάρη
 τῆς διογέννητης παρθένας
 αἴμα ἀνθρώπινο ποτίζει
 τό βωμό καί τό Ἱερό της,
 τόν περίστυλο ναό;

Μέ τραβήγματα διπλόκροτα
 τῶν ἐλάτινων κουπιών,
 μέ πανιά λινά ἀπ' ἀνέμους φουσκωμένα
 ποντοπόροι ν' ἀρμενίσανε στά κύματα
 ἀπ' τόν πόθο
 σωρούς πλούτου μές στά σπίτια τους νά ύψωσουν;
 τήν καρδιά γλυκαίν' ἡ ἐλπίδα
 κι εἴν' ἀχόρταγη —πηγή
 σομφορῶν— γιά τούς ἀνθρώπους
 πού τά κέρδη κυνηγοῦνε τά μεγάλα
 ταξιδεύοντας στίς χῶρες τῶν βαρβάρων·
 ὅνειρο κοινό εἴναι σ' ὅλους,
 μά τοῦ κέρδους ἡ ἔγνοια σέ ἄλλους
 ἄμετρη εἴναι, σ' ἄλλους πάλι
 μέ τό μέτρο τό σωστό.

Πῶς τούς ἀλληλόκρουστους τούς βράχους,
 τάχα πῶς τῶν Φινειδῶν
 νά περάσανε τ' ἀσίγαστ' ἀκρογιάλια;
 τρέχοντας γιαλό γιαλό
 στ' ἀνεμόδαρτα νερά τῆς Ἀμφιτρίτης,

οἱ πενήντα θυγατέρες τοῦ Νηρέα
τραγουδοῦνε καὶ χορεύουνε κυκλόσυρτο χορό;
ἡ στόν ἄνεμο ἀμολώντας τά πανιά,
ἐνῶ σφύριζε στήν πρύμη 460
τό τιμόνι, ὁ ὀδηγός τοῦ καραβιοῦ,
πέρασαν μέ τή νοτιά,
μέ τίς πνοές τοῦ Ζέφυρου ἵσως,
στή λευκήν ἀκρογιαλίᾳ,
ἀναρίθμητων πετούμενων λημέρι,
τοῦ γοργόδρομου Ἀχιλλέα λαμπρή ἀπλωσιά,
μές στόν ἄξενο τόν πόντο;

Ἐξήντα τοῦ δέκα τοῦ -θεόδος γυρισθεῖν δὲ τὰς δύνας φτιάχνειν
Ἄμποτε, ὅπως εὔχεται ἡ κυρά μας,
ἀπ' τό κάστρο τό τρωικό 470
ξεκινώντας ἡ ἀκριβή τῆς Λήδας κόρη
νά ᾠτανε, ἡ Ἐλένη, ἐδῶ
κι ἀφοῦ αἰμάτινο τριγύρω στά μαλλιά της
κύκλο,
τῆς θυσίας ἀρχή, ἡ κυρά μας τῆς χαράξει,
νά σφαχτεῖ, τό χρέος της ἔτσι νά πλεύσει ταιριαστό.
Μά τό μήνυμα γιά μᾶς τό πιό γλυκό
Θά ταν, ἀπό τήν Ἑλλάδα
κατά δῶ ἔνας ταξιδιάρης νά φανεῖ
κι ἀπ' τίς πίκρες τῆς σκλαβιάς 480
νά μέ σώσει τήν καημένη
νά μουνα στό σπίτι μου, ἄχ,
καὶ στόν τόπο μου, ἔτσι κάν μές στ' ὄνειρό μου.
δῶρα τοῦ ὑπνου τά ὄνειρα εἶναι τοῦ γλυκοῦ
καὶ κοινό ἀγαθό τοῦ κόσμου.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

ΧΟΡΟΣ

΄Αλλά, νά, μέ τά χέρια δεμένα σφιχτά,
οἱ δυό νέοι προχωροῦν, τῆς θεᾶς

τά καινούρια σφαχτάρια· καλές μου, σιωπή! 468 - 483

Γιά θυσίας προσφορά, τῆς Ἑλλάδας ἀνθοί,
νά, σιμώνουνε πιά στό ναό·
καὶ δέν ἥτανε ψέματ' αὐτά πού ὁ βοσκός
τῶν γελάδων μᾶς εἶπε.

"Αν σοῦ ἀρέσουν τῶν ντόπιων, θεά, οἱ τελετές,
δέξου αὐτές τίς θυσίες, πού ἀνόσιες ὁ νόμος σ' ἐμᾶς
τίς λογιάζει, κι ἀλάργα ἀπό τέτοιες κρατᾶ
τῶν Ἑλλήνων τά χέρια.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

'Αρκεῖ·

ἡ πρώτη μου φροντίδα πρέπει νά εἶναι
καλά νά γίνουν τά ιερά· τά χέρια
τῶν ξένων λύστε· ἀφοῦ εἶναι πιά δοσμένοι
στή θεά, δεμένοι νά μήν εἶναι.

Μπεῖτε

έσεῖς στό ναό, καί μέσα κεῖ ἔτοιμάστε
ὅσα ἀπαιτοῦνε τό ἔθιμο κι ἡ ἀνάγκη.

'Αλι!

Ποιά μάνα νά σᾶς ἔκαμε, ποιός τάχα
πατέρας; *Κι ἡ ἀδερφή σας τί λεβέντες*
—ἄν ἔχετε ἀδερφή— θά χάσει, κι ἔρμη
θά μείνει! Ποιόν θά βρεῖ μιά τέτοια τύχη
κανείς δέν ξέρει· ἡ θεά βουλή βαδίζει
στά σκοτεινά· καί τό κακό κανένας
δέν τό μαντεύει· ἡ τύχη ἔκει τό φέρνει
πού δέν τό νοιώθεις. "Αμοιροί μου ξένοι,
ποῦθε ἔρχεστε; Μεγάλο τό ταξίδι
πού κάματε ὡς ἐδῶ· ὁ καιρός πού θά εἰστε
μακριά ἀπό τήν πατρίδα σας, στόν κάτω
κόσμο, πολύς θά 'ναι καί ἔκεινος, αἰώνιος.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κυρά μου, ὅποια καί νά 'σαι, τί τίς θέλεις

483 - 499 αύτές τίς κλάψες, καί προσθέτεις λύπες σ' ὅσα μᾶς περιμένουνε; Δέν τό χω γιά φρόνιμο, ἔνας πού εἶναι γιά νά σφάξει τό φόβο τοῦ χαμοῦ μές στή σπλαχνιά νά θέλει νά τόν πνίξει· τό ίδιο κι ὅταν τό θάνατο θρηνεῖ πού στέκει ἐμπρός του χωρίς νά ύπάρχει ἐλπίδα σωτηρίας· ἔτσι τό ἕνα κακό διπλό τό κάνει: καί γιά ἄμυαλος περνᾶ καί δέ γλιτώνει. αύτά στήν τύχη ἃς μείνουν. Καί γιά μᾶς μήν κλαῖς· γιατί γιά τίς ἐδῶ θυσίες τά χουμε μάθει καί γνωστές μᾶς εἶναι.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Πυλάδη εἶπαν τόν ἔνα σας· ποιός εἶναι; αύτό ζητῶ νά μάθω πρῶτα πρῶτα.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Αύτός ἐδῶ, ἀν σ' εὐφραίνει νά τό ξέρεις.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ποιά πόλη ἑλληνική πατρίδα του εἶναι;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κυρά τί θά κερδίσεις ἀν τό μάθεις;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ἄδερφια οἱ δυό σας εἶστε; γιοί μιᾶς μάνας;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ἄδερφια στήν ἀγάπη, μά ὅχι στό αἴμα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Σ' ἔσε ό γονιός σου τί ὄνομα ἔχει δώσει;

Δύστυχο ὅποιος μέ κράζει θά χει δίκιο.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Αύτό στήν τύχη ἀνήκει· ἄλλο ρωτάω.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τοῦ ἀνώνυμου θανή δέν τή γελοῦνε.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τί τό κρατᾶς κρυφό; ἀπό περηφάνια;

540

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τό σῶμα μου, ὅχι τ' ὄνομα, θά σφάξεις.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ποῦθε εῖσαι; οὐτε κι αὐτό νά πεῖς δέ θέλεις;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τί θά ὠφελήσει, ἀφοῦ γιά θάνατο εῖμαι;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τί σέ μποδάει τή χάρη νά μοῦ κάμεις;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τ' "Αργος τό ξακουστό πατρίδα μου εῖναι.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Γιά τ' ὄνομα τῶν θεῶν! Ἀλήθεια, ξένε;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ἡ εύτυχισμένη ἄλλη φορά Μυκήνα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Πῶς ἔφυγες; ἔσοριστος μήν εῖσαι;

Κι ἥθελα κι ὅχι· ἔνα εῖδος ἔξορία.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μπορεῖς νά πεῖς γιά μερικά πού θέλω;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ναι, μέ ση ἀδειά μοῦ ἀφήνει ἡ συμφορά μου.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Χαρά εἰν' ὁ ἐρχομός σου, ἀφοῦ εῖσ' ἀπ' τ' Ἀργος.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Όχι γιά μέ· ἂν γιά σένα, τότε χαίρου.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τήν Τροία τήν κοσμολάλητη* θά ξέρεις.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Νά μήν τήν εῖχα δεῖ οὕτε στ' ὄνειρό μου!

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ἐχει χαθεῖ ἀπ' τὸν πόλεμο, μᾶς εἶπαν.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ἐτσι ἔχει γίνει· δέ σᾶς εἶπαν ψέμα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καί στοῦ Μενέλαου γύρισε ἡ Ἐλένη;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ναι, καί γιά συμφορά κάποιου δικοῦ μου.

*κοσμολάλητος: φημισμένος

Καί ποῦ εῖναι; κάτι όφείλει καί σ' ἔμένα.

560

ΟΡΕΣΤΗΣ

Στή Σπάρτη μέ τόν' πρῶτο της τόν ἄντρα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

΄Η Έλλάδα τή μισεῖ, κι ὅχι ἔγω μόνο.

ΟΡΕΣΤΗΣ

΄Από τήν παντρειά της κάτι εῖδα κι ἔγω.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Γυρίσαν οἱ Ἀχαιοί, ὅπως εῖναι ἡ φήμη;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Πῶς μονοκοπανιᾶς ρωτᾶς με γιά ὅλα!

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Αύτό νά βγάλω πρίν ἀπ' τή θανή σου.

ΟΡΕΣΤΗΣ

΄Αφοῦ σοῦ ἀρέσει, ρώτα· θ' ἀπαντήσω.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Γύρισε πίσω κάποιος Κάλχας, μάντης;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Χάθηκε κατά πού ἔλεαν στή Μυκήνα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

΄Ω θεά μου, τί καλά! Κι ὁ γιός τοῦ Λαέρτη;

570

ΟΡΕΣΤΗΣ

Στό σπίτι του ὅχι ἀκόμα· ζεῖ ὅμως, λένε.

Πού νά χαθεῖ καί νά μή δεῖ πατρίδα!

ΟΡΕΣΤΗΣ

Μαῦρα ὅλα εἶναι γι' αὐτόν· μήν καταριέσαι.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καί τῆς Νηρηίδας Θέτιδας ὁ γιός;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Δέ ζεῖ· κι ὁ γάμος στήν Αύλιδα, ψέμα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ξεγέλασμα ἦταν· οἱ παθοί* τό ξέρουν.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τί ώραία ρωτᾶς γιά τήν Ἑλλάδα! Ποιά εἰσαι;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Εῖμαι ἀπό κεῖ, μά χάθηκα, μικρούλα.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τότε σωστό νά θέλεις νά μαθαίνεις.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Πῶς εἶν' ὁ, ως λέν, καλότυχος στρατάρχης;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Καλότυχος δέν εἶναι αὐτός πού ξέρω.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Γιά κάποιον Ἀγαμέμνονα ἔχω ἀκούσει...

παθός: αὐτός πού ἔπαθε, ὁ δυστυχισμένος

Δέν ξέρω· ασ' τήν κουβέντα αύτή, κυρά μου.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μή! Θά μ' εύχαριστήσεις· πές μου, ξένε.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Δέ ζεϊ· καί πήρε κι ἄλλον στό χαμό του.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Πέθανε; μέ ποιόν τρόπο; Συφορά μου!

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τί άναστενάζεις; Ἡταν συγγενής σου;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Θρηνῶ τήν περασμένη του εύτυχία.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τέλος φριχτό! Τόν ἔσφαξε ἡ γυναίκα του.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κι ἡ φόνισσα γιά κλάψεις καί τό θύμα.

590

ΟΡΕΣΤΗΣ

Φτάνει ὡς ἁδῶ, καί γιά ἄλλο μή ρωτήσεις.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μόνο ἔνα: ζεϊ τοῦ δύστυχου ἡ γυναίκα;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τή σκότωσε τό σπλάχνο της, ὁ γιός της.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

"Ω ἀνταριασμένο σπίτι! Γιά ποιό λόγο;

231

Γιατί εἶχε ἐκείνη σφάξει τό γονιό του.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ἄλι! οὐδὲ μέσα γε σπουδαῖον εἴπεις· ποτὲ θύμον
Ἡ τιμωρία φριχτή, μά πόσο δίκια!

ΟΡΕΣΤΗΣ

Δίκια, μά αὐτόν οἱ θεοί κακά τόν πᾶνε.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ἄλλο παιδί δέν ἄφησ' ὁ Ἀγαμέμνονας;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Μιά μόνο θυγατέρα, τήν Ἡλέκτρα.

600

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Γιά τή σφαγμένη κόρη δέ μιλοῦνε;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Πώς πέθανε καί πάει πιά· τίποτ' ἄλλο.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Δόλια κι αὐτή κι ὁ πού τήν εἶχε σφάξει.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Γιά μιά γυναίκα ἀνάξια ἀδικοχάθηκε.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κι ὁ γιός τοῦ σκοτωμένου ύπάρχει στό "Ἀργος";

ΟΡΕΣΤΗΣ

Πουθενά καί παντοῦ· ζεῖ μαῦρος κι ἔρμος.

"Αι στό καλό, ὄνειρό μου· ψεύτικο ἥσουν.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Σάν τά πετούμενα ὄνειρα ἄλλο τόσο
ψεῦτες κι οἱ θεοί, πού αὐτούς σοφούς τούς λένε.

Καὶ μές στά θεῖα καὶ μές στ' ἀνθρώπινα ὅλα
πολλή θολούρα· αὐτόν ἔνα τόν θλίβει:

ἄν κι ἔχει γνώση, πίστεψε μαντείες
καὶ χάθηκε· ὅσοι ξέρουν, ξέρουν πῶς.

610

ΧΟΡΟΣ

'Αλίμονο! 'Εμεῖς πάλι; κι οἱ γονιοί μας;
Ζοῦνε; δέ ζοῦνε; ποιός θά μᾶς τό πεῖ;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

'Ακοῦστε, ξένοι· κάποια σκέψη μοῦ ἥρθε,
ώφελιμη γιά σᾶς, μά καὶ γιά μένα.

Κι ἡ ώφέλεια τότε δά καλύτερη εἶναι,
ὅταν ἀρέσει σέ δλους τό ἴδιο πράμα.

620

Θά θέλεις, ἄν ἐλεύθερο σ' ἀφήσω,
νά δώσεις στό "Αργος, στούς ἐκεῖ δικούς μου,
ἔνα ἀπό μένα μήνυμα, ἔνα γράμμα;

Tό γραψε ἔνας αἰχμάλωτος, πού μέ εἶχε
συμπονέσει, γιατ' ἥξερε αὐτός ὅτι

δέ δίνει φόνο τό δικό μου χέρι,
πώς τό ἔθιμο τά θύματα ζητάει

τῆς θεᾶς, πού τέτοια πράξη ὁρθή τήν κρίνει.

Δέν εἶχα ὅμως κανέναν πού νά πάει

στ' "Αργος ξανά μ' αὐτό μου τό μαντάτο
καί, ἀφοῦ σωθεῖ, τό γράμμα μου νά δώσει

630

σ' ἔνα δικό μου. 'Εσύ —μιά κι εἴσαι, ώς δείχνεις,
ἀπό γενιά, καί ξέρεις τή Μυκήνα

κι αὐτόν πού θέλω ἐγώ— τή ζωή σου σῶσε·

Θά λάβεις πλερωμή πού ἀξίζει: γιά ἔνα

A₂A₃B₁

233

594 - 618 γράμμα —βάρος μικρό— τή σωτηρία!

Κι αύτός, άφοϋ τ' ὁρίζει ἡ πόλη ἄς μείνει
χώρια ἀπό σέ, τῆς θεᾶς νά γίνει θύμα.

ΑΙΓΑΙΟΝΙΦΙ

ΕΛΤΕΣΠΡΟ

ΟΡΕΣΤΗΣ

“Οσα εἶπες, ὅλα ὥραια, ἔχτος ἀπό ἔνα·
τούτου ἡ σφαγή εἰν’ ἀβάσταχτη γιά μένα.

Τό πλοιο τῶν συμφορῶν τό χω ἀρματώσει
ἔγώ· κι αύτός σύνταξιδεύει μόνο
γιά βοηθός μου. Λοιπόν δέν εἶναι δίκιο,
μέ τό χαμό τοῦ φίλου γιά ὅρο, χάρες
νά κάνω κι ἔτσι ἔγώ νά ξεγλιστρήσω.

Μά ἄς γίνει ἀλλιώς· σ’ αὐτόν τό γράμμα δῶσε·

στ’ Ἀργος θά πάει, κι ὅτι ζητᾶς θά τό χεις·
κι ἐμένα ἄς μέ σκοτώσει ὅποιος τό θέλει·

Πολλή ντροπή, τούς φίλους σου νά ρίχνεις
σέ συμφορές καί νά γλιτώνεις ὁ ἔδιος!

Κι ἡ ζωή ἐνός φίλου ὅπως αύτός δέν εἶναι
λιγότερο ἀκριβή ἀπό τή δικιά μου.

640

650

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

“Ω εὔγενικιά ψυχή! Μεγάλης ρίζας
θά σαι βλαστός· στούς φίλους τέλειος φίλος·
μακάρι κι ὁ ὀδερφός ποχω ἀφησμένον
νά σοῦ μοιάζει· γιατί καί ἔγω ἔχω, ξένοι,
ἀδερφό, πού μονάχα δέν τόν βλέπω.
Κι ἀφοϋ τό θέλεις, τοῦτον μέ τό γράμμα
θά στείλουμε, κι ἐσύ ἄς πεθάνεις· τόση
ἀφοϋ σ’ αύτό ἔχεις κιόλας προθυμία.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τή φοβερή θυσία ποιός θ’ ἀναλάβει;

660

‘Ἐγώ· τή θεά μας ἔτσι ἔξιλεώνω.

Ἄγριο καί θλιβερό, κοπέλα μου, ἔργο.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μοῦ τό ἐπιβάλλουν· πρέπει νά ύπακούσω.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Γυναίκα ἔσύ, νά μαχαιρώνεις ἄντρες!

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μόνο ἀγιασμό θά ρίξω στά μαλλιά σου.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κι ὁ θύτης* ποιός; ἂν πρέπει νά ρωτάω.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Στό ναό εἶναι κάποιοι πού ἔχουν τήν φροντίδα.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κι ἀφοῦ πεθάνω, σάν τί τάφο θά ἔχω;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ίερή φωτιά, χάσμα πλατύ τοῦ βράχου.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ἄλι!

670

Ποῦ σαι, ἀδερφή, νά μέ νεκροστολίσεις!

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ἡ εὔχή σου μάταιη, δόλιε, ὅποιος καί νά σαι· εἶναι μακριά ἀπ' τή χώρα τῶν βαρβάρων.

Μά, ἀφοῦ εῖσ' Ἀργεῖος, κι ἐγώ θά κάμω κάθε χάρη γιά σέ πού μοῦ περνᾶ ἀπ' τό χέρι.

Θύτης: ὁ ἐκτελεστής μιᾶς θυσίας, καί γενικά ὁ δράστης

Έπιδαύρια 1958. «Ιφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις». Ο Γελαδάρης (Στ. Βόκοβιτς). Σκηνοθεσία Τ. Μουζενίδη.

Στολίδια μές στόν τάφο σου θά βάλω
πολλά, μέ ξανθό λάδι θά σοῦ σβήσω
τή στάχτη, καί θά ρίξω στήν πυρά σου
τίς γλυκιές σταλαξιές πού ἀπ' τ' ἄνθη βγάζει
τό βουνίσιο ξανθόμαυρο μελίσσι.

680

Μά πάω νά φέρω ἀπ' τό ναό τό γράμμα·
καί τό κακό σ' ἔμένα μήν τό ρίχνεις.

Φυλάγετέ τους, δοῦλοι, ἀλλά λυμένους.

Ἀνέλπιστο ἵσως μήνυμα νά στείλω
στόν πιό μου ἀγαπημένο ἀπ' τούς δικούς μου
μές στό Ἀργος, καί τό γράμμα, ἀφοῦ τοῦ μάθει
πώς ζοῦν αὐτοί, πού γιά νεκρούς τούς ἔχει,
μιά βάσιμη εύχαριστηση τοῦ δώσει.

ΧΟΡΟΣ

Κλαῖμε γιά σένα, πού αίμάτινες στάλες
σέ καρτεροῦνε ἱεροῦ ραντισμοῦ.

690

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ξένες, δέν εῖν' αὐτά γιά κλάψες· γειά σας.

ΧΟΡΟΣ

Καί μακαρίζουμ' ἐσέ, παλικάρι,
γιά τήν καλή σου τήν τύχη,
πού θά πατήσεις τό χῶμα τοῦ τόπου σου.

ΠΥΛΑΔΗΣ

Φριχτό στό φίλο, φίλο του νά χάνει.

ΧΟΡΟΣ

(στόν Πυλάδη). "Ω Θλιβερό ξεπροβόδισμα!

(στόν "Ορέστη). Χάνεσαι, ἀλίμονο, ἀλίμονο!

"Ἄχ, ἀπ' τούς δυό σας ποιός εἶναι ὁ πιό δύστυχος;

Καί παραδέρνει μου ὁ νοῦς σέ δυό γνῶμες ἀνάμεσα,
ποιόν ἀπ' τούς δυό σας νά κλάψω.

700

237

Πυλάδη, ᔁχεις κι ἐσύ τήν ἴδια σκέψη;

ΠΥΛΑΔΗΣ

“Οπως ρωτᾶς δέν ξέρω ν’ ἀπαντήσω.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ποιά νά ’ναι ἡ νέα; Σάν καθαυτό ‘Ελληνίδα
μᾶς ρώταε γιά τόν πόλεμο τῆς Τροίας,
γιά τῶν Ἀχαιῶν τό γυρισμό, τό μάντη
τόν Κάλχα καί τόν ἔνδοξο Ἀχιλλέα·
πῶς πόνεσε τό δύστυχο Ἀγαμέμνονα!
ρώταε γιά τή γυναίκα, τά παιδιά του.
‘Αργίτισσα εἶναι, κεῖθε θά βαστάει·
ἀλλιῶς γραφή δέ θά στελνε, οὕτε τόσα
θά ζητοῦσε νά μάθει, ώς νά κρεμόταν
ἀπό τήν τύχη τοῦ “Ἀργους καί ἡ δικιά της.

710

ΠΥΛΑΔΗΣ

Μέ πρόλαβες· νά πῶ σκεφτόμουν τά ἴδια,
ἐξόν ἔνα: ὅσοι σμίγουν μέ τόν κόσμο,
μαθαίνουνε τά νέα τῶν βασιλιάδων.
Κάπι ἄλλο σκέφτομαι ὅμως.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τί; “Οταν κι ἄλλος
τ’ ἀκούσει, πιό καλά θά βρεῖς τή λύση.

ΠΥΛΑΔΗΣ

Ντροπή νά ζήσω, ὅταν ἐσύ πεθάνεις·
μαζί σου στό ταξίδι, πρέπει νά ’ρθω
μαζί σου καί στόν “Ἄδη. Ἀλλιῶς καί στό “Ἄργος
καί μές στήν πολυχάραδρη Φωκίδα
ἄναντρο καί δειλό θά μέ νομίσουν·
θά κρίνουν οἱ πολλοί —γιατί ἄναντροι εἶναι

720

κιόλα οι πολλοί— πώς γλίτωσα καί μόνος
 γύρισα πίσω, ἀφοῦ σέ πρόδωσα· ἵσως
 πώς, βλέποντας τά πάθια τοῦ σπιτιοῦ σας,
 σοῦ στησα ἐνέδρα, σοῦ σκαψα τό λάκκο,
 τό θρόνο γιά νά πάρω ἑγώ, σάν ἄντρας
 τῆς ἀδερφῆς σου, μόνης κληρονόμας.

(ΑΙ) θρυλοποιητής 730

Αύτά φοβοῦμαι, αύτά ντροπή μοῦ φέρνουν,
 κι ἀδύνατο νά μή σ' ἀκολουθήσω
 στή σφαγή, στή θανή, στό κάψιμό σου,
 σά φίλος, κι ἀπό φόβο κατηγόριας.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Μίλα καλά· τίς συφορές μου πρέπει
 νά τίς σηκώνω ἑγώ· κι ἀφοῦ ἔναν πόνο
 νά χω μπορῶ, δέν παίρνω κι ἄλλον. Τοῦτο
 πού πόνο καί ντροπή τό λές, θά μείνει
 σ' ἐμένα, ἂν σέ σκοτώσω, ἐνῶ βοηθός μου
 στούς κόπους μου ἥσουν· κι οὕτε δά ἄσκημο εἶναι, 740
 ἀφοῦ οι θεοί μέ καταντῆσαν ἔτσι,
 νά φύγω ἀπό τόν κόσμο· ἐσύ δημως εἰσαι
 καλότυχος, καί ἀγνό τό σπιτικό σου,
 κι δχι καταραμένο, μολυσμένο
 σάν τό δικό μου. Κι ἂν ἐσύ ξεφύγεις
 καί κάμεις καί παιδιά ἀπ' τήν ἀδερφή μου,
 πού γιά γυναικά σοῦ ἔδωσα, θά ζήσει
 κι ἐμένα τ' ὅνομά μου, κι ἄκληρο* ἔτσι
 τό πατρογονικό μου δέν θά σβήσει
 ποτέ. Μονάχα πήγαινε καί ζήσει, 750
 καί τό σπίτι κυβέρνα τοῦ πατέρα.

Καί στήν Ἑλλάδα σά θά πᾶς καί στό Ἀργος
 τό πλούσιο σέ ἀτια*, μιά ἐντολή σοῦ δίνω
 ὅρκίζοντάς σε στό δεξί σου χέρι·
 τάφο ὑψωσέ μου, βάλε ἀπάνω μνήμης

*ἄκληρος: χωρίς παιδιά, χωρίς ἀπογόνους
 ἀτι: ἄλογο

703 - 726 σημάδια, καί στό λάκκο μου νά δώσει
καί δάκρυα καί μαλλιά της ή ἀδερφή μου.
Πέθανα, πές, ἀφοῦ μέ ἀγίασμα πρῶτα
πλάι στό βωμό μέ ράντισε μιά Ἀργεία.
Κι ἡ ἐρμιά τοῦ σπιτιοῦ μου ἄς μή σέ κάμει
ν' ἀπαρνηθεῖς ποτέ τήν ἀδερφή μου.
Καί τώρα γειά σου· ἐσύ 'σουν τῆς καρδιᾶς μου
ό φίλος, συντροφέ μου στούς ἀγῶνες
καί συνανάθροφέ μου, ἐσύ, πού τόσο
βάρος ἀπ' τά δεινά μου ἔχεις σηκώσει.

'Ο Φοῖβος μέ ξεγέλασε, ἀν καί μάντης
ἀπό ντροπή γιά τόν παλιό χρησμό του
μ' ἔστειλε πέρα ἀλάργα* ἀπ' τήν Ἑλλάδα
μέ πονηριά. Βασίστηκα σ' ἐκείνον,
τόν πίστεψα, τῆς μάνας μου ἔχω γίνει
φονιάς, κι ἀνταμοιβή μου εἰν' ὁ χαμός μου.

ΠΥΛΑΔΗΣ

Καί τάφο θά ἔχεις, καί τήν ἀδερφή σου
δέ θά τήν ἀρνηθῶ, φτωχέ μου· φίλο
θά σ' ἔχω πιό ἀκριβό, σά θά πεθάνεις,
κι ἀπ' ὅσο σέ εἶχα ζωντανό. δέ σ' ἔχει
χαλάσει ὥστόσο ἀκόμα ή θεία μαντεία,
ἄν καί εἶναι πιά κοντά ή σφαγή· ή μεγάλη
κακοτυχιά καμιά φορά τυχαίνει
νά φέρει καί ἀλλαγή πολύ μεγάλη.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Σώπα· δέ μ' ὡφελεῖ ὁ χρησμός τοῦ Φοίβου.
ἀπ' τό ναό ή γυναίκα, νά τη, βγαίνει.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

'Εσεῖς πιά μπεῖτε μέσα καί βοηθεῖστε
ἐκείνους πού ἔτοιμάζουν τή θυσία.

ἀλάργα: μακριά

Ξένοι μου, νά ή γραφή μέ τίς πολλές της
 δίπλες· μά άκοϋστε τί έχω νά προσθέσω·
 κάθε ανθρωπος ἀλλάζει, ὅταν περάσει
 στή σιγουριά ἀπ' τή θέση τοῦ κινδύνου.
 Φοβοῦμαι μήπως, ὅταν φύγει ἐδῶθε
 αὐτός πού εἶναι νά πάει τό γράμμα στό Ἀργος,
 αὐτά πού παραγγέλνω ἑγώ ἀψηφήσει*.

790

ΟΡΕΣΤΗΣ

Λοιπόν τί θέλεις; Τί σέ βάζει σέ ἔγνοια;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Νά μοῦ ὄρκιστε ἡ πώς τή γραφή μου στό Ἀργος
 θά φέρει καί στό πρόσωπο πού θέλω.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ἄντίστοιχο ὅρκο ἔσυ δέ θά τοῦ δώσεις;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Νά κάμω ἥ νά μήν κάμω τί; Γιά λέγε.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Πώς ζωντανό ἀπ' τή χώρα θά τόν βγάλεις.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Σωστά· πώς τό μαντάτο ἀλλιῶς θά δώσει;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κι ὁ βασιλιάς σ' αὐτά θά συμφωνήσει;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ναί, θά τοῦ κάμω ἑγώ τή γνώμη κι ἥ ἵδια
 τό φίλο σου θά βάλω στό καράβι.

800

ἀψηφῶ: ἀμελῶ, παίρνω κάτι ἀστόχαστα, δέν ύπολογίζω

241

· Ορκίσου.

· Έσύ λόγια ὥρκου λέγε τίμιου.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Νά πεῖς; Θά δώσω τοῦτο στούς δικούς σου.

ΠΥΛΑΔΗΣ

Θά δώσω στούς δικούς σου αὐτό τό γράμμα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κι ἔγω ἀπό τούς μαύρους βράχους θά σέ βγάλω.

ΠΥΛΑΔΗΣ

Στ' ὄνομα τίνος θεοῦ τόν ὥρκο δίνεις;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Στῆς Ἀρτεμης, σάν ιέρεια τοῦ ναοῦ της.

ΠΥΛΑΔΗΣ

Στοῦ Δία ἔγω, τρανοῦ στά ούρανια ἀφέντη.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κι ἂν τόν ὥρκο πατώντας μέ ἀδικήσεις;

ΠΥΛΑΔΗΣ

Νά μή γυρίσω ἔσύ, ἂν δέ μέ λυτρώσεις;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Στ' Ἀργος ποτέ νά μήν πατήσω ζώντας.

ΠΥΛΑΔΗΣ

Κάτι ξεχάσαμε ὅμως ἄκουσέ το.

Γιά τό σωστό είναι πάντοτε εύκαιρια.

ΠΥΛΑΔΗΣ

Μιά έξαίρεση μονάχα νά μοῦ δώσεις:
τό πλοϊο ἄν πάθει καὶ χαθεῖ τό γράμμα
μαζί μέ τό φορτίο μέσα στό κύμα
καὶ μόνο τή ζωή μου ἐγώ γλιτώσω,
δεσμευτικός πιά ὁ ὅρκος νά μήν είναι.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τότε θά κάμω ἔν' ἄλλο· πετυχαίνεις
πολλά, πολλά ἄν προβλέπεις· ὅσα μέσα
στό γράμμα είναι γραμμένα, μέ τό στόμα
θά σοῦ τά πῶ, νά φέρεις στούς δικούς μου
τό μήνυμά μου· κι ἔτσι σίγουρο είναι·
σῶι πᾶς τό γράμμα; φανερώνει τό ἴδιο,
ἀμίλητο, ὅσα κρύβει· πάει χαμένο
στή θάλασσα; τή ζωή σου ἐσύ ἄν γλιτώσεις,
μαζί μ' αὐτή κι ὅσα θά πῶ γλιτώνουν.

ΠΥΛΑΔΗΣ

Τό πέει ώραϊα γιά σένα καὶ γιά μένα.
Σέ ποιόν νά φέρω τό μαντάτο* στό "Αργος;
τί θέλεις νά τοῦ πῶ; φανέρωσέ το.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Στόν Ἀγαμεμνονίδη Ὁρέστη πέει·
«Νά τί σοῦ παραγγέλνει ἡ Ἰφιγένεια,
ἐκείνη πού τή σφάξαν στήν Αύλιδα,
πού ζει κι αύτοῦ περνᾶ γιά πεθαμένη...»

ΟΡΕΣΤΗΣ

Καὶ ποῦ είναι; ξαναγύρισε ἀπ' τόν "Αδη;"
μαντάτο: ἀγγελία, εἴδηση

Αύτή πού τώρα βλέπεις· μή μέ κόβεις.
 «Από τή γῇ τή βάρβαρη, ἀδερφέ μου,
 πάρε με πίσω στό Ἀργος, πρίν πεθάνω,
 κι ἀπό τ' ἀξίωμα πόχω ἀπάλλαξέ με,
 γιά τή θεά τούς ξένους νά θυσιάζω...»

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τί νά πῶ; Ποῦ βρισκόμαστε, Πυλάδη;

840

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

ΑΙΓΑΙΝΤΙΦΙ

«Κατάρα ἀλλιῶς στό σπίτι σου θά γίνω,
 'Ορέστη», τ' ὄνομά του ξαναλέω,
 νά τό θυμᾶσαι.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Θεοί!

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Γιατί τούς κράζεις,
 τούς θεούς σ' ἔνα δικό μου ζήτημα;

ΞΗΔΑΛΥΠ

ΟΡΕΣΤΗΣ

“Οχι...

ό νοῦς μου πήγε ἀλλοῦ· γιά ἔξακολούθει.,
 Κι ἀνερώτητα, ἀπίστευτα θ' ἀκούσω.

ΑΙΓΑΙΝΤΙΦΙ

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μ' ἔσωσε, πές του, ή Ἀρτεμη· ἔβαλε ἔνα
 ἐλάφι ἀντίς γιά μένα· αὐτό ὁ πατέρας
 ἔσφαξε, καὶ θαρροῦσε, στό κορμί μου
 τό κοφτερό πώς ἔμπηγε μαχαίρι·
 ή θεά μ' ἔφερε δῶ. Ἡ παραγγελία μου
 αὐτή 'ναι· αὐτά, γραμμένα καί στό γράμμα.

850

“Ω ἐσύ, πού μ’ εὕκολο ὅρκο μ’ ἔχεις δέσει
κι ἔδωσες ἔξοχο ὅρκο ή ἵδια, ἀμέσως
ὅτι ἔταξα θά κάμω· δέ θ’ ἀργήσω.

Σοῦ φέρνω καί σοῦ δίνω, Ὁρέστη γράμμα
πού ἡ ἀδερφή σου, τούτη δῶ, σοῦ στέλνει.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Εὐχαριστῶ, μά ἀφήνοντας τό γράμμα
ἔμπραχτα τή χαρά θά νιώσω πρώτα.
Γλυκιά ἀδερφή, κατάπληχτος σέ παίρνω
στά χέρια μου —καί τά ἵδια δέν πιστεύουν—
κι εύφραίνομαι ἀπ’ τό θάμα πού ἔχω μάθει.

ΧΟΡΟΣ

Ξένε, κακό τήν iέρεια νά μολύνεις,
τ’ ἀνέγγιχτά της πέπλα ν’ ἀγκαλιάζεις.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τοῦ Ἀγαμέμνονα κόρη, τοῦ γονιοῦ μου,
ἀδερφή, μή γυρίζεις ἀπ’ τήν ἄλλη,
πού ἀνέλπιστα ἔχεις, νά, τόν ἀδερφό σου.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ἐγώ ἀδερφό μου ἐσένα; πάψε, σώπα·
τ’ Ἀργος καί τή Ναυπλία γεμίζει ἐκεῖνος.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Δέν εῖναι ἐκεῖ, καημένη, ὁ ἀδερφός σου. 870

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τί; ή κόρη τοῦ Τυνδάρεω μάνα σου εῖναι;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κι ὁ γιός τοῦ γιοῦ τοῦ Πέλοπα γονιός μου.

Τί λέσ; μπορεῖς γι' αύτά νά πεῖς σημάδια;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ναί· γιά τό γονικό μας ρώτησέ με.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καλά· νά λέσ εσύ, κι έγώ ν' ἀκούω.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Πρώτα ὅσα μοῦ χει πεῖ ή Ἡλέκτρα. Ξέρεις πώς μάλωσε ό Ἀτρέας μέ τό Θυέστη;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Γιά τό χρυσό τ' ἀρνί· ναί, τό χω ἀκούσει.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τό ιστόρισες* αύτό μές στά ύφαντά σου;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ξυστά περνᾶς, καλέ μου, ἀπ' τήν καρδιά μου.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κι ἄλλο πλουμί; ν' ἀλλάζει δρόμο ό ἥλιος;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ναί, τό ύφαναν κι αύτό τά νήματά μου.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Γιά τήν Αύλιδα ξεκινώντας πῆρες νερό ἀπ' τή μάνα γιά λουτρό τοῦ γάμου;

Γάμου εύτυχία δέν τό σβησε άπ' τό νοῦ μου.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κι ἔστειλες στή μητέρα τά μαλλιά σου;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Νά μποῦν στόν τάφο ἀντίς γιά τό κορμί μου.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Καί τώρα τά σημάδια πού 'δα ό ἔδιος:

στό σπίτι τοῦ πατέρα, τήν παλιά

τοῦ Πέλοπα τή λόγχη, πού μ' ἐκείνη

—στά χέρια παιζοντάς την— τόν Οίνόμαο

σκότωσε, κι ἔτσι γίνηκε δικιά του

τῆς Πίσας ή παρθένα, ή 'Ιπποδάμεια·

μές στήν παρθενική σου κάμαρα εῖναι.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

"Ω ἔσύ, —πῶς νά σέ πῶ;— ἀκριβέ, ἀκριβέ μου

'Ορέστη, σ' ἔχω ἔδω, πολύ μακριά ἀπό τ' "Αργος,

μακριά ἀπό τήν πατρίδα μας, ἀγαπημένε!

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κι ἔσένα ἔγώ, πού σ' ἔλεαν πεθαμένη.

Καί βρέχουνε τά μάτια καί τῶν δυό μας

δάκρυα, μαζί μέ τή χαρά καί θρήνοι.

900

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μωρούλι ἀκόμη,

μωρούλι τρυφερό, στό σπίτι

στῆς βάγιας του τήν ἀγκαλιά τόν εἶχα αύτόν

ἀφήσει.

Ψυχή μου, λόγια δέν τή λέν τήν εύτυχία σου, τί

νά πῶ;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ἐδῶ κι ἐμπρός οἱ δυσ μας νά εύτυχοῦμε.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Εἶναι παράξενη ἡ χαρά πού νιώθω, ἀγαπητές μου· φι
φοβοῦμαι μήν πετάξει
στόν οὐρανό, καί μέσα ἀπό τά χέρια μου τόν χάσω·
ῷ τοῦ σπιτιοῦ γωνιά κυκλώπεια, ὥ 910
πατρίδα μου, Μυκήνα ἀγαπημένη,
σ' εὐχαριστῷ πού τοῦ ὁδωσες τή ζωή, πού τόν ἀνά-
θρεψες,
πού αὐτόν ἔδω τόν ἀδερφό μου ἀνάστησες
φῶς σωτηρίας τοῦ σπιτικοῦ μας.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ἡ τύχη ἀρχοντικιά γενιά, ἀδερφή μου,
μᾶς ἔδωσε, μά ζωή συφοριασμένη.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τό νιωσα, ἡ μαύρη, τό νιωσα, ὅταν ἔβαλε
μέ μαύρη σκέψη ὁ κύρης* μας μαχαίρι στό λαιμό μου.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ἐκεῖ σά νά σέ βλέπω, κι ἄς μήν ημουν.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ἄχ ναί, ἀδερφέ, ὅταν δολερά* 920
μέ πήγαιναν γιά τή σκηνή, τήν κλίνη τοῦ Ἀχιλλέα,
γιά γάμο πού δέν ἤτανε νά γίνει·
κι ἤτανε στό βωμό κοντά δάκρυα καί βόγκοι.
’Οιμέ, Θυσίας ραντίσματα πού γίνανε κεῖ κάτω!

κύρης: ἀφέντης, πατέρας
δολερά: ἀπατηλά

Κι έγώ γιά τοῦ πατέρα κλαίω τήν τόλμη.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Σκληρός πατέρας μοῦ ἔλαχε καὶ τύχη μαύρη.

Κι οἱ συμφορές —ἔτσι τά φέρνει κάποιος θεός—
ἡ μιά ἀναβρύζει ἀπό τήν ἄλλην.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ναί, ἂν σκότωνες τὸν ἀδερφό σου, δόλια...

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

“Ω συμφορά μου, ἀποκοτιά* φριχτή!

930

Ἐργο φριχτό ἀποκότησα, φριχτό, ἀδερφέ μου.

Καί, λίγο ἀκόμα, ἀνόσιο θά βρισκες χαμό
καὶ σπαραγμό ἀπ' τὰ χέρια τὰ δικά μου.

‘Ἄλλα τὸ τέλος τώρα θά εἴναι ποιό;

Ποιά τύχη πλάι μου θά σταθεῖ;

Γιά σέ τί πέρασμα νά βρῶ,
μακριά ἀπ' τὴ χώρ' αὐτή, μακριά ἀπ' τὸ σκοτωμό,

γιά νά σέ στείλω πίσω στό ‘Αργος,

πρίν, τὸ αἷμα σου γυρεύοντας, ζυγώσει τὸ σπαθί;

Δικό σου χρέος, ταλαίπωρη ψυχή,

940

δικό σου χρέος, αὐτό νά ψάξεις νά βρεις.

‘Αραγε ἀπό στεριά κι ὅχι μέ πλοιο;

Μά, πεζοπόρος τρέχοντας, θά σαι κοντά στό θάνα-

[το,

ἀνάμεσ’ ἀπό βάρβαρες φυλές ώς θά περνᾶς

καὶ δρόμους κακοτράχαλους.

‘Από τῶν μαυρογάλαζων τῶν βράχων πάλι τὸ στε-

[νό

εἶναι μακριά ἡ φευγάλα μέ καράβι.

‘Αμοιρη ἔγώ, ἀμοιρη ἔγώ.

ἀποκοτιά: παράλογη τόλμη

895 - 914 Ἀχ, ποιός θεός ἢ ποιός θνητός ἢ ποιά
δύναμη ἀνέλπιστη λοιπόν 950
πέρασμ' ἀνέβρετο* Θά βρεῖ,
Θά φανερώσει λυτρωμό
στούς δυό πού ἄκομ' ἀπόμειναν ἀπ' τῇ γενιά
[τοῦ Ἀτρέα;

ΧΟΡΟΣ

Τό θάμ' αὐτό, τό ἀνώτερο ἀπό λόγια,
Θά χω νά τό ίστορῶ σάν κάτι πού είδαν
τά μάτια μου, δχι πού ἄκουσαν τ' αὐτιά μου.

ΠΥΛΑΔΗΣ

Φυσικό, ν' ἀγκαλιάζονται, σά σμίγουν,
Ὄρεστη, συγγενεῖς: ἀνάγκη, ώστόσο
τά συγκινητικά νά σταματήσουν
καί νά σκεφτοῦμε πῶς, τή σωτηρία
—λέξη λαμπρή!— ἀφοῦ βροῦμε, ἀπό τή χώρα
Θά βγοῦμε τῶν βαρβάρων. *Εύκαιρία*
σά βροῦν οἱ μυαλωμένοι, δέν τό ρίχνουν
σ' ἄλλες χαρές, λοξοδρομώντας ἔξω
ἀπ' τό στρατί πού ή τύχη τους ἀνοίγει.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Σωστά· μαζί μ' ἐμᾶς θαρρῶ κι ἡ τύχη
πῶς γνοιάζεται γι' αὐτό· μά δυναμώνει
κι ἡ θεία βοήθεια, προθυμία σά βλέπει.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τίποτε ἄς μήν μποδίσει —δέ Θά βγοῦμε
κιόλ' ἀπ' τό θέμα— νά ρωτήσω πρῶτα
ποιά μοίρα στή ζωή ἔχει βρεῖ ἡ Ἡλέκτρα·
οἱ δυό σας εἴστε ὅ,τι ἀγαπῶ στόν κόσμο.

ἀνεύρετος: πού δύσκολα τόν βρίσκει κανένας

Νά, αύτόν πῆρε ἄντρα κι εἶν' εὐτυχισμένη.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κι αύτός ποῦθε εἶναι; ποιόν ἔχει πατέρα;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Εἶναι τοῦ Στρόφιου γιός, ἀπ' τή Φωκίδα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κόρη τοῦ Ἀτρέα ἡ μάνα του; γενιά μου;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ξάδερφος· καὶ πιστός μου —ό μόνος!— φίλος.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Σά μ' ἔσφαζε ὁ πατέρας, δέν ύπηρχε.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Εἶχε ἀργήσει παιδί νά κάμει ὁ Στρόφιος.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ἄντρα τῆς ἀδερφῆς μου, χαιρετῶ σε.

980

ΟΡΕΣΤΗΣ

Καί μόνο συγγενής; σωτήρας μου εἶναι.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κι ἡ μάνα... πῶς τό βάσταξε ἡ καρδιά σου;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Σ' αὐτά σιωπή· γιά τοῦ πατέρα τό αἷμα.

251

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κι αύτή γιατί τόν σκότωσε; Ἡ αἰτία;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Καί νά τ' ἀκοῦς εἴν' ἄσκημο· ἄφησέ τα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καλά· κι εῖσ' ἀρχηγός ἐσύ μές στό "Ἀργος";

ΟΡΕΣΤΗΣ

Ο Μενέλαος· ἔγώ μαι σέ ἔξορία.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Αύθαιρεσία τοῦ θείου στή δύσκολη ὥρα;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Όχι· τῶν Ἐρινύων μέ διώχνει ό φόβος.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τρελό εἴπαν σέ εἶδαν στ' ἀκρογιάλι· αύτό ναι;

990

ΟΡΕΣΤΗΣ

Μέ εἶδαν πολλοί σέ τέτοιο χάλι ὡς τώρα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Νιώθω· οἱ θεές σέ κέντριζαν τῆς μάνας.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τό γκέμι* τους μοῦ μάτωνε τό στόμα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κι ἔδω, στή χώρα τούτη, γιατί νά ῥθεις;

γκέμι: χαλινάρι

'Επιδαύρια 1958. Ιφιγένεια ή ἡ ἐν Ταύροις. Ή άναγνώριση. Σκηνοθεσία Τ. Μουζενίδη

Μέ πρόσταξε χρησμός τοῦ Φοίβου καὶ ἥρθα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Νά κάμεις τί; Κρυφό ἄν δέν εῖναι, πές το.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τό λέω· κι αύτή ἡ ἀρχή 'ναι τῶν παθῶν μου.

Σάν ἔφτασαν στά χέρια μου τῆς μάνας
οἱ συμφορές —γι' αὐτές ἃς μή μιλοῦμε—,
στά ξένα οἱ Ἐρινύες μέ κυνηγοῦσαν,
ώσπου ὁ Λοξίας μέ στέλνει στήν Ἀθήνα,
στίς θεές τίς τρομερές νά δώσω λόγο.

1000

Εἶν' ἔνα ἐκεὶ ιερό κριτήριο· ὁ Δίας
κάποτε τό χεὶδρύσει γιά τόν Ἀρη,

πού μέ αἴμα εἶχε τά χέρια του μολύνει.
Πήγα· κανένας στήν ἀρχή δέν εἶχε
τίνη προθυμία νά μέ δεχτεῖ σάν ξένο·
μέ κρίνανε θεομίσητο· ὅσοι νιώσαν
λίγη σπλαχνιά, μοῦ πρόσφερναν στά σπίτια

1010

φιλοξενία σέ χωριστό τραπέζι
καί, σιωπηλοί, βουβό κι ἐμένα μέ εἶχαν,
στό φαΐ καί στό πιοτό τους νά εἰμαι χώρια·
σέ κοῦπες χωριστές —μέτρο ἵσο γιά δλους—
κρασί κερνοῦσαν, κι ἔτσι τρωγοπίναν.

Νά ἐλέγξω ἐγώ τούς ξένους δέν μποροῦσα·
πονοῦσα σιωπηλός καί καμωνόμουν
πώς τίποτα δέ νιώθω, καί βογκοῦσα
πολύ, γιατί φονιάς τῆς μάνας μου ἥμουν.

Κι ἀκούω πώς στήν Ἀθήνα οἱ συμφορές μου
ἐγιναν τελετή· ἡ συνήθεια μένει
καί τώρ' ἀκόμα· τῆς χοϊκῆς* κανάτας
γιορτή ὁ λαός γιορτάζει τῆς Παλλάδας.

1020

χοϊκός: πού ἔχει σχέση μέ τίς χοές

Σάν ἔφτασα στό βράχο τοῦ "Αρη, ή δίκη
ἀρχισε· ἀπ' τά δυό βάθρα πιάνω τό ἔνα,
καί τ' ἄλλο ή πιό προεστή ἀπ' τίς Ἐρινύες.
Εἴπα καὶ μοῦ εἶπαν γιά τῆς μάνας τό αἷμα,
κι ή μαρτυριά μέ γλίτωσε τοῦ Φοίβου·
στή διαλογή, τό χέρι τῆς Παλλάδας
μέτρησε ἰσοψηφία· κι ἔφυγα τότες,
ἄφοῦ τή φονική κέρδισα δίκη.

961 - 988

"Οσες τήν κρίση αὐτή Ἐρινύες δεχτῆκαν,
ἔμειναν, καί κοντά στό δικαστήριο
θέση γιά ναό τους διάλεξαν· μά οι ἄλλες
μέ κέντριζαν ἀδιάκοπα νά τρέχω,
ῶσπου ξανά στό ναό τοῦ Φοίβου πῆγα,
ξαπλώθηκα μπρός στό ἄδυτο, καί, δίχως
νά τρώγω, ὄρκιστηκα ὅτι στήζωή μου
θά βαζα τέρμα ἐκεῖ, ἀν ό Φοίβος ό ἵδιος
δέ μ' ἔσωζε, πού μέ εἶχε καταστρέψει.
Φωνή τοῦ Φοίβου ἀπ' τό χρυσό τριπόδι
ἀκούστη τέλος· μ' ἔστελνε ἐδῶ πέρα
νά πάρω τήν είκόνα, πού εἶχε πέσει
ἀπό τόν ούρανό, καί νά τή στήσω
στῶν Ἀθηναίων τή χώρα. Βοήθησε με
λοιπόν γιά νά σωθῶ, σάν πού ἔχει ὄρισει·
ἄν τό ἄγαλμα τῆς θεᾶς δικό μας γίνει,
θά γιατρευτῶ καί τό πολύκουπό μου
καράβι στή Μυκήνα θά σέ πάει.

"Ἀγαπημένη ἔσύ, ἀκριβή ἀδερφή μου,
σῶσε τό πατρικό μας, γλίτωσέ με
κι ἐμέ· γιατί ἀν δέν πάρουμε στά χέρια
τήν ἀπ' τόν ούρανό πεσμένη είκόνα,
κι ἔγω κι οι Πελοπίδες σβήνουμε ὅλοι.

ΧΟΡΟΣ

"Ἄγρια, καυτή ή ὄργη τῶν θεῶν πλακώνει
στοῦ Τάνταλου τό σόι καί τό παιδεύει.

Καί πρίν έσύ νά 'ρθεις ἔδω, ποθοῦσα
στ' Ἀργος νά πάω, κι ἐσέ νά δῶ, ἀδερφέ μου.
Καί Θέλω, ὅσο κι ἐσύ, ἀπ' τά βάσανά σου
νά σέ βγάλω, καί τό ἄρρωστό μας σπίτι
—χωρίς συνερισιά γι' αὐτόν πού πῆγε 1060
νά μέ σκοτώσει— ὁρθό νά τό στυλώσω·
κι ἀπ' τό αἷμα σου ἔτσι καθαρά ἐγώ θά 'χω
τά χέρια, καί θά σώσω καί τό σπίτι·
δέν ξέρω μόνο πῶς τῆς θεᾶς τό μάτι
θά ξεφύγω, καί πῶς δέ θά τό νιώσει
ό βασιλιάς, τό πέτρινο ὅταν βάθρο
θά τό βρει δίχως τό ἄγαλμα· τί θά 'χω
νά πῶ; θά μέ σκοτώσουν. "Αν μποροῦνε
τά δυό μαζί νά γίνουν, καί νά πάρεις
τ' ἄγαλμα καί στ' ὥριόπρυμο* καράβι 1070
νά πᾶς κι ἐμένα, ώραιο τ' ἀπότολμο* ἔργο·
ἄν ὅχι, ἐγώ πιά χάνομαι, μά ἐσύ
μπορεῖς νά τά βολέψεις καί νά φύγεις
στό τόπο μας· μά ἐγώ, καί μέ τή ζωή μου
τό λυτρωμό σου ἄν εἴναι νά πλερώσω,
δέν κάνω πίσω· ἀποζητιέται ό ἄντρας,
σά λείψει, ἐνῷ γυναίκα, ὅχι καί τόσο.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Φονιάς καί τῆς μητέρας καί δικός σου
δέ θά 'μαι· φτάνει τό αἷμα ἑκείνης· Θέλω
μαζί σου, μέ μιά γνώμη, καί νά ζήσω 1080
καί νά πεθάνω· θά σέ πάω στό σπίτι μας,
ἄν φτάσω ἑκεῖ ό ἤδιος, ἢ μαζί σου
νεκρός θά μείνω. Κι ἄκουσε τί λέω:
στήν Ἀρτεμη ἄν αὐτό δυσάρεστο ἦταν,

* ὥριόπρυμος: πού ἔχει ώραιά πρύμη (καράβι)
* ἀπότολμος: παράτολμος

πῶς τό ἄγαλμά της δρισε ὁ Λοξίας
στήν πόλη τῆς Παλλάδας νά τό πάω

1012 - 1026

καὶ νά σέ δῶ; ὅλ' αὐτά ἀν τά συνταιριάσω*,
έλπίζω νά γυρίσω στήν πατρίδα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μά πῶς νά γίνει, μήτε κι ἡ ζωή μας
νά πάθει, καὶ νά πάρουμε ὅ,τι θέλουμε;

1090

Ο γυρισμός στόν τόπο μας σκοντάφτει
σ' αὐτό μονάχα· ἡ διάθεση δέ λείπει.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τό βασιλιά ἀν σκοτώναμε; μποροῦμε;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τόν ντόπιο, ἔμεῖς, ξενοφερμένοι; Φρίκη!

ΟΡΕΣΤΗΣ

Πρέπει νά τό τολμήσουμε, ἀν μᾶς σώζει.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τό θάρρος σου μοῦ ἀρέσει· ἀδύνατο δμως.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Μές στό ναό ἀν μέ κρύψεις; πῶς τό κρίνεις;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Λές, λυτρωμό νά βροῦμε στό σκοτάδι;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Νύχτα ζητᾶ ἡ κλεψιά, καὶ φῶς ἡ ἀλήθεια.

συνταιριάζω: συνδυάζω

Ἐχει φύλακες μέσα· θά μᾶς νιώσουν.

1100

ΟΡΕΣΤΗΣ

Χαμένοι! Ἀχ ποῦ θά βροῦμε σωτηρία;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Θαρρῶ πώς βρῆκα ἔνα καινούριο σχέδιο.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Σάν τί; κι ἐμένα πές το, νά τό ξέρω.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τά πάθια σου γιά τέχνασμα θά πάρω.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Στά τέτοια φοβερές εἴν' οἱ γυναικες.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Θά πῶ: φονιάς τῆς μάνας μου ἥρθε ἀπ' τ' Ἀργος.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Βάλε μπρός τά δεινά μου, ἂν βγαίνει ὠφέλεια.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Θά πῶ πώς δέ βολεῖ νά σέ θυσιάσω.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Γιά ποιάν αἰτία; Θαρρῶ, μαντεύω κάτι.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Σά μολυσμένον· μόνο ἀγνούς προσφέρνω.

1110

ΟΡΕΣΤΗΣ

Καί παίρνεται μέ αὐτό τῆς θεᾶς ἢ εἰκόνα;

‘Η θάλασσα, θά πῶ, θά σ’ ἔξαγνίσει.

ΟΡΕΣΤΗΣ

‘Η εἰκόνα ἡ ποθητή στό ναό εἴν’ ἀκόμα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τήν ἄγγιξες θά πῶ, καὶ θά τήν πλύνω.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Καί ποῦ λοιπόν; ἐκεῖ; σέ κάτι ρῆχες;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

“Οπου λινά σκοινιά τό πλοϊο σου δένουν.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τ’ ἄγαλμα ἐσύ θά τό σηκώνεις ἢ ἄλλος;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Δέν ἐπιτρέπεται ἄλλος νά τ’ ἄγγιξει.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κι ἡ θέση τοῦ Πυλάδη σέ ὅλα τοῦτα;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Θά χει κι ἐκεῖνος τό ἴδιο μίασμα τάχα.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Κι αὐτά κρυφά ἀπ’ τό ρήγα ἡ θά τά ξέρει;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Θά τόν πλανέσω*: ἀλλιῶς δέν τοῦ ζεφεύγω.

πλανεύω: ἔξαπατω, παρασέρνω

“Ετοιμο καί τό πλοϊο μέ τά κουπιά του.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Γιά τ' ἄλλα πιά ἡ φροντίδα εἶναι δικιά σου.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τώρα ἔνα μένει: μυστικό οἱ γυναικες
νά τό κρατήσουν. “Ελα, ίκέτευέ τες
καὶ σκέψου μέ τί λόγια θά τίς πείσεις·
ξέρει ἡ γυναίκα τίς καρδιές νά ἐγγίζει.
Τ' ἄλλα... οἱ θεοί δεξιά ἄς τά φέρουν ὅλα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Σ' ἔστις ἑλπίζω, ἀγαπητές μου, καί εἶναι
στά χέρια σας ἡ τύχη μου: ἢ νά πάω
καλά, ἢ νά σβήσω όλότελα, νά χάσω
πατρίδα, ἀγαπητό ἀδερφό, ἀδερφούλα
μυριάκριβη. Κι ἄς κάμω ἀρχή μέ τοῦτο:
στό γυναικεῖο τό φύλο, τό δικό μας,
ἡ μιά ἀγαπᾶ τήν ἄλλη, ἀνάμεσά μας
ἔχουμ’ ἐμπιστοσύνη στίς δουλειές μας.
Κρατῆστε το κρυφό, καὶ στή φυγή μας
βοηθῆστε μας. ‘Ωραιό νά ’ναι κανένας
ἔχεμυθος*. Τρεῖς φίλτατους μιά τύχη,
βλέπετε, περιμένει: ἢ στήν πατρίδα
νά πᾶνε ἢ νά χαθούν. Ἐγώ ἀν γλιτώσω,
θά δῶ κι ἔσυ ἀπ’ τήν τύχη μου νά λάβεις
μερίδιο: νά γυρίσεις στήν Ἑλλάδα.
Σᾶς ίκετεύω· στό δεξί σου χέρι
σέ ὄρκίζω ἔσέ, κι ἔσέ· στό μάγουλό σου
ἔσένα τό γλυκό· στά γόνατά σας·
σ’ ὅ,τι στό σπίτι πιό ἀκριβό σᾶς εἶναι,

ἔχεμυθος: ὅποιος κρατάει μυστικό

μάνα, πατέρα, καί παιδιά... ὅσες ἔχουν. 1071 - 1092
Τί λέτε; Ποιά ἀπό σᾶς λέει ναί —μιλεῖστε—
ποιά ἀρνιέται; "Αν δέ δεχτεῖτε ἐσεῖς, χαμένη
εἴμαι κι ἔγώ κι ὁ δόλιος ὁ ἀδερφός μου.

ΧΟΡΟΣ

Θάρρος, καλή κυρά μας, κοίτα μόνο
νά γλιτώσεις· γι' αύτά πού παραγγέλνεις
μιλιά δέ βγάζω, μάρτυράς μου ὁ Δίας.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καλό νά δεῖτε, νά είστε εύτυχισμένες
γιά τά καλά σας λόγια. Ἐσεῖς οἱ δύο
στό ναό νά μπεῖτε τώρα· ὅπου καί νά 'ναι
ὁ βασιλιάς θά 'ρθεῖ, γιά νά ρωτήσει
ἄν ή θυσία τῶν ξένων ἔχει γίνει. 1160

"Ω θεά, πού στά φαράγγια τῆς Αύλίδας
ἀπό τό φονικό πατρικό χέρι
μ' ἔσωσες, ἔλα σῶσε με καί τώρα
κι αὐτούς μαζί μου· ἄλλιως, ἡ αἵτια θά γίνεις
νά μήν πιστεύουν πιά οἱ θνητοί τά λόγια
τοῦ Φοίβου. "Εβγα καλόβουλη* ἀπ' τή χώρα
τή βάρβαρη καί φύγε στήν Ἀθήνα·
δέ σου ταιριάζει ἐδῶ νά μένεις, ὅταν
μπορεῖς νά πᾶς σέ πόλη εύτυχισμένη.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

ΧΟΡΟΣ

'Αλκυόνα!
"Ω ἐσύ πουλί, πού ἔνα γύρο στούς βράχους τῆς θά-
λες τό τραγούδι τῆς μαύρης σου μοίρας,
εύκολονόητη λαλιά στούς σοφούς, πού κατέχουν
καλόβουλος: ὁ ὑπάκουος

[στρ. 1170]

1093 - 1121 πώς κελαιηδᾶς όλοένα τό ταίρι σου,
σοῦ παραβγάινω στούς θρήνους, πουλί
ἄφτερο ἐγώ·
τά έλληνικά νοσταλγῶ πανηγύρια,
τήν ξεγεννήτρα* τήν Ἀρτεμη,
πού ἔχει στόν Κύνθο κοντά τό ιερό της·
δίπλα εῖν' ἡ φοινικιά μέ τό πλούσιο της φύλ-
[λωμα, 1180]

εῖν' ἡ ὥριοβλάσταρη δάφνη,
εἶναι ἡ ἑλιά ἡ γλαυκοπράσινη, φυτό ιερό,
μνῆμες γλυκιές τῆς Λητῶς ἀπ' τίς ὕρες τῆς γέννας
[τῆς]
εἶναι κι ἡ λίμνη πού πᾶνε τροχός τά νερά της·
μελωδικός
εῖν' ἔνας κύκνος ἔκει, τῶν Μουσῶν ὑπηρέτης.

"Ω τί δάκρυα,
δάκρυα ποτάμια πού μοῦ 'βρεξαν τότε τά μάγουλα,
ὅταν παρθῆκαν τῆς πόλης μου οἱ πύργοι
κι ἔφυγα μές στά καράβια τοῦ ἔχθροῦ, μέ τίς λόγχες
καί τά κουπιά. Γιά χρυσάφι μέ πούλησαν,
καί, ἀγορασμένη, σέ χώρα, ἥρθα δῶ
βαρβαρική,
ὅπου τῆς θεᾶς, τῶν λαφιῶν* τῆς σαιτεύτρας*,
ύπηρετῷ τήν ιέρεια,
τοῦ βασιλιά τοῦ Ἀγαμέμνονα κόρη,
καί στούς βωμούς πού δέ σφάζουνε πάνω τους πρό-
[βατα·

κάλλιο νά μοῦ 'δινε ἡ μοίρα
τή δυστυχία νά τήν εἶχα ἀπό πάντα· βαστᾶς,
ὅταν ἡ ζωή σου περνᾶ ἀποξαρχῆς μές στά βάσανα.
Πραγματική συμφορά ἡ ἀλλαγή 'ναι τῆς τύχης·
εἶναι βαρύ

ξεγεννήτρα: πού παραστέκει στίς γέννες
λάφι: ἔλαφι
σειτεύτρα: τοξεύτρια

άπο χαρούμενες μέρες νά πέφτεις σέ λύπες.

1122 - 1151

Μέ τά πενήντα κουπιά του, κυρά μας, ἐσένα [στρ.

τώρα στό σπίτι σου ἀργίτικο πλοῦ θά σέ πάει.

τοῦ βουνοπλάνητου Πάνα καλάμι κερόδετο*

μέ τήν ψιλή του λαλιά τό ρυθμό

στούς λαμνοκόπους* θά δίνει,

καί τούς ἀχούς τῆς ἑφτάχορδης λύρας

ό μαντολόγος* ο Φοῖβος ρυθμίζοντας

1210

μέ τό τραγούδι στή γῆ θά σέ πάει μιά χαρά

τῶν Ἀθηναίων τήν περίλαμπρη.

Ἄπαρατώντας ἐμένα ἐδῶ χάμω

μέ τῶν κουπιῶν θά φύγεις τό χτύπο.

τοῦ καραβιοῦ τοῦ γοργόδρομου οἱ σκότες

ἀπό τά στράλια*, στῆς πλώρης τήν ἄκρη ψηλά τά

περιπλόκα την πανιά [πανιά ίσα οὐδεὶς δι-

θά τ' ἀμολήσουν στόν ἄνεμο.

Στή λαμπερήν ἀπλωσιά νά πετοῦσα, ὅπου τ' ἄρμα [αντ.

τοῦ ἥλιου κυλά τή μεγάλη φωτιά του σκορπώντας.

καί στοῦ σπιτιοῦ μας ἀνάερα τούς θάλαμους φτά-

[νοντας]

1220

νά σταματοῦσα στίς πλάτες μου πιά

τίς γρήγορές μου φτερούγες.

στά χοροστάσια* μας, ἄχ, νά βρισκόμουν,

ὅπου, κοπέλα ἀκριβή, πολυγύρευτη,

πλάι στή μανούλα μου ἐγώ σέ χορούς κυκλικούς

τίς συνομήλικες ἔσερνα.

κι ὡς σηκωνόμουνα, μέρος νά λάβω

στῆς ὁμορφιᾶς τόν ἀγῶνα, σέ πλοῦτο

κι ἀπαλοσύνη μαλλιῶν, τίς πλεξίδες

καί τό μαγνάδι* τ' ὀλόπλουμο γύρω κατέβαζα ἐγώ,

γιά νά μοῦ ίσκιώνουν τά μάγουλα.

κερόδετος: δεμένος μέ κερί

λαμνοκόπος: κωπηλάτης

μαντολόγος: μάντης, προφήτης

στράλιο: σκοινί στό κατάρτι τοῦ πλοίου

χοροστάσι: τόπος ὅπου χορεύουν στά πανηγύρια

μαγνάδι: μαντήλι, πέπλο

ΤΡΙΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

ΘΟΑΣ

Τοῦ ναοῦ ἡ ιέρεια, ἡ Ἑλληνίδα, πού εῖναι;

Ράντισε γιά θυσία τούς ξένους; Στό ἄγιο

τ' ἄδυτο καίονται κιόλας τά κορμιά τους;

ΧΟΡΟΣ

Νά τη! Ἀπ' τήν ἵδια, ρήγα, θά τά μάθεις.

ΘΟΑΣ

Ἄ!

Τοῦ Ἀγαμέμνονα κόρη, πῶς τῆς θεᾶς μας

τ' ἄγαλμα πῆρες ἀπ' τ' ἀκίνητό του

τό βάθρο καί στά χέρια τό πηγαίνεις;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Σταμάτα ἐκεῖ στόν πρόναο, βασιλιά μου.

ΘΟΑΣ

Μά τί ἔχει γίνει στό ναό, Ἰφιγένεια;

1240

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Φτύνω· ίερό μου χρέος αύτός ὁ λόγος.

ΘΟΑΣ

Τί νέο νά μελετᾶς; ξάστερα μίλα.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τσακώσατε σφαχτά πού ἀκάθαρτα εῖναι.

ΘΟΑΣ

Πῶς τό μαθες; μήν εῖν' ἀπλή εἰκασία*.

εἰκασία: ύποθετικό συμπέρασμα

Τῆς θεᾶς ἡ εἰκόνα γύρισε ἀπ' τήν ἄλλη.

ΘΟΑΣ

ΖΑΟΘ

Μόνη της ἡ σεισμός τή γύρισε ἔτσι;

Μόνη της· καί τά μάτια ἔκλεισε κιόλας.

ΘΟΑΣ

ΖΑΟΘ

Καί ποιά ἡ αἰτία; τό μόλυσμα τῶν ξένων;

"Οχι ἄλλο, αὐτό· φριχτή ἔχουν κάμει πράξη.

ΘΟΑΣ

ΖΑΟΘ

Σκοτῶσαν στό γιαλό κανένα βάρβαρο;

1250

Φονιάδες ἀπ' τόν τόπο τους μᾶς ἤρθαν.

ΘΟΑΣ

ΖΑΟΘ

Τίνος; Περίεργος εἶμαι νά τό μάθω.

Μαχαίρωσαν τή μάνα τους οἱ δυό τους.

ΘΟΑΣ

ΖΑΟΘ

"Ω Φοῖβε! Αύτό οῦτε βάρβαρος τό κάνει.

Εἶναι διωγμένοι ἀπ' ὅλη τήν Ελλάδα.

ΘΟΑΣ

ΖΑΟΘ

Καί τό ἄγαλμα γι' αὐτό τό βγάζεις ἔξω;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ναί, πέρ' ἀπ' τό αἷμα, στόν ἄγνον αἰθέρα.

ΘΟΑΣ

Καί πῶς τό μίασμα ἔμαθες τῶν ξένων;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Σά γύρισε ἡ εἰκόνα, τούς ρωτοῦσα.

ΘΟΑΣ

Σοφή Ἐλληνίδα! Ὡραῖα πού τό 'χεις νιώσει!

1260

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μά δόλωμα τοῦ νοῦ γλυκό μοῦ ρίξαν.

ΘΟΑΣ

Καλό μαντάτο ἀπ' τ' Ἀργος μήπως σοῦ εἴπαν;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Πῶς ζεῖ ὁ Ὄρεστης, ὁ ἀδερφός μου, ὁ μόνος.

ΘΟΑΣ

Γιά νά εὐχαριστηθεῖς καί νά τούς σώσεις.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ναί, κι ὅτι εύτυχισμένος ζεῖ ὁ πατέρας.

ΘΟΑΣ

Μά ἐσύ τῆς θεᾶς τό μέρος βέβαια πῆρες.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μισῶ ὅλη τήν Ἐλλάδα, φόνισσά μου.

ΘΟΑΣ

Τί λέσ λοιπόν νά κάμουμε τούς ξένους;

Νά σεβαστοῦμε τό ἔθιμο εἰν' ἀνάγκη.

ΘΟΑΣ

Καί ποῦ εῖν' ὁ ραντισμός καί τό σπαθί σου;

1270

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Πλύσιμο ἔξαγνισμοῦ τούς πρέπει πρῶτα.

ΘΟΑΣ

Μέ θάλασσα ἡ γλυκό νερό τῆς βρύσης;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Κακό τοῦ ἀνθρώπου ἡ θάλασσα τό πλένει.

ΘΟΑΣ

Πιό ἀγνούς στή θεά θά τούς προσφέρουμε ἔτσι.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καλύτερα ἔτσι θά ναι καί γιά μένα.

ΘΟΑΣ

Καί δέν ξεσπᾶ κοντά στό ναό τό κύμα;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Θέλει ἐρημιά· γιατί θά κάμω καί ἄλλα.

ΘΟΑΣ

"Οπου θέλεις στ' ἀπόρρητα* δέν μπαίνω.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καί τό ἄγαλμα εἰν' ἀνάγκη νά ἔξαγνίσω.

*ἀπόρρητος: ἀπόκρυφος, μυστικός

Αἴμα μητροκτονίας ἃν τό χει μιάνει.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ἄλλιῶς δέ θά τό σήκωνα ἀπ' τό βάθρο.

Σωστά προνοεῖς, σωστή κι ἡ εύσέβεια πο̄χεις.

Ἡ πόλη σέ θαμάζει κι ἔχει δίκιο.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Τί μοῦ χρειάζεται νά γίνει τώρα ξέρεις;

Πές τό ἐσύ.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Πές νά δέσουνε τούς ξένους.

Μή σοῦ φύγουν; Ποῦ νά πᾶν;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Πίστη οι "Ελληνες δέν ἔχουν.

Δοῦλοι, ἀλυσοδέστε τους.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καί τούς ξένους νά τούς φέρουν ἔξω ἐδῶ...

Θά γίνει αύτό.

μέ κεφάλια σκεπασμένα.

ΘΟΑΣ

Τοῦ ἥλιου φῶς νά μήν τούς δεῖ.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καί μαζί μου ἀκόλουθοί σου νά ρθουνε.

ΘΟΑΣ

Θά ρθοῦν αύτοί.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καί νά διαλαλήσει στεῖλε στούς πολίτες κάποιον...

ΘΟΑΣ

Tí;

1290

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

ὅλοι νά κλειστοῦν στά σπίτια.

ΘΟΑΣ

Μπρός στό μίασμα* μή βρεθοῦν;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Ναί, γιατί κολλάει καί σ' ἄλλους.

ΘΟΑΣ

Τρέξε καί διαλάλα ἐσύ.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Νά μή βγεῖ κανείς νά βλέπει.

μίασμα: μόλυσμα

ΘΟΑΣ

Γνοιάζεσαι γιά τό λαό.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Καί γιά φίλους πού προπάντων πρέπει.

ΘΟΑΣ

Αύτό τό λές γιά μέ.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Μπρός στό ναό ἐσύ νά μείνεις, γιά τή θεά...

ΘΟΑΣ

Νά κάμω τί;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

μέ φωτιά ἄγνισέ τον.

ΘΟΑΣ

Νά εῖναι, σά γυρίσεις, καθαρός.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Σά θά βγαίνουν ἔξω οι ξένοι...

ΘΟΑΣ

Νάι, τό χρέος μου τότε ποιό;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

σκέπασε τό πρόσωπό σου.

ΘΟΑΣ

Φόνου μίασμα μή μέ βρεῖ.

·Επιδαύρια 1958. «Ιφιγένεια ή εν Ταύροις». Ένα οτάσμο. Σκηνοθεσία T. Μουζείδη.

Κι ἂν θά δεῖς ν' ἀργήσω...

ΘΟΑΣ

‘Ως πότε νά σέ περιμένουμε;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

μήν ἀνησυχήσεις.

ΘΟΑΣ

Κάμε τά σωστά· δέ βιάζομαι.

1300

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Δέομαι νά πετύχει ώς θέλω τοῦτο τό ἄγνισμα.

ΘΟΑΣ

‘Αμποτε*.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

A2 Ἀλλά οἱ ξένοι, βλέπω, βγαίνουν ἀπό τό ναό· μαζί
βγάζουνε τῆς θεᾶς στολίδια· νά κι ἀρνιά νιογέννητα,
μέ αἷμα τό αἷμα νά ξεπλύνω τό μιαρό* καί νά τό φῶς
τῶν λαμπάδων κι ὅλα πού εἶχα ὄρίσει ἐγώ ἀπό

Ιπρίν,

γιά νά γίνει τῶν δυό ξένων καί τῆς θεᾶς ὁ καθαρμός.
Κράζω στούς πολίτες ὅλους: ‘Απ’ τό μίασμα μακριά!
‘Ο ιερέας πού θέλει νά χει γιά τούς θεούς τά χέρια ἀγνά,
ὅποιος πάει νά κλείσει γάμο κι οἱ γυναικες μέ παιδί
στήν κοιλιά, στήν ἄκρη, πέρα, μή σᾶς βρεῖ τό μόλυσμα!

1310

“Ω παρθένα θεά, τοῦ Δία κόρη ἐσύ καί τῆς Λητῶς,
ἄν τό αἷμ’ αὐτό ξεπλύνω καί θυσία προσφέρουμε

ἀμποτε: μακάρι, εἴθε
μιαρός: μολυσμένος, μαγαρισμένος

κεῖ πού πρέπει, κατοικία θά ἔχεις τότε καθαρή,

κι εύτυχία ἔμεις. Μά τά ἄλλα, κι ἂν σωπαίνω ἔγω, οἱ

[Θεοί, οὐδὲν]

πού τά πιότερα κατέχουν, κι ἐσύ, Θεά, τά ξέρετε.

ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ

ΧΟΡΟΣ

Τί παιδιά πού γέννησε ἡ Λητώ

στίς πολύκαρπες τῆς Δήλου λαγκαδιές!

Ἐκαμε τό χρυσομάλλη,

τόν τεχνίτη τῆς κιθάρας τόν τρανό,

καὶ τή θυγατέρα τῶν βελῶν

1320

σημαδεῦτρες τήν εύφραίνουνε ριξίές·

τή γωνιά τῆς λεχωνιᾶς τήν ξακουστή

δέν ἀργεῖ ν' ἀφήσει ἡ μάνα, καὶ τό γιό

ἀπ' τό βράχο τοῦ γιαλοῦ

στήν κορφή τοῦ Παρνασσοῦ τόν φέρνει· ἔκεινος

βρυσομάνες καί χοροί ναι βακχικοί.

Τοῦ χθόνιου* τοῦ μαντείου φρουρός, τέρας τῆς

[γῆς πελώριο ἔκει

στή δάφνη τήν πολύφυλλη, τήν ἰσκιερή ἀπό κάτω,

πού τοῦ ἔσκεπτε σά θώρακας τή ράχη τήν πιτσι-

[λωτή,

φίδι καθότανε κρασάτο*. 1330

Βρέφος ἀκόμα, στῆς μάνας σου ἀκόμα σκιρτώντας τόν

[κόρφο,

σκότωσες, Φοῖβε, τό φίδι, καὶ τοῦ ἄγιου μαντείου

ἔγινες τότε ἀφέντης σέ τρίποδα πάνω χρυσό

κάθεσαι· πάνω σέ θρόνο πού ψέμα δέν ξέρει, ἀπ' τά βάθη

τοῦ ἄδυτου, δίνεις χρησμούς στούς ἀνθρώπους·

τῆς Κασταλίας τά νερά παραπέρ αναβρύζουν, κι ὁ

[ναός σου

χθόνιος: γήινος

κρασάτος: βαθύς κόκκινος σάν το μαῦρο κρασί

(A₃) 1257 - 1285 εῖναι τό κέντρο τῆς γῆς.

‘Αλλ’ ἀφοῦ μακριά ἀπ’ τὴν πυθική
ἔδρα τούτη, τὴν πανίερη*, τῶν χρησμῶν

[αντ.]

ἔδιωξε τῇ Θέμη ὁ Φοῖβος,

1340

γεννοβόλησε αὐτηνῆς ἡ μάνα, ἡ Γῆ,
ὑπνοφαντασίες νυχτερινές·

περασμένα, τωρινά, μελλοντικά
σέ πολλούς θνητούς φανέρωναν αὐτές

μές στόν ὑπνο τους σέ ύπόγεια σκοτεινά·

κι ἔτσι πῆρε πάλι ἡ Γῆ,

γιά τό πάθημα τῆς κόρης πικραμένη,

ἀπ’ τό Φοῖβο τίς τιμές τίς μαντικές.

Γοργά κινάει καί πάει ὁ θεός στόν “Ολυμπο· τοῦ

[Δία ἐκεῖ

τό θρόνο μέ τά παιδικά χεράκια του τυλίγει,

1350

κι ἀπ’ τῆς Πυθῶς τό ναό μακριά τῆς θεᾶς τῆς

[χθόνιας ἡ ὄργη

θερμοπαρακαλεῖ νά φύγει.

Γέλασε ὁ Δίας, ὅταν εἶδε τό βρέφος νά θέλει ἀπό τώρα
τῆς χρυσοφόρας λατρείας ὁ ἀφέντης νά γίνει·

σειώντας τήν κόμη προστάζει ὅλοι οἱ νύχτιοι νά πάψουν
[χρησμοί,

τή σκοτεινή μαντική τῶν ὄνείρων τή σβήνει ἀπ’ τόν
[κόσμο,

δίνει τ’ ἀξίωμα ξανά στό Λοξία,

καί στούς θνητούς, πού μαζεύονται πλήθος στό θρόνο
[του γύρω,

πίστη στοῦ θεοῦ τούς χρησμούς.

ΕΞΟΔΟΣ

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

Φρουροί τοῦ ναοῦ καί τῶν βωμῶν ἐπόπτες!

1360

‘Ο Θόας ὁ βασιλιάς ποῦ πῆγε; ποῦ εῖναι;

πανίερος: ἀγιότατος

Ανοίξτε τοῦ ναοῦ τή στέρεη Θύρα
καὶ πέστε νά 'βγει ὁ ἀρχηγός τῆς χώρας.

ΧΟΡΟΣ

Τί 'ναι... ἂν μπορῶ ἀνερώτητα* νά κρίνω.

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

Πᾶνε οἱ δυό νέοι μέ ἀπόφαση τῆς κόρης
τοῦ Ἀγαμέμνονα· πῆραν τή σεβάσμια
τῆς Θεᾶς εἰκόνα πάνω σέ καράβι
ἔλληνικό καὶ φύγανε ἀπ' τή χώρα.

ΧΟΡΟΣ

'Απίστευτο! Κι ὁ ρήγας πού γυρεύεις
κίνησε δῶθε ἀπ' τό ναό καὶ πάει.

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

Ποῦ; πρέπει αύτά πού γίνονται νά μάθει.

ΧΟΡΟΣ

Δέν ξέρουμε· μά τρέχα ἐσύ καὶ κοίτα
ποῦ θά τόν βρεῖς καὶ πές του αύτό τό νέο.

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

"Ε τί ἄτιμες, γιά δές, πού εῖν' οἱ γυναικεῖς!
Εἴστε κι ἔσεις σ' αύτό ἀνακατεμένες.

ΧΟΡΟΣ

Τρελάθηκες; "Αν· τό 'σκασαν οἱ ξένοι,
ἐμεῖς σ' αύτό τί μπαίνουμε; Δέν παίρνεις
τά πόδια σου νά τρέξεις στό παλάτι;

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

"Οχι, ἂν αύτός ἐδῶ ὁ ἔξηγητής

ἀνερώτημα: χωρίς ἐρώτηση, ἔξέταση

1303 - 1318 πρῶτα δέν πεῖ: εἶναι μέσα ὁ ρήγας ἢ ὅχι;

Πιάνει τό χτυπητήρι τῆς πόρτας καὶ τό χτυπᾶ δυνατά καὶ πολλές φορές.

Ἐ σεῖς ἀπ' τό ναό, ξεμανταλῶστε!*

Δῶστε εἰδηση τοῦ ἀφέντη πώς εἴμ' ἔξω
καινούριων συμφορῶν φορτίο κρατώντας.

ΘΟΑΣ

Τῆς θεᾶς ποιός βροντοχτύπησε τή θύρα,
τάραξε τή γαλήνη πού εἶναι μέσα
καὶ βάζει τίς φωνές στό ναό ἀπέξω;

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

Ἐέ!

Πῶς ἔλεαν τοῦτες —βέβαια γιά νά φύγω—
πῶς εἶχες βγεῖ! Κι ἐσύ στό ναό ἥσουν μέσα.

ΘΟΑΣ

Μέ ἐλπίδα ἡ γιά κυνήγι τίνος κέρδους;

1390

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

Γι' αὐτές σοῦ λέω ἀργότερα· ἄκου πρῶτα
αὐτά πού ἐπείγουν: ἡ κοπέλα πού εἶχε
τῶν βωμῶν τή φροντίδα, ἡ Ἰφιγένεια,
πάει ἔξω ἀπό τή χώρα μέ τούς ξένους,
τῆς θεᾶς κρατώντας τή σεβάσμια εἰκόνα·
κι αὐτά τά καθαρίσματα ἥταν δόλος*.

ΘΟΑΣ

Τί λές; Ποιά πνοή σ' αὐτό τήν ἔχει σπρώξει;

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

Θά ξαφνιστεῖς: νά σώσει τόν Ὀρέστη.

ξεμανταλώνω: βγάζω τό μάνταλο, τό δοκάρι πού ἀμπαρώνει τήν πόρτα
δόλος: ἀπάτη

1380

Ποιόν Ὀρέστη; τό γιό τῆς Τυνδαρίδας;

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

Ναι, πού ἡ θεά εἶχε δῶ γιά θύμα όρισει.

1400

ΘΟΑΣ

Θάμα! Πιό δυνατή πού νά βρω λέξη;

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

‘Ο νοῦς σου ἄς μήν κολλήσει αύτοῦ, μόνο ἄκου·
νιῶσε τό πράμα, πρόσεξε, καί σκέψου
μέ τί κυνήγι θά πιαστοῦν οἱ ξένοι.

ΘΟΑΣ

Σωστά· ναί, λέγε· ἔχουν μακρύ νά κάμουν
δρόμο, καί δέν ξεφεύγουν τ’ ἄρματά μου.

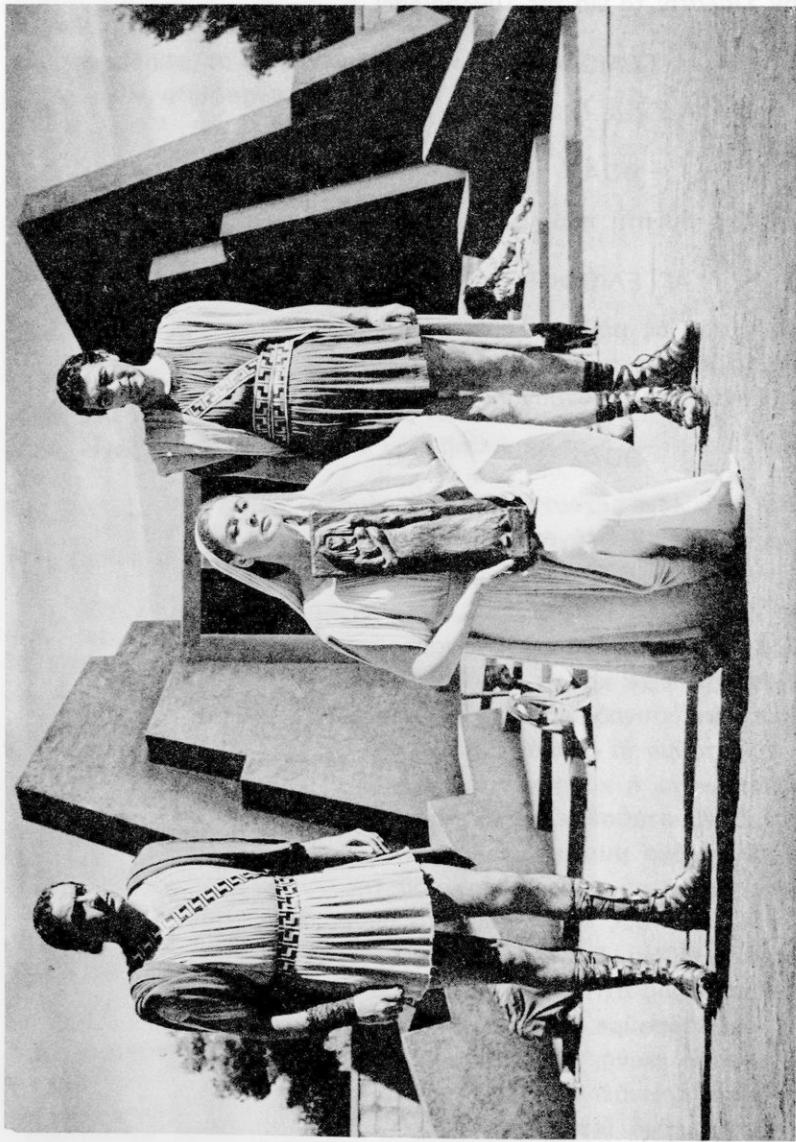
ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ

Στήν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ σά φτάσαμε ὅπου
τοῦ Ὀρέστη εἶχε κρυφά τό πλοϊο ἀράξει,
σ’ ἐμᾶς, πού συνοδούς μᾶς εἶχες στείλει
γιά νά κρατοῦμε τά δεσμά τῶν ξένων,
τ’ Ἀγαμέμνονα ἡ κόρη νόημα κάνει
πιό πέρα νά σταθοῦμε, γιατί τάχα
θ’ ἄναβε φλόγα μυστικῆς θυσίας
γιά τόν ἔξαγνισμό πού χε στό νοῦ της.
Καί πίσω ἀπ’ τούς δυό ξένους, τά δεσμά τους
κρατώντας ἡ ἴδια, βάδιζε. “Υποπτο ἦταν,
δέν εἴπαν ὅμως ὅχι οἱ ἄνθρωποί σου.

1410

Γιά νά θαρροῦμε ἐμεῖς πώς κάτι κάνει,
βγάζει τρανή φωνή, σάν πέρασε ὥρα,
κι ἀλλόκοτα ἀρχινάει νά τραγουδάει
ξόρκια, πώς τάχα ξέπλενε τό φόνο.
“Ωρα πολλή προσμέναμε, καί τότε

1420

*Επιδαιρισμα 1958. «Ιφιγένεια ή έν ταύροις». Ιφιγένεια (Α. Συναδινού), Όρεστης (Θ. Κωτσόπουλος), Πυλάδης (Β. Καβάκης).

μιά ίδεα μᾶς μπήκε: μή λυθοῦν οἱ ξένοι, νοῦσοντί τὸν ἐμοῦ πάθειαν 1340 - 1368
σκοτώσουν τήν ιέρεια καὶ τό σκάσουν.
Μά σιωπηλοί καθόμαστε, ἀπ' τό φόβο
μή δοῦμε ὅσα δέν πρέπει· τέλος ὅλοι
κρίναμε γιά σωστό ὡς ἔκει νά πάμε
πού βρίσκονταν, κι ἄς τό χει ἀπαγορέψει.

Καράβι ἑλληνικό θωροῦμε τότε
μ' ἔτοιμα, σά φτεροῦγες, τά κουπιά του, 1430
πού τά κρατοῦσαν στούς σκαρμούς πενήντα
ναῦτες, καὶ τούς δυό νέους νά στέκονται ἔξω,
στήν πρύμη ἀντίκρου, ἐλεύθεροι, λυμένοι.
Τήν πλώρη συγκρατοῦσαν μέ κοντάρια,
τήν ἄγκυρα ἄλλοι δέναν στά καπόνια*,
μιά σκάλα ἄλλοι κρατώντας τήν πηγαίναν
στήν πρύμη καί γοργά τήν κατεβάζαν
μές στό νερό, γιά ν' ἀνεβοῦν οἱ ξένοι.

'Εμεῖς, χωρίς ἀνασκοπή, ὅταν τέτοια
εἰδαμε ἀπάτη, πιάσαμε τήν ξένη 1440
καὶ τίς πρυμάτσες*, καὶ τραβούσαμε ἔξω
ἀπ' τῆς ὅμορφης πρύμης τούς χαλκάδες
τό τιμόνι. Κι ἀρχίνησαν τά λόγια:
«Μέ ποιό δικαίωμα κλέβετε ἀπ' τή χώρα
καὶ φορτώνετε ἀγάλματα καὶ ιέρειες;
Ποιός εῖσαι, τίνος εῖσ' ἐσύ, καὶ τούτη
γιά πούλημα τήν παίρνεις;» Καί εἶπ' ἔκεινος:
«Ο 'Ορέστης, ὁ ἀδερφός της, γιά νά ξέρεις,
τ' Ἀγαμέμνονα ὁ γιός, τήν ἀδερφή μου,
πού χάσαμε ἀπ' τό σπίτι, παίρνω πίσω.»

Μά ἐμεῖς γερά κρατούσαμε τήν ξένη,
τήν πιέζαμε νά ῥθεῖ μ' ἐμᾶς σ' ἐσένα·
καὶ τότε νά γερές χτυπίες στά μοῦτρα·
γιατί οὔτ' αὐτοί κρατούσανε μαχάρι
οὔτε κι ἐμεῖς γροθιές μονάχα πέφταν

καπόνι: ξύλινο ἔξαρτημα πλοίου γιά νά δένονται παλαμάρια
πρυμάτσα: τά παλαμάρια τής πρύμης

- 1369 - 1395 καί κλοτσιές· μᾶς τίς τίναζαν κι οἱ δυό τους
 στά πλευρά, στό συκώτι· δέν ἀργῆσαν
 νά παραλύσουν ἔτσι τά κορμιά μας.
 Μ' ἄσκημες μελανιές σημαδεμένοι
 φεύγαμε στούς γκρεμούς, μέ ματωμένα
 ἄλλοι κεφάλια κι ἄλλοι μάτια· πάνω^{τόποι}
 στά ύψωματα σταθήκαμε, κι ἐκεῖθε,
 μέ πιότερη προφύλαξη, τή μάχη
 κρατούσαμε καί πέτρες ρίχναμε· ὅμως
 στήν πρύμη ἀπάνω στάθηκαν τοξότες
 καί μέ σαιτιές μᾶς ἔσπρωξαν πιό πέρα.
- Καί στ' ἀναμεταξύ —ἐπειδή ἄγριο κύμα
 ἔριχνε στή στεριά τό πλοϊο, κι ἡ κόρη
 φοβότανε τό πόδι της νά βάλει
 μέσ στό νερό— ὁ Ὁρέστης στό ζερβή του
 ἀφοῦ τήν κάθισε ὕμο, μπῆκε μέσα
 στή Θάλασσα, ὅρμησε ἵσια ἀπά στή σκάλα
 καί μέσα στ' ὠραιοσήμαδο* καράβι
 βάζει τήν ἀδερφή του καί τής Ἀρτεμης
 τήν ἀπ' τόν ούρανό πεσμένη εἰκόνα.
- Κι ἀκούστηκε φωνή μέσ' ἀπ' τό σκάφος:
 «Ἐλληνες ναῦτες, κάντε τό καράβι
 νά νιώσει τά κουπιά, κι ἀφρούς σηκῶστε.
 "Οσα ζητούσαμε, ὅταν μέσ στό πόντο
 τόν ἀφιλόξενο ἥρθαμε καί δῶθε
- 1470
- 1480
- ἀπό τίς Συμπληγάδες, τά χουμε ὄλα.»
- Μ' ἔνα «ἄχ» βαθύ ἀνακούφισης ἐκεῖνοι
 χτυπῆσαν τό ἀρμυρό νερό. Τό πλοϊο,
 ὅσο ἦταν στό λιμάνι, προχωροῦσε
 πρός τήν μπασιά*, μά, σάν περνοῦσε γιά ἔξω,
 βρῆκε ἄγριο κύμα μπρός του καί πιεζόταν·
 τοῦ ἔσπρωξε τά πανιά κατά τήν πρύμη
 ἀνεμος ξαφνικός· μέ πεῖσμα ἐκεῖνοι

* ὠραιοσήμαδο (καράβι): πού ἔχει ὠραῖες φιγούρες στήν πλώρη
 μπασιά: πόρτα, μπούκα, ἔξοδος τοῦ λιμανιοῦ

παλεῦαν μέ το κύμα· ἀλλά ἡ φουρτούνα Τοιχόποιον Τ. Βατών 1396 - 1422
πρός τή στεριά ξανάφερνε τό πλοϊο. 1490

Κι ἡ κόρη τοῦ Ἀγαμέμνονα, ὅρθια, κάνει
μιά δέηση: «Θυγατέρα τῆς Λητῶς,
σῶσε με, ἐμένα τή δικιά σου ιέρεια,
ἀπό βάρβαρη χώρα στήν 'Ελλάδα
κι αὐτή μου τήν κλεψιά συγχώρεσέ την.
Ὦ Θεά, ἀγαπᾶς τόν ἀδερφό σου· δέξου την ουρανοκάρα την θεά την
νά 'χω κι ἔγω γιά τό δικό μου ἀγάπη.»

Τή δέηση τῆς κοπέλας μέ παιάνα
συνόδεψαν οἱ ναῦτες, καί τά χέρια,
γυμνά ὡς τούς ὕμους, μ' ἔνα πρόσταγμα ὄλοι,
τά 'βαλαν στά κουπιά. Μά πρός τούς βράχους
ὄλο καί πιό πολύ τό πλοϊο κυλοῦσε·
κι ἐμεῖς... ἄλλοι στή θάλασσα πηδῆσαν,
θελιές πασκίζανε ἄλλοι νά περάσουν.
Ἐγώ ἔτρεξα σ' ἐσένα, ἀφέντη, ἀμέσως,
γιά νά σου πῶ τί γίνεται ἐκεῖ κάτω.

Πάρε λοιπόν θελιές, πάρε ἀλυσίδες
καί τρέξε ἐκεῖ· τό κύμα ἀν δέν καλμάρει,
δέν ἔχουν σωτηρίας ἐλπίδα οἱ ξένοι·
ό ἀφέντης τοῦ πελάγου, ὁ Ποσειδώνας
δ σεβαστός, καί τό Ἰλιο προστατεύει,
τούς Πελοπίδες πολεμάει, καί τώρα
στῶν πολιτῶν καί στά δικά σου χέρια
τό γιό, θαρρῶ, θά βάλει τοῦ Ἀγαμέμνονα,
μά καί τήν ἀδερφή του, πού, ξεχνώντας
πώς πῆγαν νά τή σφάξουν στήν Αύλιδα,
τῆς θεᾶς μας ἀποδείχνεται ἀπαρνήτρα.

ΧΟΡΟΣ

Δόλια Ἰφιγένεια, πάει ἡ ζωή σου, πάει
καί τοῦ ἀδερφοῦ σου, ὁ ρήγας ἄν σᾶς πιάσει.

ΘΟΑΣ

Τῆς γῆς αὔτης τῆς βάρβαρης πολίτες! 1520

1423 - 1448 "Ολοι! Τ' ἄλογα, μπρόσι!, χαλιναρῶστε
καὶ τρέξτε στ' ἀκρογιάλι, τό ναυάγιο
τό ἐλληνικό στά χέρια σας νά πέσει,
καὶ βιαστικά, μέ τή θεά βοηθό σας,
ἀθεόφιοβους ἀνθρώπους κυνηγῆστε.
ρίξτε ἄλλοι στό γιαλό γοργά καράβια,
γιά νά τούς πιάσουμε ἔτσι, καὶ πελάγου
καὶ στεριάς κυνηγώντας τους· καὶ τότε
ἡ ἀπό τραχύ νά γκρεμιστοῦνε βράχο
ἡ νά παλουκωθοῦνε τά κορμιά τους.

Κι ἐσεῖς, κυράδες πού τά σχέδια τούτα
τά ξέρατε, θά σᾶς παιδέψω, μόλις
ἀδειάσω τώρα βιαστική δουλειά
μέ καρτερεῖ κι ἔτσι ἡσυχος δέ μένω.

ΑΘΗΝΑ

Θόα βασιλιά! Τήν καταδίωξη τούτη
γιά ποῦ ἑτοιμάζεις; 'Η Ἀθηνᾶ είμαι κι ἄκου
τά λόγια μου. Σταμάτα τό κυνήγι,
μήν ἀμολάς τό ρέμα τοῦ στρατοῦ σου·
γιατί ὁ Ὁρέστης ἥρθε ἐδῶ ἀκλουθώντας
τοῦ Ἀπόλλωνα χρησμό, γιά νά ξεφύγει
τῶν Ἐρινύών τό χόλιασμα*, νά πάρει
τήν ἀδερφή του στό "Ἀργος, καὶ νά φέρει
τ' ἄγιο ἄγαλμα στή χώρα τή δικιά μου,
νά 'ναι δροσιά στά τωρινά δεινά της.
Σ' ἐσένα λέω αύτό. Γιά τόν Ὁρέστη,
πού πᾶς νά τόν σκοτώσεις πιάνοντάς τον
μές στή φουρτούνα, ὁ Ποσειδώνας κιόλας
γιά χάρη μου τό πέλασ γαληνεύει,
τό πλοϊο γιά νά μπορέσει ν' ἀρμενίσει.

Γιά σένα, Ὁρέστη, ὅριζω αύτά —κι ἂν εῖσαι
μακριά, ή φωνή τής θεᾶς στ' αύτιά σου φτάνει—:
Μ' ἄγαλμα κι ἀδερφή τό δρόμο παῖρνε.

*χόλιασμα: θυμός, ὄργη

Στή Θεόχτιστην Ἀθήνα σά θά φτάσεις...
 στήν Ἀττική ἄκρη ἄκρη εῖναι μιά θέση
 —στῆς Κάρυστος ἀντίκρυ τό ἀκρωτήρι—
 Ἱερή· δὲ λαός μου Ἀλές τήν ὄνομάζει·
 ἐκεῖ νά χτίσεις ναό· σ' αὐτὸν νά στήσεις
 τ' ἄγαλμα, πού θά πάρει τ' ὄνομά του
 ἀπό τήν Ταυρική κι ἀπό τίς πίκρες
 πού χές περιπολώντας στήν Ἑλλάδα
 μέ κέντρισμα Ἔρινύων. Θά τό καλοῦνε
 Ἀρτεμη Ταυροπόλα πιά οἱ θηντοί.

Κι ἔνα ἔθιμο ὅρισε: ὅταν θά γιορτάζουν,
 μ' ἔνα σπαθί νά γγίζει ὁ Ἱερέας
 ἀντρός λαιμό, λίγο αἴμα ν' ἀναβρύζει,
 γιά τή σφαγή σου ἀντίδωρο· αὐτό θά ναι
 γιά τή θεά τιμή καί εὐλάβειας χρέος.

Τῆς θεᾶς ιέρεια ἔσύ Ἰφιγένεια, πρέπει
 νά γίνεις στούς ιερούς Βραυρώνιους λόφους.
 Ἐκεῖ καί θά σέ θάψουν, σάν πεθάνεις·
 κι ὅσα κρουστά ύφαντά θά μένουν μέσα
 στά σπίτια ἀπό γυναῖκες πού θά τύχει
 στή γέννα τους ἀπάνω νά πεθάνουν
 σ' ἔσε θά τά προσφέρνουν. Θόα, σοῦ δίνω
 τήν ἐντολή ν' ἀφήσεις τίς γυναῖκες
 αὐτές τίς Ἑλληνίδες, γιά τήν τίμια
 τή γνώμη τους, νά φύγουν ἀπ' τή χώρα.

.....
 Ὁρέστη, ἐγώ σέ γλίτωσα καί πρῶτα,
 στό λόφο τοῦ Ἀρη, ὅταν μετρώντας βρῆκα
 ἰσοψηφία· κι αὐτή ἡ ἀρχή θά μείνει:
 ὅποιος παίρνει ἵσους ψήφους νά κερδίζει.
 Τοῦ Ἀγαμέμνονα γιέ, τήν ἀδερφή σου
 πάρ' τη δῶθε —ἔσύ, Θόα, νά μή θυμώνεις.

(A6)

1570

(A7)

ΘΟΑΣ

Τῶν θεῶν τά λόγια ὅποιος ἀκούει, καί πίστη
 δέ δίνει, θεά Ἀθηνᾶ, μυαλό δέν ἔχει.

283

1477 - 1498 Οὔτε μέ τόν Ὄρέστη, πού ἔχει φύγει
μέ τό ἄγαλμα τῆς Θεᾶς, θυμώνω, μά οὔτε
καὶ μέ τήν ἀδερφή του· ἀφέντες εἶναι
οἱ Θεοί· εἴν' ὥραιο μ' αὐτούς νά παραβγαίνεις;
Στή χώρα σου μέ τό ἄγαλμα τῆς Θεᾶς μας 1590
ἄς πᾶν, κι ἐκεῖ μέ τό καλό ἄς τό στήσουν.
Καί στήν εύλογημένη Ἑλλάδα τοῦτες
θά στείλω τίς γυναῖκες, ὅπως εἶναι
τό θέλημά σου. Τίς ἔτοιμασίες
ὅπλων καί καραβιῶν πού κάνω ἐνάντια
στούς ξένους θά τίς πάψω, θεά, ώς ὄριζεις.

ΑΘΗΝΑ

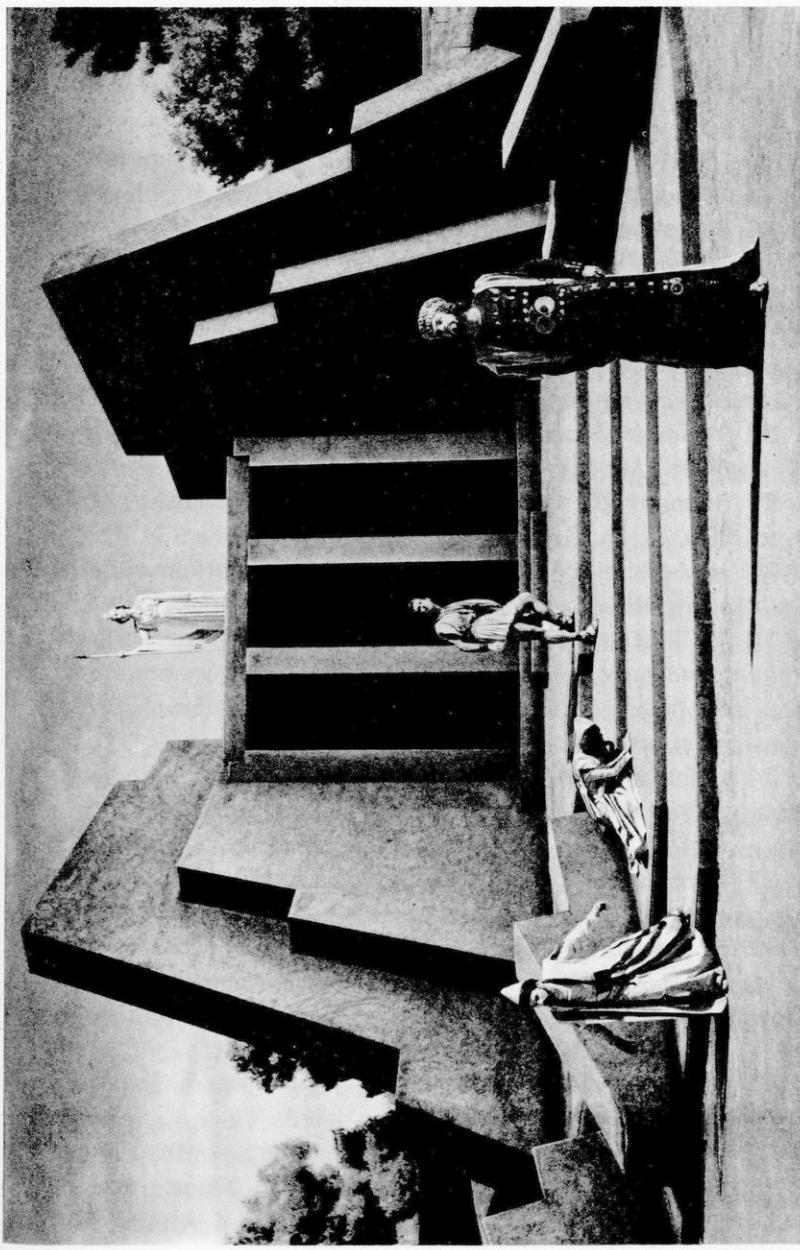
Σωστά μιλεῖς· κι ἔσε καί θεούς ἡ μοίρα
κυβερνᾶ. Μπρός, ἀνέμοι! Στήν Ἀθήνα
τό παιδί τοῦ Ἀγαμέμνονα ὁδηγῆστε·
θά ῥθῶ μαζί κι ἔγώ, γιά νά φυλάω 1600
τῆς ἀδερφῆς μου τή σεβάσμια εἰκόνα.

ΧΟΡΟΣ

Στό καλό! Τί καλότυχοι! Νάι, εἴστε ἀπ' αὐτούς
πόχουν βρεῖ σωτηρία.

Ὦ Παλλάδα Ἀθηνᾶ, πού κι ἀθάνατοι ἔσε
καί θνητοί σέ τιμοῦν,
τή δική σου ἐντολή θ' ἀκλουθήσουμε ἔμεῖς.
Εἴν' ὀλόγλυκη, ἀνέλπιστη τούτη ἡ φωνή
πού ἔχει φτάσει στ' αὐτιά μου.

Ὥ πανσέβαστη Νίκη, τῆς ζωῆς μου σκεπή
πάντα νά 'σαι· μήν πάψεις ποτέ 1610
νά τῆς δίνεις στεφάνια.

Έπιδαύρια 1958. «Ιφιγένεια ή ἐν Ταύροις». Η έξοδος. Σκηνοθεσία T. Μουζενίδη.

ΣΧΟΛΙΑ

Πρόλογος

στ. 11 Τό παλιρροιακό φαινόμενο τοῦ στενοῦ τοῦ Εύριπου ἦταν μυστήριο γιά τούς ἀρχαίους "Ἐλληνες".

στ. 11 'Ο Εύριπίδης ἐδῶ δέχεται τὸν κοινόχρηστο μύθο γιά τὴν ἀρπαγὴ τῆς Ἐλένης. Στήν ὁμώνυμη τραγωδίᾳ του, ὅμως, χρησιμοποιεῖ μιά παραλλαγὴ κατά τὴν ὧδη ὡραίαν την τοῦ Γ. Σεφέρη.

στ. 20 "Ἄλλοι φιλόλογοι τῇ λέξῃ ἄπλοισα τοῦ πρωτότυπου τῇ θεωροῦν ἔνδειξη ἔλλειψης ἀνέμων.

στ. 21 Πυρομαντεία, ἔνα ἀπό τὰ εἰδη τῆς μαντικῆς τέχνης. *Ποιά εἴναι τά ἄλλα;*

στ. 26 'Η "Ἀρτεμη πού λατρευόταν στή Βραυρώνα κρατοῦσε πυρσό (σύμβολο τῆς σελήνης).

στ. 32 'Ο "Οδυσσαέας στίς τραγωδίες εἶναι κατά κανόνα ἀρνητικό πρόσωπο, πονηρός, μηχανορράφος, δόλιος, ἀπαθής· παρουσιάζεται πάντα νά φροντίζει γιά τό συλλογικό συμφέρον ἀδιαφορώντας γιά τίς συνέπειες πάνω στά ἄτομα.

στ. 34 'Ο Εύριπίδης στήν Ἰφιγένεια ἐν Αύλιδι, ἔργο μεταγενέστερο, φέρνει καί τήν Κλυταιμνήστρα στήν Αύλιδα νά συνοδεύει τήν κόρη της.

στ. 37 Παράβαλε τή θυσία τοῦ Ἰσαάκ. Ἐπίσης γιά ὅλο τό ἔργο βρέει τίς ἀντιστοιχίες μέ τό κρητικό δράμα «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ».

στ. 42 Τό λογοπαίγνιο χάνεται στή μετάφραση. Τό ρ. τρέχω = θέω στά 'Αρχ. Ἐλληνικά. 'Ο Εύριπίδης εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπό τίς γλωσσολογικές μελέτες τῶν σοφιστῶν καί τή λογική ἀνάγνωση τῶν μύθων.

στ. 44 "Ἐμμεση ἔνδειξη γιά τό σκηνικό, ὅπου θά διαδραματιστοῦν τά γεγονότα.

στ. 48 Οι ιερεῖς ἀποτελοῦσαν αὐστηρή κάστα, κλειστό σωματεῖο πού τά μέλη του δένονταν μέ φριχτούς δρκους. "Οποιος ἀνακοίνωνε τά μυστήρια ἔπεφτε σέ θανάσιμο ἀμάρτημα.

στ. 50 Ὅπηρχε ἔνα στάδιο ἔξαγνισμοῦ τοῦ θύματος: γιά νά ὀδηγηθεῖ στή σφαγή καί γιά νά εἶναι εὔπρόσδεκτη ἡ θυσία ἀπό τό θεό ἐπρεπε νά καθαριστεῖ τουλάχιστον συμβολικά.

στ. 54 Τό ὄνειρο πού λέγεται στό φῶς τοῦ ἥλιου, ἂν ἦταν ἄσχημο, ἔχανε τίς κρυφές ἀπειλές πού μηνοῦσεβ; τό φῶς τῆς μέρας ξόρκιζε τούς τρόμους τῆς νύχτας. Καί ἀπέτρεπε τό κακό. Τή συνήθεια αὐτή τή χρησιμοποίησαν δραματουργικά οἱ ποιητές γιατί μ' αὐτό τόν τρόπο εύρισκαν μιά λογική αἰτία γιά τήν παρουσία τοῦ προσώπου στή σκηνή.

στ. 54 Ὁ Εύριπίδης μέσα στούς λόγους τῶν ἡρώων του τρυπώνει καί τίς ἀμφιβολίες του γιά τίς λαϊκές προλήψεις.

στ. 63 Τά ξανθά μαλλιά ἦταν ίδανικῆς ὁμορφιᾶς σημάδι. Ὁ λαός πάντα ὠραιοποιεῖ ὅτι σπανίζει.

στ. 70 Πατριαρχική ἀντίληψη πού φτάνει ὡς τίς μέρες μας. *Μελέτη-σε ἱστορικά τό θέμα.*

στ. 73 Σέ λίγο τό κοινό θά ξέρει, ὅταν δεῖ τόν Πυλάδη, πώς ὁ Στρόφιος ἔκανε γιό. Ἡ ἄγνοια τῆς Ἰφιγένειας θά χρησιμοποιηθεῖ ἀριστοτεχνικά ἀπό τόν Εύριπίδη ἀπό δῶ καί πέρα.

στ. 76 Τελετές, μνημόσυνο νεκρῶν μέ προσφορά ἀπό γάλα, κρασί καί μέλι. Τί προσφέρουν σήμερα κατά τήν ταφή;

στ. 77 Κατά συνέπεια στή χώρα τῶν Ταύρων θυσίαζαν μόνο ἄντρες ἔλληνες. Ὁ Εύριπίδης μέ τό πρόσχημα τῶν χοῶν βρίσκει δικαιολογία γιά νά μπάσει σέ λίγο τό χορό στήν δρχήστρα.

στ. 81 Ὁ διπλός πρόλογος δέν εἶναι ἀσυνήθιστος. Ὁ Σοφοκλῆς στήν «Ἡλέκτρα» τόν χρησιμοποιεῖ, ἀλλά ἀνεστραμένο. Πρῶτα βάζει τόν διαλογικό καί ύστερα τό μονόλογο.

στ. 87 Σημείωσε ἀπό δῶ καί πέρα: *Πῶς ὁ ποιητής δίνει πληροφορίες γιά τό σκηνικό χῶρο μέσα ἀπό τό διάλογο.*

στ. 91 Ἡ εικόνα τοῦ διχτυοῦ συχνή στήν τραγωδία. Οι ἥρωες εἶναι πάντα παγιδευμένοι στό θεϊκό σχέδιο.

στ. 94 Οι Ἐρινύες κυνηγοῦσαν τούς μητροκτόνους. Θεότητες πού ε ρχονται ἀπό τά βάθη τῆς μητριαρχικῆς κοινωνίας. Γιά νά κατανοήσουμε σωστά τήν τραγωδία δέν πρέπει νά τίς ἐρμηνεύουμε λογικά σάν τάχα προσωποποίησεις τῶν τύφεων. Ἡταν θεότητες, ὅχι ποιητικά κατασκευάσματα.

στ. 104 Ὅπηρχε ἡ λαϊκή ἀντίληψη ὅτι μερικά ἀγάλματα θεῶν, ξόανα

δέν ήταν ἔργα ἀνθρώπων, ἀλλά ἐπεφταν ἀπό τὸν οὐρανό. Ὁ Εὔριπίδης ἀμφισβητεῖ («λέν») καὶ αὐτή τὴν ἀντίληψη. Σύγκρινε τὴν ἀντίληψη μὲ τὴν πίστη πῶς εἰκόνες ἀγίων βρέθηκαν σὲ σπηλιές ἢ χωράφια. Πῶς τίς λέμε;

στ. 120 Συσχέτισε τούς φόβους τοῦ Ὁρέστη μέ τὴν ἄρρωστια του παρακάτω. Οἱ ἀνθρωποι μέ ταραγμένο μυαλό ἔχουν ἀπότομες ψυχολογικές μεταπτώσεις.

στ. 123 Ἐχουν ύποστεῖ φοβερότερες δοκιμασίες. Ὁ Πυλάδης βοήθησε στὸ φόνο τῆς Κλυταιμνήστρας.

Στὸν παράφορο χαρακτήρα τοῦ Ὁρέστη, ὁ Πυλάδης εἶναι τὸ λογικό ἀντίβαρο.

Γενικό σχόλιο:

‘Ο ποιητής στὸν πρόλογο ἔχει συσσωρεύσει ἔνα πλήθος ἀπό πληροφορίες. Συστηματικά συγκεντρωμένες, ἔξετασε, προχωρώντας, ποὺ καὶ πῶς θά χρησιμοποιηθοῦν στὴν ἔξελιξη τοῦ δράματος.

Πάροδος

‘Η πάροδος τῶν 15 Ἑλληνίδων γυναικῶν πού εἶναι αἰχμάλωτες στὴν Ταυρίδα ἔχει δικαιολογηθεῖ ἀπό τὸν ποιητή. Στή μορφή εἶναι κομμός δηλ. ἀμοιβαῖο θρηνητικό τραγούδι χοροῦ - Ἰφιγένειας. Τέτοια εἶναι καὶ ἡ Πάροδος τοῦ Προμηθέα.

στ. 145 Οι Συμπληγάδες πέτρες.

στ. 148 ‘Η Ἀρτεμη ἦταν θεά πού προστάτευε τὸ κυνήγι. Ἡ ἀποκλειστική ἀφοσίωση σ’ αὐτήν ὁδήγησε στὸ θάνατο τὸν Ἰππόλυτο, ἥρωα τοῦ Εὔριπίδη στὴν ὅμώνυμη τραγωδίᾳ.

στ. 154 Στά προϊστορικά χρόνια ἡ Ἑλλάδα, κυρίως ἡ Θεσσαλία, ἔτρεφε κοπάδια ἄγρια ἄλογα.

στ. 176 Τό κοινό τῶν θεατῶν ξέρει πῶς αὐτό δέν εἶναι ἀλήθεια. ‘Οταν ὁ ποιητής παίζει μέ τέχνη ἀνάμεσα στὴν ἄγνοια τῶν προσώπων καὶ τῇ γνώσῃ τῶν θεατῶν καὶ κρατᾶ σὲ ἀγωνία τούς τελευταίους, ὥσπου νά βρεῖ τρόπο νά φωτίσει τὰ πράγματα, λέμε ὅτι χρησιμοποιεῖ τὴν τραγική εἰρωνεία.

στ. 189 Σέ ἔνδειξη πένθους οἱ γυναικες πρόσφεραν στούς προσφί-

λεῖς νεκρούς τοῦφες ἀπό τά μαλλιά τους. Σώζεται αὐτό τό ἔθιμο σήμερα;

στ. 191 Ἐδῶ εἰσάγεται τό δεύτερο στοιχεῖο τῆς παρεξήγησης. Ἡ Ἰφιγένεια νομίζει τὸν Ὁρέστη νεκρό καὶ ὁ Ὁρέστης ἀγνοεῖ πώς ἡ Ἰφιγένεια ζεῖ. Πάνω σ' αὐτό τό κλειδί θά περιπλακεῖ τό δράμα.

στ. 194 Ὁ Εύριπίδης κατηγορήθηκε ότι χρησιμοποιοῦσε στά χορικά του ἀνατολίτικες μελωδίες, βαρβαρικές. Ὁ χορός εἶναι ‘Ελληνίδες γυναῖκες· πράγματι δέν δικαιολογεῖται νά μοιρολογήσουν μ’ ἀσιατικούς υμνους. Πιστεύετε πώς ὁ Εύριπίδης προσπαθοῦσε νά ἐντυπωσιάσει καί νά πρωτοτυπήσει;

στ. 204 Δές λεξικό, Ἀτρεῖδες.

στ. 206 Πρόκειται γιά ἄλλο ἄρνι, πού ἐμφανίστηκε στό κοπάδι τοῦ Ἀτρέα καί τό ἄρπαξε ὁ ἀδελφός του Θυέστης. Παράβαλε τό δημοτικό τραγούδι «πήρανε τό λάγιο ἄρνι, πού χε τό χρυσό μαλλί».

στ. 214 Ἡ μέρα τῆς γέννας.

στ. 231 Ἡ “Ἡρα λατρεύονταν ώς προστάτισσα τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς· περίλαμπρο ναό εἶχε στό Ἀργος, τό Ἡραῖον.

στ. 234 Ἀναφορά στίς γιορτές τῶν Παναθηναίων. Ἀποκλείεται ἡ Ἰφιγένεια νά καταπιανόταν ποτέ στό Ἀργος μ’ αὐτό τό ἔργο. Ὁ Εύριπίδης ἔμμεσα κολακεύει τό κοινό τῶν Αθηναίων.

στ. 236 Αὐτόματα γίνεται στή συνείδηση τῶν θεατῶν ἡ σύγκριση ἀνάμεσα στά ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων καί τῶν βαρβάρων.

Πρῶτο ἔπεισόδιο

στ. 247 Τί δουλειά ἔχουν οἱ γελαδάρηδες στό γιαλό; Ἡ ἀναγγελία ξαφνιάζει.

στ. 254 “Ο, τι φαίνεται ἀφύσικο καί ἀπαίσιο στήν Ἰφιγένεια εἶναι φυσικό στό γελαδάρη. Μᾶς συμβαίνει αὐτό, ὅταν ἐρχόμαστε σέ ἐπαφή μέ συνήθειες ἄλλων λαῶν;

στ. 260 Τό ἄκουσμα τοῦ ὄνόματος δέ λέει τίποτε, ὅπως σημειώσαμε ἥδη, στήν Ἰφιγένεια.

στ. 261 Εὔλογη δικαιολογία, ἂν σκεφτεῖ κανένας πώς τό ἀλμυρό νερό, ὅταν πίνεται ἀπό τά ζῶα πού παράγουν γάλα, βελτιώνει τήν ποιότητα καί τήν ποσότητα. Καί τά ἀλμυρά φυτά (τά ἀρμυρίκια), ὅταν τρώγονται, φέρουν τό ἴδιο ἀποτέλεσμα.

στ. 270 Αύτή εἶναι ἵσως ἡ αἰτία πού ὁ γελαδάρης βιάστηκε νά τό ἀναγγείλει μέ χαρά.

στ. 275 Αύτά τά κοχύλια ḥταν χρήσιμα στή βαφή φορεμάτων.

στ. 288 "Εμμεσα ὁ Εύριπίδης σχολιάζει τή λαϊκή δεισιδαιμονία. Παρόλα αύτά παρακάτω ὄλοι συμφωνοῦν νά παραδώσουν τούς νέους γιά θυσία. Πρῶτος καί καλύτερος ὁ ἅπιστος. Πῶς κρίνετε τό χειρισμό τοῦ Εύριπίδη;

στ. 303 Ἡ λαϊκή φαντασία ζωγράφιζε τίς Ἐρινύες σάν τρομερά ὄντα. Τυλιγμένα μέ φίδια, ξερνοῦσαν φωτιά καί αἴμα.

στ. 308 Ὁ Ὁρέστης ἔχει παραισθήσεις. Εἶναι καταπληκτικός ὁ τρόπος μέ τόν ὅποιο ὁ Εύριπίδης περιγράφει τήν ἀρρώστια τοῦ Ὁρέστη. Πόσο νά τόν βοήθησε ἡ συναναστροφή του μέ τόν Ἰπποκράτη;

στ. 323 "Οπως τά κέρατα ἔτσι καί οι κοχύλες, ὅταν φυσᾶς βγάζουν δυνατό ἥχο.

στ. 328 Συμπτώματα ἐπιληψίας (ὁ λαός τή λέει σεληνιασμό καί τήν ἀποδίδει στίς φάσεις τῆς Σελήνης). Τήν ἀρρώστια μελέτησε ὁ Ἰπποκράτης.

στ. 346 Οι γελαδάρηδες, ἃν καί εἶναι πολλοί, φέρνονται δειλά καί ὕπουλα. Σχολίασε τή συμπεριφορά τους.

στ. 351 Ὁ Γελαδάρης γνωρίζει καλά τή διαδικασία τῆς θυσίας.

στ. 362 Εἶναι πολύ σημαντική ἡ παρατήρηση. Γίνεται νοητή μιά περίεργη ἀντίφαση τοῦ μύθου πού θέλει θύτη ἔναν ἄνθρωπο πού ύπηρξε κάποτε θύμα.

στ. 374 Τραγική είρωνεία. Νιώθει σκληρότερη γιά τόν Ὁρέστη καί ἀποδίδει στό θάνατο ἔκείνου τή σκληρότητά της.

στ. 381 Ἡ Ἐλένη φορτώθηκε ὄλα τά ἀποτελέσματα τῆς τρωικῆς περιπέτειας. Οι ἄνθρωποι συνηθίζουν νά ρίχνουν τήν εύθυνη στόν ἀρχικό ὑπεύθυνο. Γιά τή θυσία τῆς Ἰφιγένειας αἰτία ḥταν οι καιρικές συνθῆκες καί ὁ θυμός τῆς Ἀρτεμῆς.

στ. 389 Κι δύμως δέ λέει γιά τόν πατέρα σκληρά λόγια, ὅπως γιά τήν Ἐλένη. Τόν θεωρεῖ κι αύτόν θύμα τῶν περιστάσεων;

στ. 401 "Εξοχη διείσδυση τοῦ Εύριπίδη στήν κοριτσίστικη ψυχολογία.

στ. 404 "Άλλη μιά εύκαιρια στόν Εύριπίδη νά ἀποκαλύψει τήν ἀντιφατικότητα τῶν λαϊκῶν ἀντιλήψεων γιά τούς θεούς.

στ. 415 Ὁ Τάνταλος πρόσφερε τίς σάρκες τοῦ παιδιοῦ του στούς θεούς γιά νά τούς δοκιμάσει.

στ. 418 Ἡ ἐρμηνεία ἀπηχεῖ γνωστές φιλοσοφικές ἀπόψεις τῶν σο-φιστῶν καὶ παλιότερων στοχαστῶν (Ξενοφάνης). *Μελέτησέ τες.*

Πρῶτο Στάσιμο

στ. 423 Ὁ Οἰστρος, ἡ μύγα πού σταλμένη ἀπό τήν "Ἡρα κυνηγοῦσε τήν Ἰώ. (δές λεξικό καὶ «Προμηθέα Δεσμώτη»).

στ. 441 Γίνονται πολλά ταξίδια στήν περιοχή γιά ἀρπαγή καὶ πλουτι-σμό. Συσχέτισε τήν παρατήρηση μέ τόν ἀποικισμό στή περιοχή τοῦ Εὔξεινου πόντου.

στ. 453 Ὁ Βόσπορος ἀπό τή μεριά τῆς Θράκης.

στ. 464 Τό νησί Λευκή, στόν Εὔξεινο, ἐκεῖ πού ἐκβάλλει ὁ Δούνα-βις. Ἐκεῖ λέγεται πώς γυμναζόταν ὁ Ἀχιλλεύς στό τρέξιμο.

στ. 481 Ἡ προσπάθεια τοῦ χοροῦ νά ἀνασυγκροτήσει τήν πορεία τῶν νέων τόν ὄδηγεī ἀντίστροφα σέ ἀναμνήσεις τῆς πατρικῆς γῆς. Πῶς τό ἔξηγεīς ψυχολογικά;

Δεύτερο ἐπεισόδιο

στ. 500 Ἀκόμη καὶ τά ζῶα πού ἥταν νά θυσιαστοῦν ἔβοσκαν ἐλεύ-θερα. Ἐπρεπε νά δοθεῖ ἡ ἐντύπωση πώς... ἀβίαστα προσέρχονται στή σφαγή.

στ. 501 Ἀπευθύνεται σέ ύπηρέτες τοῦ ναοῦ.

στ. 505 Ἐπηρεασμένη ἀκόμη ἀπό τό ὄνειρό της καὶ τήν ύποτιθέμε-νη δική της ὄρφανια, τό πρῶτο πού ἀναφέρει γιά τούς ξένους εἶναι ἡ πιθανή ὑπαρξη ἀδελφῆς.

στ. 508 Εἶναι ἔντονη ἡ ἐντύπωση στούς ἀρχαίους τραγικούς πώς οἱ ἄνθρωποι κινοῦνται ἀπό μιά θεία βούληση, ὅσο κι ἀν νομίζουν πώς οἱ πράξεις τους εἶναι προϊόντα τῆς δικῆς τους βούλησης.

στ. 515 Ἔνδειξη γιά κάποια πίστη τοῦ Εύριπίδη σέ μιάν αἰώνια μετά θάνατο ζωής. Δές τίς ἀντιλήψεις τοῦ 'Ομήρου γι' αὐτό τό θέμα.

στ. 528 Ὁ Ὄρεστης ύστερα ἀπό τίς ἔντονες στιγμές πού πέρασε (κρίση τής ἀρρώστιας, ἀγώνας, σύλληψη) ἔχει περάσει σέ μιά συναι-σθηματική ἀπάθεια πού δέν μπορεῖ νά κρύψει εύκολα τόν εύερέθι-στο χαρακτήρα του. Σημειώστε παρακάτω τίς ἀπαντήσεις του, γεμά-τες ἀδιαφορία ἀνάμεικτη μέ προκλητικότητα.

στ. 536 Ό πατέρας ἔδινε τό ὄνομα ὑστερά ἀπό τή γέννηση.

στ. 544 Μέ τρόπο ή Ἰφιγένεια τοῦ ὑποδείχνει πώς φέρνεται μέ αγένεια καί στό φύλο της καί στό ἀξίωμά της.

στ. 573 Ή Ἰφιγένεια καί ὁ Ὀρέστης παρουσιάζονται νά γνωρίζουν γιά πρόσωπα καί πράγματα πολύ περισσότερα ἀπό ὅσα λογικά θά περίμενε κανένας. Ἐχει σχέση αὐτό μέ τήν τεχνική τοῦ θεάτρου;

στ. 597 Ο νόμος τῆς αὐτοδικίας, ἦταν θεσμός στήν πρωτόγονη κοινωνία.

στ. 598 Ο Ὀρέστης καί στόν Πρόλογο εἶχε ἀμφιβολίες γιά τίς ἐγγυήσεις τοῦ Ἀπόλλωνα. Ἐπανέρχεται τώρα.

στ. 600 Ἀλλοῦ ἀναφέρεται καί ἄλλη, ἡ Χρυσόθεμη (στήν «Ἡλέκτρα» τοῦ Σοφοκλῆ).

στ. 606 Ἔξοχη πυκνή διατύπωση γιά τήν κατάστασή του.

στ. 607 Η Ἰφιγένεια προηγουμένως εἶχε πεῖ πώς θά φανεῖ σκληρή στούς ξένους ἔξαιτίας τοῦ ὄνείρου. Ἀς σημειώσουμε, ἀν, ὑστερά ἀπό τήν πληροφορία πώς ὁ Ὀρέστης ζεῖ, θά ἀλλάξει αἰσθήματα.

στ. 610 Τά λόγια τοῦ Ὀρέστη, ἀπηχοῦν φιλοσοφικές ἀπόψεις τῆς ἐποχῆς τοῦ Εύριπίδη. Ο ποιητής θεωρήθηκε συχνά ἀπό τούς σύγχρονούς του ἀθεος καί ἀσεβής.

Συζητεῖστε τήν ἀλήθεια τοῦ χαρακτηρισμοῦ.

στ. 614 Ή παρέμβαση τοῦ χοροῦ σέ προσωπικό ἐπίπεδο εἶναι ἔνα δεῖγμα πώς ὁ Εύριπίδης συχνά τόν χρησιμοποίησε σάν ἔνα ἀκόμη πρόσωπο τοῦ δράματος.

στ. 623 Οι γυναῖκες στήν ἀρχαιότητα ἦταν ἀναλφάβητες. *Συζητεῖστε τήν θέση τῆς γυναικας στήν κοινωνία τῆς ἐποχῆς.*

στ. 650 Υπέροχος ἔμμεσος ὅμνος στή φιλία καί στούς δεσμούς τῆς συντροφικότητας. Πώς συμβιβάζονται αὐτά τά λόγια στό στόμα ἐνός ἀνθρώπου πού σκότωσε τή μάνα του;

στ. 654 Τραγική είρωνεία.

στ. 657 Υπάρχει ἔνας περιέργος διχασμός στήν Ἰφιγένεια. Θαυμάζει τήν εύγενική φύση τοῦ Ὀρέστη καί μέ ἐπαγγελματική ἀπάθεια ἀποδέχεται τήν πρότασή του. Αύτό πού τήν ἀπασχολεῖ εἶναι νά βρεῖ ἔναν ταχυδρόμο.

στ. 671 Τραγική είρωνεία. Γιά τό κοινό τά πράγματα ἔχουν φτάσει στό ἀδιέξοδο.

στ. 729 Ό Εύριπίδης δέχεται τήν πληροφορία ἐνός μύθου πώς ὁ Πυλάδης παντρεύτηκε τήν Ἡλέκτρα.

στ. 734 Οπως σημειώσαμε παραπάνω ὁ Πυλάδης εἶναι ὁ ὄρθιογιστής τῆς δυάδας. Πρόσεξε τή σοβαρή ἐπιχειρηματολογία του. Σύγκρινε τήν ύποκειμενική καί τήν ἀντικειμενική ἐπιχειρηματολογία τῶν δύο φίλων, στή συνέχεια.

στ. 782 Οι ἐπιστολές γράφονταν πάνω σέ σανίδες πού δίπλωναν καί σφραγίζονταν.

στ. 784 Ή λαχτάρα της δέν ἔμποδίζει τή γυναικεία της καχυποψία νά λειτουργήσει.

στ. 792 Ο ὄρκος εἶχε μεγάλο κύρος. Παράβαση ὄρκου ἐπέσυρε γιά τόν ὄρκοπάτη τήν ὄργη τῶν Θεῶν.

στ. 813 Εἶναι ἐνδιαφέρον νά σκεφτοῦμε πώς μέσα σέ τέτοιο ψυχολογικό κλίμα ἔχουν ὅλα τά πρόσωπα μιά τόσο λογική διαύγεια, ὥστε νά σκέπτονται τόσες νομικές διαδικασίες.

Συνδύασε το μέ τήν τεχνική τοῦ Εύριπίδη νά παρατείνει τήν ἀγωνία τοῦ κοινοῦ, τῶν Θεατῶν.

στ. 820 Προσέξτε πόσο τεχνικά ὁ Εύριπίδης βρίσκει λογικό τρόπο νά προχωρήσει στήν ἀναγνώριση.

στ. 863 Οι ιερεῖς ἦταν ιερά πρόσωπα (ταμπού). Καί ἀπαγορευόταν ἀκόμη καί νά τούς ἀγγίξει κοινός θνητός.

στ. 873 Ή ἀναγνώριση μέσα ἀπό σημάδια εἶναι παλιά τεχνική. Σύγκρινε τήν ἀναγνώριση Ὁδυσσέα - Πηνελόπης καί τῶν συζύγων σέ πλήθος δημοτικῶν τραγουδιῶν.

στ. 894 Ή παρθενική κάμαρα ἦταν ἀπαραβίαστη καί προσιτή μόνο στούς στενούς συγγενεῖς. Εἶναι τό τελευταῖο καί τό ἀναμφισβήτητο ἐπιχείρημα τοῦ Ὁρέστη. Παρατήρησε πῶς κλιμακώνονται τά σημάδια.

στ. 906 Ή χαρά τῆς στιγμῆς ἀπομακρύνει τήν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων.

στ. 962 Πάλι ὁ ψύχραιμος ὄρθιολογισμός τοῦ Πυλάδη.

στ. 973 Δεύτερη ἀναγνώριση.

στ. 989 Ό Μενέλαος ἔγινε τοποτηρητής τοῦ θρόνου.

στ. 1001 Ἀλλο ὄνομα τοῦ Ἀπόλλωνα.

στ. 1003 Ό Ἀρειος Πάγος (ὁ βράχος τοῦ Ἀρη).

'Επιδαύρια 1958. «Ιφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις». Ο Θάνος Κωτσόπουλος ('Ορέστης).

- στ. 1018** Ὁ μητροκτόνος ἦταν μολυσμένος καί τὸν ἀπομάκρυναν ἀπό τίς οἰκογενειακές ἐστίες.
- στ. 1020** Ὁ Εὐριπίδης δίνει ἐκ τῶν ύστερων ἔξήγηση γιά κάποιο ἔθιμο τῆς Ἀττικῆς.
- στ. 1029** Καί σήμερα ἡ ψῆφος τοῦ Προέδρου σὲ περίπτωση ἴσοψηφίας λογαριάζεται διπλά.
- στ. 1032** Οἱ Ἐρινύες ἔγιναν Εύμενίδες, εὔνοϊκές ἀγροτικές θεότητες, προστάτισσες τῆς Ἀττικῆς γῆς. Ναός τους ὑπῆρχε κάτω ἀπό τὴν Ἀκρόπολη, σὲ μιὰ σπηλιά.
- στ. 1033** Οἱ Ἐρινύες πού διαχώρησαν τῇ θέσῃ τους εἶναι εὔρημα τοῦ Εύριπίδη γιά νά στηρίξει τή μετάβαση, στή χώρα τῶν Ταύρων, τοῦ Ὀρέστη.
- στ. 1037** Αὐτοκτονία μέσα στό ναό ἦταν στιγνή πράξη. Ὁ Ὀρέστης ἀπειλεῖ νά μολύνει τό ναό κι ἔτσι ἐκβιάζει λύση.
- στ. 1055** Βασική ἰδέα στήν Τραγωδία πώς τά δεινά εἶναι κληρονομικά· μεταβιβάζονται ἀπό γενιά σέ γενιά. Δέξ προπατορικό ἀμάρτημα.
- στ. 1077** Συζήτησε τό θέμα τῆς θέσης πού εἶχε ἡ γυναίκα στήν κοινωνία. Πῶς οἱ ἵδιες οἱ γυναικες ἀντιμετώπιζαν τό πρόβλημα;
- στ. 1087** Ἄλλη νύξη γιά τίς ἀντιφάσεις πού ὑπάρχουν στίς ἀποφάσεις τῶν θεῶν.
- στ. 1093** Σχολίασε τήν εύκολία μέ τήν ὁποία προτείνει τή λύση τοῦ φόνου ὁ Ὀρέστης.
- στ. 1102** Εἶναι σημαντικό πώς τίς πρωτοβουλίες σ' αὐτό τό δράμα τίς ἔχει πάντα ἡ Ἰφιγένεια. Τό μυαλό της γεννᾶ συνεχῶς ἰδέες.
- στ. 1104** Ἡ φράση περιέχει κυνικότητα. Ὁ σκοπός ἀγιάζει τά μέσα.
- στ. 1122** Ἡ Ἰφιγένεια ἐπιστρατεύει τήν ἀπάτη καί χρησιμοποιεῖ ὡς μέσο τίς Ἱερές συνήθειες τοῦ τόπου. Τή διαφορετικό ἔκανε ὁ Ὀδυσσέας, ὅταν σχεδίασε τόν ἐρχομό της στήν Αύλιδα μέ πρόσχημα τό γάρμα; Ξανασχολίασε τή μετάπτωση τοῦ θύματος σέ θύτη.
- στ. 1140** Ποιά εἶναι τά ὄρια τῆς ἔχεμύθειας;
- στ. 1145** Τρόπος ἱκεσίας.
- στ. 1164** Ἀρτεμη καί Ἀπόλλωνας ἦταν ἀδέρφια. Ἡ Ἰφιγένεια ἐπικαλεῖται τή βοήθεια τῆς πρώτης, ὥστε νά ἔχουν κύρος οἱ ἀποφάσεις τοῦ δεύτερου.

Γενικά σχόλια:

- α) Νά καταγράψετε μέ λεπτομέρειες δλες τίς ψυχικές διακυμάνσεις τῶν τριῶν προσώπων τοῦ ἐπεισοδίου.
- β) Βρές στούς μονολόγους τοῦ ἐπεισοδίου τίς ἐπιδράσεις πού δέχτηκε ὁ Εύριπίδης ἀπό τή ρητορική τῆς ἐποχῆς του.

Δεύτερο Στάσιμο

στ. 1170 Δές λεξικό.

στ. 1178 Θεά τοῦ τοκετοῦ, τῆς λεχωνιάς.

στ. 1186 Τό ιερό πουλί τοῦ Ἀπόλλωνα.

στ. 1201 Ἡ ἀλλαγή τῆς τύχης εἶναι ἡ οὐσία τῆς τραγικότητας τοῦ ἀνθρώπου. Συζήτησε τό θέμα.

στ. 1206 Ἡ σύριγγα, ἔφευρεση τοῦ Πάνα· συστοιχία ἄνισων καλαμιῶν δεμένων μέ κερί. Κατασκευάζεται καί σήμερα ἀπό τούς βοσκούς.

στ. 1207 Γιά νά συντονίζεται ἡ κίνηση τῶν κουπιῶν ὑπῆρχε ὁ τριηραύλης πού κρατοῦσε μέ σύριγγα τό ρυθμό συνοδεύοντας τό τραγούδι τῶν κωπηλατῶν.

στ. 1218 Ὁ χορός ἐπιθυμεῖ νά ἔχει φτερά. Θυμήσου ἀνάλογη ἐπιθυμία στό δημοτικό τραγούδι «νά μουν πουλί νά πέταγα».

στ. 1227 Σύγκρινε τήν εἰκόνα πού ποθεῖ ὁ χορός μέ τίς σημερινές συνήθειες στά πανηγύρια, ὅπου, ὅταν οἱ κοπέλες σέρνουν τό χορό ἡ ὄμηγυρη κερνᾶ τά ὄργανα.

Τρίτο ἐπεισόδιο

στ. 1241 Καί σήμερα «φτύνουν» γιά νά ἀποτρέψουν κάποιο κακό. Τί λένε;

στ. 1245 Ἡ Ἰφιγένεια χρησιμοποιεῖ συνηθισμένα «θαύματα». Ἡ εἰκόνα ἀπό ἀποτροπιασμό γύρισε πάνω στό βάθρο της. Παράβαλε τό δημοτικό ιστορικό τραγούδι «Τῆς Ἄγια - Σοφιᾶς» ὅταν ἡ Δέσποινα ταράχτηκε μήπως τή μαγαρίσουν οἱ ἀλλόθρησκοι.

στ. 1254 Σκληρό σχόλιο τοῦ Εύριπίδη γιά τό περιεχόμενο τῶν μύθων. Κράτησε αύτό τό σχόλιο γιά μιά γενική ἐκτίμηση τοῦ ἔργου.

στ. 1273 Ἡ σύγχρονη συνήθεια ζητάει καθαρισμό στά σαράντα κύματα.

στ. 1278 Είναι σημαντικό νά διαπιστώνουμε πώς ή διακριτικότητα τοῦ Θόα ἀποπνέει μιά βαθιά πίστη. Καί ή εύπιστία του ἀποτέλεσμα τέτοιας πίστης είναι.

στ. 1292 Ἀπευθύνεται σέ κάποιον ἀκόλουθό του.

στ. 1301 Είναι ἔτσι τεχνικά φτιαγμένη αὐτή ἡ σκηνή, ὥστε τό «ἄμποτε» τοῦ Θόα ἔρχεται φυσικό. Ἀκόμη καί αὐτός ἀθελά του συντείνει στήν ἐπιτυχία. Ἡ εύχη ἡ ἡ κατάρα μέ μιά ἄλλη εύχη ἡ κατάρα ἔξουδετερώνονται.

στ. 1304 Θά γίνει στό γιαλό ὁμοιοπαθητική τελετή μαγείας. Τό ὅμοιο μέ τό ὅμοιο ἀντιμετωπίζεται. Αἴμα μέ αἷμα.

στ. 1305 Ὁ Εύριπίδης ἔμμεσως ὑποδεικνύει τή σκηνοθεσία. Στή σκηνή θά παρελάσει ὀλόκληρη θρησκευτική λιτανεία.

στ. 1209 Δές ἀνάλογες σημερινές προλήψεις.

στ. 1313 Ἀναφέρεται στήν κατοικία πού θά ἔξασφαλίσει στήν Ἀττική.

Γενικό σχόλιο:

Ἐρεύνησε ἀνάλογα τεχνάσματα ἀπό τήν ἱστορία καί τό δημοτικό τραγούδι. Τό τέχνασμα τοῦ Θεμιστοκλῆ γιά νά μαζέψει χρήματα πρίν τή ναυμαχία στή Σαλαμίνα (Πλούταρχος)· τό τέχνασμα μέ τό ὅποιο πάρθηκε τό «Κάστρο τῆς Ὄριας».

Τρίτο Στάσιμο

στ. 1325 Στούς Δελφούς.

στ. 1342 Ἡ Γῆ ἴδρυσε στούς Δελφούς ὀνειρομαντεῖο πού συναγωνίζονταν τούς πυθικούς χρησμούς. Περίφημο ὀνειρομαντεῖο ὑπῆρχε καί στήν Ἐπίδαυρο.

στ. 1354 Τό ἐπίθετο, ἀναφορά στά κέρδη τῶν Ἱερέων, ἀνατρέπει κατά τόν ἀγαπημένο τρόπο τοῦ Εύριπίδη, τόν ὑμνητικό χαρακτήρα τοῦ χορικοῦ.

στ. 1357 Ὁ Ἀπόλλωνας ὀνομαζόταν καί Λοξίας, γιατί ἔδινε λοξούς, δηλ. διφορούμενους χρησμούς.

Έξοδος

στ. 1370 Ὁ χορός μετέχει στή δράση καί πιστός στήν ὑπόσχεσή

του, δίνει παραπλανητικές πληροφορίες στόν άγγελιοφόρο.

στ. 1379 Τό χτυπητήρι τῆς πόρτας. Σημειῶστε πόσες λεπτομέρειες φόρτωνε τό σκηνικό δ' Εύριπίδης.

στ. 1401 Ἡ ἀγαθή ἀφέλεια τοῦ Θόα εἶναι συγκινητική.

στ. 1405 Ὁραία δικαιολογία γιά νά γίνει δραματουργικά καί φυσικά δεκτή ἡ μακριά ἀφήγηση τοῦ ἀγγελιοφόρου.

στ. 1438 Ἔξοχη καί ρεαλιστική περιγραφή ἀπόπλου. Ὁ Εύριπίδης στήν ἀγαπημένη του Σαλαμίνα, θά εἴχε παρακολουθήσει πολλές φορές ἀνάλογες ἔτοιμασίες τῶν ναυτικῶν.

στ. 1510 Ὁ ἀγγελιοφόρος ὑπαινίσσεται κάποια συγγένεια τῶν Ταύρων μέ τούς Τρώες.

στ. 1535 Ἡ Ἀθηνᾶ ἐμφανίζεται μέ τή Μηχανή. Ὁ Εύριπίδης ἔκανε κατάχρηση αὐτοῦ τοῦ σκηνικοῦ μέσου. Συνήθως οἱ ἐπεμβάσεις τῶν Θεῶν στά ἔργα του, μ' αὐτό τὸν τρόπο, εἶναι καί δραματουργικά μηχανιστικές. Ἐμφανίζονται οἱ Θεοί σέ μιά στιγμή δραματικοῦ ἀδιέξοδου καί, κατά τρόπο αὐθαίρετο, δίνουν λύσεις.

στ. 1562 Ξαναθυμίζουμε τή γοητεία πού ἀσκοῦσαν στόν Εύριπίδη οἱ ἐτυμολογικές ἐρμηνεῖες.

στ. 1564 Τό ἔθιμο δέν μπορεῖ νά καταργηθεῖ· θά πάρει ὅμως συμβολικό χαρακτήρα. Ὁ Εύριπίδης ἔξηγει μιά τελετή, πού γνώριζαν οἱ θεατές του, ἐκ τῶν ὑστέρων.

στ. 1589 Ἡ προσαρμογή τοῦ Θόα στίς θεϊκές ἐντολές εἶναι ἀξιοσημείωτη. Σύγκρινε τή στάση του μέ τίς ἀμφιβολίες τοῦ Ὁρέστη συγκρίνοντας τούς δύο κόσμους πού ἔκπροσωποῦν.

στ. 1609 Σ' αὐτούς τούς στίχους δ' χορός ἐπικαλεῖται τή Νίκη γιά νά κερδίσει δ' ποιητής τό βραβεῖο. Μ' αὐτούς τούς στίχους τελειώνουν κι ἄλλες τραγωδίες τοῦ Εύριπίδη. Πῶς κρίνεις τό γεγονός ὡς κολακεία στούς κριτές ἡ ὡς μιά ἔμμεση ὑπόδειξη τοῦ ποιητῆ πώς δλα αὐτά πού προηγήθηκαν ἦταν θέατρο, δηλ. μίμηση πράξης;

Γενικό σχόλιο:

Συσχέτισε τό ἥθος τῆς Ἰφιγένειας καί τοῦ Ὁρέστη· σύγκρινέ τά μέ τό ἥθος τοῦ Θόα. Βλέπεις εἰρωνική διάθεση στόν τρόπο μέ τόν ὅποιο μεταχειρίζεται τό Θόα;

ΛΕΞΙΚΟ

ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

— A —

Άγαμέμνονας: (δέες Τανταλίδες)

Άδης: α) ὁ θεός τοῦ κάτω κόσμου, γιός τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας. Μετά τήν τιτανομαχία, ὅπου πολέμησε φορώντας τήν κυνή, περικεφαλαία πού τόν ἔκανε ἀόρατο, τοῦ ἔπειτε στόν κλῆρο τό βασίλειο τῶν νεκρῶν. "Αρπαξε τήν θυγατέρα τῆς Δήμητρας Περσεφόνη καὶ τήν ἔκανε γυναίκα του. Στεῖρο ζευγάρι, ἔχει βοηθούς του τίς Κῆρες καὶ τίς Ἐρινύες πού τίς στέλνει στή γῇ ὡς τιμωρούς ἢ ὡς ψυχοπομπούς. β) ὁ τόπος τῶν νεκρῶν· σκοτεινός, ἀραχνιασμένος, κάτω ἀπό τή γῆ ἢ στά πέρατά της. Οἱ νεκροί μεταφέρονται ἐκεῖ ἀπό τόν Ἐρμῆ σ' ἔνα λειβάδι μέ ἀσφοδίλια, σκιές, χωρίς φωνή καὶ νοῦ. Ἡ περιγραφή τοῦ "Άδη διαφέρει ἀπό ἐποχή σέ ἐποχή. 'Ακόμη ἀλλιῶς τόν βλέπουν οἱ ποιητές καὶ οἱ φιλόσοφοι καὶ ἀλλιῶς τόν πλάθει ἡ λαϊκή φαντασία.

Άδραστεια: Θυγατέρα τοῦ Δία καὶ τής Ἀνάγκης ἢ τής Νύχτας. Θεά τῆς Ἐκδίκησης, τῆς τιμωρίας πού ἔρχεται νά ἀποκαταστήσει τή διαταραγμένη ίσορροπία.

Άθηνᾶ: Κόρη τοῦ Δία· γεννήθηκε πάνοπλη ἀπό τό κεφάλι του. Θεά τῆς πολεμικῆς τεχνικῆς, τῆς μαστοριας καὶ τῆς ἐφευρετικότητας. 'Αριστεύει στήν τιτανομαχία. Τό μένος της στόν Τρωικό πόλεμο, στόν ὅποιο βοήθησε ἀπροκάλυπτα τούς "Ἐλληνες, ἥταν τέτοιο ὥστε ἔφτασε νά τραυματίσει τόν "Αρη καὶ τήν Ἀφροδίτη. Τιμώρησε ἀλύπητα τήν ύφαντρα Ἀράχνη, γιατί καυχήθηκε πώς τήν ξεπερνοῦσε στήν τέχνη τοῦ κεντήματος. Αύτή ἐφεύρε τόν αύλό. Προστάτευε τούς κατασκευαστές ὅπλων καὶ ἐργαλείων. Συμπαραστάθηκε ὡς τό τέλος στόν πολυμήχανο Ὁδυσσέα.

Κέρδισε ἀπό τόν Ποσειδώνα στόν ἀγώνα γιά τήν προστασία τῆς 'Αθήνας καὶ ἔγινε πολιούχος τῆς Πόλης. Συνδέθηκε μέ τούς μύθους τῆς 'Απτικῆς καὶ τή γενιά τοῦ Κέροπα κι ἔδωσε τό ὄνομά της στήν 'Αθήνα. 'Ο Παρθενώνας ἥταν ναός πρός τιμήν της.

'Η ἐμφάνισή της ώς ἀπό μηχανῆς θεοῦ στήν «'Ορέστεια», στόν «Αἴαντα» καὶ στήν «'Ιφιγένεια ἐν Ταύροις» ἀποδείχνει τήν ποικιλία μέ

τήν όποια ή άρχαία άντιληψη είχε προικίσει τό πρόσωπό της. Προέδρευσε στό δικαστήριο τοῦ Ἀρείου Πάγου, όπου μέ τήν ψῆφο της άθωάθηκε ό Ὁρέστης.

Αἴτνα: Τό γνωστό, άκομη καί σήμερα ἐνεργό, ἡφαίστειο τῆς Σικελίας. Στή θεομαχία κάτω ἀπ' αὐτό θάφτηκε ό Τυφώνας. Λέγεται πώς ό φιλόσοφος Ἐμπεδοκλῆς προσπαθώντας νά τό μελετήσει ἔπεισε μέσα στόν κρατήρα του. Ὁ Αἰσχύλος αύτοεξόριστος στή Σικελία είναι πιθανό νά είδε μιά ἀπό τίς ἐκρήξεις του καί τήν ἐμπειρία του μετέφερε στήν τελική είκόνα τοῦ Προμηθέα.

Ἀλέξ: Πολλές παραθαλάσσιες τοποθεσίες. Ἡ λέξη σημαίνει ἀλυκές. Ἐδῶ πρόκειται γιά τίς Ἀραφηνίδες Ἀλές, στή σημερινή Ἀλυκή τῆς Ραφήνας, μικρό λιμάνι στά Μεσόγεια τῆς Ἀττικῆς, κοντά στή Λούτσα καί στή Βραυρώνα.

Ἀμαζόνες: Μυθικό ἔθνος πολεμικῶν γυναικῶν. Πολυθρύλητη εἶναι ή συμμετοχή τους στό πλευρό τῶν Τρώων, όπου ό Ἀχιλλέας μονομαχώντας σκότωσε τή βασίλισσά τους Πενθεσίλεια. Παραδίνεται ἔκστρατεία τοῦ Ἡρακλῆ ἐναντίον τους καί ἐπιδρομή Ἀμαζόνων στήν Ἀττική. Διάσημες καί στή λογοτεχνία ἀμαζόνες ἦταν ή Ἰππολύτη καί ή Ἀντιόπη πού συνδέθηκαν μέ τό Θησέα.

Ἀμφίονας: Γιός τοῦ Δία καί τής κόρης τοῦ Ἀσωποῦ Ἀντιόπης. Δίδυμος ἀδελφός τοῦ Ζήθου. Ἐκτισαν μαζί τά τείχη τῆς Θήβας. Ἡταν ίκανός μουσικός ἀλλά ή μαστοριά του στήν τειχοποιία ἔφτανε τή φήμη του ώς τήν Ἰλλυρία. Ἡταν μιά τοπική βοιωτική μορφή ἥρωα.

Ἀνάγκη: Νεώτερη προσωποποίηση· ταυτίζεται καί μέ τήν Ἀδράστεια (βλ. λ.). Γυναίκα τοῦ Χρόνου, γέννησε τόν Αἰθέρα, τό Χάος καί τό Ἐρεβος (σκοτάδι).

Ἀντιγόνη: (Δέξ Λαβδακίδες)

Ἀπόλλωνας: Γιός τοῦ Δία καί τής Λητοῦς, γεννήθηκε μαζί μέ τή δίδυμη ἀδελφή του Ἀρτεμη στή Δῆλο ἀπό τήν κυνηγημένη μητέρα του κάτω ἀπό ἔνα φοινικόδεντρο. Ἡ Λητώ καταδιωκόταν ἀπό τήν Ἡρα καί δέν εύρισκε τόπο νά γεννήσει, γιατί αύτό ἦταν ἀπαγορευμένο ἀπό τή ζηλιάρα θεά. Ἡ Δῆλος βγῆκε ἀπό τή θάλασσα καί πρόσφερε στήν ἐτοιμόγεννη τόπο. Θεός τοῦ ἥλιου καί τοῦ φωτός προστάτης τῆς μουσικῆς καί τῆς μαν-

τικῆς τέχνης. Λατρευόταν ἀκόμη ὡς καθαρτής, ὡς ἔξολοθρευτής μὲ πολλά ὄνόματα Φοῖβος, Λοξίας, Σμινθέας. Τρομερός τοξότης, ἐπιδέξιος αὐλητής καὶ λυράρης.

Σκότωσε τό δράκοντα Πύθωνα στόν ὁμφαλό τῆς γῆς καὶ ἐκεῖ ἴδρυσε τό μαντεῖο του (Δελφοί). Οἱ μύθοι γύρω ἀπό τόν Ἀπόλλωνα εἶναι ἄπειροι καὶ γεμάτοι γοητευτική φαντασία.

‘Υπερασπίστηκε στόν ‘Αρειο Πάγο τόν Ὁρέστη δίνοντας μάχη μέ τίς ‘Ερινύες.

“Ἀργος (ὁ): Ό Πανόπτης. Τέρας μέ μύρια μάτια ἢ μέ τέσσερα (δύο ἐμπρός, δύο πίσω) ἢ ἀκόμη καὶ μονόθαλμος. Ό Αἰσχύλος προτιμᾶ τήν πρώτη ἐκδοχή. Βοσκός, γελαδάρης, πολυόματος· στάλθηκε ἀπό τήν “Ἡρα νά παρακολουθεῖ τήν Ἰώ. “Ἄγρυπνος, ἀφοῦ μποροῦσε νά κοιμᾶται μέ τά μισά του μάτια ἀνοιχτά, ἀποκοιμήθηκε τελείως ἀπό τή μουσική τοῦ Ἐρμῆ, πού ἔστειλε ὁ Δίας, καὶ θανατώθηκε.

“Ἀργος (τό): Πόλη τῆς Πελοποννήσου στήν ὁμώνυμη πεδιάδα. Πρωτεύουσα τῶν βασιλιάδων τῆς Μυκήνας μέ τήν ὅποια συνήθως ταυτίζεται. Γνώρισε μεγάλη ἀκμή ὡς τό τέλος τῆς ἀρχαίας ιστορίας.

“Ἀρης: “Ἐνας ἀπό τούς δώδεκα θεούς. Γίός τοῦ Δία καὶ τῆς “Ἡρας. ‘Υπάρχει ἢ ἐκδοχή πώς γεννήθηκε χωρίς πατέρα, ὅταν ἡ “Ἡρα μύρισε ἄνθος. Θεός τοῦ πολέμου, γεμάτος ἀγριότητα καὶ ὁρμή. Συμπαραστάθηκε στούς Τρῶες. Στίς μάχες τόν ἀκολουθοῦν ὁ Δεῖμος καὶ ὁ Φόβος. Λατρευόταν· ἰδιαίτερα στή Θεσσαλία καὶ στή Σκυθία ἀλλά ἡ λατρεία του ἐκεῖ διέφερε σημαντικά ἀπό τήν ἑλληνική.

“Ἀρτεμη: Κόρη τοῦ Δία καὶ τῆς Λητοῦς (βλ. λ. ‘Απόλλωνας). Θεά τής Σελήνης βασίλευε στά σκοτεινά δάση, παρθένα καὶ ἄγρια. Θεότητα τῆς φύσης πρίν αὐτή καλλιεργηθεῖ. Θεά τοῦ τοκετοῦ, τοῦ κυνηγοῦ (Δίκτυννα), τῶν νεκρῶν (‘Εκάτη).

‘Εχει Ἀσιατική καταγωγή καὶ ἡ λατρεία της συνδέεται μέ σκοτεινές τελετές καὶ ἀνθρωποθυσίες (χώρα τῶν Ταύρων). Στήν ‘Ελλάδα ὡς σεμνή παρθένα καὶ θεά τῆς ἀγνότητας (Δέες Βραυρώνα).

“Ἀτλαντας: (δέες Τιτάνες).

“Ἀτρέας: (δέες Τανταλίδες).

“Ἀτρεῖδες: (δέες Τανταλίδες).

Αὐλίδα: Βοιωτική πόλη στόν Εύβοϊκό κόλπο κοντά στένο τοῦ

Εύριπου. Ἀπό κεῖ ξεκίνησε ἡ ἐκστρατεία γιά τήν Τροία μετά τή θυσία τῆς Ἰφιγένειας. Ὑπῆρχε ἐκεῖ ύπέροχος ναός τῆς Ἀρτεμης, που λέγεται πώς ἔδρυσε πρός τιμήν της ὁ Ἀγαμέμνονας.

Ἄχιλλέας: Γιός τοῦ Πηλέα, βασιλιά τῆς Φθίας καὶ τῆς Νηρηΐδας Θέτιδας. Βυθίστηκε ἀπό τή μητέρα του στά νερά τῆς Στύγας καὶ ἔγινε ἀθάνατος σ' ὅλο του τό κορμί ἑκτός ἀπό τίς φτέρνες (ύπάρχουν κι ἄλλες παραλλαγές τοῦ μύθου). Ὁ ιδανικός ἥρωας τοῦ Ὄμηρικοῦ ἔπους. Χρησιμοποιήθηκε, χωρίς νά τό θέλει, τό ὄνομά του ὡς ύποψήφιου γαμπροῦ ἀπό τὸν Ὄδυσσεα γιά νά μεταφερθεῖ ἡ Ἰφιγένεια στήν Αὐλίδα γιά τή θυσία.

— B —

Βάκχος: (δέες Διόνυσος).

Βορέας: "Ενας ἀπό τούς τέσσερις ἀνέμους. Γιός τῆς Ἡούς καὶ τοῦ Τυφώνα. Μέ τά ἀδέρφια του Νότο, Ζέφυρο καὶ Εὖρο ζοῦσε σέ σπηλιές τῆς Θράκης καὶ ἤταν ὁ δυνατότερος. Στήν Ἑλλάδα λατρεύεται ὡς θεός μέ ναούς, μετά τήν ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη.

(Δέες ἐπίσης λ. Φινεϊδες).

Βραυρώνα: Μιά ἀπό τίς 12 ἀρχαῖες πόλεις τῆς Ἀττικῆς στήν περιοχῇ πού λεγόταν Παραλία ἡ Ἀκτή. Ἀνῆκε στήν Αἰγαλίδα φυλή. Στή Βραυρώνα ύπηρχε ναός τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδας. Τό ἄγαλμά της ἔφερε ὁ Ὄρεστης ἀπό τή χώρα τῶν Ταύρων κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Ἀπόλλωνα. Πρός τιμήν της γίνονταν κάθε πέντε χρόνια τά Βραυρώνια. Ἡ τελετή ύποχρέωντες νά ἀφιερωθοῦν στή θεά Ἀρχηγέτιδα δέκα μικρά κορίτσια 5 - 10 ἔτῶν πού παρέμεναν ἐκεῖ ὡς τό γάμο τους. Οι ἀφιερωμένες προσέρχονταν στό ναό μέ κροκωτό φόρεμα καὶ λέγονταν «ἄρκτοι» (άρκοϋδες). Ἡ παράδοση ἔλεγε πώς στόν τόπο δύο ἀδέρφια σκότωσαν ἄρκούδα καὶ ἡ Ἀρτεμη θύμωσε στέλνοντας λοιμό στήν Αθήνα. Ἡ τελετή καθιερώθηκε γιά νά ἔξευμενιστεῖ ἡ θεά.

Σήμερα στό τόπο ύπάρχουν ἐρείπια καὶ σημαντικό μουσεῖο, ὅπου βλέπει κανένας πήλινα ἀφιερώματα πού είκονίζουν ἄρκουδίτσες.

— Γ —

Γῆ (Γαῖα): Μιά ἀπό τίς ἀρχαιότατες θεότητες. Θεοποίηση τῆς

γῆς, τοῦ πλανήτη. Σύζυγος τοῦ Ούρανοῦ. Ρέα εἶναι ἄλλο ὄνομα μὲ τό ὅποιο ταυτίστηκε. Παιδιά της ἦταν οἱ Ἐκατόγχειρες, οἱ Τιτάνες, οἱ Γίγαντες, οἱ Κύκλωπες, ὁ Τυφώνας, ὁ Νηρέας, ὁ Φόρκυς. Οἱ μύθοι της διαφέρουν ἀπό λαό σέ λαό καὶ στήν Ἑλλάδα ἀπό τόπο σέ τόπο.

— Δ —

Δανάη: Κόρη τοῦ βασιλιά τοῦ Ἀργους Ἀκρίσιου, πού πῆρε χρησμό πώς, ἃν ἡ κόρη του γεννήσει γιό, θά σκοτώσει τὸν παππού του. Ὁ Ἀκρίσιος φυλάκισε τὴν Δανάη σέ χάλκινο δωμάτιο, ἀλλά ὁ Δίας μέ τὴν μορφή χρυσῆς βροχῆς εἰσχώρησε καὶ ἡ κόρη γέννησε τὸν Περσέα. Ὁ Ἀκρίσιος πῆρε κόρη καὶ ἐγγονό, τούς ἔβαλε σέ κιβώτιο καὶ τούς ἔριξε στή Θάλασσα.

Δῆλος: Νησί τῶν Κυκλαδῶν. Ἐκεῖ ἡ Λητώ γέννησε τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἀρτεμή. Ἐπειδή ἦταν στήν ἀρχή ἄδηλος (ἀφαντη, κρυμμένη μέσα στή Θάλασσα), ὅταν ἀναδύθηκε ὄνομάστηκε Δῆλος (φανερή).

Δηώ - οῦς: Ἀλλο ὄνομα τῆς θεᾶς Δήμητρας. Μ' αὐτό μεταμορφωμένη σέ θνητή ἐμφανίστηκε στούς ἀνθρώπους ψάχνοντας νά βρεῖ τή χαμένη κόρη της Περσεφόνη πού εἶχε ἀρπάξει ὁ Πλούτωνας ("Αδης").

Δίας: Ὁ πρῶτος τῶν θεῶν πατέρας θεῶν καὶ ἀνθρώπων. Γιός τοῦ Κρόνου σώθηκε κρυφά στὸ κρητικό Δικταῖο ἄντρο, ὅπου τράφηκε ἀπό τὴν κατσίκα Ἀμάλθεια. Σύζυγος τῆς Ἡρας καὶ πατέρας πολλῶν θεῶν καὶ ἡμιθέων ἀπό πλῆθος θεές καὶ θητέες. Ἀνέτρεψε τὸν Κρόνο μέ τὴ βοήθεια τῶν Τιτάνων καὶ μετά τὴν νίκη του μοίρασε μέ σωστή κρίση ἀποκλειστικές ἀρμοδιότητες στούς ἄλλους θεούς.

Στήν ἀρχαία τραγωδία συχνά παίρνει τή διάσταση μιᾶς μονοθεϊστικῆς ὀντότητας.

Δίκη: Παμπάλαιη θεότητα τῆς τιμωρίας καὶ τῆς ἐκδίκησης. Ἐπενέβαινε γιά νά ἀποκαταστήσει τὴν ίσορροπία, ὅταν αὐτή εἶχε διαταραχτεῖ εἴτε στό φυσικό εἴτε στό ἀνθρώπινο ἐπίπεδο. Ἠταν τυφλή καὶ κρατοῦσε τή ζυγαριά. Ἀντικατέστησε, μετά τὴν ἄνοδο στό θρόνο τοῦ Δία, τή Θέμιδα.

Διόνυσος: Στή ἑλληνική μυθολογία γιός τοῦ Δία καὶ τῆς κόρης τοῦ Κάδμου Σεμέλης. "Οταν ἡ Θηβαία ἀρχοντοπούλα ἦταν ἔγκυος ἡ Ἡρα

ζηλεύοντας τήν προκάλεσε νά ζητήσει ἀπό τό Δία, σάν ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης του, νά τῆς φανερωθεῖ μέ τό ἀληθινό του πρόσωπο. Μόλες τίς ἀντιρρήσεις ἐκείνου ἐπέμενε καί, ὅταν τῆς ἐμφανίστηκε ώς κεραυνός, τήν κατέκαψε. Ὁ Δίας διέσωσε τό ἔμβρυο στό μηρό του. Ἀπ' ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ Διόνυσος.

Δίρκη: Ποτάμια Θεότητα, νύμφη τῆς βοιωτικῆς παράδοσης. Σκοτώθηκε ἀπό τὸν Ἀμφίονα καί τὸ Ζῆθο, τούς κτίστες τῶν τειχῶν τῆς Θήβας, ἐπειδὴ ἐπιβουλεύτηκε τή ζωή τῆς μητέρας τους Ἀντιόπης.

Διόσκουροι: Ὁ Κάστωρ καί ὁ Πολυδεύκης. Παιδιά τοῦ Τυνδάρεω καί τῆς Λήδας. Ἀδέρφια ἀπό τήν ἕδια μητέρα τῆς Ἐλένης καί τῆς Κλυταιμνήστρας. Λακωνικές θεότητες. Ὁ πρῶτος φοβερός δρομέας καί ἵππεας, ὁ δεύτερος τρομερός πυγμάχος. Ἐλαβαν μέρος στήν Ἀργοναυτική ἑκστρατεία. Προστάτες τῶν ναυτῶν καί τῶν πεζοπόρων. Εἶναι ὁ ἀστερισμός τῶν Διδύμων.

Δίκιτυννα: Προσωνυμία τῆς Ἀρτεμῆς (βλ. λ.).

Δράκοντας: Φοβερό θηρίο πού μάστιζε τήν περιοχή τῆς Θήβας· τό σκότωσε ὁ Κάδμος καί ἔσπειρε τά δόντια του στή γῆ ἀπ' ὅπου φύτρωσαν οἱ Θηβαῖοι.

Δρύαντας: Πατέρας τοῦ Λυκούργου, βασιλιά τῶν Ἡδωνῶν (βλ. λ.).

— Ε —

Ἐκάτη (ἐνόδια): Θεότητα τῆς νύχτας πού ταυτίζόταν συνήθως μέ τήν Ἀρτεμῇ. Ἦταν κυνόμορφη καί προστάτευε τούς δόδοιπόρους τῆς νύχτας. Εἶχε ἀφιερώματα στά τρίστρατα.

Ἐλένη: Κόρη τοῦ Δία καί τῆς Λήδας. Γυναίκα τοῦ Μενέλαου. Ἡ αἰτία τοῦ Τρωικοῦ Πολέμου. Στή Λακωνία τιμήθηκε ώς θεά.

Ἐρεχθείδες: ὄνομα τῶν Ἀθηναίων γιατί θεωροῦνταν ἀπόγονοι τοῦ παλαιότατου βασιλιά καί ἐπώνυμου ἥρωα τῆς Ἀττικῆς Ἐρεχθέα.

Ἐρινύες: ὄνομάζονται καί Σεμνές θεές. Παμπάλαιες θεότητες πού τιμωροῦσαν τούς κακούργους, ἰδιαίτερα τούς μητροκτόνους. Δέν ἔχουν ἀκριβή ἀριθμό. Στόν Ὁρέστη τῆς Ἰφιγένειας παρουσιάζονται τρεῖς. Ἐκτελεστικά ὅργανα τοῦ Ἀδη.

Ἐρμῆς: Γιός τοῦ Δία καὶ τῆς κόρης τοῦ "Ατλαντα Μαίας. Γεννήθηκε σέ μιά σπηλιά τῆς Κυλλήνης. Θαυματουργός ώς νήπιο, ἐπιτήδειος στίς κλοπές καὶ ἐφευρετικός. Ἀπό τό καύκαλο μιᾶς χελώνας καὶ τά ἔντερα βοδιοῦ κατασκεύασε τή πρώτη λύρα. Τή χάρισε στόν Ἀπόλλωνα καὶ ὑστερα ἐφεῦρε τή σύριγγα.

Ρωμαλέος, εὐκίνητος καὶ πανοῦργος ἦταν ὁ ἀγγελιοφόρος τῶν θεῶν καὶ ιδιάιτερα τοῦ Δία. Σκότωσε τόν "Αργο, ὁ δῆγησε τόν Πρίαμο στόν Ἀχιλλέα, ἔσωσε τό ἔμβρυο τοῦ Διόνυσου, ὅταν κάηκε ἡ Σεμέλη. Αύτός δῆγησε τίς τρεῖς θεές στόν Πάρη, ὅταν μάλωναν γιά τά πρωτεῖα στό κάλλος.

Προστάτης τῶν ἐμπόρων, γενικά τῆς ἀγορᾶς.

Ὕπατης ή θεός πού συνόδευε τίς ψυχές στόν "Αδη.

Ἐρωτας: α) ἔνα ἀπό τά τρία ἀρχέγονα στοιχεῖα τῆς Δημιουργίας μαζί μέ τόν ούρανό (χάος) καὶ τή Γῆ. Εἶναι ἡ δύναμη πού ζωογονεῖ τά ἄλλα δύο.

β) Γιός τοῦ "Αρη καὶ τῆς Ἀφροδίτης· ἔχει καὶ τά ὄνόματα Πόθος, "Ιμερος, Φιλότης.

Ἐτεοκλῆς: (δές Λαβδακίδες).

Εὔριπος: Τό στενό ἀνάμεσα στή Βοιωτία καὶ τήν Εὔβοια. Περίφημο γιά τήν παράδοξη παλιρροιακή κίνηση τῶν νερῶν του.

Εύρώπη: Ἡ ἥπειρος· πῆρε τό ὄνομά της ἀπό τήν κόρη τοῦ Φοίνικα τήν ὁποία ἐρωτεύτηκε ὁ Δίας καὶ μεταμορφωμένος σέ ταῦρο τήν πῆρε στήν ράχη του καὶ τήν δῆγησε στήν Κρήτη, ὅπου γέννησε τό Μίνωα, τόν Ραδάμανθυ καὶ τόν Σαρπηδόνα.

Εύρώτας: ὁ ποταμός τῆς Λακωνίας πού διέσχιζε τήν πεδιάδα τῆς ἀρχαίας Σπάρτης.

— H —

Ἡδωνοί: (δές Λυκοῦργος).

Ἡλέκτρα: (δές Τανταλίδες).

Ἡλιος: Γιός τοῦ "Υπερίωνα καὶ ἀδελφός τῆς Ἡοῦς (Αύγης) καὶ τῆς Σελήνης. Οἱ μεταγενέστεροι τόν θεωροῦσαν ἔναν ἀπό τούς Τιτάνες.

Ἥρα: Ἄδελφή καὶ νόμιμη σύζηγος τοῦ Δία πιστή ἄλλα καὶ σκληρή

πιρός τίς γυναῖκες πού ἔκεινος ἀγάπησε. Λατρεύτηκε μέ διάφορα ὄνόματα σ' ὅλη τήν Ἑλλάδα, ἀλλά στό Ἀργος τιμήθηκε ἴδιαίτερα.

Ἡσιόνη: Κόρη τοῦ Ὡκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος. Σύζυγος τοῦ Προμηθέα καὶ μητέρα τοῦ Δευκαλίωνα.

Ἡφαιστος: Γιός τοῦ Δία καὶ τῆς Ἡρας. Νόμιμος σύζυγος τῆς Ἀφροδίτης. Θεός τῆς φωτιᾶς πού καίει καὶ λάμπει. Προστάτης τῶν σιδηρουργῶν καὶ τῶν χαλκέων καὶ ὅλων τῶν τεχνῶν πού χρησιμοποιοῦν τή φωτιά. Κατασκεύαζε τόν Κεραυνό τοῦ Δία. Ἡ περίφημη ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέα, πού περιγράφει ὁ "Ομηρος, τεχνουργήθηκε ἀπ' αὐτόν σέ μιά νύχτα.

— Θ —

Θέμις: Τιτανίδα, κόρη τοῦ Ούρανοῦ καὶ τῆς Γῆς. Μητέρα τοῦ Προμηθέα. Λατρευόταν ὡς στοργική μητέρα καὶ θεότητα πού μοίραζε τά ἀγαθά σύμφωνα μέ τούς θεσμούς καὶ τό δίκιο.

Πρώτη γυναίκα τοῦ Δία εἶχε τήν ἑκτίμηση καὶ τῆς Ἡρας.

Θέτις: Μιά ἀπό τίς Νηρηΐδες, μητέρα τοῦ Ἀχιλλέα.

Θιέστης: (Δέες Τανταλίδες).

Θυιάδες: Πιστές ἀκόλουθοι τοῦ Διόνυσου, Βάκχες.

— Ι —

Ιακχος: "Όνομα τοῦ Διόνυσου (βλ. λ.).

Ιναχος: Βασιλιάς τοῦ Ἀργους, γιός τοῦ Ὡκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος. Μετά τόν κατακλυσμό ὁδήγησε τούς Ἀργείους στήν πεδιάδα πού ἐγκαταστάθηκαν γιά πάντα μαζεύοντας τά νερά της σέ μιά κοίτη, πού πήρε τό ὄνομά του.

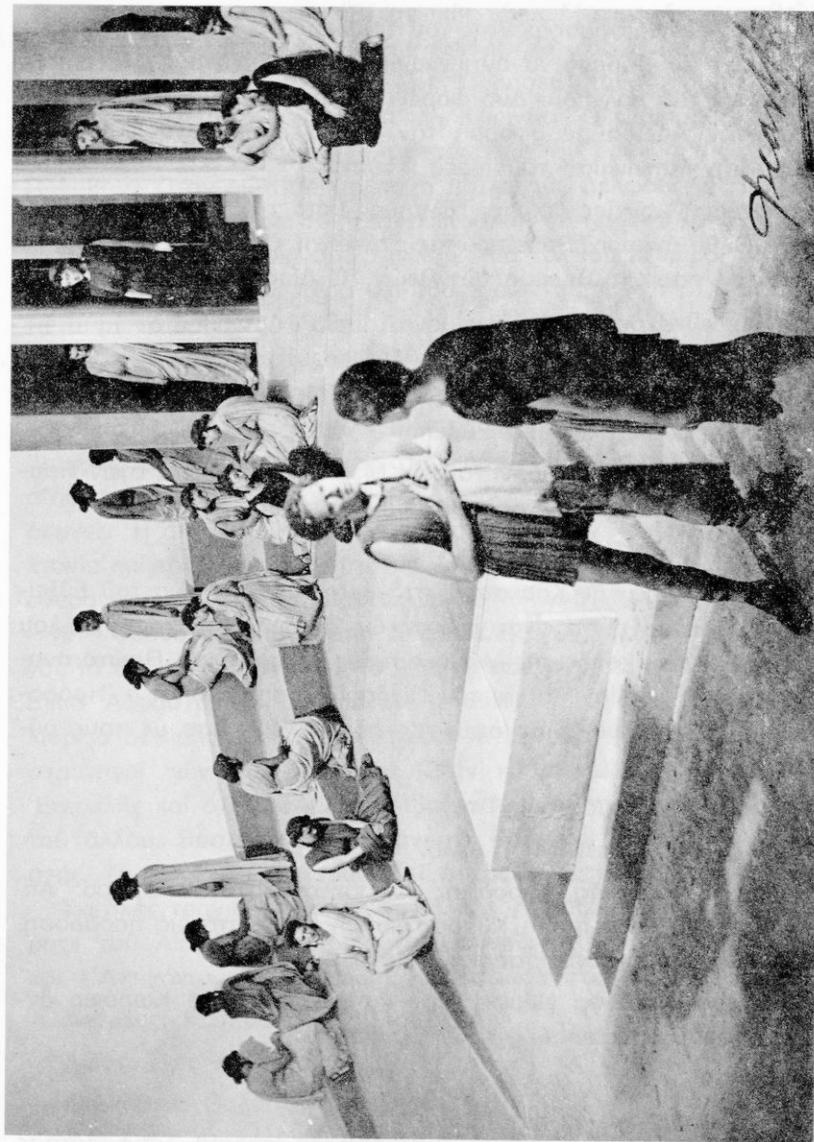
Πατέρας τοῦ τέρατος Ἀργου καὶ τῆς Ἰοῦς.

Ιπποδάμεια: Κόρη τοῦ Οἰνόμαου (δέες Τανταλίδες).

Ισμηνός: Ποταμός τῆς Βοιωτίας, παραπόταμος τοῦ Θεσπιοῦ· ρέει ἔξω ἀπό τή Θήβα.

Ιώ: Κόρη τοῦ Ἰναχου (δέες σχόλια καὶ περίληψη στόν «Προμηθέα Δεσμώτη»).

Γραμμένο στην Αθήνα από την Αδελφότητα Λαζαρίδη την "Ιωάννη".

'Εθνικό Θέατρο. «Ιφιγένεια» ή «Ταύρος». 1941. Σκηνοθεσία T. Μουζενίδη.

Κάλχας: 'Ο περίφημος μάντης τοῦ Τρωικοῦ πολέμου' γιός τοῦ Θέστορα. Εἶχε τό θάρρος νά ἀντιμετωπίζει τούς δυνατούς. Πρόβλεψε τή διάρκεια τοῦ πολέμου. Δυό φορές συγκρούστηκε μέ τόν Ἀγαμέμνονα στήν Αύλίδα μέ ἀφορμή τήν Ἰφιγένεια καί στήν Τροία μέ ἀφορμή τήν ταπείνωση τοῦ Ἱερέα Χρύση.

Καπανέας: 'Αργεῖος ἥρωας. Τολμηρός κατά τήν ἐκστρατεία ἐνάντια στή Θήβα ἀναρριχήθηκε πρῶτος στά τείχη καί καυχήθηκε πώς τό κατόρθωσε παρά τή Θέληση τῶν Θεῶν. 'Ο Δίας τόν κεραυνοβόλησε ἐπιτόπου.

Κασταλία: 'Η Ἱερή πηγή στούς Δελφούς.

Καύκασος: 'Οροσειρά μεταξύ Εὔξεινου Πόντου καί Κασπίας Θάλασσας. Τό φυσικό σύνορο Εύρώπης - Ασίας.

Κιλικία: Χώρα τῆς νοτιοανατολικῆς Μ. 'Ασίας ἀνάμεσα στήν Παμφυλία, τήν Πισιδία, τήν Καππαδοκία καί τή Συρία.

Κλυταιμνήστρα: (δέες Τανταλίδες).

Κολχίδα: Χώρα τῆς Καυκασίας στά ἀνατολικά παράλια τοῦ Εὔξεινου Πόντου. Στό μύθο εἶναι γνωστή ώς ὁ τόπος τοῦ χρυσόμαλλου δέρματος καί ὁ σκοπός τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας. Πρῶτα ἀναφέρεται ἀπό τόν Αἰσχύλο καί τόν Πίνδαρο. Στοιχεῖα δίνει ὁ Ἡρόδοτος καί περισσότερα ὁ Ξενοφώντας πού τή διέσχισε μέ τούς μύριους.

Κρόνος: "Ἐνας ἀπό τούς Τιτάνες (δέες λ.).

Κύνθος: Βουνό στό νησί Δῆλο.

Κύπρις: "Όνομα τῆς Ἀφροδίτης ἐπικρατέστερο στόν "Ομηρο. 'Απ' αὐτό πῆρε τό ὄνομά της ἡ Κύπρος γιατί ἡ θεά, κατά μιά παράδοση, ἀναδύθηκε ἀπό τή Θάλασσα κοντά στό νησί.

Κωρύκιες μαινάδες: Νύμφες πού κατοικοῦσαν στό Κωρύκιο ἄντρο, σπηλιά στίς πρόποδες τοῦ Παρνασσοῦ.

Λαβδακίδες: Γενιά τῶν Θηβῶν μέ τραγική ιστορία. Τροφοδότησε τούς τραγικούς ποιητές μέ θέματα.

Γενάρχης ό Λάβδακος· ό γιός του Λάϊος είχε σύζυγο τήν Ἰοκάστη. Χρησμός τοῦ μαντείου πρόβλεπε πώς τό παιδί τους, ἃν γεννήθει, θά σκοτώσει τόν πατέρα του. "Οταν γεννήθηκε γιός, ό Λάϊος τόν παρέδωσε σέ βοσκό νά τόν σκοτώσει. 'Ο βοσκός τόν λυπήθηκε καί τόν παρέδωσε σέ ἄλλο βοσκό ἀπό τήν Κόρινθο. 'Ο Οἰδίποδας, γιατί αύτός ἦταν ό γιός, μεγάλωσε ώς θετός γιός τοῦ βασιλιά τῆς Κορίνθου Πόλυβου. "Οταν ρώτησε τήν τύχη του στούς Δελφούς, ἡ Πιθία τοῦ εἶπε πώς θά σκοτώσει τόν πατέρα του καί θά πάρει σύζυγο τή μητέρα του. Φεύγει μακριά ἀπό τήν Κόρινθο καί τόν Πόλυβο, πού θεωρεῖ πραγματικό του πατέρα καί δοδοιπορώντας πρός τή Θήβα συναντιέται μέ τό ἄρμα τοῦ Λαΐου. Λογομαχοῦν καί τόν σκοτώνει χωρίς νά γνωρίζει τήν ταυτότητά του. Φτάνοντας στή Θήβα λύνει τό αἰνιγμα τῆς Σφίγγας καί γιά βραβεῖο παντρεύεται τή χήρα Ἰοκάστη. Κάνουν τέσσερα παιδιά τόν Ἔτεοκλῆ, τόν Πολυνείκη, τήν Ἀντιγόνη καί τήν Ἰσμήνη. "Οταν πέφτει λοιμός στή Θήβα καί τό μαντείο ἀποδίδει τήν αἰτία στό φονιά τοῦ Λαΐου, ό Οἰδίποδας ἀναλαμβάνει ό ἕδιος τίς ἔρευνες. 'Η ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας ὀδηγεῖ τήν Ἰοκάστη στήν αὐτοκτονία καί τόν Οἰδίποδα αὐτοτυφλωμένο στήν ἔξορια. Θά πεθάνει ύστερα ἀπό χρόνια λυτρωμένος στόν Κολωνό τῆς Ἀττικῆς.

Στό θρόνο τόν διαδέχεται ό Ἔτεοκλῆς. 'Ο Πολυνείκης διεκδικώντας τό θρόνο καταφεύγει στό Ἀργος, παντρεύεται τήν κόρη τοῦ βασιλιά Ἀδραστου καί ἐκστρατεύει ἐναντίον τῆς Θήβας. Ἐπειδή ἡ πολιορκία δέν ἀποδίδει, ἀποφασίζεται νά μονομαχήσουν οἱ ἐπικεφαλῆς στρατηγοί τῶν δύο στρατῶν. Στήν κύρια πύλη συναντιοῦνται ό Ἔτεοκλῆς καί ό Πολυνείκης καί πέφτουν νεκροί ό ἔνας ἀπό τό χέρι τοῦ ἄλλου. Βασιλιάς ἀναλαμβάνει ό Κρέοντας, ἀδελφός τῆς Ἰοκάστης. Τή συνέχεια διεκτραγωδεῖ ό Σοφοκλῆς στήν Ἀντιγόνη.

Σχετικές τραγωδίες μέ τή γενιά τῶν Λαβδακιδῶν· «Ἐππά ἐπί Θήβας» τοῦ Αἰσχύλου, «Οἰδίπους τύραννος», «Οἰδίπους ἐπί Κολωνῷ» καί «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλῆ, «Φοίνισσαι» τοῦ Εύριπίδη.

Λαέρτης: Πατέρας τοῦ Ὁδυσσέα.

Λαϊος: (δές Λαβδακίδες).

Λευκοθέα: Θαλασσινή θεότητα.

Λήδα: Γυναίκα τοῦ Τυνδάρεω. Μεταμορφωμένος σέ κύκνο ό Δίας τής γέννησε τήν Ἐλένη καί (πιθανῶς) τήν Κλυταιμνήστρα.

Λητώ: Μητέρα τοῦ Ἀπόλλωνα καί τῆς Ἀρτεμισ·

Λοξίας: "Ονομα τοῦ Ἀπόλλωνα.

Λυκούργος: Βασιλιάς τῶν Ἡδωνῶν τῆς Θράκης. Κατασπαράχτηκε ἀπό τὸ Διόνυσο, γιατί δέ δεχόταν τή θρησκεία του.

— M —

Μεγαρέας: Πρωτόκος γιός τοῦ Κρέοντα καί τῆς Εύρυδίκης. Θυσιάστηκε γιά νά σωθεῖ ἡ Θήβα ύστερα ἀπό ύπόδειξη τοῦ Τειρεσία.

Μενέλαιος: (δέες Τανταλίδες).

Μενοικέας: Πατέρας τοῦ Κρέοντα· τρισέγγονος τοῦ Κάδμου, τοῦ Ιδρυτῆ τῆς Θήβας.

Μοῖρες: Παμπάλαιες θεότητες πού καθόριζαν τήν τύχη τοῦ ἀνθρώπου μέ τή γέννησή του.

Ο Ἡρόδοτος ἀναφέρει τρεῖς, κόρες τοῦ Δία καί τῆς Θέμιδας· τήν Κλωθώ, τή Λάχεση καί τήν "Ἄτροπο.

Πάνω ἀπό τίς Μοῖρες ἦταν ἡ Εἰμαρμένη, πού ἀποφάσιζε καί γιά τούς θεούς. Οι Μοῖρες ἐκτελοῦσαν διαταγές τοῦ Δία καί κατά μιά ἄλλη ἔκδοχή τοῦ "Ἄδη.

Μοῦσες: Κόρες τοῦ Δία καί τῆς Μνημοσύνης. Θεότητες πού προστάτευαν τήν πνευματική δημιουργία. Ζοῦσαν στά βουνά τῆς Πιερίας καί ἄλλοτε στό Βοιωτικό Ἐλικώνα. Ο Ἡρόδοτος ἀναφέρει 9 μέ τά ὄνόματα τῶν ὅποίων φέρονται τά βιβλία τῆς ιστορίας του: Κλειώ, Εὔτέρη, Θάλεια, Μελπομένη, Τερψιχόρη, Ἐρατώ, Πολύμνια, Ούρανία, Καλλιόπη.

Μυκήνα: Η ἀκρόπολη τοῦ Ἀργους, ὅπου τά ἀνάκτορα τῶν Βασιλέων.

— N —

Νηρέας: Γιός τοῦ Ὁκεανοῦ καί τῆς Τηθύος. Παλιά θαλασσινή θεότητα.

Νηρηΐδες: Πενήντα κόρες τοῦ Νηρέα καί τῆς Δωρίδας. Μιά ἀπό τίς Νηρηΐδες ἦταν ἡ Θέτις.

Οδυσσέας: Βασιλιάς της Ιθάκης. Γιός τοῦ Λαέρτη. Ο πολύτροπος ήρωας της «Οδύσσειας» τοῦ Όμηρου. Στήν τραγωδία πάντα παρουσιάζεται από τούς ποιητές ώς πανούργος, ραδιούργος καί ψυχρός ύπολογιστής, άπαθής στά βάσανα τῶν ἀνθρώπων.

Οιδίποδας: (δέες Λαβδακίδες).

Οινόλαος: Βασιλιάς της Πίσας στήν Ήλεία. Δεινός ἄρματοδόμος.

Ούρανός: Αρχέγονη Θεότητα. Σύζυγος τῆς Γῆς. Πατέρας τῶν Τιτάνων.

Παλαίμωνας: Θαλάσσιος δαίμονας.

Παλλάδα: Όνομα τῆς Αθηνᾶς στήν Αττική.

Πάνας: Θεός τῶν δασῶν· ἀρκαδικῆς καταγωγῆς· τὸν φαντάζονταν κατσικοπόδαρο νά παίζει σύριγγα.

Πέλοπας: (δέες Τανταλίδες).

Περσεφόνη: Ἡ Κόρη, θυγατέρα τῆς Δήμητρας. Τήν ἄρπαξε ὁ "Ἄδης καὶ τὴν ἔκανε σύζυγό του. Μέ διαμαρτυρίες τῆς μητέρας της ὕστερα ἀπό παρέμβαση τοῦ Δία τῆς ἐπέτρεπε νά ἀνεβαίνει στή γῆ τό μισό χρόνο. Θεότητα τῆς βλάστησης.

Πηλέας: Βασιλιάς της Φθίας. Πατέρας τοῦ Αχιλλέα καί σύζυγος τῆς Θέτιδας. Στό γάμο τους σηκώθηκε ἡ ἀντιδικία τῶν τριῶν θεῶν γιά τά πρωτεία στήν ομορφιά.

Πίσα: Πόλη τῆς Ήλείας.

Πλούτωνας: (δέες Ἀδης).

Πόθος: Γιός τῆς Αφροδίτης καί ἀδερφός τοῦ ἔρωτα.

Πολυνείκης: (δέες Λαβδακίδες).

Ποσειδώνας: Ο Θεός τοῦ ύγρου στοιχείου. Γιός τοῦ Κρόνου καί τῆς Ρέας, ἀδελφός τῆς Ήρας, τοῦ Δία, τοῦ Πλούτωνα, τῆς Εστίας καί τῆς Δήμητρας. Κυβερνοῦσε τά νερά πάνω στό ἄρμα του πού τό τραβοῦσαν περήφανα ἄλογα πάνοπλος κρατώντας τήν τρίαινα. Ή κατοικία του εἶναι στή βαθιά θάλασσα κάπου κοντά στήν Εύβοια.

Σέ διαγωνισμό γιά τήν προστασία τῶν πόλεων νικήθηκε μιά φορά από τήν Ἀθηνᾶ καί μιά άπό τήν "Ηρα ("Αργος).

Πυθώ: Ἀρχαιότατη ὄνομασία τῆς περιοχῆς γύρω από τόν Παρνασσό· ἡ Φωκίδα, ὅπου τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Πήρε τό ὄνομα από τόν Πύθωνα πού σκότωσε ὁ Ἀπόλλωνας (Πυθία, Πύθια).

— Σ —

Σαλμοδησσός: Κόλπος στή Θρακική παραλία τοῦ Εὔξεινου πόντου.

Σίπυλος: Βουνό τῆς Φρυγίας, συνέχεια τοῦ Τμώλου. Γενέθλια γῆ τοῦ Διόνυσου. Πατρίδα τοῦ Τάνταλου.

Στρόφιος: Βασιλιάς τῆς Φωκίδας. Ἀδελφός τῆς Κλυταιμνήστρας. Πατέρας τοῦ Πυλάδη. Φιλοξένησε τόν Ὁρέστη μετά τή δολοφονία τοῦ Ἀγαμέμνονα ἔως νά ένηλικιωθεῖ.

— Τ —

Τάνταλος, Τανταλίδες: Γενιά μέ τραγική ίστορία. Τροφοδότησε μέ ἄπειρα θέματα τούς ποιητές.

Ο Τάνταλος, βασιλιάς τῆς Φρυγίας ἦταν ὁμοτράπεζος τῶν θεῶν· ἔκλεψε ἀμβροσία καί νέκταρ καί ἀποκάλυψε μυστικά τοῦ Δία στούς ἀνθρώπους. Γιά νά δοκιμάσει τούς θεούς ἐσφαξε τό γιό του Πέλοπα καί τόν πρόσφερε σέ δεῖπνο. Οι θεοί ἀντιλήφθηκαν τήν ἀπάτη καί τόν τιμώρησαν σκληρά. Μέσα σ' ἔνα λάκο μέ νερό στόν "Ἄδη θά πεινά καί θά διψᾶ αἰώνια καί δέν θά μπορεῖ νά πιεῖ τό νερό τοῦ λάκου πού ύποχωρεῖ οὕτε νά φάει τούς καρπούς, πάνω ἀπό τό κεφάλι του, πού ύψωνονται, ὅταν ἀπλώσει τό χέρι.

Ο γιός του Πέλοπας, πού οι θεοί τοῦ ἔδωσαν τήν ἀρτιμέλειά του, φεύγει πρός τήν Ἑλλάδα καί φτάνει στήν Πίσα, ὅπου κυβερνᾶ ὁ Οινόμαος. Ο Πέλοπας μετέχει στήν ἀρματοδρομία μέ ἀνταγωνιστή τόν Οινόμαο καί βραβεῖ τήν κόρη του Ἰπποδάμεια. Μέ τή συγκατάθεσή τῆς καί μέ συνένοχο τόν ἡνίοχο τοῦ βασιλιᾶ Μυρτίλο ἀφαιρεῖ τή σφήνα ἀπό τόν τροχό τοῦ ἀρματος καί προκαλεῖ τό θάνατο τοῦ Οινόμαου.

Παντρεύεται τήν Ἰπποδάμεια καί κάνουν δύο παιδιά, τόν Ἀτρέα, καί τό Θυέστη.

Τά δυό ἀδέλφια φιλονικοῦσαν γιά τό θρόνο, ὅταν ἐμφανίστηκε

στό κοπάδι τοῦ Ἀτρέα χρυσόμαλλο ἄρνι, δεῖγμα ἔξουσίας. Ἡ γυναικα τοῦ Θυέστη Ἀερόπη τό ἔκλεψε καὶ διεκδικοῦσε τό θρόνο. Ὁ Δίας θύμωσε καὶ διέταξε τόν ἥλιο καὶ τά ἀστέρια νά ἀλλάξουν δρόμο. Οἱ ύπήκοοι ἀντιλήφθηκαν τό θεῖο σημάδι καὶ ἔδωσαν τό θρόνο στόν Ἀτρέα. Ὁ Θυέστης ζήτησε συγχώρηση καὶ συνδιαλλαγή· ὁ Ἀτρέας ύποκρίθηκε πώς συμφωνεῖ καὶ στό δεῖπνο πού παρέθεσε πρόσφερε στόν Θυέστη τά παιδιά του σφαιγμένα. Ὁ Θυέστης καταράστηκε τή γενιά τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἔφυγε μακριά.

Παιδιά τοῦ Ἀτρέα ἦταν ὁ Ἀγαμέμνονας καὶ ὁ Μενέλαος. Παντρεύτηκαν δυό ἀδελφές, τήν Κλυταιμνήστρα καὶ τήν Ἐλένη. "Οταν ἡ Ἐλένη μέ τήν ἐκούσια ἀπαγωγή της προκάλεσε τόν Τρωικό πόλεμο, ὁ Ἀγαμέμνονας, ἀρχηγός τῆς ἐκστρατείας, ύποχρεώθηκε στήν Αύλιδα νά θυσιάσει τήν κόρη του Ἰφιγένεια. Ἡ Κλυταιμνήστρα κατά τήν ἀπουσία του στόν πόλεμο συζοῦσε μέ τό γιό τοῦ Θυέστη Αἴγιστο καὶ μαζί μ' αὐτόν σκότωσαν τόν Ἀγαμέμνονα, ὅταν ἐπέστρεψε στή Μικήνα.

"Η κόρη τους Ἡλέκτρα φυγάδευσε τόν ἀνήλικο ἀδελφό της Ὁρέστη στή Φωκίδα, στό θεῖο τους Στρόφιο. "Οταν ἐκεῖνος ἐνηλικιώθηκε γύρισε καὶ μέ δόλο, ύστερα ἀπό ἐντολή τοῦ Ἀπόλλωνα, σκότωσε τήν Κλυταιμνήστρα καὶ τόν ἐραστή της.

Ο μητροκτόνος κυνηγημένος ἀπό τίς Ἐρινύες καταφεύγει στούς Δελφούς, ὅπου ὁ Ἀπόλλωνας τόν προστάζει νά πάει στήν Ἀθήνα νά δικαστεῖ. Στόν Ἀρειο Πάγο μέ πρόεδρο τήν Ἀθηνᾶ, συνήγορο τόν Ἀπόλλωνα καὶ κατήγορους τίς Ἐρινύες ὁ Ὁρέστης ἀθωώνεται μέ ίσοψηφία.

Τή συνέχεια διεκτραγωδεῖ ὁ Εύριπίδης στήν «Ιφιγένεια ἐν Ταύροις». Ἡ «Ὀρέστεια» ὁ «Ὀρέστης», οἱ Ἰφιγένειες τοῦ Εύριπίδη εἶναι τραγωδίες πού ἀντλοῦν τά θέματά τους ἀπό τό μύθο τῶν Τανταλίδῶν ἢ τῶν Πελοπιδῶν ἢ τῶν Ἀτρειδῶν, ὅπως λέγοταν ἡ τραγική αὐτή γενιά.

Τάρταρος: Τόπος τοῦ "Αδη, ὅπου βασανίζονταν οἱ κακοί. Ἐκεῖ ἦταν καὶ ἡ φυλακή τῶν νικημένων τιτάνων, Κρόνου κτλ.

Ταῦροι: Κάτοικοι τῆς Ταυρικῆς χώρας, πού βρισκόταν στά παράλια τῆς Κριμαίας.

Τηθύς: Τιτανίδα κόρη τοῦ Ούρανοῦ καὶ σύζυγος τοῦ Ὡκεανοῦ.

Τιτάνες: Τά παιδιά τοῦ Ούρανοῦ καί τῆς Γῆς. Τά όνόματα καί ὁ ἀριθμός τους ποικίλλουν. Ἀναφέρουμε τούς γνωστότερους: Ἰαπετός, Κρόνος, Ρέα, Θέμις, Μνημοσύνη, Τηθύς, Ὡκεανός, Ὑπερίων καί Κρόνος· καί οἱ νεώτεροι "Ατλας καί Προμηθεύς.

Ἐπειδή ὁ Ούρανος μόλις γεννιοῦνταν τά παιδιά του τά ἔκλεινε στὸν Τάρταρο, ἡ Γῆ συμφώνησε μαζὶ τους καί τόν ἐκθρόνισαν. Κύριος τοῦ κόσμου ἔγινε ὁ Κρόνος πού πήρε γυναίκα του τή Ρέα. Ἀλλά καί αὐτός καταβρόχθιζε τά παιδιά πού τοῦ γεννοῦσε. Ἡ Ρέα διέσωσε μέ δόλο τό Δία, ὁ ὅποῖς μέ μιά ὄμάδα Τιτάνων, ἀνάμεσά τους ὁ Προμηθεύς, ἡ Θέμις καί ὁ Ὡκεανός, ἐκθρόνισε τόν Κρόνο ὑστερα ἀπό πολύχρονη μάχη, τήν τιτανομαχία. Οἱ ἡττημένοι τιτάνες τιμωρήθηκαν, ἄλλοι στὸν τάρταρα, ἄλλοι διπας ὁ Τυφώνας, καταχωνιάστηκαν μέσα στή γῆ, ἄλλοι, ὁ "Ατλας, ύποχρεώθηκε νά βαστά τή γῆ στόν ὕμρο του.

"Ο Δίας, οἱ συγγενεῖς του καί οἱ βοηθοί τιτάνες μοιράστηκαν τή βασιλεία τοῦ κόσμου.

Τυνδάρεος: Πατέρας τῶν Διόσκουρων, τῆς Ἐλένης καί τῆς Κλυταιμνήστρας.

— Φ —

Φινεΐδες: Γενιά τού Φινέα, μέ πολλά πάθη, γιατί ὁ γενάρχης, μάντης ὅντας, ἀποκάλυψε στούς ἀνθρώπους τά μυστικά τῶν θεῶν. Ὁ Δίας τόν τύφλωσε καί τόν τιμώρησε νά πεινᾶ αἰώνια. Ἀπό τό μαρτύριο τόν ἀπάλλαξαν τά παιδιά τοῦ Βοριᾶ καί τῆς κόρης τοῦ Ἐρεχθέα Ὡρείθυιας. Ὁ Φινέας παντρεύτηκε τήν Κλεοπάτρα, κόρη τοῦ Βοριᾶ κι ὅταν ἀργότερα τήν ἐγκατέλειψε, ἡ νέα του γυναίκα τύφλωσε τά δύο παιδιά του μέ τήν Ὡρείθυια, τούς Φινεΐδες.

Φοιβος: "Ονομα τοῦ Ἀπόλλωνα.

— Ω —

Ωκεανός: "Ἔνας ἀπό τούς παλιότερους τιτάνες. (δέες σχόλια «Προμηθέα Δεσμώτη»).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ	5 - 36
Ίστορικό καί πολιτικό πλαίσιο	5
‘Ο Διόνυσος, Θεός τῆς βλάστησης καί τοῦ δράματος	7
Οἱ ρίζες τοῦ δράματος	12
‘Η ἀκμή. Μορφή καί περιεχόμενο	17
Τό Θέατρο	23
Γιορτές καί διδασκαλίες	26
Εἰδικά χαρακτηριστικά	28
Οἱ τρεῖς μεγάλοι τραγικοί	29
‘Η ἐποχή μας καί ἡ τραγωδία	34
 ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ	37 - 98
Εἰσαγωγή	38
Μετάφραση	43
Σημειώσεις — Σχόλια	84
 ΑΝΤΙΓΟΝΗ	99 - 200
Εἰσαγωγή	100
Μετάφραση	105
Σημειώσεις — Σχόλια	185

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Η ΕΝ ΤΑΥΡΟΙΣ	201 - 298
Εισαγωγή	202
Μετάφραση	207
Σημειώσεις — Σχόλια	286
Λεξικό Κυρίων όνομάτων	299
Περιεχόμενα	315

Οι φωτογραφίες παραστάσεων που συνοδεύουν τά κείμενα των μεταφράσεων παραχωρήθηκαν άπό τό άρχειο τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου.

Ι. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ	201-298
Βιοαγωγή	202
Μετάφραση	207
Δημοσιότητα – Έχθροι	208
Λεξικό Κυρίων άνθρωπων	299
Βιογραφίες	315

Επειδή κάθι τουλάχιστον μια αναβούλωτη ένστη γνωριζόταν ότι φέρεται στην παραπάνω σελίδα, δηλαδή ότι οι άνθρωποι που θα διαβάζουν την παραπάνω σελίδα θα γνωρίζουν την παραπάνω σελίδα.

«Τά άντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τό κάτωθι βιβλιόσημο γιαά ἀπόδειξη τῆς γνησιότητας αὐτῶν.

‘Αντίτυπο στερούμενο τοῦ βιβλιδήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπο. Ό διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αύτό διώκεται κατά τίς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108)».

ΕΚΔΟΣΗ Α', 1978 (VIII) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 140.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3079/8-8-78

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΑΦΟΙ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ Α.Ε. - ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής